

Naslov originala
T. Lobsang Rampa
THE THIRD EYE

Under Agreement with Universum Press S. A.
Copyright © 1984, Lobsang Rampa

Lobsang Rampa

TREĆE OKO

V IZDANJE

Preveo s engleskog
ĐORĐE DIMITRIJEVIĆ

DEČIJE NOVINE,
1989.

Glava I

RANO DETINJSTVO KOD RODITELJA

— E-he! Heej! Imaš četiri godine a još ne umeš da se držiš u sedlu. Nikad od tebe neće biti čovek! I šta će reći tvoj plemeniti otac?

Govoreći tako, stari Tzu žestoko raspali po sapima malog ponija — pri čemu zakači i maleroznog konjanika — i otpljunu u prašinu.

Krovovi i zlataste kupole Potale presijavali su se na blještavom suncu. Sasvim uz nas, pljuskanje plavičastih voda Zmijskog hrama objavljivalo je da to preko njih prolazi divljač. Malo dalje, na stenovitaj stazi, ljudi koji su tek krenuli iz Lase, glasnim uzvicima požurivali su spori hod svojih jakova. Sa susednih polja dopiralo je muklo »bmmn, bmmn, bmmn« iz truba dubokih basova na kojima su, daleko od mnoštva, vežbali kaluđeri-pojci.

Stari Tzu je bio dosadan i nepopustljiv učitelj. Čitavog života bio je strog i tvrdokoran, a u njegovoj sadašnjoj ulozi čuvara i učitelja jahanja dečaćiću od četiri godine, nerviranje je često odnosilo prevagu nad strpljenjem. Poreklom iz zemlje Kama, on je s nekolicinom drugih bio izabran zbog svog rasta i snage. Merio je više od dva metra, a širina ramena odgovarala je visini. Postoji u istočnom Tibetu jedan kraj gde su ljudi izuzetno jaki i robusni. Mnogi su viši od dva metra i oni služe u lamaserijama kao kaluđeri-stražari. Na ramenima nose debele našive da bi izgledali još strašnije, lice garave da bi izgledali još divljačnije, a šetaju se sa svojim dugačkim batinama koje začas primene na kakvog zlosrećnog prestupnika.

Tzu je, dakle, bio kaluder-stražar, a služio je, evo, kao stroga dadilja jednom malom aristokrati! Dosta obogaljen da bi mogao dugo da hoda, on se kretao samo na konju. Godine 1904, pod komandom pukovnika Jang-hazbanda, Englezi su zauzeli Tibet i naneli velike štete, misleći, valjda, da će naše prijateljstvo najbolje steći ako nam bombarduju kuće i ubijaju naše ljude. Učestvujući u odbrani, Tzu je u jednoj bici izgubio deo levog kuka.

Moj otac je bio jedan od najuticajnijih članova vlade. Njegova porodica, kao i porodica moje majke, pripadale su visokoj aristokratiji, tako da su njih dvoje, sami, imali značajan uticaj u poslovima zemlje. Malo kasnije daću neke pojedinosti o našem upravnom sistemu.

Otac, krupan čovek čvrste građe, bio je visok skoro dva metra. Mogao je biti ponosan na svoju snagu: u mladosti je podizao konjića sa zemlje i bio je jedan od retkih Tibetanaca sposobnih da ljude iz Kama pobede u rvanju.

Većina Tibetanaca imaju tamnu kosu i zagasito mrke oči. Otac je sa svojom kestenjastom kosom i smeđim očima pripadao izuzecima. Često je popuštao pred naglim izlivima gneva čije uzroke nismo shvatili.

Retko smo ga vidali. Tibet beše spoznao period nemira. 1904, pred engleskom invazijom, Dalaj Lama je pobeo u Mongoliju, ostavljajući mom ocu i drugim članovima kabineta na brigu da upravljaju u njegovom odsustvu. Vratio se 1909, posle boravka u Pekingu. Godine 1910, ohrabreni uspehom engleske invazije, Kinezi zauzeše Lasu na prepad. Dalaj Lama se još jednom povukao, ali ovog puta u Indiju.

Godine 1912. Dalaj Lama se ponovo vratio u prestonicu. Za sve vreme njegovog odsustva, u tom izuzetno teškom razdoblju, moj otac je sa ostalim članovima kabineta uzimao na sebe čitavu odgovornost za upravu. Majka je često govorila kako ga je ta odgovornost zauvek obeležila. Sigurno je da nije imao vremena da se bavi svojom decom i da nam nikada nije iskazivao nežnost. Izgledalo je da sam ja imao neki poseban dar

da ga dražim i Tzu je, ionako malo blagonaklon po prirodi, imao zadatak da me na poslušnost natera »milom ili silom«, kako su to govorili moji roditelji.

Tzu je neke moje nespremnosti u jahanju shvatao kao ličnu uvredu. U Tibetu, deca iz viših klasa uče da jašu čak i pre nego što prohodaju! Biti dobar konjanik važna je stvar u zemlji gde nema kola i gde se sva putovanja obavljaju na konju ili pešice. Blagorodniji se vežbaju iz sata u sat, iz dana u dan. Stojeći na uzanom drvenom sedlu, s konjem u galopu, oni su kadri da puškom ili strelom pogode pokretni cilj.

Ponekad se dešava da uvežbani konjanici jure ravnica u celovitim formacijama i menjaju konja skačući iz sedla u sedlo. A ja sam, sa četiri godine, još uvek imao teškoće da se održim samo u jednom sedlu!

Moj poni, Nakim, imao je dugu dlaku i veliki rep. U njegovoj sitnoj glavi krila se živahna inteligencija. Znao je začuđujući broj načina da zbuni konjanika koji nije baš siguran u sebe. Jedan od njegovih omiljenih trikova bio je da krene kratkim kasom i da se zaustavi u mestu, obarajući glavu. U trenutku kada bih, uprkos oprezu, kliznuo prema njegovom vratu, naglo je podizao glavu i ja sam tada izvodio vratoloman obruč pre nego što bih teško tresnuo o zemlju. Posle toga me je Nakim gledao s visine, puni sebe.

Tibetanci nikad ne jašu kasom; konjići su, u stvari, tako mali da bi jahači izgledali smešni. Najčešće se kreću poravnatim hodom, što je dosta brzo, dok se galop ostavlja za uvežbavanje.

Tibet je bio teokratska država. »Progres« spoljnog sveta nije nas zanimao. Mi smo želeli samo mogućnost da meditiramo i da se izdignemo iznad granica telesnog omota. Odavno su naši mudraci shvatili da naša bogatstva podstiču pohlepu Zapada i znali su da će dolaskom stranaca u našu zemlju biti odagnat mir.

Naša kuća se nalazila u Lasi, u otmenoj četvrti Lingkor, na ivici puta koji opasuje grad i u senci Vrha, kako Tibetanci ponekad nazivaju palatu-lamaseriju u Potali. Postoje tri koncentrična puta, a onaj sa unutrašnje strane, Lingkor, dobro poznaju hodočasnici.

Kao i sve kuće u Lasi, u vreme mog rođenja, i naša je imala dva sprata u delu okrenutom prema putu. Preko te visine se nije smelo ići, jer nikom nije bilo dozvoljeno da spusti pogled na Dalaj Lamu. Ali kako se ta zabrana primenjivala, uistinu, samo prigodom godišnje litije, mnogi Tibetanci su na ravnim krovovima svojih domova podizali lako sklonive drvene konstrukcije, koje su praktično koristili tokom jedanaest meseci.

Naša kuća je bila stara građevina od kamena; imala je oblik četvorougona, izgrađenog oko ogromnog unutrašnjeg dvorišta. Životinje su bile smeštene u prizemlju; mi smo zauzimali spratove. Naša je sreća što smo mi imali kamene stepenice; većina tibetanskih kuća ima stube, a seljaci se služe okresanom motkom čija upotreba može da bude opasna za golenice! Motke, naime, vremenom postaju strašno klizave, jer se umaste od ruku namazanih maslacom od jaka, tako da se imalo nepažljiv seljak očas nađe u prizemlju.

Prilikom kineske invazije, 1910, naša kuća je bila delom uništena, posebno unutrašnji zidovi. Otac je dao da se dograde četiri sprata. Kako oni nisu gledali na Prsten, nismo mogli da spustimo poglede na Dalaj Lamu prilikom procesije; tako da niko nije ni pomislio da se buni.

Vrata koja su se otvarala prema središnjem dvorištu bila su teška i pocrnela od vremena. Kineski osvajači nisu mogli da doakaju njihovim jakim gredama: zbog toga su srušili jedan deo zida.

Iz svoje sobe smeštene iznad te kapije, upravitelj je nadgledao ulaske i izlaske. On je uzimao — i otpuštao — poslugu i starao se za dobro poslovanje kuće. Kada bi manastirske zurle pozdravile kraj dana, prosjaci iz Lase dolazili su pod prozor da dobiju nešto čime će pregurati noć. Svi blagorodni tako su se starali za siromašne u svojim četvrtima. Često su nailazili i sužnjevi, vezani lancima, jer zatvori su bili retki i oni su lutali ulicama tražeći milostinju.

U Tibetu, osuđenike niti preziru niti se prema njima ponašaju kao prema parijama. Znali smo da bi većina od nas mogla biti na njihovom mestu — da su nas uh-

vatili — zbog toga se s nesrećnicima razumno postupalo.

Dva kaluđera živela su u sobama koje su se nalazile desno od upraviteljeve; to su bili kapelani koji su se svakodnevno molili nebu da odobri ono što radimo. Sitnije plemstvo imalo je samo po jednog kapelana; naš društveni položaj zahtevao je da ih imamo dvojicu. Bili su pitani za mišljenje pre svakog važnijeg događaja i od njih je traženo da svojim molitvama izmole naklonost bogova. Svake treće godine vraćali su se u svoje lamaserije, a na njihovo mesto dolazili su drugi.

U svakom krilu zgrade bila je po jedna kapela u kojoj su lampice na maslac gorele i danju i noću pred oltarom od rezbarenog drveta. Sedam činijica sa svetom vodom bile su čišćene i punjene po nekoliko puta na dan. Morale su biti čiste, jer su bogovi mogli poželeti da dođu i piju iz njih. Kapelani su bili dobro hranjeni — kao i mi — da bi njihove molitve bile usrdnije i da bi bogovi znali da nam je hrana dobra.

Levo od upravitelja živio je pravni stručnjak koji je pazio da kuća bude održavana kako priliči i prema zakonu. Tibetanci veoma poštuju propise, a, za primer, Otac je morao da se ponaša kao uzoran građanin.

Moj brat Paljor, moja sestra Jasodara i ja stanovali smo u novom delu kuće, onom što je bio najviše udaljen od puta. Levo se nalazila naša kapela, a desno učionica koja je takođe bila namenjena i deci naših poslužitelja. Časovi su bili koliko dugački toliko i raznoliki.

Paljor nije dugo ostao u svom telu. Bio je suviše slab da bi se navikao na težak život koji nam je bio nametnut. Pre nego što je stigao do sedme godine, ostavio nas je da bi se vratio u Zemlju Hiljadu Hramova. Jaso je tada imala šest godina, a ja četiri. Još uvek ga viđim kako leži, kao prazna koruba, na dan njegove smrti i kad su ljudi došli po njega. I sećam se, isto tako, kako su odneli njegovo telo da bi ga izdobili i predali orlušinama kako je to nalagao običaj.

Kada sam ja postao naslednik, moje obrazovanje je ubrzano. U četvrtoj godini, bio sam sasvim osrednji jahač. Otac, ionako najstroži od svih, pobrinuo se u

svome svojstvu glavara Crkve da budem podvrgnut gvozdenoj disciplini koja će biti za primer u obrazovanju ostalih.

U mojoj zemlji, čim dečak pripada višem redu, tim je njegovo obrazovanje strože. Neki iz plemstva počeli su da bivaju pristalice manje krute discipline; ali ne i moj otac čije se mišljenje moglo svesti na ovo: siromašno dete nema nikakve nada da kasnije vodi ugodan život, zato valja biti dobar i pažljiv prema njemu dok je mlado. Male aristokrate, naprotiv, mogu se nadati da će u odraslom dobu uživati svu ugodnost koju donosi bogatstvo; treba ih, dakle, u mladosti terati krajnje surovo da bi, upoznavajući patnju, naučili da imaju obzira prema drugima. Takav je bio i zvaničan stav vlade. Takav sistem je bio fatalan za nežnu decu, ali oni koji nisu umirali mogli su da odole svemu!

Tzu je zauzimao jednu prostoriju u prizemlju, kraj glavnog ulaza. Pošto je godinama, u svojstvu kaludera-stražara, imao priliku da viđa svakovrsne ljude, sada je slabo podnosio da živi povučen od sveta, daleko od onoga što je bio njegov život. Uz njegovu sobu bile su smeštene štale u kojima je moj otac držao dvadeset konja, ponije i stoku za vuču.

Konjušari su mrzeli Tzua zbog njegove revnosti i običaja da se meša u njihove poslove. Kad je Otac nekud polazio na konju, šest ljudi morali su da ga prate. Ti su ljudi bili u uniformama, a Tzu im je uvek bio za leđima, proveravajući da li na njima sve stoji savršeno.

Iz razloga koji nisam uspeo da shvatim, njih šestorica imali su običaj da konje postroje leđima uza zid i da galopom krenu prema Ocu čim bi se on pojavio na konju. Bejah primetio da mi se jedan od konjanika može naći nadohvat ruke, ako se nagnem kroz prozor tavana. I tako, jednoga dana, kad nisam imao šta da radim, dok je konjanik proveravao svoju opremu, provukoh, krajnje oprezno, uže kroz njegov široki kožni pojas; onda zavezah krajeve u čvor i pričvrstih uže za kuku sa unutrašnje strane tavana, dok je sve ovo prolazilo neprimećeno usred opšte galame i užurbanosti. Kad se

Otac pojavi, konjanici poleteše prema njemu... osim šestog koji, povučen užetom, pade s konja vičući kako su ga nečastivi uhvatili u svoje kandže.

Njegov pojas popusti i u zabuni koja nastade, pođe mi za rukom da izvučem uže i da nestanem neprimećen. Kasnije sam osećao veliko zadovoljstvo da se obratim svojoj žrtvi:

— Šta je, Netuk, ni ti nisi sposoban da se održiš u sedlu?

Dani su bili naporni, jer smo od dvadeset četiri sata osamnaest provodili na nogama. Tibetanci smatraju da nije pametno spavati preko dana, jer demoni svetla mogu da se dokopaju spavača. Tako lišavaju sna čak i najmlađe bebe, da ne bi bile »posednute«. Niko nije pošteđen... čak i oni koji umiru moraju se što duže održavati u stanju svesti, da bi mogli da razaznaju pravi put, onaj kojim će moći da stignu na drugi svet, ne gubeći se u spletu s one strane života.

U školi smo imali u programu izučavanje kineskog i dve varijante tibetanskog: običan jezik i svečani jezik. Prvi se koristio za razgovor s poslugom i osobama nižeg ranga, a drugi u odnosima ljudi istog ili višeg reda. Po pravilu, tim jezikom se obraćalo čak i konju čiji je vlasnik plemenitijeg roda od lica koje se obraća! Nema sluga koji bi u susretu sa našom oholom mačkom koja dostojanstveno prelazi preko dvorišta da bi se odala svojim tajanstvenim poslovima propustio da joj se ovako obrati:

— Da li bi me mnogopoštovana Mica-Maca počastvovala pristankom da pođe sa mnom i popije mleko nedostojno nje?

Ali svejedno kojim joj se jezikom govorilo, poštovana Mica-Maca radila je po svojoj čudi!

Naša učionica bila je veoma prostrana. Taj deo, koji je nekada služio kao blagovaonica za kaludere koji su posećivali kuću, bilo je posle izgradnje novih zgrada preuređen u školu gde su učila sva deca iz kuće, njih šezdesetak otprilike. Sedeli smo na podu, prekrštenih nogu, pred stolom ili dugačkom klupom visokom pola

metra, leđima uvek okrenutim prema učitelju tako da nikad nismo znali da li nas posmatra. Terao nas je na težak rad ne dajući nam ni trenutka predaha.

Papir u Tibetu, pravljen ručno, mnogo košta, suviše košta da bi ga kvarila deca. Zbog toga smo se služili velikim ravnim tablama od škripljaca veličine tridesetak santimetara sa trideset pet. Umesto olovke, služili smo se komadićima tvrdog krečnjaka koji smo nalazili u brdima Tsu La, na četiri hiljade metara iznad Lase, koja se već i sama nalazi na visini od četiri hiljade metara iznad mora.

Pokušavao sam da pronađem crveni krečnjak, dok je moja sestra Jaso ludovala za ljubičastim. Imali smo na raspolaganju veliki broj boja: crvenu, žutu, plavu i zelenu. Neke boje, kako mislim, bile su tu zahvaljujući metalnoj žici u krečnjačkim naslagama. Bilo kako bilo, veoma smo bili zadovoljni što možemo njima da se poslužimo.

Aritmetika mi je zadavala velike brige. Ako znamo da sedam stotina osamdeset tri kaluđera svakog dana popiju po dve zdele tsampe od kojih svaka sadrži po trideset pet santilitara, koliko treba da bude bure da bi u njega stala tsampa dovoljna za nedelju dana? Jaso je nalazila rešenje kao da se igra. A ja... recimo da ni izdaleka nisam bio tako sjajan.

Lepše sam se osećao na časovima gravure, predmet iz programa koji sam voleo i u kome sam postizao časne rezultate. Svako štampanje u Tibetu obavlja se pomoću izrezbarenih tabli, a rezbarenje se smatra posebno korisnom umetnošću. Deca nisu mogla da dobiju drvo za vežbe: to bi ona pokvarila, a pošto je uvoženo iz Indije, skupo je koštalo. Drvo iz Tibeta je suviše tvrdo, a krupno zrno čini ga neupotrebljivim. Služili smo se, dakle, jednom vrstom kamenog sapuna koji je bilo lako rezati dobro izoštrjenim nožem. Ponekad smo uzimali i odstojali sir od jakova!

Vežba koja se nikada nije zaboravljala: deklamovanje Zapovesti. Morali smo da ih izdeklamujemo čim uđemo u učionicu i još jedanput pre nego što dobijemo dozvolu da izađemo.

Evo tih Zapovesti:

Vraćaj dobro za dobro.

Ne traži kavgu s pomirljivima.

Čitaj svete knjige i razumi ih.

Pomaži bližnjeg svog.

Zakon je strog prema bogatim, da bi ih naučio razumevanju i jednakosti.

Zakon je blag prema siromašnima da bi ih utešio.

Plaćaj svoje dugove bez oklevanja.

Da ih nikako ne bismo zaboravili, Zapovesti su bile ispisane na tablama koje su visile na sva četiri zida učionice.

Ipak, život nam se nije u potpunosti odvijao u znaku učenja i strogosti! Igrama smo se odavali istim žarom kao i radu. One su bile tako zamišljene da nas očvrstu i učine nas sposobnim da podnosimo klimu u Tibetu koja je zbog temperaturnih razlika veoma oštra. Tako u podne, leti, može da dostigne osamdeset pet stepeni Žarenhajtovih, da bi se tokom noći spustila na četrdeset ispod nule. Zimi je često bivalo i mnogo hladnije.

Mного nas je zabavljalo gađanje strelom, koje je dobro za razvijanje mišića. Lukovi su nam bili načinjeni od ive, uvežene iz Indije; ponekad smo pravili lukove i od drveta koje se moglo naći kod nas. Kao dobri budisti, nikad nismo gađali žive mete. Pomoću dugog užeta, nevidljivi poslužioći dizali su ili spuštali metu, ne javljajući. Većina mojih drugova mogli su da pogode po sred sređe, i to galopirajući na poniju. Što se mene tiče, nisam mogao tako dugo da ostanem u sedlu. Druga je stvar bila za dugačke skokove motkom, jer tu nije bilo konja da mi smeta. Trčali smo što je moguće brže, držeći motku dugačku pet metara; čim je brzina bila dovoljna, skakali smo oslanjajući se na motku. Često sam govorio kako su moji drugovi suviše dugo ostajali u sedlu da bi imali snagu u nogama, dok sam ja, prinuđen da se njima često služim, u ovakvoj vrsti vežbe bio prva sila.

Skok motkom je bio vrlo praktičan da bi se prešla reka, i ja sam bio očaran gledajući one koji su pokušavali da me prate kako jedan za drugim padaju u vodu.

Štule su nam bile druga zabava. Nasađeni na njih i maskirani, izigrali smo džinove, upuštajući se često u neobične bitke, pri čemu je pobeđeni bio onaj ko prvi padne. Te štule smo pravili kod kuće: nije bilo govora da ih kupujemo u prvoj radnji na uglu. Da bismo od čuvara skladišta — a to je obično značilo od Upravitelja — dobili odgovarajuće komade drveta, primenjivali smo svu moć ubeđivanja. Za to je bilo potrebno drvo s naročitim zrnom i potpuno bez čvorova. Bili su potrebni i drugi komadi, trouglastog oblika da posluže kao prečke. Pošto se radilo o suviše retkom materijalu da bi bio tako čerdan, morali smo da čekamo povoljnu priliku i najzgodniji trenutak da izidemo s našim molbama.

Devojke i mlade žene igrale su se nekom vrstom letilice, jednim komadićem drveta izbušenim s gornje strane rupicama u koje su bila uđenu pera. Igra se sastojala u tome da ga, služeći se samo nogama, nateraju da poleti. Zadizale su suknje dovoljno visoko da im ne bi smetale i terale su nogama letilicu, ispadajući smesta iz igre ako bi je dotakle rukama. Vešta devojka postizala je da letilicu održava desetak minuta u vazduhu, pre nego što bi načinila promašaj.

Ali u Tibetu, ili bar u okrugu Ū, koji je administrativna jedinica Lase, najpopularnija je igra zmajeva, koja bi se mogla nazvati našim nacionalnim sportom. To smo se mogli igrati samo u određeno doba. Mnogo godina pre toga ustanovljeno je da zmajevi, pušteni u planinama, izazivaju prave potope kiše; tada se pomislilo da se to ljute bogovi kiše, tako da je zmajeve bilo dovoljno puštati samo u jesen, koja je kod nas sušni period. Ima dana kada su se ljudi uzdržavali da ne viknu glasno u planini, jer je odjek njihovih glasova dovodio do suviše brzog nagomilavanja vlagom zasićenih oblaka, naišlih iz Indije, i do neželjenog padanja kiše.

Prvog dana jeseni, usamljeni zmaj bio je pušten s krova Potale. Kroz nekoliko minuta, druge naprave svih oblika, svih veličina i svih mogućih boja pojavljivale su se na nebu iznad Lase gde su kružile i poigravale se po čudi durašnog povetarca.

Obožavao sam tu igru i uvek se snalazio da moj poleti prvi. Svako dete pravilo je samo svog zmaja, najčešće sa ramom od bambusa presvučenim lepom svilom. Lako smo dobijali materijal dobrog kvaliteta jer je u pitanju bila čast kuće. Imali su oblik kutije kojoj smo često dodavali glavu, krila i rep zmaja strašnog izgleda.

Zametale su se bitke tokom kojih smo pokušavali da oborimo zmajeve naših protivnika. U tu svrhu, na naše zmajeve pričvršćivali smo krnjatke i na konopce smo nanosili mešavinu lepka i komadića stakla; posle toga, samo nam je ostajalo da se nadamo da ćemo preseći konopac svoga protivnika i zarobiti njegovog zmaja.

Ponekad, kad padne noć, krišom smo izlazili i puštali ih da lete, pošto bismo im u glavu ili telo zavukli male lampe na maslac. S malo sreće, oči naših zmajeva počinjale su da iskriče i njihova raznobojna tela ocrta-vala su se na mračnom noćnom nebu. Posebno smo voleli ovu igru kad su veliki karavani jakova iz okruga Lo-džong bili očekivani u Lasi. U našoj naivnoj čednosti mislili smo da goniči, te »divlje nezalce«, nisu u svojim zemljama nikada čuli za tako »moderne« izume kao što su naši zmajevi; pa smo bili odlučni da im uturemo opasan strah.

Jedna od naših veština bila je u tome da u zmaja stavimo tri različite školjke, tako rasporedene da je vetar izvlačio iz njih neke neprirodne jecaje. Za nas su to bili jecaji plamenog zmaja koji pušta prodorne krike u noći, i nadali smo se da će to imati presudan efekat na trgovce. Zamišljali smo te ljude opružene na posteljama, zahvaćene strahom, dok naši zmajevi poskakuju iznad njihovih glava, i slatka jeza prolazila nam je duž kičme.

Iako u ono vreme to nisam znao, takve igre trebalo je da mi budu od velike koristi kasnije kada sam stvarno leteo na zmajevima. Tada je to bila samo igra, mada i ona vrlo uzbudljiva. Imali smo i drugu igru koja je mogla da bude opasna. Pravili smo velike modele od dva do tri kvadratna metra, s krilima koja su štrčala sa obe strane, i njih smo stavljali na ivicu provalije gde se dizao uvis posebno snažan vazdušni stub. Zatim smo.

s krajem užeta obmotanim oko pasa, naterivali naše ponije u galop koliko god smo mogli. Iznenada povučen, zmaj se dizao sve više, dok ne bi naišao na stub. Snažan udar — i konjanik bi se izdigao iz sedla prelećući i po tri metra kroz vazduh pre nego što bi se lagano spustio, njišući se na kraju užeta. Ubogi vragolani bivali su skoro rasporeni jer su zaboravljali da skinu mamuze, ali ja koji se nikad nisam osećao ugodno na konju, mogao sam slobodno da padam, a oni uzleti donosili su mi veliko zadovoljstvo. Otkrio sam čak — toliko sam bio glupo pustolovan — da naglim potezanjem užeta u trenutku kad sam poletao, mogu da uhvatim visinu i da taj smišljeno ponavljani manevar produžava moj let za nekoliko sekundi.

Jedanput sam s krajnjim oduševljenjem potegao užu; uto se pridružio i vetar i tako sam se našao na krovu jedne seljačke kuće gde su bile naslage drva za zimu.

Naši seljaci žive u kućama sa ravnim krovovima. Mala ograda služi da se uz nju gomila izmet jakova koji potom, osušen, služi za loženje.

Kuća o kojoj govorim bila je načinjena od cigalja iz sasušenog blata, a ne od kamena kao većina drugih, i nije imala dimnjak: dim je izlazio kroz rupu na krovu. Spustivši se naglo na kraju užeta, razneo sam balegu, od koje se najveći deo, dok sam ja leteo preko krova, sručio u kuću na glave maleroznih ukućana.

Nisam im bio mnogo simpatičan. Pozdravljen lju-titim povicima kad sam se pojavio posle balege, prvo sam dobio batine od seljaka, koji je bio izvan sebe, pre nego što su me dovukli pred oca za drugu porciju popravnog leka. Te noći sam spavao potrbuške!

Sutradan su mi dali ne mnogo prijatan zadatak da sakupim balegu po štalama i da je razmestim po krovu onog seljaka, što je bio težak posao za dečaćića koji još nije imao ni šest godina. Ali osim mene, svi drugi su bili zadovoljni. Moji drugovi su se lepo zabavili na moj račun, seljak je imao dva puta više balege za loženje nego ranije, a moj otac je pokazao koliko je strog i pravedan. A ja? Pa eto, ja sam proveo još jednu noć

na stomaku, a moji bolovi nisu imali nikakve veze s jahanjem.

Može se pomisliti da se prema meni postupalo nemilosrdno, ali u Tibetu nema mesta za slabiće. Lasa, na četiri hiljade metara iznad mora, zna za velike temperaturne razlike. U drugim, još višim krajevima, klima je još surovija; nežne prirode mogle bi da dovedu u opasnost život ostalih. Iz tog razloga, a ne zbog svireposti, naše vaspitanje bilo je tako strogo.

U visinskim krajevima, ljudi kupaju novorođenu decu u ledenim potocima da bi videli jesu li dovoljno otporna da bi imala pravo na život. Često mi se dešavalo da vidim kratke povorka kako stižu do potoka, na visini koja prelazi i šest hiljada metara. Kad stigne do obale, povorka se zaustavi; baba uzima novorođenče u ruke, a porodica, otac, majka i bliski rodaci, okuplja se oko nje. Kad dete svuku, baba se nagne i potopi u vodu to majušno telo od koga se vidi samo glava. Od velike hladnoće, novorođenče najpre pocrveni, pa onda poplavi; plač se utiša, prestane da se otima. Dete izgleda mrtvo, ali baba ima veliko iskustvo u tim stvarima i ona ga izvlači iz vode, briše i oblači. Preživi li, to znači da su bogovi tako odlučili. Ako umre, time je pošteđeno nekih kasnijih patnji. U tako surovoj klimi bolje se ne može postupati. Neizlečivi nisu potrebni u zemlji gde je lekarska pomoć nedovoljna: mnogo je poželjnija smrt nekoliko novorođenčadi.

Posle smrti moga brata, nastala je potreba da me požure s učenjem. To jest, u sedmoj godini trebalo je da počnem da se spremam za budućnost. Koju? To je pripadalo astrolozima da oni kažu. Jer kod nas sve, od kupovine jaka pa do izbora budućeg zanimanja, zavisi od njihove odluke. Približavao se trenutak kada će, tačno pre mog sedmog rođendana, majka prirediti veliki prijem na koji će biti pozvani blagorodni i druge visoke ličnosti da čuju predskazanje astrologa.

Majka je bila, bez daljeg, debeljuškasta. Imala je okruglo lice i crnu kosu. Tibetanke nose na glavi na izvestan način oblikovano drvo iznad koga pletu kosu na što je moguće dekorativniji način. To drvo, često

premazano skerletnim lakom, optočeno poludragim kamenjem i ukrašeno žadom ili koralima, bilo je predmet fine obrade. Uz dobro namašćenu kosu, efekat je zaista bio uspešan.

Tibetanske haljine su veselih boja; među njima preovlađuju, zelena i žuta. Žene najčešće nose kecelju u jednoj boji, sa izuzetkom jedne poprečne pruge čija se boja odabira tako da načini skladan kontrast. Na levom uvu imaju mindušu čija veličina zavisi od ranga. Majka, koja je pripadala jednoj od vladajućih porodica, imala je mindušu od petnaest santimetara.

Mi smo pristalice potpune jednakosti u poslu. Ali što se tiče vođenja kuće, majku nije zadovoljavala jednakost. Diktator bespogovornog autoriteta, pravi autokrata, ona je znala šta hoće i to je uvek dobijala.

U tri i nervozi oko pripreme prijema, ona je zaista bila u svom elementu. Trebalo je sve organizovati, izdati naređenja i smisliti što treba da bi se »zasenili« susedi. U tome je bila nenadmašna, jer je prateći Oca na čestim putovanjima u Indiju, Peking i Šangaj mogla da donese gomilu »egzotičnih« ideja.

Kad je dan prijema bio utvreden, kaluđeri-pisci ispisali su pozivnice na debelom, rukom napravljenom papiru, koji je služio za veoma važna saopštenja. Svaka pozivnica bila je oko trideset santimetara široka i šezdeset dugačka, zapečaćena pečatom oca porodice. Kao pripadnik visokog društva, majka je takođe stavljala svoj pečat. Dodajući i onaj koji je bio zajednički, to je ukupno činilo tri pečata. U celini je sve to činilo veoma imponzantan dokument. A mene je hvatala drhtavica što sam ja bio razlog čitavog tog ceremonijala. Nisam ni znao da sam ja u suštini od drugorazrednog značaja u odnosu na Društveni Događaj. Da su mi rekli koliko bi mnogo časti doneo sjaj prijema mojim roditeljima, ništa ne bih shvatio. Zbog toga sam i dalje bio prestrašen.

Za raznošenje pozivnica, posebno su uzete glasonoše. Svaki je od njih jahao punokrvnog konja i nosio u ruci palicu čiji se kraj završavao prorezom u koji je uvučena pozivnica, ispod reprodukcije porodičnog grba.

Svaka je palica bila ukrašena štampanim molitvama koje su lepršale na vetru.

Kad su ljudi bili spremni za pokret, dvorište je predstavljalo neopisiv metež. Posluga je od silne vike bila promukla, konji su njištali, velike crne doge lajale su kao besne. Pošto bi otpili i poslednji gutljaj piva, konjanici su s bukom odlagali čaše; za to vreme, teška vrata otvarana su s lupom i gomila je odlazila galopom uz divljačke krike.

Iako su nosili pisane poruke, naši glasnici predavali su i neku vrstu usmene verzije čija je sadržina mogla da bude veoma različita. U stara vremena, razbojnici su im nameštali zasede i služili se njihovim porukama da bi napadali, na primer, slabo branjene kuće ili kakvu procesiju. Zbog toga je postala redovna stvar da se namerno pišu lažne poruke da bi i oni bili navučeni u klopku. Taj stari običaj dvostruke poruke, jedne pisane druge usmene, bio je ostatak prošlosti. Događa se, čak i u naše vreme, da njihova sadržina bude različita; u takvom slučaju, usmena verzija važi kao jedino vredna.

Kakav dar-mar u kući! Kakva trka! Židovi su bili očišćeni i prefarbani, tavanice oljuštene, a drveni podovi tako navoštteni da je postajalo opasno hodati po njima. Obredni stolovi u glavnim odajama bili su izglancani i premazani novim slojem laka. Bio je postavljen veliki broj dodatnih lampi na maslac; jedne su bile u zlatu, druge u srebru, ali su bile toliko uglancane da se nisu mogle razlikovati. Majka i Upravitelj nisu prestajali da trče po kući izdajući naređenja, i u svakom slučaju nemilosrdno goneći poslugu. Imali smo više od pedeset slugu u službi, a za prijem su bili uzeti i drugi. Niko nije ostao bez posla i radilo se predano. I samo dvorište bilo je izribano sve dok pločice nisu zasijale kao da su tog časa donete iz kamenoloma.

U kuhinjama je vladala preterana živost; tu se spremalo jelo u ogromnim količinama. Tibet je prirodni hladnjak i hrana, jednom pripremljena, može da se drži bezgranično, toliko je to hladno i suvo podneblje. Čak i kada temperatura skoči, suv vazduh ne dozvoljava da se namirnice ukvare. Takvo meso može da se

održi tokom čitave godine, dok se žito čuva stotinama godina.

Budući da budisti nikada ne ubijaju, jedino meso koje nam je stajalo na raspolaganju moglo je doći od životinja koje su stradale prilikom pada ili od kakve druge nesreće u planini. Naše ostave bile su pune takvog mesa. Postoje i mesari u Tibetu, ali pravoverne porodice nemaju nikakve veze s njima, jer oni pripadaju kasti »nedodirljivih«.

Majka je odlučila da svoje goste dočeka na način koliko originalan toliko i raskošan, i da ih počasti slatkim od rododendronovog drveta. Mnogo nedelja ranije, sluge su pošle na konjima do podnožja Himalaja gde se mogu naći najlepši cvetovi. Kod nas rododendroni dostižu džinovske razmeere i postoji neverovatna šarolikost boja i mirisa. Izabiraju se cvetovi koji se još nisu do kraja rascvetali i peru se uz hiljadu opreza. Dovoljan je, naime, samo jedan nagnječeni cvet pa da slatko ne uspe. Svaki cvet se zatim stavlja da odstoji u velikoj staklenoj posudi, napunjenoj vodom i medom, koje se zatim pečate vodeći računa da ne uđe vazduh. Svakoga dana, sledećih nedelja, posuda se izlaže suncu i u određenim razmacima okreće tako da svaki deo cveta primi određenu svetlost. Cvet lagano narasta i puni se sokom koji nastaje mešanjem vode i meda. Neki vole da ga nekoliko dana pred služenje ostave na vazduhu da bi se osušio i postao malo rskav, ne gubeći ni od arome ni od lepote. Ponekad se peteljke pospu šećerom da bi ličile na sneg. Zbog tolikih troškova, moj otac je počeo da gundča.

— Za to lepo cveće mogli smo da kupimo šest jakova s mladuncima— rekao je majci, koja je na to imala sasvim ženski odgovor:

— Ne budite glupi. Naš prijem mora da uspe, a troškovi su, uostalom, *moja* stvar.

Ajkulin rep, uvezen iz Kine, bio je drugo delikatno jelo, a služio se naseckan, u supi. Neko je rekao da je ta supa »vrhunac gastronomske umetnosti«. Što se mene tiče, bila mi je do kraja gadna. Bio sam na mukama kad je trebalo da je pokusam: ajkula je stizala u Tibet

u takvom stanju da je njen prvi vlasnik ne bi nikako prepoznao!

Mladi izdanci bambusa, takođe uvezeni iz Kine, činili su mi se vrlo sočnim: bilo je to moje omiljeno jelo. Postojalo je više načina da se zgotove, ali ja sam ih najviše voleo sirove sa tek nešto malo soli. Uvek sam odabirao mlade žute i zelene zametke i to zbog toga što su mnogi izdanci bili potkresani pre nego što su se preselili u šerpu. Kako? Kuvar je znao na koga da sumnja ali nije imao dokaze. Stvarno šteta, jer i on ih je voleo sirove.

U Tibetu, o kuhinji brinu muškarci; žene se ne računaju ni u šta kad treba da se pripremi tsampa ili da se nešto dobro umuti. One malo štrpnu od ovoga, malo zamese od onoga, i sve to začine nadajući se da će dobro ispasti. Muškarci su savesniji, ulažu više truda i zbog toga su bolji kuvari. Za metenje i ogovaranje žene su besprekorne i, naravno, za određeni broj drugih stvari, ali ne i za tsampu.

To jelo predstavlja osnovu naše ishrane. Ima Tibetanaca koji na tsampi i čaju prožive ceo život, od prvog do poslednjeg obroka. Pravi se od ječma koji se peče dok ne postane hrskav i zlatasto mrk. Zrna se melju da se iz njih izvuče brašno koje se takođe proprži i onda stavlja u činiju u koju se sipa čaj sa vrućim maslacem. Zatim se sve to meša dok se ne stvrdne kao galeta. So, boraks i maslac od jake dodaju se po ukusu. Ono što iz toga proizađe i što predstavlja tsampu može da se umota ili iseče na kolutove, i da se služi prženo ili oblikovano na vrlo dekorativan način. Bez nekog dodatka, to je hrana kojoj nedostaje raznovrsnost, ali koja u kompaktnom i koncentrisanom obliku predstavlja ishranu dovoljnu da se preživi na svim visinama i u bilo kojim uslovima.

Jedan deo posluge pripremao je tsampu, drugi su pravili maslac, na način koji se ne može preporučiti iz higijenskih razloga. Velike mešine od kozje kože, s kos-treti okrenutom unutra, služile su kao bućkalice. One su punjene mlekom od jake ili kozjim mlekom. Da ne bi curile, vrhovi mešina su sakupljani, presavijani i

čvrsto vezivani. Onda je sve to snažno mućkano dok se ne načini maslac. Imali smo mesto određeno za tu radnju, gde su se nalazile kamene grbe visoke oko trideset santimetara.

Pošto bi mešine bile napunjene, puštali smo ih da padaju na te grbe, što je delovalo kao da se mleko »tutče«. Bilo je ubitačno gledati ili slušati naše sluge, možda njih desetak, kako satima ponavljaju istu radnju. Uzimali su dah: »Oh! oh!« izdižući mešine koje su s muklim udarcima padale na grbe: »zunk«. Ponekad je suviše stara ili nespretno spuštена mešina umela da pukne. Sećam se jednog zaista snažnog čoveka koji je voleo da pokazuje snagu svojih mišica. Radio je dvaput brže od drugih, i od napora su mu iskakale vene na vratu. Neko mu reče jednog dana:

— Ostario si, Timone, radiš sporije.

Uz ljutito gundanje, Timon zgrabi vreću s gornjeg kraja, izdiže je svojim snažnim rukama i upusti. Ali snaga ga prevari: još uvek je držao gornji kraz kad donji pade po sred kamene grbe. Iz vreće šiknu mlaz upola tečnog maslaca i pogodi pravo u lice zaprepašćenog Timona, puneći mu usta, oči, uši, kosu. Pedeset do šezdeset litara maslaca cedilo se niz njegovo telo, oblažući ga zlatastom melasom.

Privučena galamom, majka ude žurno. To je jedini put u životu da sam je video bez reči. . . Da li je bila besna što je videla da je propao toliki maslac? Ili je pomislila da će se ubogi đavo ugušiti? Bilo kako bilo, ona uze raspuknutu mešinu i raspali ga njome po glavi. Nesrećni Timon pade i opruži se u bari.

Sluge nespretno kao Timon, mogle su da pokvare maslac. Malo nemara pri ispuštanju mešina, i kostret se odvajala od kože i mešala s mlekom. Ali ako je svima izgledalo prirodno da iz maslaca odvoje tuce ili dva tuceta dlaka, čitavi čuperci delovali su dosta ružno. Pokvareni buter ostavljan je na stranu da bi sagoreo u lam-pama ili bio udeljen prosjacima koji su ga zagrevali i cedili kroz krpu. Prosjacima su bile namenjene i »greške« kuvara koje su, u stvari, bile savršeno pripremljena jela. Posle toga su ta gospoda, smirene duše i dobro napunje-

nog stomaka, išli da svuda pričaju kako su se dobro počastili. Sada ni susedi nisu mogli uraditi drugo nego da im ponude prvorazredni obrok. Mnogo se dobroga može reći o životu naših prosjaka. Oni nikada nisu u oskudici; štaviše, tako su, »ispekli zanat« da mogu lagodno da žive.

U većini istočnjačkih zemalja prosjačenje nije sramotno. Mnogi kaluđeri idu od lamaserije do lamaserije i traže milostinju. To je prihvaćena stvar koja nije loše viđena kao i traženje dobrovoljnih priloga u drugim zemljama, na primer. Nahraniti kaluđera koji putuje, smatra se dobrim delom. Prosjaci takođe imaju svoje zakone. Ako im neko udeli milostinju, oni nestaju i puštaju da prođe neko vreme pre nego što se opet pojave pred velikodušnim donatorom.

Dva kaluđera pridodata našoj kući takođe su uzeli učešće u pripremama za prijem. Obišli su sve životinje čiji su se posmrtni ostaci nalazili u našim ostavama i pomolili se za spas duša koje su nastanjivale ta tela. Jer naša vera kaže da kada jedna životinja strada — makar i nesrećnim slučajem — ljudi koji je jedu postaju njeni dužnici. Dugovi te vrste plaćaju se posredstvom sveštenika, čija je dužnost da se pomoli nad ostacima životinje da bi joj u drugom životu na zemlji bilo dato da se pojavi u nekoj boljoj sudbini. Bilo je po lamaserijama i hramovima kaluđera koji su sve vreme provodili izgovarajući molitve za životinje. Pre nego što se krene na dugo putovanje, naši sveštenici imali su dužnost da od bogova zatraže milost za konje i poštedu od preteranog umora. Tim povodom, treba naznačiti da naši konji nikada nisu dva uzastopna dana izvođeni iz štale. Ako je jedan konj jahan jednog dana, sutradan se morao odmarati. Isto je pravilo važilo i za tegleću marvu. I životinje su to dobro znale. Ako bi se desilo da za sedlanje izdvoje konja koji je služio dan ranije, ovaj bi samo ostao na mestu, odbijajući da se makne. Čim bi mu skinuli sedlo, odlazio je oborene glave, kao da govori: — Dobro je, zadovoljan sam što smo učinili kraj toj nepravdi.

Magarci su bili još gori. Oni bi sačekali da ih nato-vare, pa bi onda legli i pokušali da se prevale na samar.

Imali smo i tri mačke koje su neprestano bile »na službi«. Jedna je imala svoj štab u štalama gde je nametnula gvozdenu disciplinu mišjem svetu. A ovi su morali da budu opasno lukavi da bi i dalje ostali »miševi« i da ne bi bili pretvoreni u hranu za mačke. Druga mačka je živela u kuhinji. Bila je to stara dama, malo prosta. Godine 1904, njena majka uplašena topovima Jang-hazbandove ekspedicije donela ju je prerano na svet i ona je bila jedina preživela iz okota. Nosila je lukavo izabrano ime »Janghazband«. Treća je bila poštovanja dostojna starka koja je živela sa nama. Bila je pravo oličenje materinskih vrлина koja nije dozvoljavala da mačji rod opadne. Kada nije morala da obučava svoj porod, išla je za mojom majkom iz sobe u sobu. Mala i crna, ličila je na putujući skelet, uprkos svom neizmernom apetitu. Tibetantske životinje niti maze niti ih smatraju robovima: to su bića koja imaju da obave korisnu misiju i koja imaju sva prava kao i ljudi. Prema budističkom učenju, sve životinje, u stvari svako stvorenje, imaju dušu i u svakom novom životu na zemlji penju se za jednu »stepenicu«.

Odgovori na naše pozivnice počeli su brzo da stižu. Konjanici su stizali u galopu mašući palicama sa zadanim porukama. Upravitelj je silazio iz sobe da bi glasnošama blagorodnijih osoba odao počast. Pošto bi otrgnuo poruku iz palice, čovek je izgovarao i njenu usmenu verziju, ne zaustavljajući se da bi uzeo vazduh. Zatim se previjao u kolenima i padao na tle, sa sjajnim osećanjem za mizanscen: zbog toga što je sve dao od sebe da bi stigao do Rampine kuće! Naše slugе su igrale svoju ulogu okružujući ga i uzvikujući:

— Jadan bio, kako je brzo stigao! Neverovatno! Puklo mu je srce, to je sigurno. Siromah i plemenit momak.

Jednoga dana se propisno obrukah dodajući i ja svoje zrno začina u razgovor.

—A, nije — rekoh ja — nije mu puklo srce! Video sam ga kako se odmara nedaleko odavde. Skupljao je snagu za završni galop!

Diskrecija me primorava da prikrijem velom veoma mučnu scenu koja je usledila.

Najzad dođe i veliki dan, dan koga sam se toliko bojao, jer će tada, i ne pitajući me, odlučiti o mom budućem životu. Tek što su se prvi znaci sunca pomolili iza dalekih planina kad jedan sluga upade u moju sobu:

— Šta? Lobsang Rampa još nije ustao? Tako mi reči, praviš se da spavaš. Četiri je sata i imamo dosta posla. Hajmo, na noge!

Odgurnuh pokrivač i ustadoh. Toga dana preda mnom je imao da se otvori moj životni put.

U Tibetu, deca dobijaju dva imena od kojih je prvo ime dana u kojem je dete rođeno. Ja sam bio rođen u utorak, Utornik je, znači, stajao ispred imena Lobsang koji su mi dali roditelji. Ali kad neko dete uđe u lamaseriju, onda dobija i drugo ime, koje je njegovo »versko ime«. Hoće li biti tako i sa mnom? Trebalo je sačekati časove koji nailaze da bi se to saznalo. Imao sam sedam godina i hteo sam da budem burlak, da se ljuljam i talasam vodama reke Tsang-Po, na šezdeset kilometara odatle. Ali trenutak, molim vas... Da li sam stvarno to hteo? Najzad, lađari su pripadali nižoj klasi, jer njihovi brodovi su pravljени od kože jakova razapete oko drvenog kostura. Ja lađar? Ja da pripadam nižoj kasti? Ne, stvarno! Hteo sam da budem profesionalac u letenju na zmaju. Da, bilo je mnogo bolje nego se naći u ponizavajućem kožnom čamčiću koga odnosi pobesnela matica! Stručnjak za zmajeve, eto šta ću ja biti i praviću divne letelice sa ogromnim glavama i očima iz kojih bije vatra. Ali danas, kaluđeri-astrolozi su ti koji će imati reč. Možda sam predugo čekao: već je bilo kasno da skočim kroz prozor i pobegnem. Otac bi začas poslao ljude za mnom koji bi me vratili kući. Najzad, i ja sam bio iz porodice Rampa i morao sam se prilagoditi tradiciji. Ko zna? Možda će astrolozi reći da sam rođen da letim na zmaju. Mogao sam samo da čekam i da se nadam.

— Oh Yulgye, čupaš mi kosu! Prestani, ili ću ostati ćelav kao kaluđer.

— Mir, Lobsang Rampa. Perčin ti mora biti prav i dobro namašćen, inače će mi tvoja Poštovana Mati odrati kožu.

— Ne tako grubo, Yulgye, uvrćeš mi vrat!

— Ne mari, žurim se.

Sedeo sam na zemlji i jedan bezobzirni sluga me »podizao« slugeći se mojim perčinom kao ručicom. Najzad je ta grozota postala kruta kao smrznuti jak i presijavala se kao mesec na jezeru.

Majka je bila kao vihor; kretala se tako brzo po kući da mi je ostajao nejasan utisak kao da imam nekoliko majki. Bilo je tu naređenja koja su izdavana u posljednjem trenutku, završnih priprema, mnogo uzrujanih reči. Jaso, moja dve godine starija sestra, odlazila je i dolazila užurbana izgleda kao žena od četrdeset proleća. Otac se zaštitio od te gužve zatvarajući se u svoju sobu. Tako bih voleo da sam mu se mogao pridružiti.

Majka je odlučila da nas odvede u Jo-Kang, katedralu u Lasi. Svakako je držala do toga da prijem bude obeležen verskom atmosferom. Oko deset časova ujutro (vreme u Tibetu je vrlo rastegljivo), gong sa tri tona odzvoni čas za okupljanje. Svi pojahasmo ponije, majka, otac, Jaso, a među njima i naš ne mnogo oduševljeni sluga. Naša trupa preseče put za Lingkor i okrenu levo

u podnožju Potale, koja je stajala nalik na pravu planinu od zgrada, sto trideset metara visoka i četiri stotine široka. Pošto smo prošli ispred sela Shö, i jahali pola sata kroz ravnicu Kyi Chu, stigismo pred katedralu. Svuda oko nje male kuće, radnjice i štale čekale su hodočasničku klijentelu. Otkako je sagrađena, hiljadu tri stotine godina ranije, Jo-Kang nije prestala da dočekuje vernike. U unutrašnjosti, kamene ploče bile su izbrazdane usecima dubokim po nekoliko santimetara, nastalim od prolazaka vernika. Hodočasnici su, s poštom, pratili Unutrašnji Krug. Svi su vrteli molitvene točkove koji su se tu nalazili na stotine i bez prestanka ponavljali *mantru*: *Om! Mani padme Hum!*¹

Teške grede, poornele od vremena, podržavale su krov. Otuzan miris tamjana, koji je neprestano goreo — plovio je katedralom kao letnji oblaci povrh planine. Duž zidova bili su poredani kipovi božanstava naše vere. Teške metalne mreže, s krupnim čvorovima, štatile su ih, ne skrivajući ih, od vernika čija bi pohlepa mogla da bude jača od obožavanja. Najčuenija božanstva bila su većinom upola zakopana pod naslagama dragog kamenja i dragulja koje su tu nagomilale pobožne duše, koje su se molile za milost. U svećnjacima od teškog zlata neprestano su gorele sveće čija se svetlost nije gasila trinaest vekova. Iz pojedinih mračnih zabata dopirali su do nas zvuci zvona, gongova i prigušeno mumlanje iz apsida. Krenusmo po Unutrašnjem Krugu kako je to nalagala tradicija i kad završismo s odavanjem pošte, popesmo se na ravni krov katedrale. Samo je mali broj privilegovanih imao tu pristup; otac je, kao Čuvar, uvek odlazio tamo.

Naš sistem vladavina (namerno upotrebljavam množinu) mogao bi da interesuje čitaoca.

Na čelu Države i Crkve nalazio se Dalaj Lama, naš Vrhovni Apelacioni Sud. Njemu se mogao svako obratiti. Ako su neka molba ili zahtev bili opravdani, ili ako je bila učinjena neka nepravda, Dalaj Lama je vodio računa da se udovolji tražnji i da nepravda bude is-

¹ Mantra: oblik molitve pomoću koje se uspostavlja transcendentna veza s božanstvom kome se ta molitva obraća.

pravljen. Nije preterano reći da su ga svi, verovatno bez ijednog izuzetka, voleli i poštovali. On je bio autokrata. Svoju vlast i autoritet zalagao je za dobro zemlje, nikada u egoističke svrhe. Mnogo godina ranije bio je predvideo komunističku invaziju. Znao je takođe da će sloboda spoznati privremeni sumrak. Iz tih razloga, mali broj nas dobio je specijalno obrazovanje, da znanja koja su stekli sveštenici ne bi otišla u zaborav.

Posle Dalaj Lame postojala su dva Saveta i zbog toga sam o vladi govorio u množini. Prvi, Svešteni savet, sastojao se od četiri kaluđera od kojih je svaki bio u rangu Lame. Oni su pred Premudrim bili odgovorni za pitanja koja se odnose na lamaserije i manastire. Sva sveštena pitanja išla su preko njih.

Zatim je dolazio Savet ministara, sastavljen od četiri člana, tri svetovna lica i jedno duhovno. Oni su u celini vodili zemlju i bili odgovorni za spoj Države i Crkve.

Dva zvaničnika, koje bismo mogli nazvati Premijerima, jer su to i bili u stvarnosti, služili su kao »ljudi za vezu« između dva Saveta čija su mišljenja podnosili Narodnoj skupštini, gde je pedeset ljudi predstavljalo najznačajnije porodice i lamaserije iz Lase. Ova skupština sastajala se samo u vrlo kritičnim okolnostima, kao 1904. kada je Dalaj Lama otišao u Mongoliju pred britanskom invazijom.

Tim povodom, mnogi zapadnjaci uverteli su sebi na čudan način u glavu da je Premudri kukavički pobegao. Međutim, on nije bežao. Ratovi koje vodi Tibet mogu se uporediti sa partijom šaha: kada je Kralj zarobljen, partija je izgubljena. Dalaj Lama je naš kralj. Bez njega bi svaka borba bila beskorisna: on je morao da se skloni da bi sačuvao jedinstvo zemlje. Oni koji ga optužuju za kukavičluk ne znaju jednostavno i prosto o čemu govore.

Broj članova Narodne skupštine mogao se povećati na četiri stotine kada bi uglednici iz unutrašnjosti uzeli učešće u sednicama. Unutrašnjost je podeljena na pet provincija: Lasa ili Prestonica, kako je često zovu, nalazi se u provinciji Ū-Tsang kao i Shigatse. Evo imena i

geografskog položaja ostalih: Gartok je na zapadu, Chang na severu, Kham na istoku i Lho-dzong na jugu.

S godinama, Dalaj Lama je uvećao svoju vlast i sve više se lišavao pomoći Saveta i Skupštine. Nikada zemljom nije bolje upravljano.

S krova hrama, pogled je bio divan. Na istok se pružala ravnica Lasa, zelena i raskošna, istačkana šumarcima. Voda je svetlucala između drveća: reke srebrnasta zvuka tekle su prema Tsang-Pou udaljenom šezdeset kilometara. Na istoku i na jugu dizali su se visoki planinski lanci koji okružuju našu dolinu i zbog kojih živimo kao zaslužnjeni, odvojeni od ostatka sveta. Mnoge lamaserije sagrađene su na prvim obroncima. Nešto više, mali ermitaži opasno su načičkani iznad vrtoglavih padina. Na zapadu, planine-bliznakinje Potala i Chakpori, ova druga poznatija pod imenom Hrama Medicine, ocrtavaju se u daljini. Između njih, vrata Zapada svetlucaju u hladnoj svetlosti jutra. Tamni purpur neba podcrtan je čistim sjajem dalekih planinskih snegova. Iznad naših glava, lagani oblaci promicalili su nebom. Nešto bliže, u samom gradu, imali smo pred očima Gradsku kuću naslonjenu na severni zid katedrale. Zgrada Blagajne bila je sasvim blizu, kao i teže prodavaca i tržnica gde se moglo dobiti sve ili skoro sve. Nedaleko odatle, malo na istok, ženskim manastirrom zatvarao se posed »Pozivara Smrti«.

Posetioci su se tiskali na ulazima u katedralu, jedno od velikih svetih mesta budizma; čuli smo neprestano čavrljanje i žagor hodočasnika pridošlih izdaleka s ponudama i u nadi da će u zamenu za njih dobiti sveti blagoslov. Neki su donosili životinje spašene klanice i isplaćene njihovim bednim dnevnicama. Smatra se veoma dobrim delom spasiti neki život — jednako životinjski kao i ljudski — i takvi su iz toga izvlačili veliku moralnu podršku.

Dok smo gledali te antičke ali uvek nove prizore, začusmo psalme koje su pevali kaluđeri i u kojima su se duboki basovi najstarijih mešali sa lakim sopranima iz pratnje. Do nas je dopiralo bubnjanje doboša i zlatni

glasovi truba. Krici i prigušeni jecaji; imali smo utisak da smo omađijani, zarobljeni u mrežu osećanja.

Kaluđeri su se komešali, hodajući za svojim poslom. Jedni su bili obučeni u žuto, drugi u ljubičasto, ali većina je nosila riđu mantiju »običnih kaluđera«; zlatno i trešnjevo crveno bilo je rezervisano za kaluđere iz Potale. Učenici u belom i kaluđeri-stražari u zagasito kestenjastom šetali su gore-dole. Skoro svi su imali nešto zajedničko: njihove haljine, stare ili nove, bile su okrp-ljene kao one na Budi. Stranci koji su ih videli izbliza ili na fotografijama čude se ponekad tom »krpežu«. U stvari, te zakrpe su deo odeće. U lamaseriji Ne-Sar, staroj dvanaest vekova, kaluđeri su smislili nešto još bolje: zakrpe su od svetlije tkanine!

Crveno je boja manastirskog reda; ona se razlikuje zavisno od postupka kojim se boji pamuk, ali od kestenjastog do cigla-crvenog, to je uvek »crveno«. Kaluđeri iz Potale oblače preko mantije vrskapute s pozlatom, bez rukava. Zlato je sveta boja u Tibetu — ono nikada ne potamni, ono je uvek čisto — i to je zvanična boja Dalaj Lame. Kaluđeri ili lame visokog reda koji su u njegovoj ličnoj službi imaju pravo da preko obične mantije nose pozlaćenu.

S krova Jo-Kanga videli smo mnoge pozlaćene vrskapute, ali malo redovnika iz Potale. Podigosmo pogled: molitvene zastavice lepršale su na vetru a kubeta katedrale presijavala su se na suncu.

Purpurno nebo bilo je prekrasno s uzanim trakama oblaka za koje bi se reklo da ih je lagana kičica umetnika ostavila na platnenom svodu.

Majka prekide ovu čaroliju:

— Dajte, da ne gubimo vreme. Drhtim pri pomisli šta sve sada rade naše slugе! Krećemo!

Po povratku u kuću, majka krenu u opštu inspekciju, a mi stekosmo pravo na dobar obrok, s obzirom na ono što nas je čekalo. Znali smo, naime, da u sličnim prilikama zvanice mogu da napune stomake, dok siroti domaćini mogu da ostanu prazna želuca. Kasnije, neće biti ni govora da se jede.

Zaglušne fanfare najaviše dolazak kaluđera-pojaca koje odmah odvedoše u baštu. Oni su nosili zurle, svirale, gongove i doboše, a cimbala su im visila oko vrata. Upadoše u baštu čavrljajući kao svrake, zatim zatražiše piva da bi se oraspoločili. Grozna kreka i prodorna jeka zurli ispuniše sledećih pola sata: kaluđeri su podešavali svoje instrumente.

Pojava prvog gosta, na čelu kavalkade u kojoj su ljudi nosili zastavice razvijorene na vetru, izazva trku u dvorištu. Kapije se otvoriše širom i naše slugе predaše se s obe strane ulaza da bi poželeli dobrodošlicu gostima. Tu je bio i Upravitelj, s dva pridodata pomoćnika od kojih je svaki imao veliki izbor svilenih marama koje nam služe da pozdravljamo zvanice. Marama ima osam vrsta, a treba ponuditi baš onu pravu, inače se može počinuti greška. Dalaj Lama daje i prima samo maramе prvog reda. Te maramе se zovu *khata* i evo kakav je uobičajeni ceremonijal: ako je onaj koji daje istog ranga kao i onaj koji prima, onda se drži malo povučeno, ispruženih ruku. Drugi isto tako. Posle toga davalac pozdravlja i polaže maramu preko ruku onoga koga hoće da počastvuje, a ovaj otpozdravlja, oslobađa ruke, obrne i prevrne maramu u njima da bi izrazio svoje odobravanje, i predaje je nekome od slugu.

Ako je davalac nižeg reda, on (ili ona) klekne, isplazi jezik (pozdrav koji kod nas odgovara skidanju šešira) i polaže maramu pred noge onog koji je prima, a ovaj mu svoju obmotava oko vrata.

U Tibetu, svaki poklon mora da prati odgovarajuća *khata*, kao što mora da prati i svaku čestitiku. Vlada je imala žute, drugi su uglavnom imali bele. Ako je Dalaj Lama nekome hteo da učini veliku čast, on mu je stavljao oko vrata *khatu* kojoj je dodavao konac od crvene svile s trostrukim čvorom. I ako bi u tom trenutku pokazao svoje ruke, s dlanovima okrenutim ka nebu, onda je to zaista bila velika čast! Mi smo, naime, čvrsto ubeđeni da se i prošlost i budućnost ocrtavaju u linijama dlana. Pokazujući svoje, Dalaj Lama daje dokaz blagonaklonijeg raspoloženja. Kasnije sam na taj način bio počastvovan dva puta.

Vratimo se našem Upravitelju koji je stajao na ulazu, između svoja dva pomoćnika. On je pozdravljao goste i prihvatao njihove *khate* koje je dodavao pomoćniku s leve strane. Za to vreme, onaj s desne mu je pružao maramu odgovarajućeg reda koju je on stavljao oko vrata ili preko ruku gosta, zavisno od njegovog ranga. Sve te marame korišćene su mnogo puta.

Upravitelj i njegova dva pomoćnika bivali su sve više zauzeti, jer su gosti pristizali u velikom broju. Bilo da su dolazili sa susednih poseda, iz grada Lase, ili iz podgradskih krajeva, njihove bučne grupe uvek su se kretale putem za Lingkor, zatim su skretale na naš privatni prolaz, u senci Potale. Dame koje su morale ostati dugo u sedlu služile su se jednom vrstom kožne maske da bi kožu i ten zaštitile od vetra punog peska. Najčešće je približan portret te dame bio naslikan na masci. Stigavši na odredište, ona ju je skidala istovremeno sa ogrtačem od kože. Ti portreti su me očaravali: što su žene bile ružnije i starije, tim su portreti predstavljali lepša i mlađa stvorenja!

U kući je vladala velika živost. Sluge su neprestano prinosile jastučice. Mi se u Tibetu ne služimo stolicama, nego sedimo na jastučicama debelim dvadesetak santimetara i veličine jednog kvadratnog metra otprilike. Za spavanje uzmemo nekoliko takvih, jer nam se čine mnogo ugodnijim nego kreveti i naslonjače.

Pri dolasku, gosti su dobijali čaj sa maslacem; zatim su odvođeni u veliku prostoriju preobraćenu u blagavonicu. Tu su imali hladno jelo uz koje su mogli da čekaju, ne umirući od gladi, na početak pravog prijema. Već beše pristiglo četrdesetak žena iz najviših porodica, sa svojim pratiljama. Dok se majka brinula o jednim, druge su se šetale kroz kuću, merkajući nameštaj i procenjujući njegovu vrednost.

Ličilo je na pravu invaziju: žena je bilo na sve strane, svih uzrasta, svih oblika i svih godina starosti. Pojavljivale su se na mestima gde se najmanje i bez ikakvog oklevanja pitale poslužu za cenu. Ukratko, ponašale su se kao što se ponašaju i druge žene sveta. Moja sestra Jaso paradirala je u potpuno novim halji-

nama, sa kosom začešljanom po poslednjoj modi, ili bar uverena da je tako. Nalazio sam da izgleda strašno, ali sam uvek bio loše volje kad bi se radilo o ženama. Sigurno je, u svakom slučaju, da su mi tog dana izgledale posebno napadne.

Da bi se stvari još više komplikovale, među zvanicama su bile *chung-gerle*. U Tibetu, žena iz visokog društva smatra svojom obavezom da ima bezbroj haljina bez čestog menjanja haljina i zbog toga specijalno obučene devojke, *chung-gerle*, služe kao manekenke. Tako su i ove paradirale u haljinama moje majke, sedale da ispijaju bezbroj šolja čaja s maslacem pre nego što će otići da navuku novu haljinu i da se okite novim nakitom. Pomešane s gostima, one su ipak pomagale mojoj majci u ulozi domaćice. Tokom dana, ove *chung-gerle* mogle su po pet, šest puta da promene haljine.

Muškarci su se više zanimali za atrakcije u bašti. Bila je pozvana grupa akrobata da bi uneli malo veselosti. Njih trojica držali su pet metara visoku motku, na čijem je vrhu četvrti držao ravnotežu na glavi. U jednom trenutku motka je naglo izvučena, a ekvilibrista se kao mačka dočekivao na noge. Dečaci koji to videše odjuriše na neko zabačeno mesto da i oni to uvežbavaju. Nađoše neku motku od dva, tri metra i uspraviše je. Najhrabriji se uspuza. Tandara! Dok je pokušavao da izigrava akrobata, izgubio je ravnotežu i sručio se kao vreća na svoje drugove. Ali ovi su imali tvrde glave i osim nekoliko čvoruga veličine jajeta, niko nije bio ozbiljnije povređen.

Majka se takođe pojavi u bašti; predvodila je grupu dama koje su želele da vide atrakcije i čuju muzičare; što nije bilo teško, jer su ovi imali vremena da se zagreju obilnim nalivanjem pivom.

Majka je posebnu pažnju obratila oblačenju. Tamnocrvena suknja od kostreti jaka dosezala joj je skoro do članaka. Visoke valjane čizme besprekorne beline imale su donove crvene kao krv i vrpce složene s mnogo ukusa.

Žuti žaket-bolero sa prelivom ljubičastog podsećao je malo na boju monaške haljine mog oca. Boja »jodne tin-

kture na zavoju«, bio bih rekao da sam tada studirao medicinu!

Pod žaketom je nosila bluzu od purpurne svile. Tako su u njenom odevanju bile zastupljene sve boje manastirske odeće.

Svilena marama sa brošom išla joj je preko grudi, od desnog ramena do leve strane pojasa gde ju je pridržavao prsten od suvog zlata. Ta marama koja se spuštala do ivice suknje, bila je kao krv crvena iznad pojasa, zatim je postepeno prelazila u žuto kao limun i zagasito kao šafran.

O vratu je nosila, privezane za zlatnu vrpцу, tri kesice amajlija od kojih se nikad nije odvajala. To je dobila na dan venčanja; prva od njene porodice, druga od porodice njenog muža i treća — izuzetna čast — od Dalaj Lame lično. Nosila je bogate ukrase, jer u Tibetu nakit jedne žene dovodi se u vezu sa njenim društvenim položajem. Tako muž, svaki put kada dobije unapređenje, treba ženi da kupi nov nakit.

Dani su bili potrebni da se pripremi frizura moje majke koja nije brojala manje od sto osam-pletunica, svaka debela kao bičalo. Sto osam je sveti broj i svi su zavideli ženama koje imaju dosta kose da sebi mogu dozvoliti toliko pletnica. Kosa, razdeljena po sredini, sasvim kao u »Madone«, podržavana je drvenim koturom koji je kao šešir stajao na vrhu glave. Lakiran crveno, kotur je bio optočen dijamantima, žadom i zlatnim pločicama. Kosa je bila raspoređena po njemu kao ružičnjak koji se puže uz pergolu.

O uhu je majka nosila koralnu nisku. Bila je tako teška da ju je morala pridržavati crvenim koncem omotanom oko uha, da joj ne bi otkinula donji kraj. Kraj niske je gotovo dosezao do pojasa. Posmatrao sam, fasciniran do kraja. Kako će uspeti da okrene glavu?

Gosti su se šetali, diveći se bašti. Drugi su sedeli u grupama da bi izmenili poslednje tračeve. Žene, posebno, nisu gubile ni minut.

— Da, draga moja, Ledi Dora stavlja novi pod u kući. Od fino samlevenog šljunka i lakiranog... A onaj mladi

lama što je živio kod Ledi Rakaša, da li su vam rekli... itd.

Ali, u stvari, svi su čekali glavnu atrakciju; sve ostalo je bilo hvatanje zaleta, priprema za trenutak kad će kaluđeri-astrolozi da predkažu moju budućnost i trasi-rajnu moj životni put. Od njihove odluke zavisila je moja buduća karijera.

Dan je odmicao; kad sve duže senke kliznuše brže preko tla, gosti počеше da pokazuju manje žara za zabavu. Zasićenost im je otvarala raspoloženje za saznanjem. Umorna posluga punila je tanjire čim bi se ispraznili. Ali i to je prestalo kako su sati prolazili. Akrobati su počinjali da osećaju umor jedan za drugim, izgubiše se i odoše u kuhinje da se odmore i zatraže još piva.

Muzičari su još uvek bili u punoj formi, duvajući u zurle, udarajući cimbalu jedno o drugo i lupajući sa zanosom u doboš. Na drveću, ptice uplašene galamom behu napustile uobičajena sedala. A nisu ni bile jedine koje su se bojale. Čim su počeli da pristizu prvi bučni gosti, mačke su pojurile da nađu sigurnije sklonište. Pa i sami psi-čuvari, velike crne doge, bili su mirni kao da im je pospanost navukla brnjicu. Bukvalno nakljukani hranom, više nisu imali snage ni da jedu.

U ograđenoj bašti, postajalao je sve mračnije; dečaci su hitro promicali između drveća, nalik na patuljke. Mahali su zapaljenim lampama na maslac, ili zadimljenim kadionicama, ili su se pentrali na najniže grane da bi vodili bezbrižne razgovore.

Tu i tamo, debeli stubovi mirišljavog dima dizali su se iz žarišta posutih zlatastim tamjanom. Starije žene su ga pridodavale vrteći molitvene koturiče koji su svakim okretom slali u nebo hiljade beseda.

Što se mog oca tiče, više nije bio živ! Njegove bašte bile su čuvene u celom Tibetu zbog skupog uvoznog drveća. Te večeri, nalazio je da mu kuća liči na loše održavani zološki vrt. Lutao je, bez cilja, kršio prste, i ispuštao tihe jecaje pune strepnje svaki put kad bi neko od gostiju zastao pred nekim žbunom da opipa koji pupoljak. Kajsije, kruške i patuljaste jabuke bile su posebno ugrožene. Više i čvršće drveće: topole, vrbe, smreke,

breze i kedrovi bili su ukrašeni molitvenim trakama koje su tiho lepršale pod lakim večernjim povetarcem.

Najzad, sunce nestade za dalekim vrhovima Himalaja: dan se ugasio. Iz lamaserija stiže zov zurli objavljujući da vreme prolazi; upališe se stotine lampe na maslac. Jedne su bile na granama, druge su se ljuškale na svodovima kuća, treće su klizile po mirnoj vodi bazena. Ovde su nailazile na list lokvanja, poput lađe što naiđe na sprud, tamo su skretale prema ostrvcu na koje su se sklanjali labudovi.

Na puni zvuk gonga, svi okrenuše glave; približavala se povorka. U bašti je bio podignut veliki šator čija je jedna strana bila otvorena. Unutra je bio stavljen podijum na kome su se nalazila četiri tibetanska sedišta.

Predvođeni slugama, od kojih je svaki nosio motku na čijem je vrhu bila zakačena buktinja, povorka stiže pred podijum. Pratila su je četiri muzičara koji su srebrnim trubama svirali fanfaru. Za njima su dolazili otac i majka koji zauzeše mesta na podijumu, prethodeći dvojici staraca iz lamaserije Državnog Proročišta. Njih dvojica, poreklom iz Nehunga, bili su najbolji astrolozi u Tibetu. Tačnost njihovih predskazanja bila je proverena mnogo i mnogo puta. Prethodne nedelje bili su pozvani i od Dalaj Lame da osmotre i njegovu budućnost. A sada je došao red na sedmogodišnjeg dečaka. Danima su oni proučavali svoje crteže i odavali se proračunima i beskrajnim razgovorima o trinomima, sunčevim putanjama, seskvikvadirijumima, i protivrečnim uticajima ove ili one planete. Ali na astrologiju ću se vratiti u nekom drugom poglavlju.

Dvojica lama nosili su beleške i astrološke karte. Druga dvojica krenuše napred i pomogoše dvojici vidovnjaka da se popnu na podijum gde ostadoše da stoje, jedan uz drugog, kao dva kipa od slonovače. Njihove raskošne odore od žutog kineskog brokata samo su naglašavale njihovu starost. Nosili su velike svešteničke kape čija težina kao da je suviše pritiskala naborane vratove.

Prisutni se okupiše oko podijuma i sedoše na jastučice koje je prinela posluga. Čavrljanje utihnu; svi gosti

napregoše sluh da čuju šta govori Veliki Astrolog svojim drhtavim glasom :

— *Lha dre mi cho-nang-chig* — reče on.

»Bogovi, đavoli i ljudi ponašaju se jednako« (što objašnjava da je moguće predvideti budućnost).

Jednoličnim glasom govorio je čitav sat svoja predskazivanja, posle čega je dozvolio sebi deset minuta odmora. Zatim je još jedan sat nastavio da u glavnim crtama opisuje budućnost.

— *Hale! Hale!* (Izvršno! Izvršno!) uzvikivali su slušaoci zahvaćeni oduševljenjem.

Tako mi predskazaše budućnost. Posle teške probe izdržljivosti, sedmogodišnji dečak biće primljen u lamaseriju gde će steći obrazovanje kaluđera-hirurga. Zatim će biti primoran na lutanja, napustiće rodnu zemlju i otići će da živi među nepoznatim ljudima. Sve će izgubiti, moraće da krene od nule i najzad će ipak uspeti.

Malo po malo, ljudi se razidoše. Gosti koji su stanovali daleko ostadoše da provedu noć kod nas kako bi krenuli tek sutradan ujutro. Drugi će putovati sa pratnjom, pri svetlosti buktinja. Okupiše se u dvorištu, praćeni udarcima kopita i promuklim uzvicima ljudi. Još jedanput se otvoriše teška vrata da bi propustila bujicu. Malo po malo, topot kopita i čavrljanje konjanika izgubiše se u daljini, i ostade samo tišina noći.

POSLEDNJI DANI U KUĆI

U kući je još uvek vladala velika živost. Čaj je tekao potokom i hrana je neprestano promicala, jer su veseli gosti u poslednjem času još hteli da se okrepe znajući da ih čeka noć. Sve sobe su bile zauzete; za mene više nije bilo nijedne. Tužno sam se šetao; da bi mi prošlo vreme, udarao sam nogom po kamenju i po svemu što bi se našlo ispred mene, ali čak ni ta zanimacija nije mogla da me uteši. Na mene niko nije obraćao pažnju: gosti su bili umorni i zadovoljni, a posluga razdražena i iscrpljena.

— Konji su milostivi — rekoh u sebi — spavaću s njima.

U štalama je bilo toplo i seno je bilo mekano, ali san je sporo dolazio. Svaki put kad bih se skupio gurnuo bi me neki konj ili bi me trgla galama koja je dopirala iz kuće. Malo po malo, sve se smirilo. Oslonjen na lakat, pogledao sam napolje; jedna za drugim, svetla se pogašise. Uskoro ostade samo hladna svetlost meseca i bleštavi odsjaj na planinama okrunjenim snegom. Konji su spavali, jedni na nogama, drugi na boku. Zaspah i ja.

Sutradan u zoru, bio sam naglo trgnut iz sna. Čuo sam kako mi neko govori:

— Odlazi odatle, Lobsang Rampa. Moram da osedlam konja a ti si zauzeo mesto.

Tako se ja digoh i odoh u kuću u potrazi za nekom hranom. Tu je još uvek bilo mnogo živosti. Ljudi su se spremali a majka je letela od grupe do grupe da još

malo popriča. Otac je razgovarao kako će ulepšati kuću i baštu. Jednom starom prijatelju najavljuvao je svoju nameru da uveze staklo iz Indije i da od toga načini prozore. U Tibetu se nije proizvodilo staklo i bilo je veoma skupo uvoziti ga iz Indije. Naši prozori imaju ramove preko kojih je zategnut navošten i proziran papir, ali ne i providan. Teški drveni kapci pričvršćeni su sa spoljne strane, ne toliko da bi štitili kuću od lopova koliko da bi je obezbedili od pešćanih bura. Takav pesak (ponekad su to bili pre mali kamičci) mogao je da raznese svaki neobezbeden prozor. Takođe je mogao da nanese duboke posekotine po rukama i licu; stoga je bilo opasno putovati u vreme kad duvaju jaki vetrovi. Ljudi iz Lase uvek su pažljivo osmatrali Vrh. Da nije slučajno naglo nestao u gustoj magli? Ako jeste, svako je trčao da se što pre skloni od krvavih šiba vetra. Ali nisu samo ljudi bili u stanju uzbune; životinje su takođe vrebale i nije bilo retko videti konje ili pse kako jure prema ljudima u toj trci za skloništem. Što se tiče mačaka, oluja nije nikada mogla da ih iznenadi, a jakovi se nisu imali čega bojati.

Po odlasku i poslednjeg gosta, moj otac reče da me pozovu.

— Idi na pijacu — naloži mi on — i kupi što ti je potrebno. Tzu zna šta ti sve treba.

Pomislio sam na stvari koje su mi neophodne: drvena činijica za tsampu, čaša, brojanice... tri dela čaše: nožica, sama čaša i poklopac ima da budu u srebru. Brojanice, drvene, treba da imaju sto osam zrnaca, savršeno uglačanih. Ovaj sveti broj takođe označava broj stvari koje jedan kaluder treba da drži u glavi.

Krenusmo na pijacu, Tzu na konju a ja na svom poniju. Izlazeći iz dvorišta, skrenusmo na desno, zatim još jednom na desno i posle Potale napustismo put koji je činio Prsten da bismo ušli u trgovačku četvrt. Osvrtao sam se oko sebe kao da mi je to prva poseta. U stvari, bojao sam se da ne bude poslednja! Trgovci tek pristigli u Lasu punili su radnje i uporno se pogađali oko cene. Neki su donosili čaj iz Kine, drugi tkaninu iz Indije. Prokrčismo put kroz gomilu do radnje koja nas je zani-

mala. S vremena na vreme, Tzu bi izmenio pozdrav s nekim prijateljem iz mladosti.

Bila mi je potrebna zagasito crvena mantija, koja će mi biti kupljena »veća za broj«. Ne samo zbog toga što ću još da rastem, nego i iz drugog, sasvim praktičnog razloga. Kod nas, muškarci nose široke mantije u struku. Gornji deo dobija oblik torbe u kojoj se nalaze stvari od kojih se jedan Tibetanac ne bi nikada rastao. »Običan« kaluđer, na primer, nosi u toj torbi svoju činijicu za tsampu, čašu, nož, razne amajlije, vrećicu prženog ječma a počesto i zalihe tsampe. Ali ne zaboravite da kaluđer uvek ima sa sobom sve što poseduje na ovom svetu.

Moje bedne sitne kupovine nadgledao je Tzu. Dozvolio mi je da kupim samo ono najpotrebnije, sve sasvim osrednjeg kvaliteta, kao što se priliči »siromašnom đaka«: sandale sa đonovima od kože jaka, kožni džakčić za prženi ječam, drvenu činijicu i čašu, takođe drvenu — gde se dela ona srebrna iz mojih snova? — i jedan nož. Dodajte tome i sasvim obične brojanice čijih sam sto osam zrnaca morao da izglačam sam, i dobićete potpunu sliku stvari na koje sam imao pravo. Otac je bio multimilioner, imao je ogromna imanja svuda po zemlji, a uz to i nakit i značajne količine zlata. Ali ja sam, sve dok mi traje šegrtovanje i dok otac bude u životu, imao da budem običan siromašni kaluđer.

Osmotrih još jednom ulicu i njene dvospratne kuće sa velikim, isturenim krovovima. Razgledah još jednom radnje u kojima su se prodavala perja ajkule i pokrivke za sedla prostrte preko šatora, pred vratima. Još jedanput oslušnuh vesele šale prodavaca i dobroćudna cenkanja njihovih mušterija. Nikada mi ta ulica nije izgledala toliko simpatična i zavideo sam onima koji su je gledali svakog dana i koji će nastaviti da je gledaju.

Napušteni psi švrljali su okolo, njušeći ovo ili ono, režeći jedni na druge; konji su, očekujući da ih se sete njihovi gospodari, izmenjivali pozdrave blagom njiskom. Provlačeći se kroz gomilu pešaka, jakovi su ispuštali promuklo mumlanje. Koliko tajni iza ovih prozora prekrivenih papirom! Koliko divne robe sa sve četiri strane sveta beše prošlo kroz ove teške drvene kapije i koliko

bi priča mogli da ispričaju ovi raskriljeni kapci kad bi umeli da pričaju!

Gledao sam sve te stvari kao da su mi neki stari prijatelji. Nije mi ni padalo na pamet da ću ponovo videte te ulice, makar i retko. Mislio sam na sve ono što bih voleo da uradim, na sve što bih voleo da kupim. Ali moje sanjarenje grubo prekide teška i preteća ruka koja se spursti na mene, ščepa me za uvo i divljački ga uvrnu.

— Šta je, Lobsang Rampa — zaurla Tzu kao da hoće da ga svi čuju — da se nisi pretvorio u kip? Pitam se šta sve današnja deca nemaju u glavi. Nije tako bilo u moje vreme.

Tzu nije davao ni pet para da li ću se ja odlučiti da izgubim uvo ostajući na mestu, ili ću ga spasiti krećući za njim. Šta sam drugo mogao sem da »poslušam«. Čitavim putem u povratku Tzu je jahao na čelu, gundajući i otvoreno se buneći protiv »sadašnje generacije, te gomile ništaka, lenjivaca, mangupa, koji su uvek u oblacima«. Ali stižući na put za Lingkor, naiđosmo na ledeni vetar koji mi donese, ako smem reći, zračak sunca. Od njegovih naleta, u stvari, mogao sam da se sakrijem iza impozantne Tzuove pojave.

Kod kuće, majka pogleda šta sam kupio. Na moju žalost procenila je da je sve dovoljno dobro za mene. Tako se još jednom razvejaše sve moje nade što se tiče srebrne čaše, što je značilo da se moram zadovoljiti drvenom, ručno izrađenom na bazaru u Lasi.

Poslednje nedelje nisu me nikako ostavljali samog. Majka me je na silu vukla po uglednim kućama u Lasi gde sam morao da iskazujem svoje poštovanje, ne osećajući se nimalo ispunjen njime! Dosađivao sam se na smrt; za mene su takve posete bile pravo mučenje. Mnogo sam više voleo da sam se tih preostalih dana mogao igrati napolju, puštajući zmajeve, skaćući motkom ili vežbajući se u gađanju strelom.

Ali majka nije bila jedina koja me je mučila. Trebalo je da pratim i oca koji je morao da ode u lamaseriju Drebung. Ta lamaserija je najveća na svetu, sa svojih deset hiljada kaluđera, svojim izdignutim hramovi-

ma, malim kamenim kućama i zgradama čije su terase stepenasto raspoređene. Ta zajednica je bila grad okružen zidovima i kao i svaki grad dostojan tog imena mogla je da živi sama za sebe. Drebung će reći »Pirinčana planina« i zaista, sa svojim kupolama i kulama koje su se presijavale na suncu, na to je i ličila izdaleka. Ali ja nisam bio raspoložen da se divim arhitektonskim lepota: teško mi je bilo na srcu što tako ćerdam dragoceno vreme.

Otac je imao posla sa starešinom i njegovim pomoćnicima, tako da sam ja lutao po lamaseriji, kao olupina koju nose talasi. Kad sam video kako se ponašaju prema nekim novajlijama, uzdrhtao sam od straha.

Pirinčana planina se, u stari, sastojala od sedam lamaserija okupljenih u jednu, sačinjena od sedam redova, od sedam različitih škola. Sve je to bilo premnogo za samo jednu osobu; zbog toga je četrnaest starešina bilo odgovorno za upravu, svaki od njih pristalica gvozdene discipline.

Ali i toj nedelji dođe kraj. Od mene uzeše zmajeve da ih daju nekom drugom na poklon; slomiše moje lukove i strele s predivnim perjem da bi mi stavili do znanja da više nisam dete i da nemam prava na igru. Osećao sam se kao da mi kidaju srce, ali na tu sitnicu niko nije obraćao pažnju.

Kad pade noć, otac me pozva u svoj kabinet. Bila je to divno ukrašena prostorija, obložena starim knjigama velike vrednosti. On beše zauzeo mesto kraj velikog obrednog stola, a meni naredi da kleknem pred njim. Ceremonijal Otvaranja knjige samo što nije počeo. Citava istorija naše porodice, tokom nekoliko vekova, ispričana je u toj ogromnoj knjizi od metar i pedeset sa trideset santimetara. U njoj su bila imena osnivača naše loze, kao i detaljna priča o podvizima zbog kojih joj je dodeljeno plemstvo. Tu su bile zapisane i usluge koje je naša porodica učinila zemlji i njenom vladaru. Na ovim starim požutelim stranicama čitao sam čitavu istoriju. To je bilo drugi put da je knjiga otvorena za mene, jer su se u njoj već nalazili datumi mog začeća i rođenja. Video sam podatke na koje su se oslonili astrolozi da bi

dali svoja predviđanja, kao i astrološke karte koje su pripremili. U knjigu sam morao da se upišem i lično, jer sutradan, od ulaska u lamaseriju, za mene je počinjao novi život.

Kad je sve bilo gotovo, otac vrati knjigu na mesto, posrnuvši malo pod njenom težinom. Zatim se udobno smesti na jastučice. Laki udarac gonga koji je stajao sa strane, i jedan od slugu mu prinese čaj s maslacem. Posle dugog ćutanja, on mi ispriča tajnu istoriju Tibeta, istoriju koja se vraća hiljadama i hiljadama godina unazad i koja je već bila stara u trenutku potopa. Ispričao mi je kako je postojalo neko vreme kad je Tibet bio pod morem, što je dokazano raznim nalazištima.

— Čak i u naše vreme — reče on — ko god malo zakopa oko Lase može da nađe ribe-fosile i neobične školjke, kao i čudan metalni alat za koji se ne zna čemu služi.

Kaluđeri su često nalazili takav alat istražujući pećine u tom kraju i donosili ga mom ocu. Nešto od toga mi je pokazao. Zatim se njegovo raspoloženje promeni.

— Kao što Zapovesti propisuju — reče on — plemenito dete biće odgojeno u strogosti, a nad siromašnim će se smilovati. Pre nego što uđeš u lamaseriju, moraćeš da prođeš kroz teško iskušenje.

Bilo je potrebno da pružim dokaz apsolutne poslušnosti i da slepo ispunim sva naređenja koja mi budu data. Ove poslednje reči nisu bile od onih posle kojih se mirno spava.

— Sine moj — reče mi on — možda misliš da sam ja isuviše strog i ravnodušan. Ali meni je najvažnije ime naše porodice. Kažem ti: ako ne uspeš da uđeš u lamaseriju, ne vraćaj se ovamo. U ovoj kući prema tebi će se postupati kao prema strancu.

Pri tim rečima, on mi dade znak da se povučem, ne govoreći više ništa.

Malo ranije te večeri bejah se oprostio od svoje sestre Jaso. Sada nisam mogao da nađem majku. Već je otišla da spava i nisam mogao da se pozdravim. Odoh, dakle, sam u sobu da tu provedem poslednju noć i razmestim jastučice koji su mi služili kao krevet. Opužih

se, bez želje da spavam. Dugo je moj duh bio obuzet onim što mi je otac ispričao te večeri. Sa strahom sam pomišljao na sutrašnji dan kada ću prvi put spavati izvan kuće. Na nebu je mesec lagano opisivao svoj put. Neka noćna ptica je skakutala i mahala krilima na ivici prozora. Čuo sam pucketanje zastavica na krovu koje su pljeskale o drveni jarbol. Najzad utonuh u san, ali kad prvi bleđi sunčevi zraci smeniše mesečinu, jedan sluga me probudi zdelicom tsampe i čajem. Tzu upade u sobu dok sam još jeo mršavi ali dragi obrok.

— E pa, dečko — reče on — došao je trenutak da se rastanemo, bogu hvala! Moći ću da se vratim svojim konjima. Radi što ti dužnost nalaže i sećaj se svega što sam te naučio.

Pri tome mi okrenu leđa i ostavi me.

Takvo ponašanje bilo je najhumanije, mada u ono vreme nije bilo po mom ukusu. Oproštaj sa suzama učinio bi moj odlazak mnogo mučnijim, taj prvi odlazak za koji sam mislio da je definitivni. Da je majka ustala da se pozdravi, svakako bih pokušao da je nagovorim da me zadrži uz sebe. Mnogo malih Tibetanaca vodi život pun nežnosti, a moj je bio težak u svakom pogledu, i to što se nisu oprostili od mene bilo je, kako sam kasnije saznao, po naređenju moc oca, da bih već od prve godine počeo da se učim disciplini i čvrstini.

Završih doručak, gurnuh zdelicu i čašu u nedra, uzeh još jednu mantiju od koje načinih bošču i u nju gurnuh još par valjanih čizmica. Dok sam izlazio iz sobe, jedan sluga me zamoli da hodam tiho da ne bih budio kuću. Uputih se niz hodnik. Dok sam sišao niz stepenice i spustio se na put, lažna zora beše načinila mesto sumraku koji prethodi pravom danu.

Tako sam napustio kuću. Sam, uplašen i stisnuta srca.

Glava IV

PRED VRATIMA HRAMA

Put je vodio pravo u lamaseriju Shakpori, Hram Medicine, školu koja je važila kao veoma stroga. Kilometrima sam pešačio pod sve življom svetlošću dana. Na kapiji kroz koju se ulazi u manastirsko dvorište, sretah još dva dečaka koji su, kao i ja, došli da mole za prijem. Osmotrismo jedni druge ispod oka, ali mislim da niko od nas nije bio impresioniran. Odlučismo da je bolje biti »druželjubiv«, ako već moramo da prođemo isti ispit.

Neko vreme smo bojažljivo kucali na kapiji ne dobijajući nikakav odgovor. Jedan od njih se onda saže i podiže veliki kamen s kojim stvarno načini dobru buku da bi privukao pažnju. Istom se pojavi kaluđer koji je izmahivao batinom: bili smo toliko uplašeni da nam se učinio visok kao hrast.

— Šta hoćete, đavoli jedni? — upita on. — Mislite da nemam druga posla nego da otvaram kapiju takvima kao što ste vi?

— Hoćemo da budemo kaluđeri — odgovorih.

— Kaluđeri? Više lićite na klupodere — reče on. — Čekajte ovde i ne mrdajte, primiće vas Đački Nadzornik kad bude imao vremena.

Kapija se zalupi i, u tom, jedan od mojih novih drugara koji beše neoprezno krenuo napred zamalo ne pade na leđa. Sedosmo na zemlju, jer smo već osećali umor u nogama. Neki ljudi su ulazili u lamaseriju. Kroz jedan mali prozor dopirao je prijatan miris kuhinje koji

je lebdeo u vazduhu i stavljao nas na muke podsećajući nas da smo sve više gladni. Ah! ta hrana, u isti mah tako blizu a ipak tako nedostižna!

Najzad se vrata silovito otvoriše i u dovratku se pojavio visok košutnjav čovek.

— Šta je — zagalami on — šta hoćete, male lopuže?

— Hoćemo da budemo kaluđeri.

— Blagi bože — uzviknu on — kakav otpad dobijamo danas!

Dade nam znak da uđemo u veliki pojas koji okružuje lamaseriju. Raspita se kod nas ko smo, pa čak i zašto smo rođeni! Bilo je lako shvatiti da ga nismo nimalo uplašili!

— Ulazi brzo — reče on prvom, sinu jednog pastira. — Ako prođeš ispit, moći ćeš da ostaneš.

Zatim pređe na sledećeg:

— A ti, momče? Molim? Šta kažeš? Otac ti je kasa-pin? Koljač koji ne poštuje Budine zakone? I ti si došao ovamo? Kidaj, brzo, dok nisam naredio da te izbičuju!

On krenu prema njemu i siroti dečak, zaboravljajući na umor, odjednom povraća svu snagu. Okrenu se kao munja i iskoči na put kojim odjuri koliko su ga noge nosile, ostavljajući za sobom samo oblačice prašine.

Ostao sam još samo ja, i to na dan moje sedme godišnjice rođenja. Strašni kaluđer svraća sada na mene svoj divljački pogled i ja se toliko uplaših da zamalo nisam pao. Preteći je mahao onom batinom.

— Da vidimo tebe? Ko si ti? Oh, oh! Mali princ koji hoće da postane sveštenik. Prvo treba da pokažeš koliko vrediš, gospodičiću, kakvu petlju imaš. Ovo nije mesto za razmažene i raspekmežene gospodičice. Četrdeset koraka unazad i sedi u položaju kontemplacije sve dok ne dobiješ novo naređenje. Da nisi makao ni trepavicom!

Pri tome mi naglo okrenu leđa i ode. Tužno pokuših bošću i odmakoh se četrdeset koraka unazad. Počuh i sedoh, prekrštajući noge, kako mi je bilo naređeno. Ostadoh u tom položaju čitavog dana. Ne mičući

se. Vetar mi je donosio vrtloge prašine. Pravio je gomilice na mojim ramenima, uvlačio se u kosu.

Kako je sunce bivalo slabije, osećao sam sve veću glad, a dosadna žeđ sušila mi je grlo; otkako je svanulo, nisam ništa ni jeo ni pio. Kaluđeri koji su prolazili gore-dole, i kojih nije bilo malo, nisu ni najmanje obraćali pažnju na mene. Zaustavljali su se samo psi-lutalice da bi me radoznalo onjušili, zatim su nastvaljali dalje. Prođe i grupa nekih dečaka. Jedan od njih, koliko da mu prođe vreme, hitnu kamen prema meni, koji me pogodi u slepoočnicu. Poteče krv. Ali ja se ni tada ne pomakoh. Suviše sam se bojao. Ako padnem na ovom prvom ispitu izdržljivosti, otac mi neće dozvoliti da se vratim u ono što je nekada bila moja kuća. Nije bilo mesta gde bih mogao da odem; ništa drugo nisam mogao, sem da ostanem nepomičan, osećajući bol u svakom mišiću, utrnulost u svim udovima.

Sunce nestade iza planina i naiđe noć. Zvezde zasvetlucaše na tamnom nebu. Hiljadama lampi na maslac zasjaše na prozorima lamaserije. Podiže se ledeni vetar: čuo sam zviždanje i šuštanje vrbovog lišća i svuda oko sebe mukli žagor koji stvara čudnu muziku noći.

Uprkos svemu, ostadoh nepomičan, i to iz dva dobra razloga: bio sam suviše uplašen i udovi su mi bili suviše ukočeni da bi ih pokrenuo. Tada dopre do mene prigušeni hod sandala koje se vuku po peskovitom tlu: prepoznah starački hod koji traži put po mraku. Neka prilika iskrсну pred mene; bio je to stari kaluđer koga godine isposništva behu povile i izmorile. Ruke su mu drhtale, na što nisam ostao ravnodušan, kad videh kako prosipa čaj koji mi je donosio. U drugoj ruci je držao malu zdelu sa tsampom. Pruži mi i jedno i drugo. Ali ja se i ne pomakoh da ih prihvatim.

— Uzmi, sinko — reče on — jer u noćnim časovima ti je dozvoljeno da se pomakneš. Sad spavaj — nastavi starac — ali s prvim zracima sunca zauzmi isti položaj, jer ovde se radi o probi a ne o nepotrebnom mučenju, kako ti možda misliš ovog trenutka. Samo oni koji je prođu mogu da pomišljaju na viši rang u našem Redu.

Posle tih reči, on uze čašu i zdelu i udalji se. Ustadoh, protegoh noge, zatim legoh na bok da bih dovršio tsampu. Zaista sam bio na izmaku snaga. Takođe sam malo udubio zemlju da bih se tu uvalio kukom i onda se opružih, pokrivajući se drugom mantijom koju sam poneo.

Sedam godina koje sam već proživio na ovom svetu nisu bile lake. Moj otac je bio strog u svim prilikama, užasno strog, ali ipak je ovo bila prva noć daleko od kuće i prvi dan koji sam proveo ne makavši se s mesta, potpuno nepomičan, umirući od gladi i žeđi. Nisam imao pojma šta će mi doneti sutrašnjica ni šta će još tražiti od mene. Ali trenutno sam morao da spavam, pod lede-nim nebom, sâm sa zebnjom u srcu od onoga što donose sledeći dani. Učinilo mi se da sam jedva imao vremena da sklopim oko, kad me trže zov trube. Otvarajući oči videh da je praskozorje već tu, praćeno bleskanjem dana koji se ogledao na nebu iza planina. Žurno se digoh i zauzeh položaj za meditiranje. Preda mnom se lamaserija lagano budila. Najpre je, u svome nepomičnom i života lišenom oklopu, ličila na neki usnuli grad. Zatim ispusti lagani uzdah, kakav ispušta čovek pri buđenju. Taj uzdah se pretvori u žagor koji se pojača, i onda poče da zuji kao roj pčela u toplom letnjem danu. Ponekad bi se začuo zov trube podsećajući na prigušeni poj kakve daleke ptice i, kao kreket žabe u bari, poneki jek bubnja. Kad svetlost još više ožive, grozdovi obrijanih glava stadoše da promiču ispred otvorenih prozora, tih prozora koji, pri prvoj svetlosti zore, behu nalik na prazne duplje ljudskih lobanja.

Što je dan odmicao tim sam osećao kako sve više trnem, ali nisam smeo da se pomaknem; nisam smeo ni da zaspim, jer samo jedan pokret i sve je propalo, a kuda bih onda išao? Otac je bio sasvim jasan: ako lamaserija ne bude htela da me uzme, neće ni on. U malim grupama, kaluđeri su izlazili iz zgrade da bi se odavali svojim tajanstvenim poslovima. Neki mladići su švrljali; ponekad bi udarcem noge slali oblak prašine i kamičaka u mom pravcu, ili bi izmenjali nepristojne primedbe. Pošto im nisam odgovarao, brzo se umoriše od neuspele ig-

re i odoše da traže bolju žrtvu. Malo pomalo, svetlost zgasnu i u lamaseriji ponovo oživeše male lampe na maslac. Ubrzo me je obasjavala bleđa svetlost zvezda, jer je to bilo doba godine kad mesec kasno izlazi, a »kad je mesec mlad, ne može da putuje brzo«, kaže jedna od naših izreka.

Odjednom se prosto razboleh od straha: da me nisu zaboravili? Ili se radilo o iskušenju tokom kojeg je trebalo da budem lišen svake hrane? Čitavog tog beskrajnog dana ne bejah se pomakao i od gladi mi se već vrtele u glavi. Odjednom, nada ozari moje srce i umalo ne skočih. Čuo sam korake, i neka nejasna prilika kretala se prema meni. Avaj, bio je to samo ogroman crni buldog koji je nešto vukao. Daleko od toga i da me pogleda, nastavio je svoj noćni pohod, ne uzbuđujući se ni najmanje što sam ja u tako nezgodnom položaju. Moje nade se srušiše. Mogao sam da zaplačem. Ali da bih sprečio tu slabost, podsetih se da su samo žene i deca toliko glupi da plaćom sve rešavaju.

Najzad sam začuo i starčeve korake. Ovog puta obratio mi se s više blagosti.

— Evo ti da nešto pojedesh i popiješ, sinko — reče on — ali još nije kraj tvom iskušenju. Ostaje sutrašnji dan. Prema tome, pazi dobro da se ne makneš, jer ih ima mnogo koji u poslednjem času popuste.

Pri tim rečima, opet me ostavi.

Dok mi je govorio, bejah ispio čaj i preručio tsampu u sopstvenu zdelu. Ponovo sam se opružio na zemlji u stvari ni malo srećniji nego prethodne noći. Tako opružen, razmišljao sam koliko je sve to nepravedno: nisam želeo da budem kaluđer... ni za sto zdela tsampe! Ali ja sam o svojoj sudbini odlučivao taman koliko i tegleća marva koja treba da pređe preko planinskog prevoja. S takvim mislima i zaspah.

Sledećeg dana, trećeg, zauzimajući položaj za meditiranje, osetih se još slabijim i opijenijim. Lamaserija kao da je plovila u izmaglici sastavljenoj od zgrada, blistavih boja, crvenih tačkica, sa kojima su se bogato mešale zgrade i kaluđeri. Snažan napor pomože mi da prebrodim tu krizu vrtoglavice. Plašila me je pomisao da bih

mogao upropastiti stvar posle tolikih muka koje sam pretrpeo. Imao sam utisak da je kamenje na kojem sam sedeo posle tolikog vremena postalo oštro i noževi koji su mi zadavali bol u najosetljivijem delu ličnosti.

U jednom od trenutaka relativne opuštenosti, pomislih kako ipak imam sreću što nisam kvočka koja leži na jajima i koja mora da ostane u istom položaju čak i duže od mene.

Sunce kao da se zaustavilo; izgledalo je da dan nema kraja. Ali najzad je svetlost počela da trne i večernji povetarac počeo je da se poigrava perom koje je ostavila neka ptica prolaznica. Još jednom se malene svetiljke pojaviše na prozorima, jedna za drugom.

»Kako bih voleo da noćas umrem«, pomislih. »Više ne mogu izdržati«.

Istog trenutka, visoka silueta Đačkog Nadzornika ukaza se u do vratku.

— Priđi ovamo, mali — doviknu on.

Pokušah da ustanem ali noge su mi bile tako ukočene da se opružih koliko sam dug.

— Ako hoćeš da se odmoriš, možeš ovde da ostaneš još jednu noć — reče on. — Ja te više neću čekati.

Pokupih žurno bošču i krenuh posrćući prema njemu.

— Uđi — reče on. — Prisustvuj večernjoj službi i dođi do mene sutra ujutro.

Unutra je bilo toplo i osetih okrepljujući miris tamjana. Čula, izoštrana glavu, dojavila mi da se nedaleko odatle nalazi nešto za jelo, i ja podoh za grupom koja se kretala prema desnoj strani. Hrana: tsampa i čaj s maslacem! Ugurah se u prvi red kao da sam samo to radio celog života.

Kaluđeri pokušahu da me zadrže za perčin dok sam četvoronoške prolazio između njihovih nogu, ali nije vredelo; imao sam želju da jedem i ništa me nije moglo zadržati.

Malo oporavljen, krenuh za kaluđerima u unutrašnji hram radi večernje službe. Bio sam suviše umoran da bih shvatio bilo šta, ali niko nije ni obraćao pažnju na mene. Kad kaluđeri iziđoše u povorci, zavukoh se

iza jednog ogromnog stuba i opružih po kamenom podu, s boščom ispod glave. Zaspah.

Snažan udarac — mislio sam da mi se glava raspuče — i glasovi:

— Neki novajlija. Bogataški sin. Daj da ga izvoštimo!

Jedan od čauša mahao je mantijom koju mi je izvukao ispod glave, drugi se beše dokopao mojih čizama. Kaša od tsampe, vlažna i žitka, pogodi me po sred lica. Kiša pesnica i nogu sruči se na mene, ali ja i ne pokušah da se odbranim. Možda je i to bila proba i možda je neko hteo da vidi da li se pokoravam šesnaestoj Zapovesti koja glasi: »Patnje i nesreću podnosi strpljivo i s mirenjem«.

Odjednom, neko povika:

— Šta se ovo dešava?

Začu se uplašeni šapat:

— Oh! Onaj stari Kostur! Baš je naleteo na nas!

Upravo sam brisao oči od tsampe kad se Đački Nadzornik naže prema meni, zgrabi me za perčin i izdiže:

— Pokisla kokoško! Mekušcu! I ti ćeš da budeš neki vođa! Ma, nemoj! Evo ti, na! Na, još!

Na mene se bukvalno sručila poplava udaraca.

— Ništaku, mlakonjo, ne umeš ni da se braniš!

Izgledalo je da udarci neće nikada prestati. Meni se učini kao da čujem ono što mi je govorio stari Tzu na rastanku:

— Radi što ti dužnost nalaže i sećaj se svega što sam te naučio!

Nesvesno se okrenuh i primenih jedan od onih lakih stisaka, kako me je to Tzu naučio. Uhvaćen na prepad, Nadzornik bolno jeknu, prelete preko moje glave, tresnu o kamenu podlogu, zagreba nosom sa koga sljušti svu kožu, i zaustavi se tek kad mu glava uz tupi udarac nalete na stub. »Sad me čeka smrt«, pomislih, »i to će biti kraj svih mojih briga«. Zemlja kao da prestade da se okreće. Ostali dečaci zaustaviše dah. Odjeknu urlik: jednim skokom, veliki kočtati mantijaš našao se na nogama. Krv mu je curkom tekla iz nosa. Vraški je galamio... jer se smejao iz sveg glasa!

— Ti si neki kočoperni petlič, a? — reče mi on. — Ili petlič, ili pacov koji se zavukao u ćošak? Šta si? To treba videti.

On se okrenu prema jednom velikom i teškom četrnaestogodišnjem dečaku i dade mu znak.

— Ngwang — reče on — ti si najveći razbojnik u ovoj lamaseriji. Pokaži nam da li sin karavandžije vredi više od prinčevskog deteta kad je reč o tuči.

Prvi put u životu zahvalih Tzuu, starom kaluđeru-stražaru. U svojoj mladosti bio je šampion džudoa, jedan od najboljih u zemlji Kama. Naučio me je, prema sopstvenim rečima, »svemu što je znao«. Imao sam da se borim i protiv odraslih, tako da sam načinio veliki napredak u toj umetnosti gde snaga i godine ništa ne vrede. Pošto je ova tuča trebalo da odluči o mojoj budućnosti, najzad sam se osetio sigurnijim.

Ngwang je bio snažan i dobro građen, ali nedostajala mu je gipkost u pokretima. Očigledno, bio je naviknut na tuče bez stila u kojima mu je snaga obezbeđivala prednost. On jurnu na mene s namerom da me dokopa i tako onemogući. Nisam osećao nikakav strah, za šta sam mogao zahvaliti Tzuu i njegovim ponekad suviše grubim vežbama. Kad Ngawang krenu u napad, načinih korak u stranu i lako mu uvrnuh ruku. Noge mu se izmakoše i on opisa polukrug pre nego što pade na glavu. Za trenutak je ostao da ječi »na podu«, zatim se naglo diže i skoči prema meni. Bacajući se na zemlju, uvrnuh mu nogu u trenutku kada se našao iznad mene. Ovoga puta on opisa čitav krug i dočeka se na levo rame. Ali ni to mu nije bilo dosta. Oprezno je kružio oko mene, zatim, odskočivši u stranu, zgrabi teški lanac jedne kadionice i zavrte je u vazduh. Takav projektil je spor, težak i lako se može izbeći. Načinih korak unapred, provukoh mu se ispod ruku kojima je mlatarao kao vetrenjača i odmereno pritisnuh prstom pri dnu njegovog vrata, kako mi je Tzu to često pokazivao. Momak se strovali, kao stena koja se sručuje s vrha planine. Njegovi omiljaveli prsti ispustiše lanac i kadionica polete kao kamen iz pračke prema grupi dečaka i kaluđerka koji su posmatrali tuču.

Ngawang ostade bez svesti dobrih pola sata. Ovaj specijalni »tuš« često služi da se duh oslobodi tela kako bi mogao da preuzme astralna putovanja ili da se oda nečemu sličnom.

Đački Nadzornik krenu prema meni, potapša me po ramenu, od čega i ja zamalo ne padoh, i izreče malo kontradiktornu izjavu ovim rečima:

— Mali, ti si veliki!

Moj odgovor je bio ludo hrabar:

— Onda sam zaslužio malo hrane, Oče? Poslednjih dana nisam imao ni za zub.

— Mladiću — odgovori on — jedi i pij dok može. Posle reci ovim mangupima — od sada im ti naređuješ — da te dovedu k meni.

Istog trenutka pristiže i stari kaluđer koji mi je donosio za jelo pre nego što sam ušao u lamaseriju.

— Sinko — reče mi on — dobro si uradio, Ngawang je tiranisao đake. Zauzmi njegovo mesto, ali dobrota i saosećanje nadahnjuju tvoje odluke. Dobro si odgovoren. Koristi svoje znanje na dobro i vodi računa da se njime ne posluže nedostojni. Sada dođi sa mnom, daću ti da jedeš i da piješ.

Kad uđoh u njegovu sobu, Đački Nadzornik me ljubavno dočeka.

— Sedi, mladiću — reče mi — samo sedi. Videćemo da li si i intelektualno tako briljantan kao fizički. Pokušaću da te ulovim, dečko, zato pazi!

On mi zatim postavi neverovatan broj pitanja, i usmeno i pismeno. Šest sati smo ostali jedan prema drugom, sedeći na jastučićima, pre nego što je on izjavio da je zadovoljan. Imao sam utisak da sam se pretvorio u loše uštavljenu kožu, tešku i mlitavu. On ustade:

— Dečko — reče — pođi za mnom. Predstaviću te Ocu Starešini. To je izuzetna čast, brzo ćeš shvatiti i zašto. Idemo!

Podoh za njim širokim hodnicima: molitvene odaje, unutrašnji hramovi, učionice. Novi krivudavi hodnici, Dvorana Božanstava i skladište lekovitih biljaka. Još jedno stepenište i najzad stigosmo na ravni krov lamaserije i krenusmo prema kući Oca Starešine. Ulaz s pozlaće-

nim ukrasima, zlatnim Budom, simbolom medicine, i najzad uđosmo u privatne odaje Oca Starešine.

— Pozdravi, mladiću — reče mi Đački Nadzornik — i radi kao i ja.

Pošto je pozdravio tri puta, on pade ničice. I ja učinih isto, uzdrhtala srca.

Otac Starešina nas osmotri, ne makavši se.

— Sedite — reče on.

Smestismo se na jastučice, prekrštenih nogu, na tibetanski način.

Dugo nas je Otac Starešina osmatrao ćuteći. Zatim reče:

— Utornik Lobsang Rampa, znam sve što se tebe tiče, sve što ti je predskazano. Provera tvoje izdržljivosti bila je opravdano teška. Kroz nekoliko godina razumećeš zašto. Za sada, znaj da od hiljadu kaluđera samo jedan poseduje dar za uzvišenije stvari i samo jedan je sposoban da dostigne stepen višeg razvoja. Ostali se prepuštaju svakodnevnom obavljanju svojih poslova. To su manuelni radnici, oni što okreću molitvene žrnje ne postavljajući sebi pitanja. Takvi nam nisu nedostajali. Nedostaju nam oni koji će produžiti naša znanja kad tuđinski oblak bude prepokrio zemlju. Daćemo ti posebno obrazovanje, intenzivno obrazovanje, i u nekoliko kratkih godina steći ćeš znanja koja lama uglavnom stiče celog života. Put će biti težak, često će biti i mučan. Ovladati dalekovidošću u stvari je bolno, a putovanja astralnim svetovima traže živce koje ništa ne može da poremeti i volju čvrstu kao stena.

Slušao sam s punom pažnjom, ne gubeći ni reč. Sve mi je to izgledalo suviše teško. Toliko nisam bio odlučan! Otac Starešina nastavi:

— Izučavaćeš medicinu i astrologiju. Pomoći ćemo ti što bolje umemo. Takođe ćeš izučavati ezoterične umetnosti. Tvoj put je iscertan, Lobsang Rampa. Iako imaš tek sedam godina, govorim ti kao odraslom čoveku, jer si tako odgojen.

On naže glavu i Đački Nadzornik ustade i pozdravi dubokim naklonom. Učinih isto i obojica izadosmo. Tek

kad smo se vratili u njegovu sobu, Nadzornik prekide tišinu:

— Dečko moj — reče on — moraćeš mukotrпно da radiš. Ali mi ćemo ti pomoći svim silama. Sad pođi za mnom, daću da ti se obrije glava.

U Tibetu, kad dete bude primljeno u redovnike, glavu mu potpuno obriju i ostavlja se samo jedan čuperak koji se odseče onog dana kada se odrekne starog imena i dobije monaško. Ali na to pitanje ću se vratiti kasnije.

Nadzornik me povede kružnim hodnicima do jedne sobe, »frizerske radnje«, gde mi rekoše da sednem na zemlju.

— Tam-Chö — reče on — obrij ovom dečaku glavu. Skinu mu i čuperak, jer on će svoje monaško ime dobiti još danas.

Tam-Chö priđe, uhvati me za perčin i izdiže pravo uvis.

— Ah, ah, dečko — reče on — kakav divan perčin, dobro namašćen, dobro negovan. Biće mi zadovoljstvo da ga otfikarim.

On pronade negde ogromne makaze, kao one kojim se naše sluge koriste u baštovanluku.

— Tiše — viknu — dođi da pridržiš kraj perčina.

Tiš, njegov pomoćnik, stiže trčecim korakom i tako poteže perčin da me gotovo izdiže od zemlje. Isplažena jezika, Tam-Chö se dade na posao sa svojim na nesreću otupelim makazama. Posle mnogo groktanja, perčin je najzad bio odsečen. Ali to je bio tek početak. Pomoćnik donese činiju napunjenu tako vrućom vodom da poskocih od bola kad me posu po glavi.

— Nešto nije u redu, mali? — upita berberin. — Šurim te?

— Da — odgovorih.

— Ne obraćaj pažnju, to olakšava brijanje! — odgovori on prihvatajući se trouglastog brijanja kakvim se kod kuće služimo kad hoćemo da sljuštimo pod. Najzad, posle onoga što mi se učinilo kao večnost, glava mi je bila potpuno oslobođena kose.

— Dođi — reče mi Nadzornik, za kojim ponovo odoh u njegovu sobu, gde mi pokaza jednu veliku knjigu.

— Da vidimo kako ćemo te zvati?... Ah! Tu smo! Od Sada će tvoje ime biti Yza-mig-dmar-Mah-lu. (Mada ću u ovoj knjizi i dalje koristiti ime Lobsang Rampa, jer je tako lakše za čitaoca).

Posle toga me odvedoše u jednu učionicu. Osećao sam se ogoljenim kao tek sneseno jaje. Pošto sam u kući stekao dobro obrazovanje, za koje su procenili da je veće od srednjeg, uvedoše me u razred sa učenicima od sedamnaest godina. Osećao sam se kao patuljak među džinovima. Ti učenici su videli kako sam prebio Ngawanga, tako da niko nije smeo da mi dosađuje, izuzev jednog velikog i glupog klipana. Taj mi se približio s leđa i stavio velike masne šape na moju glavu koja me je još uvek bolela. Bilo je dovoljno samo da se uspravim i da mu zadam odsećan udarac po podlaktici, da bi on odmah uzmakao bolno urlajući. Tzu je zaista bio dobar učitelj. Poznavali su ga svi učitelji džudoa koje sam upoznao tokom nedelje; jednodušno su izjavili da je on najveći stručnjak u Tibetu. Posle tog incidenta, učenici me ostaviše na miru. Što se tiče našeg učitelja koji mi je bio okrenut leđima kad mi je momak stavio ruke na glavu, on je brzo shvatio šta se desilo. Ali ishod tuče ga je toliko nasmejao da nas je pustio pre vremena.

Bilo je skoro pola devet, što nam je ostavljalo još tri četvrt sata slobode pre večernje službe koja se održavala u devet i četvrt. Moja radost je kratko trajala. U trenutku kad smo iz učionice izlazili u dvorište, jedan lama mi dade znak da priđem. Pridružih mu se.

— Za mnom — reče on.

Poslušao sam ga, pitajući se kakve me sada nevolje očekuju. On uđe u muzičku dvoranu gde se nalazilo dvadesetak dečaka, »novajlije« kao i ja. Tri muzičara su se spremala da zavravaju, jedan s dobošem, drugi s tronbomom, treći sa srebrnom trubom.

— Pevaćemo — reče mi lama — da bismo mogli da napravimo podelu za hor.

Muzičari krenuše s poznatom arijom koju je svako mogao da otpeva. Naši se glasovi izviše... kao i obrve Đačkog Nadzornika! Čuđenje na njegovom licu ustupi

mesto paćeničkom izrazu. Ruke mu se izdigoše u znak protesta.

— Stanite! Stanite! — povika on. — Od vas bi se i bogovima smučilo. Krenite od početka i pazite dobro!

Počesmo još jednom, ali nas on opet zaustavi. Ovoga puta dođe do mene:

— Ništarijo — reče mi on — sa mnom hoćeš da se izigravaš. Sad ću im narediti da sviraju, a ti ćeš pevati sam jer vidim da nećeš sa ostalima.

Muzičari krenuše još jedanput i ja još jedanput zapevah. Ali ne za dugo. Đački Nadzornik, potpuno izvan sebe, mahao je rukama preda mnom.

— Lobsang Rampa — reče on — muziku ne računaj u svoje talente. Nikada, za pedeset godina kako sam ovde, nisam čuo tako loše naštimovan glas. Loše naštimovan? Ma, on je neizlečivo pogrešan. Mali, više nećeš pevati. Dok se bude predavala muzika, učićeš nešto drugo. A u hramu, da nisi zinuo, inače ćeš sve pokvariti. Sad beži, gluvi razbojnice.

Pobegoh.

Lutao sam tako očekujući da trube pozovu na poslednju službu, kad me neko uhvati za mantiju i ponese u vazduh. Jedan visoki lama, simpatična izgleda, posadi me na svoja snažna ramena i unese u hram. On zauze mesto neposredno iza jastučića rezervisanih za đake i oprezno me spusti ispred sebe.

— Gledaj me — reče on — i ponavljaj šta govorim. Ali kad zapevam, ne otvaraj usta, ha, ha!

Kako sam mu bio zahvalan što mi pomaže! Tako malo ljudi, do toga časa, pokazalo je dobrotu prema meni. Obrazovanje koje sam dobio do tog časa, zasnivalo se na vici i udarcima.

Mora da sam zadremao. Kad sam se trgao, ustanovio sam da je služba završena i da me je veliki lama preneo do blagovaonice gde je pred mene postavio čaj, maslac i bareno povrće.

— Jedi, mali, pa onda u krevet! Pokazaću ti sobu, jer noćas imaš prava da spavaš do pet. Kad se probudiš, dođi do mene.

To su bile poslednje reči koje sam čuo pre nego što će me u pet sati probuditi — i to s koliko muka — jedan dečacić koji se prethodne večeri poneo prijateljski prema meni. Videh da se nalazim u nekoj prostranoj sobi, opružen na jastučićima.

— Lama Mingyar Dondup mi je rekao da te probudim u pet — reče on.

Ustadoh i poslagah jastuke uza zid kako sam video da to i drugi čine.

Za doručkom, Lektor nas počasti, monotonim glasom, jednim delom iz sto dvanaest svezaka *Kan-gyura*, budističkog Jevandelja. Mora da je primetio da mislim na nešto drugo, jer mi se iznenada obrati:

— Ti, mali, novi, šta sam rekao? Odgovaraj brzo!

— Rekli ste, Oče, ovaj dečak me ne sluša i sad ću ga uloviti!

Moj odgovor izazva veselje, ali njime izbegoh batine zbog nepažnje. Lektor se nasmeši — događaj veoma redak — i objasni mi da je od mene tražio da ponovim tekst Jevandelja, ali za ovaj put »može da prođe«.

Pri svakom obedu, Lektor nam je čitao delove iz svetih knjiga. Kaluderima nije dozvoljeno da razgovaraju za vreme obeda niti da misle na ono što jedu. Sveto znanje mora da uđe u njih u isto vreme kad i jelo. Svi smo sedeli na jastučićima poređanim na zemlji i jeli sa stola visokog pedeset santimetara. Bilo je izričito zabranjeno da se pravi i najmanja galama i da se laktovima naleže na sto.

U Shakporiju, disciplina je zaista bila gvozdена. Shakpori znači »Gvozdена planina«. U većini lamaserija, disciplina i raspored vremena bili su loše organizovani. Kaluderi su mogli da rade ili lenčare do mile volje. Samo jedan, može biti od hiljadu, pokazivao je želju da nešto napreduje i taj je postajao lama, jer lama znači »više biće« i to se ne može primeniti na svakom. U našoj lamaseriji, disciplina je bila stroga i nimalo popustljiva. Bili smo određeni da postanemo znalci, vođe naše klase: za nas su Red i obrazovanje bili apsolutno prevashodni. Nije nam bilo dozvoljeno da nosimo redovnu dačku mantiju koja je bila bele boje: naša je morala da bude

zagasito crvena, kao monaška. Imali isto tako i posluđu, ali to su bili kaluderi — poslužioc koji su brinuli o praktičnoj strani života u lamaseriji. Naizmenično smo i mi morali da se prihvatamo takvog posla, da nam ne bi udarile u glavu neke ideje o veličini. Morali smo se uvek sećati stare budističke izreke: Uvek pokaži ličnim primerom. Čini samo dobro, a nikako zlo svom bližnjem«. To je suština budističkog učenja.

Naš Otac Starešina, lama Cham-pa, bio je strog kao i moj otac i zahtevao je apsolutnu poslušnost. Jedna od njegovih omiljenih izreka bila je: »Citati i pisati, to je početak svakog dobra«.

Tako da smo na tome imali mnogo da radimo.

Glava V

KAKO ŽIVI CHELA

U Shakporiju, »dan« je počinjao u ponoć. Kad bi se oglasile ponoćne trube i kad bi njihov eho odjeknuo u slabo osvetljenim hodnicima, slagali smo, upola uspavani, naše krevete-jastučice i tražili po mraku mantije. Spavali smo potpuno razodeveni, normalna stvar u Tibetu gde se ne zna za lažni stid. Čim bismo se obukli, polazili smo, gurajući stvari u nedra. Silazili smo uz paklenu buku jer, u to doba, bili smo uglavnom loše volje. Naše učenje u jednom delu govori: »Bolje je odmoriti duh u miru, nego zauzeti položaj Bude i moliti se kad si ljut«. Često mi je padala na pamet nedostojna misao: »Pa dobro, zašto nas ne puste da odmaramo dušu u miru! Ovo ponoćno buđenje mene ljuti!« Ali niko mi nije davao zadovoljavajući odgovor i ja sam morao za jedno sa ostalima da idem u Molitvenu Dvoranu. Tu je bezbroj lampi na maslac činilo sve da baci malo svetlosti kroz guste oblake tamjana koji su plovili vazduhom. Pod tom treperavom svetlošću, među uskomešanim senkama, izgledalo je da džinovski sveti kipovi počinju da se kreću. Reklo bi se da se klanjaju u odgovor na naše pojanje.

Na stotine kaluđera i đaka sedeli su prekrštenih nogu, na jastučicama poredanim s kraja na kraj dvorane. Zauzimali su mesta tako da licem budu okrenuti prema jednom redu, a leđima prema drugom. Pevali smo himne i svete melodije u kojima ima specijalnih gama, jer zapadnjaci su odavno shvatili da zvuk ima moć. Isto kao što muzička nota može da slomi staklo, tako i određena

kombinacija nota ima metafizičku moć. Takođe su nam čitali i *Kan-gyur*. Bio je to impresivan prizor, tih stotinu ljudi u mantijama crvenim kao krv i s pozlaćenim zvezdicama, koji se klanjaju i pevaju unisono, praćeni reskim i srebrnastim zvukom zvončića i bubnjanjem doboša. Plavičasti oblaci tamjana kupili su se oko kolena božanstava obrazujući nešto kao krune, i često nam se činilo, u toj varljivoj svetlosti, da nas ovaj ili onaj kip ukočeno posmatra.

Služba je trajala otprilike jedan sat, posle čega smo se vraćali na jastučice da odspavamo do četiri. Druga služba je počinjala u četiri i četvrt, otprilike. U pet smo imali prvi obrok koji se sastojao od tsampe i čaja s maslacem. Čak i tada smo morali da slušamo jednolični glas Lektora, dok nas je Redar osmatrao podozrivim okom. U slučaju, na primer, da treba obaviti neku kupovinu u Lasi, za doručkom su saopštavana imena kaluđera koji su za to određeni. Oni su dobijali specijalno odobrenje da mogu izaći iz lamaserije u to i to vreme i da mogu propustiti toliki i toliki broj službi.

U šest sati smo bili u učionicama, spremni za prvi radni sastanak. Druga tibetanska zapovest glasi: »Ispunjavaćeš svoje verske obaveze i učićeš«. Sa svojih sedam godina nisam mogao da razumem zašto moram da ispunjavam ovu zapovest, kad peta: »Odavaćeš počast starijima i osobama plemenita roda« uopšte nije poštovana. Moje iskustvo, u stvari, nagonilo me je da verujem kako ima nečeg sramotnog u tome što je neko »plemenita roda«. Ja sam u svakom slučaju bio žrtva te plemenitosti. Nije mi ni padalo na pamet tada da se ne računa rođenje neke osobe nego upravo njen karakter.

U devet sati smo prekidali učenje za četrdesetak minuta, da bismo prisustvovali još jednoj službi. Taj predah je ponekad bio dobrodošao, ali u učionice smo se morali vratiti u četvrt do deset. Tada smo počinjali da izučavamo drugi predmet i na poslu su nas držali do jednog sata. Ni posle toga nismo dobijali dozvolu da jedemo: obroku od maslaca i tsampe prethodila je još jedna polučasovna služba. Zatim je dolazio sat rada na kućnim poslovima koji je trebalo da nas održava u formi i pouči

poniznosti. Izgledalo je da najprljavije i najneprijatnije poslove daju meni »češće nego što mi pada red«.

U tri sata smo se okupljali za jedan sat obaveznog odmora. Bilo je zabranjeno pričati i kretati se; potpuni mir. Nismo voleli taj deo programa, jer jedan sat je suviše kratak za spavanje, a suviše dug da se ništa ne radi! Lako smo mogli da smislimo i nešto drugo! U četiri, posle tog odmora, vraćali smo se učenju. Tada je počinjao najstrašnji deo dana. Trajao je pet časova, bez ijednog minuta prekida, pet časova u kojima ni pod kakvim izgovorom nismo smeli napustiti učionicu, pod pretnjom najstrože kazne. Naši učitelji služili su se sasvim slobodno svojim debelim štapovima, a neki od njih pokazivali su pravo oduševljenje kažnjavajući učenike. Samo oni koji više nisu mogli da izdržavaju, ili koji su bili dovoljno glupi, molili su da »ih izvinu«, jer je kazna po povratku bila neizbežna.

U devet sati smo bili slobodni za poslednji obrok tog dana, koji se opet sastojao od čaja i tsampe. Ponekad, ali retko, imali smo povrće, to jest najčešće koturiće repe ili sitan bob. Bilo je sirovo, ali sasvim potrošno za male izgladnele dečake.

U pola deset smo se vraćali na naše jastučice, naše »krevete«. Niko nije kasnio za spavanje! U početku sam mislio da će me ti dugi časovi ubiti, da ću svakog časa pasti mrtav ili da ću zaspati da se više nikada ne probudim. S drugim »novajlijama«, skrivali smo se po ćoškovima da bismo tu malo dremnuli. Ali brzo sam se navikao na takav raspored i ti beskrajni dani više mi uopšte nisu smetali.

Bilo je skoro šest sati kad se, predvođen dečakom koji me je probudio, nađoh pred vratima lame Mingyar Dondupa. Iako nisam ni zakucao, on mi doviknu da uđem. Soba mu je bila veoma prijatna, sa divnim slikama, od kojih su neke bile naslikane direktno na zidu a druge na svili. Na niskim stubovima bili su razmešteni mali kipovi bogova i boginja, u zlatu, žadu i mozaiku. Veliki Točak života bio je pričvršćen za zid. Sedeći u položaju lotusa na svom jastučiću, pred stolom s nagomilanim knjigama, lama je nešto proučavao kad sam ja ušao.

— Sedi ovde kraj mene, Lobsang — reče mi on — imamo dosta da pričamo. Ali najpre jedno važno pitanje kad se radi o nekom ko raste punim zamahom: jesi li dobio dovoljno da jedeš i piješ?

— Jesam — rekoh.

— Otac Starešina je rekao da možemo raditi nas dvojica. Iznašli smo tvoju poslednju inkarnaciju: izvrsna je. Sada želimo da dalje razvijamo neke moći i sposobnosti koji si imao u svom ranijem životu. Za samo nekoliko godina, hoćemo da upiješ sva znanja koja jedan lama stiče čitavog svog dugog života.

On začuta i zagleda se u mene dugo i intenzivno. Oči su mu bile vrlo prodorne.

— Svaki čovek treba da bude slobodan da izabere svoj put — nastavi on. — Tvoj put će četrdeset godina biti mučan, ako izabereš onaj dobar, koji će te u budućem životu dovesti pred velike nagrade. Na lošem putu, naprotiv, naći ćeš lagodnost, zadovoljstva i ovozemaljska bogatstva, ali nećeš napredovati. Ti, samo ti, možeš da izabereš.

Upita me pogledom.

— Učitelju — odgovorih — otac mi je rekao da mu se ne vraćam ako ne uspem u manastiru. Kako mogu da živim ugodno ako nemam kuću u koju ću se vratiti? A ko će mi označiti dobar put ako se za njega odlučim?

On mi se osmehnu:

— Zaboravio si? Našli smo tvoju poslednju inkarnaciju. Ako izabereš loš put, put lagodnosti, ostaćeš u lamaseriji kao Živa inkarnacija i kroz nekoliko godina bićeš naimenovan na dužnost Oca Starešine. To tvoj otac ne bi nazvao neuspehom!

Nešto u njegovom glasu natera me da upitam:

— A za vas, Oče, da li bi to bio neuspeh?

— Da — odgovori on — znajući ono što znam, za mene bi to bio neuspeh.

— A ko će me voditi?

— Ja ću ti biti vodič ako izabereš dobar put, ali na tebi je da odlučiš, niko nema pravo da utiče na tebe.

Podigoh pogled prema njemu; osmotrih ga. I svide mi se ono što sam video: visok čovek, crnih očiju i živa pogleda, otvorena lica i visokog čela. Da, bio mi je simpatičan! Svejedno što sam imao tek sedam godina, život mi je bio težak i dotle već bejah sreo mnogo ljudi: zaista sam mogao da procenim koliko вреди jedan čovek.

— Učitelju — rekoh — voleo bih da budem vaš učenik i da izaberem dobar put. Ali ne znači da ću zbog toga zavoleti i rad — dodadoh sumornije.

On poče da se smeje i njegov otvoreni smeh zagreja mi srce.

— Lobsang, Lobsang, niko od nas ne voli da radi mukotrпно, ali retki su oni koji to i priznaju.

On pogleda u svoje papire i nastavi:

— Mala operacija na glavi biće uskoro neophodna da bi ti obezbedila dalekovidost; posle ćemo primeniti i hipnozu da bismo ubrzali tvoje učenje. Daleko ćemo te odvesti u metafiziку, kao i u medicini!

Pred takvim programom pre sam se osećao deprimiranim; rad, opet rad, i uvek samo rad! I ja koji sam imao utisak da sam samo to i imao ovih sedam godina, bez mnogo prilika da se pozabavim igrama... i zmajevima!

Izgledalo je kao da me lama čita.

— Istina je to, mladiću — reče on. — Ali zmajevi će doći kasnije, i onda će to biti pravi zmajevi koji mogu da nose ljude! Za sada, moramo napraviti što je moguće razumniji raspored.

On se naže nad svoje papire.

— Da vidimo malo... Od devet do jedan? Da, biće dobro za početak. Dođi ovde svakog jutra u devet i umesto da prisustvuješ službi videćemo zanimljive stvari o kojima ćemo moći da popričamo. Sutra prvi radni sasank. Imaš li poruku za oca i majku, danas treba da ih vidim. Daj im tvoj perčin!

Bio sam potpuno zbunjen. Kad je neki dečak primljen u lamaseriju, on šalje roditeljima perčin po nekom đaku, kao znak da je njihov sin primljen. A sada će lama Mingyar Dondup lično odneti moj perčin! Što je značilo da preuzima punu odgovornost za moju ličnost, da ja postajem njegov »duhovni sin«. Taj lama je bio veoma

značajan čovek, čovek retke inteligencije koji je uživao zavidnu reputaciju u čitavom Tibetu. Osetih sigurnost da pod rukom takvog učitelja ne može biti da ne uspem.

Toga jutra, kad sam se vratio u učionicu, bio sam vrlo rasejan učenik. Misli su mi bile na drugoj strani i učitelj je, zahvaljujući meni, imao bezbroj prilika da zadovolji svoj nagon za kažnjavanjem!

Ta strogost mi se činila preteranom, ali govorio sam sebi da sam ipak tu radi učenja. Zbog toga sam i živeo svoj drugi život, iako u tom trenutku nisam znao šta to treba ponovo da učim. Mi u Tibetu čvrsto verujemo u reinkarnaciju. Mislimo da jedno biće koje je dostiglo izvestan stepen razvitka može da izabere da živi bilo na nekom drugom egzistencijalnom planu, bilo da se vravi na zemlju da bi uvećao svoja znanja i pomagao drugima. Događa se da neki mudrac ima da ispuni određenu misiju za života, i da umre pre nego što je stigao da je dovrši. U tom slučaju, ubeđeni smo da se može vratiti na zemlju da dovrši svoje delo, pod uslovom da ono bude korisno za druge. Malo je ljudi koji mogu da utvrde svoju raniju inkarnaciju. Potrebni su izvesni znaci, mnogo novca i puno vremena. Oni koji su, kao ja, praćeni tim znacima, nazivaju se »Živim inkarnacijama«. U svojoj mladosti podvrgnuti su najstrožijoj disciplini — što je bio moj slučaj — ali zalazeći u godine postajali su sve više predmet opšteg poštovanja. Za vreme je bilo odlučeno da budem podvrgnut posebnoj obuci koja je trebalo da mi »ulije« znanja iz okultnih nauka. Zašto, tada još nisam znao!

Kiša udaraca natera me da poskočim: bio sam vraćen u stvarnost školske učionice.

— Ništaćino, nikogoviću, mamlazu! Da se nisu vražji duhovi uvukli u tu glavudžu? Imaš sreću što je sad vreme za službu.

Da bi propratio ovu primedbu, Učitelj me počasti dobrom šamarčinom, koja je bila puna mera, i izide krupnim koracima.

— Ne zaboravi — reče mi moj sused — da smo poslepodne određeni »za kuhinju« i da ćemo moći da napunimo vrećice tsampom.

Rad u kuhinji je bio težak, jer su se »kuvari« ponašali prema nama kao prema robovima. Nije bilo ni govora da se posle toga odmorimo: dva sata robijaškog rada i onda smo se vraćali pravo u učionicu. Ponekad su nas suviše zadržavali u kuhinjama i onda samo se sa zakašnjenjem vraćali u razred. Tu smo nailazili na učitelja koji je ključao od besa i delio nam udarce štapom, ne dajući nam ni najmanju priliku da objasnimo svoje zakašnjenje.

Moje prvo dežurstvo u kuhinji zamalo je bilo i poslednje. Popločanim hodnicima, besmo stigli u kuhinju... bez velikog oduševljenja. Jedan kaluđer, loše volje, sačekava nas na pragu.

— Brže, lenčuge jedne i ništaci — povika on. — Desetorica prvih, kod kazana!

Imao sam broj deset i zato sidoh sa ostalima jednim malim stepenicama. Vrućina je bila ubistvena. Tačno prema nama, ložišta su dahtala pod crvenkastom svetlošću. Za ogrev je služio izmet od jakova koji je u velikim naslagama bio stavljen uz kazane.

— Hvatajte lopate i naložite da se raspukne! — zaurla kaluđer koji je rukovao tim poslom.

Ja sam bio siroći mališan u grupi učenika od kojih najmlađi nije imao manje od sedamnaest godina. Jedva sam imao snage da podignem lopatu, ali kad pokušah da naložim kazan izručih sadržinu lopate na noge kaluđeru. On zaurla od besa, zgrabi me za grlo, zavrte... i posrnu. Opisah luk u vazduhu unazad. Prostrela me strašan bol i osetih otužni miris nagorelog mesa. Bio sam pao na usijani kraj jedne šipke koja je virila iz kazana. Vrišteći od bola, povaljah se po toplom pepelu. Gornji kraj leve noge, tu na sastavu butine, beše izgoreo do kostiju. Od toga mi je ostala bela brazgotina, koja mi još i sada zadaje nevolje. Po njoj su, kasnije, Japanci mogli da me identifikuju.

Od tog trenutka nastade opšta zabuna. Kaluđeri su pristizali trčećim korakom. Brzo su me podigli sa zemlje gde sam ležao u pepelu. Imao sam površinske opekotine po celom telu, ali ona na levoj nozi bila je stvarno ozbiljna. Odmah me odvedoše na gornje spratove gde je-

dan lama-doktor odluči da mi spasava nogu. Šipka je bila prljava i na butini je ostavila zardale piljke. Morao je da produbi ranu i izvuče komadiće, sve dok nije ostala čista. Zatim stavi oblogu od stucanih trava, koju pričvrsti i dobro pritegnu zavojem. Po ostalim delovima tela razmaza neku tekućinu od bilja od koje mi mnogo laknu.

Bolovi su bili probadajući i bio sam siguran da se više nikada neću služiti tom nogom. Kad je završio, lama pozva jednog kaluđera i naredi da me prenesu u susednu sobu gde me položiše na jastuke. Uđe jedan stari kaluđer, sede na pod i počeo da mrmlja molitve.

Pomisliće se, možda, da su kaluđeri, suprotno ustaljenoj slici, strašni ljudi. Ali, šta je uopšte, »kaluđer«? Za nas, ta reč se koristi za svakog muškarca koji živi u lamaseriji, čak i ako nije redovnik. To može da postane svako, ili skoro svako. Često se dešava da nekog dečaka pošalju u lamaseriju »da postane kaluđer«, a da pri tome njega uopšte i ne pitaju. Ponekad je to čovek kome je dosadilo da čuva ovce i koji hoće da ima krov nad glavom kad se temperatura spusti na četrdeset ispod nule. On tada postaje kaluđer, ne iz verskog ubeđenja nego da bi sebi obezbedio izvestan komfor. Lamaserije uzimaju takve »kaluđere« kao radnu snagu da bi gradili, obrađivali zemlju i čistili. Mi koristimo potpuno različite reči da bismo označili one koji su se vezali za veru. *Chela* je učenik, novajlija, sledbenik. *Trapa* je reč koja najbolje odgovara onome što ljudi uglavnom podrazumevaju pod »kaluđer«. Zatim dolazimo do *lame*, reč koja se često pogrešno razume. Ako su *trape* podoficiri, *lame* su oficiri. Sudeći po onome što piše i govori većina zapadnjaka, mi bi trebalo da imamo više oficira nego vojnika!

Lame su učitelji, *guru* kako ih mi zovemo. Lama Mingyar Dondup će biti moj *guru*, a ja ću biti njegov *chela*. Posle lama dolaze opati. Nisu svi imali odgovornost nad manastirom; mnogi su imali položaje u visokoj administraciji ili su išli od lamaserije do lamaserije. Često se dešavalo da lama ima viši rang nego opat; sve je zavisilo od njegove preduzumljivosti. Oni koji su bili »Žive inkarnacije« — dokazano je da je to bio moj slučaj — mogli su biti naimenovani za opate i u četrnaestoj godi-

ni, pod uslovom da polože veoma težak ispit. Strogi i kruti, ovi ljudi nikada nisu bili zli i nepravedni. Drugi primer za kaluđere daju nam kaluđeri-stražari. Njihov jedini zadatak sastojao se u tome da održavaju red, nisu imali nikakve veze sa crkvenim ceremonijalom, sem što su morali biti prisutni da bi se sve odvijalo po pravilu.

U lamaseriji je postojao i zatvor. Mesto koje nije bilo nimalo prijatno, ali ništa prijatniji nisu bili ni oni koji bi se našli u njemu. To sam iskusio jednoga dana kad je trebalo, potpuno sam, da negujem zatvorenika koji se razboleo. Događalo se to u vreme baš kad je trebalo da napustim lamaseriju. Pozvaše me u zatvor. U zadnjem delu dvorišta naidoh na nekoliko kružnih parapeta od jednog metra visine, izgrađenih od velikog četvrtastog kamenja. Kamene prečke, svaka debljine čovečje butine, bile su postavljene na vrhu preko kružnog otvora od tri metra promera. Četiri kaluđera-stražara uhvatiše srednju prečku i pomeriše je u stranu. Jedan od njih se saže i dohvati uže ispredeno od kostreti jaka, na čijem je kraju bio pričvršćen beočug koji nije ulivao poverenje. Gledao sam bez velikog oduševljenja; zar da o ovome visi moj život?

— A sada, poštovani lama-doktore — reče čovek — ako biste hteli da pridete i stavite nogu u beočug, pa ćemo vas spustiti.

Učinih to nevoljno.

— Biće vam potrebna svetlost — reče kaluđer-stražar, dodajući mi zapaljenu buktinju napravljenu od užeta zamočenog u maslac.

Postao sam još veći pesimista; trebalo je da se držim za uže, s buktinjom u ruci, pazeći da ne zapalim odelo ili tanko uže koje me je već tako nesigurno držalo. Ipak se spustih, na osam do deset metara dubine, između zidova koji su se presijavali od vlage, od kamenite podloge prekrivene šljmom. Pri svetlosti buktinje primetih, pribijenog uz zid, nesrećnog siromaška podbula lica. Dovoljan mi je bio jedan pogled: oko njega nije bilo aure, život beše napustio telo. Izrekoh molitvu za spas njegove duše, sklopih mu oči koje su ukočeno gledale i pozvah da me ponovo izdignu. Moj zadatak je bio izvršen, sada

su na scenu stupali kostolomci. Obaveštavajući se o njegovom zločinu, saznadoh da je sužanj, skitnica, došao u lamaseriju da tu nađe malo hrane i krov nad glavom, i da je tokom noći ubio jednog kaluđera da bi se domogao njegove sirotinje. Uhvaćen u bekstvu, bio je vraćen na mesto zločina.

Ali, ovo nas je malo udaljilo od nesrećnog slučaja koji se zbilo za vreme mog prvog »dežurstva u kuhinji«.

Prošlo je osvežavajuće dejstvo one tekućine: osećao sam se kao živ odran. Sevanje u nozi se pojača i učini mi se da ću se rastočiti. U mojoj grozničavoj mašti, kao da mi je neko u ranu na butini gurnuo zapaljenu buktinju.

Vreme je prolazilo. Strašni napadi bolova prožimali su mi telo. Ležao sam opružen na stomaku, ali užareni pepeo beše mi izgoreo i prednju stranu tela. Onda začuh neko lagano šuštanje. Neko sede kraj mene. Glas pun dobrote i saosećanja — glas lame Mingyar Dondupa — promrmlja:

— Mnogo je toga, mali. Spavaj.

Laki prsti kliznuše preko moje kičme. Iznova, uvek iznova. I ja izgubih svest.

Neko bledo sunce sijalo je pred mojim očima. Probudih se, žmirkajući. Prva misao, kad dođoh sebi, bila je da će me neko ritnuti, jer sam suviše dugo spavao. Pokušah da skočim iz kreveta da bih krenuo na službu, ali odmah padoh unazad pateći se kao samrtnik. Noga!

— Ostani miran, Lobsang — reče mi glas pun nežnosti — danas se odmaraš.

Okrenuh glavu ulevo i na svoje zaprepašćenje videh da se nalazim u sobi kod lame, koji je sedeo kraj mene. On vide moj začuđeni pogled i nasmeši se.

— Čemu to čuđenje? Zar nije ispravno da dva prijatelja budu zajedno kad je jedan od njih bolestan?

Odgovorih bolećivim glasom:

— Ali vi ste veliki lama, a ja sam tek mali dečak.

— Lobsang, mi smo u našim ranijim životima veliki put prevalili zajedno. Ti se toga ne sećaš... još za sada. Ali ja se sećam, i u našim poslednjim inkarnacijama bili smo veoma bliski jedan drugom. Ali za sada se moraš

odmarati, da bi se oporavio. Nogu ćemo ti spasiti, za to se ne brini.

Pomislih na Točak života i pomislih na zapovesti iz naših svetih knjiga:

»Plemenit čovek spoznaće napredak bez kraja, dok sa tvrdicom niko neće saosećati«.

»Nek onaj ko ima moć bude plemenit prema onima koji ga preklinju. Nek razmisli nad dugim životnim putevima. Jer bogatstva se vrte kao točak na kolima; danas su tvoja, sutra će pripadati nekom drugom. Ko je danas prosjak, sutra će biti knez, a knez će možda postati prosjak«.

Shvatih tada, uprkos svojim bolovima i mladosti, da je lama, koji je postao moj učitelj, čovek od srca čije ću učenje slušati što bolje mogu. Bilo je jasno da zna mnoge stvari o meni, mnogo više nego što sam i sâm znao. Jedva sam čekao da počnem učenje s njim i odlučio sam da neće biti boljeg učenika od mene. Postojala je, to sam jasno osećao, neka čvrsta veza među nama i ja sam se divio tom obrtu sudbine koji me je doveo pod njegovu ruku.

Okrenuh glavu da bih pogledao kroz prozor. Krevet od jastučića bio je položen na sto da bih mogao da gledam napolje. Kako je bilo čudno biti tako opružen na više od jednog metra iznad zemlje. Moja dečja mašta upoređivala je taj položaj sa pticom nasadenom na grani! Ali prizor je bio veličanstven. Sasvim u daljini, iznad krovova rasutih preko mog prozora, Lasa se prostirala na suncu, sa svojim kućicama bleđih boja koje je daljina činila još sićušnjim. U dolini, reka Kyi širila je svoje meandre koji su graničili najzelenije livade na svetu. Daleke planine blistale su purpustom pod belom kapicom blistavog snega. One koje su bile bliže nama imale su zlatom istakane bokove od krovova lamaserija. Levo, skupina Potale činila je planinu sama za sebe. Malo desno od nas, nalazila se šumica iz koje su provirivali hramovi i koledži. Bio je to posed Državnog Proroka, značajne ličnosti, kome je jedini zadatak u životu bio da uspostavlja vezu između materijalnog i nematerijalnog sveta. Pod mojim očima, u prednjem dvorištu, kaluđeri

svih redova išli su tamo-amo. Neki od njih, manuelni radnici, imali su zagasito mrke mantije. Mladići u jednoj grupi, učenici iz daleke lamaserije, bili su obučeni u belo. Tu su bili i kaluđeri višeg reda, u haljinama boje crvene kao krv ili purpur. Oni su često nosili i pozlaćene zvezdice koje su označavale da pripadaju visokoj administraciji. Neki od njih jahali su konje ili ponije. Svetovna lica imala su konje svih boja; duhovnici su obavezno imali bele. Sve to učini da zaboravim na sadašnjost. Najviše sam bio obuzet time da mi se popravi stanje kako bih ponovo mogao da stanem na noge.

Tri dana kasnije, proceniše da će bolje biti da ustanem i pokušam da hodam. Noga mi je još uvek bila ukočena i strahovito me je bolela. Upala se videla svuda oko rane i nastalo je jako gnojenje zbog čestica zardalog gvožđa koje se nisu mogle odstraniti. Pošto nisam mogao da hodam sâm, načiniše mi štaku pomoću koje sam skakutao, nalik pomalo na ranjeni pticu. Po telu sam još uvek imao plikove i opekotine, ali sama noga bolela me je više nego ostalo. Da sednem nisam mogao nikako, a mogao sam da ležim samo na desnom boku ili potrbuške. Jasno je bilo da ne mogu prisustvovati službama, tako da mi je moj lama Mingyar Dondup praktično držao časove od jutra do večeri. Izjavio je da je zadovoljan znanjima koja sam stekao u »mladosti«.

— Ali — reče on — mnogo toga ostalo ti je od prethodnog života na zemlji.

Glava VI

ŽIVOT U LAMASERIJI

Prodoše dve nedelje. Rane na telu već su bile gotovo zalečene; noga me je još uvek mučila, ali išlo je sve na bolje. Zamolio sam da ponovo počnem s redovnim poslovima, jer sam imao želju da se malo pokrenem. Dopustiše mi to i dozvoliše da sedim kako mogu, pa čak i da se opružim na stomaku. Tibetanci sede prekrštenih nogu; to je položaj Lotusa. Ja za to, zbog one noge, nisam bio ni najmanje sposoban.

Prvog dana kad sam se vratio među drugove, odrediše me za poslepodnevno dirinčenje u kuhinji. Snabdeven tablom od škriļjca, dobio sam zadatak da vodim računa o vrećama prženog ječma. Ječam prosuše po usparenim pločicama; kazan na kome sam se opekao nalazio se ispod. Kad je ječam bio ravnomerno raspoređen po tlu, zatvoriše vrata i naša grupa pođe hodnikom do prostorije u kojoj smo mleli onaj koji je prethodno bio ispržen. U tu svrhu služili smo se kamenim bazenom u obliku konusa, koji je u svom najširem delu merio oko metar i šezdeset. Unutrašnji deo zida bio je izgребan i izbrazdan da bi zadržavao zrna. Ogroman kamen, takođe konusan, bio je umetnut u bazen, s tim što je ostavljen zazor. Njega je podržavala greda uglučana godinama, na čijim su krajevima bile pričvršćene tanje gredice, kao paoci na točku bez naplatka. Prženi ječam je sipan u bazen, a kaluđeri i deca su hvatali za paoke da bi okretali kamen koji je težio nekoliko tona. Od trenutka kad bi se ovaj pokrenuo, rad nije bio suviše težak i mi smo složno pevali pesme. Tu sam bar mogao da pevam a da ne

budem uhvaćen! Ali pokrenuti taj đavolji kamen bilo je teško. Svi su morali da priskoče u pomoć. Potom je trebalo mnogo voditi računa da se ne zaustavi. Nove količine prženog ječma dosipane su u bazen, a samleveno zrno oticalo je pri dnu. To je ono zrno koje je, ponovo prosuto po vrućim pločicama, i prepečeno, služilo kao osnova za tsampu. Svako od nas nosio je zalihe tsampe za nedelju dana, tačnije rečeno dovoljnu količinu mlevenog i preprženog ječma. Pri obedu, vadili smo manje količine iz naših kožnih vrećica i sipali u zdelice. Pošto bismo dodali čaj s maslacem, sve bismo to promešali prstima dok se ne dobije neka vrsta galette koju smo potom jeli.

Sutradan nas odrediše za poslove oko čaja. Odosmo u drugi deo kuhinjskih prostorija gde se nalazio kazan od šest stotina sedamdeset pet litara. Kazan je bio izriban peskom i sijao je kao nov. Već u rano jutro bio je dopola napunjen vodom od čijeg je ključanja izbijala para. Naš je posao bio da odemo po čajne kolačiće i da ih drobimo. Svaki je od njih imao po sedam do osam kilograma, i do Lase je donošen iz Indije ili Kine preko planinskih prevoja. Izdrobljeni komadi bacani su u ključalu vodu. Jedan kaluđer je dodavao veliki odlomak soli, a drugi određenu količinu sode bikarbone. Kad bi sve ponovo uzavrlo, lopatama je dodavan pročišćeni maslac i sve je ostavljano nekoliko sati na vatri. Takav čaj bio je izuzetno hranjiv i s dodatkom tsampe dovoljan da se održi život. Uvek je održavan na vatri; čim bi jedan kazan bio prazan, punio bi se drugi. Najteži deo u pripremi bilo je održavanje vatre. Umesto drva, kao gorivo služio nam je sasušeni izmet jakova koga je praktično bilo u neiscrpnim rezervama. Čim bi počeo da gori, izmet je širio oblake ljutog i gadnog dima.

Sve što je bilo izloženo dimu počinjalo je malo pomalo da crni, drveni predmeti ličili su na ebonos, a lica na kojima su pore bile zatvorene dobijala su sumoran izraz.

Bili smo primorani da uzimamo udeo u kućnim poslovima, ne zbog nedostatka radne snage nego da bismo izbrisali koliko god je moguće svaku klasnu razliku među nama. Mi verujemo da postoji samo jedan neprijatelj:

čovjek koga nisi upoznao. Radi s nekim, pričaj s njim, saznaj što više o njemu, i on ti više neće biti neprijatelj. U Tibetu, jednom godišnje, tokom jednog dana, ljudi koji imaju vlast prestaju da je izvršavaju i bilo ko od njihovih podređenih može da kaže sve što misli. Ako je neki starešina bio suviše nabusit to mu se može reći, i ako je primedba opravdana, nikakva kazna ne može se primeniti na onoga ko se požalio. To je sistem koji dobro funkcioniše i u kome su moguće samo retke zloupotrebe. On obezbeđuje neku vrstu pravde protiv moćnika i podređenima daje osećanje da i oni mogu da kažu svoju reč.

Koliko je stvari imalo da se nauči u školi! Sedeli smo u redovima, na zemlji. Da bi održao čas, pišući na tabli, učitelj je stajao ispred nas. Ali kad smo ponavljali lekcije, šetao je iza naših leđa i onda je valjalo raditi prilježno, jer nikada nismo znali koga je od nas posmatrao! Nikada se nije odvajao od štapa, prave močuge, i nije oklevao da ga primeni na bilo koji deo naše anatomije koji bi mu se našao pod rukom. Ruke, leđa, ramena, da i ne govorimo o »klasičnom« delu tela: malo je njima bilo važno, samo ako su udarci pricinjavali bol!

Mnogo smo radili matematiku, veoma važan predmet za astrološka izučavanja. Naša astrologija, u stvari, nema nikakve veze sa slučajnostima, ona je zasnovana na naučnim principima. Napunili su mi glavu njome, jer je ona neophodna za obavljanje lekarske dužnosti. Preporučljivije je lečiti neku osobu na osnovu astrološkog tipa nego joj prepisivati na sreću kakav lek s nadom u najbolje dejstvo i uz objašnjenje da je to već nekog izlečilo. Pored astroloških karata koje su bile pričvršćene za zid, tu su bile i druge koje su predstavljale razne biljke. Te druge karte su se menjale svake nedelje i morali smo da naučimo svaku vrstu. Kasnije su organizovani i izleti da bismo brali i pripremali bilje, ali to nam nisu dozvolili sve dok nismo stekli produbljena znanja o tome. Morali su imati poverenje u nas da nećemo ubrati ono što ne valja. Ponekad su ti izleti trajali i po tri meseca; odlazilo se u brda okružena glečerima, u krajeve koji se nalaze na visinama između šest i osam hiljada metara iznad površine mora. Tu se naizmenično vide ogromne

ledene površine i zelene doline s umerenom klimom koja dolazi od toplih izvora. U tim krajevima moglo se doživeti nešto verovatno jedinstveno na svetu. Dovoljno je bilo pretrčati pedeset metara da bi se od temperature od četrdeset Farenhajtovih stepeni ispod nule prešlo na sto ili više stepeni iznad nule. Taj deo Tibeta niko ne poznaje, sem jednog malog broja kaluđera.

Naše versko obrazovanje bilo je veoma produbljeno. Morali smo svakog jutra da recitujemo Zapovesti i Delove Srednjeg Buta. Evo tih zapovesti:

1. Imaј veru u starešine lamaserije i zemlje.
2. Ispunjavaj svoje verske dužnosti i uči svim svojim moćima.
3. Čestvuj svoje roditelje.
4. Čestvuj starije od sebe kao i osobe plemenita roda.
6. Služi svojoj zemlji.
7. Budi čestit i istinoljubiv u svemu.
8. Brini o svojim prijateljima i roditeljima.
9. Ne zloupotrebljavaj hranu i bogatstvo.
10. Sledi primer ispravnih ljudi.
11. Budi zahvalan i dobro uzvraćaj dobrim.
12. Ostanu umeren u svemu.
13. Čuvaj se svake ljubomore i zavisti.
14. Uzdržavaj se svakog skandala.
15. Budi blag na rečima i delima, i ne čini nikome zla.
16. Patnje i tugu podnosi strpljivo i s mirenjem.

Neprestano su nam ponavljali da ne bi bilo ni razmišlica ni nesloge, kad bi svi slušali ove Zapovesti.

Naša lamaserija bila je čuvena sa svoje strogosti i doslednog načina obrazovanja. Veliki broj kaluđera, koji su dolazili iz drugih manastira, napuštali su nas da bi potražili lakši život. Smatrali smo ih promašenim ljudima, u odnosu na nas koji smo bili elita. Veliki broj lamaserija nije imao noćnu službu: kaluđeri su odlazili na spavanje u sumrak i dizali se u zoru. Prezirali smo te mekušce, te nesoje, jer makoliko da smo gundali protiv

naših propisa, još više bismo bili nezadovoljni kad bi bili izmenjeni tako da kao posledicu imaju naše spuštanje na osrednji nivo drugih.

Zatim je trebalo eliminisati slabe. U stvari, samo su se veoma izdržljivi vraćali iz ekspedicija u Gornju-Zemlju koja ima tako ledenu klimu i u koju, sem kaluđera iz Shakporija, niko drugi nije odlazio. Naši učitelji su veoma mudro odlučivali da se oslobode onih koji se nisu mogli prilagoditi, pre nego što dovedu u opasnost živote ostalih. Tokom prve dve godine, nismo imali ni predaha, ni razonode, ni vremena za igru. Svaki trenutak je bio posvećen učenju i radu.

Jedna od stvari za koju sam još uvek zahvalan svojim učiteljima je i način na koji su nas naučili da koristimo svoje pamćenje. Većina Tibetanaca ima dobro pamćenje, ali mi koji smo se spremali da postanemo kaluđeri-lekari morali smo da zapamtimo imena i osobine velikog broja trava, kao i način na koji se mešaju i koriste. Morali smo, takođe, u potpunosti da poznamo astrologiju i da budemo sposobni da izrecitujemo tekst svih naših svetih knjiga.

Tokom vekova, bila je usavršena posebna metoda za vežbe pamćenja. Zamišljali smo da se nalazimo u prostoriji gde ima hiljade i hiljade fioka. Svaka fioka imala je nalepnicu koja se lako mogla pročitati s mesta na kome sedimo. Svaka stvar koju bismo naučili morala je biti klasirana i smeštena u odgovarajuću fioku. Morali smo da zamišljamo operaciju sasvim jasno, da »vizualizujemo« tu »stvar« i tačno mesto gde se nalazi »fioka«. S malo vežbe, postajalo je izuzetno lako ući u prostoriju samo u mislima, izvući potrebnu fioku i izvaditi iz nje traženu stvar i sve što se na nju odnosi.

Naši učitelji su se mnogo trudili da nam objasne potrebu za tako uvežbanim pamćenjem. Neprestano su nas saletali pitanjima koja nisu imala nikakvu logičku vezu među sobom, tako da nam nikakva vodilja ne može pomoći da lako odgovorimo. Često su se ta pitanja odnosila na nejasne tekstove iz naših svetih knjiga, a bila su prekidana ispitivanjima u vezi s travama. Svaka zaboravnost kažnjavana je veoma strogo: slabo pamćenje je bio

neoprostiv zločin koji se plaćao skupom kaznom. Malo smo imali vremena da se prisećamo. Profesor bi nam, na primer, rekao:

— Ti, dečko, hoću da mi kažeš peti red sa osamnaeste strane iz sedme knjige *Kangyur*. Otvori fioku... Da vidimo koji je to red?

I ko nije umeo da odgovori u sledećih deset sekundi, bolje mu je bilo da ćuti, jer je kazna u slučaju greške bila još stroža, makar bila i najmanja. Uprkos svemu, to je veoma dobar i efikasan sistem za vežbe pamćenja.

U prvih dvanaest meseci bilo nam je zabranjeno da napuštamo lamaseriju. Za onoga ko bi to učinio, vrata su na povratku bila zatvorena. Ovo pravilo važilo je samo u Shakporiju gde je disciplina bila tako kruta da su se mogli bojati ako nas puste da izidemo, da nas više nikada neće videti. Što se mene tiče, priznajem i da bih pobegao, samo da sam znao kuda da odem. Ipak, posle godinu dana, već smo se bili navikli.

U toj prvoj godini, nikako nismo dobili dozvolu da se zabavimo igrom; terali su nas bez prestanka na rad, što je pružalo mogućnost da se lako uklone slaba deca, nesposobna da podnesu nervnu napregnutost. Posle tih teških meseci, otkrismo da smo gotovo i zaboravili kako se igra. Sport i vežbe imali su za cilj da nas očvrstnu i trebalo je da nam budu i od neke praktične koristi. Ja sam još od ranog detinjstva zadržao naklonost prema štulama, pa sam dobio dozvolu da se malo njima pozabavim. Na prvim štulama, noge su nam u odnosu na zemlju bile uzdignute za visinu našeg rasta. Stičući iskustvo, uzimali smo sve više štule, koje su merile oko tri metra. Nasade-ni na njih, šepurili smo se po dvorištu, zabadajući nos u prozore, da bismo se najčešće svakome smučili.

Prečku za održavanje ravnoteže nismo imali. Da bismo se održali, najčešće smo težinu tela prenosili naizmenice na jednu nogu, zatim na drugu, kao da pravimo korake, što nas je održavalo u ravnoteži. Bilo je dovoljno samo malo pažnje da se ne bismo morali bojati pada. Upuštali smo se i u bitke. Dve grupe, svaka uglavnom od desetak dečaka, postavljale su se poravnato na tridesetak metara razdaljine i na dati znak polazile jurišom

jedna na drugu uz divljačko urlanje koje je trebalo da uplaši i same đavole s nebesa. Već sam rekao da su dečaci iz mog razreda bili mnogo stariji i mnogo veći od mene. U ovakvoj vrsti sukoba, moj rast mi je išao u prilog. Ostali su se kretali s mukom, dok sam ja mogao da se provučem između njih i da, izmičući jednu štulu ovde, odgurujući drugu tamo, oborim na zemlju najveći broj protivnika. Na konju nisam bio tako sjajan, ali čim se valjalo snalaziti svojim sredstvima, umeo sam da se izvučem.

Štule su se takođe koristile za prelaz preko reka. Nasadeni na njih, i pod uslovom da malo vodimo računa, mogli smo se dohvatiti druge obale i prištedeti sebi trud da zaobilazimo do gaza. Sećam se da sam jednog dana, na štulama od dva metra, hteo da pređem reku koja mi se našla na putu. Obala je bila usečena i nije bilo plicaka. Seo sam na obalu i zagazio u vodu, ne skidajući se sa štula. Voda je dosegala do kolena; na sredini toka, pela se skoro do pojasa. U tom trenutku, začuo sam neke korake. Neki čovek je brzim hodom išao duž obale i samo ovlaš osmotrio dečaka koji je prelazio reku. Ali videći da mi voda doseže samo do pasa, verovatno je pomislio: »Ah! evo plicaka!«

Začuo se pljusak: čovek je nestao. Komešanje: glava mu se pojavi na površini, ruke ščepaše obalu i pođe mu za rukom da se izdigne. On tada izreče neke grozne reči i meni se krv sledi kad razabrah kakve namere ima u odnosu na mene. Jurnuh prema drugoj obali, odakle, kad je se dohvatih, zbrisah na štulama takvom brzinom za koju sam siguran da nisam nikada ranije postigao!

Vetar, za koji se čini da neprestano briše Tibetom, mogao je biti vrlo opasan kad smo se nalazili na štulama. Mogli smo, na primer, igrajući se u dvorištu, da u žaru igre zaboravimo na njega i da iziđemo iz zaklona koji su nudili zidovi. Rafal se odmah zavlacio pod naše haljine i obarao nas u spletu nogu, ruku... i štula. Bivalo je i povređenih, mada smo, zahvaljujući džudou, naučili da padamo ne ozleđujući se. Dešavalo se da imamo modrice po telu i odrana kolena, ali za te sitnice nismo marili. Naravno, bilo je i takvih koji bi se sapleli i o svojju sen-

ku, nespretnjakovića koji nisu mogli da nauče kako da se »dočekaju«, i takvi su ponekad lomili nogu ili ruku.

Jedan od nas čak je mogao da načini i »obruč« koračajući na štulama. Oslanjajući se na njihov vrh, dizao je nogu s prečke i potpuno bi se okrenuo oko sebe. Noge su mu se dizale pravo uvis i spuštale se tačno na oslonac. Izvodio je po nekoliko puta tu vežbu, bez ijednog pogrešnog koraka i ne gubeći ritam. Ja sam mogao da činim skokove na štulama, ali kad sam prvi put to probao, pustio sam se svom težinom, obe prečke izdadoše i... naglo se stropoštah. Posle te nesreće, uvek sam pažljivo proveravao prikivke.

Bio sam na pragu osme godine kada mi lama Mingyar Dondup reče da će, prema astrološkim znacima, sledeći dan po mom rođendanu biti povoljan za »otvaranje Trećeg Oka«. Nije me to ni najmanje uplašilo; znao sam da će i on biti tu, a u njega sam imao puno poverenje. Kada mi budu otvorili Treće Oko, onda ću biti sposoban, kako mi je to ponovio mnogo puta, da svet vidim onakvim kakav on jeste u stvarnosti. Za nas, telo je samo ljuštura koju pokreće veliko »ja«, »Naj-ja«, koje preuzima komandu kad zaspimo ili prilikom smrti. Mi verujemo da se u snu čovek vraća nekom drugom životu. Duh se tada oslobađa materije i počinje da lebdi, ostajući ipak vezan za telo »srebrnom vrpcom« koja se prekida tek u trenutku smrti. Snovi su iskustva doživljena na duhovnom planu sna. Kad se duh vrati u telo, šok od buđenja deformiše sećanja na snove, sem ako neko nije naročito izvežban, tako da »san« može učiniti potpuno nestvarnim onome ko je u budnom stanju. Ali ovo pitanje će biti potpunije obrađeno kasnije, kad budem pričao o svojim iskustvima iz te oblasti.

Aura koja okružuje telo i koju svako, u određenim uslovima, može naučiti da sagleda, samo je refleks Životne Snage koja gori u svakom biću. Mi mislimo da je to snaga električnog naboja, isto kao i munje. Zapadnjački naučnici mogu, na primer, da mere i registruju »moždane električne talase«. Oni koji se smeju ovakvim stvarima trebalo bi da se sete te činjenice, kao i sunčeve korone sa svim njegovim plamenovima koji gore na mili-

one kilometara od samog kotura. Običan čovek ne može da vidi tu koronu, ali ona je vidljiva za svakoga ko se potrudi da je pogleda prilikom pomračenja. To što ljudi veruju ili ne veruju u njeno postojanje, ništa ne menja u suštini stvari. Neverica neće sprečiti koronu da postoji. Ona je ipak tu. Ista je stvar i sa ljudskom aenom. Otvaranje Trećeg Oka, između ostalog, omogućiće mi da vidim i tu auru.

Glava VII

OTVARANJE TREĆEG OKA

Stiže i moj rođendan. Bio je to dan slobode, bez časova i služenja u crkvi. Još u zoru, lama Mingyar Dondup mi je rekao:

— Zabavljaj se lepo, Lobsang, večeras ćemo doći po tebe.

Kako je bilo prijatno dokoličiti, opružen nauznak na suncu... Krovovi Potale blistali su pod mojim očima. Iza mene, plavičaste vode Norbu Linga budile su želju da zaveslam u kožnom čamcu. Na jugu, mogao sam da posmatram grupu trgovaca koji su splavom prelazili Kyi Chu. Kako taj dan brzo prođe!

Dan se ugasi i naiđe veče. Odoh u jednu malu sobu iz koje više nisam smeo da izlazim. Valjane čizme tiho zašumiše pločicama hodnika i u moju sobu udoše trojica lama visokog reda. Oni mi staviše preko čela oblogu od trave koju dobro pričvrstiše zavojem. Ponovo su došli kod mene tek mnogo kasnije te večeri. Jedan od njih je bio i lama Mingyar Dondup. Skidoše mi oblogu sa čela koje oprae i dobro izbrisaše. Jedan lama, herkulovskog rasta, sede iza mene i uze mi glavu među kolena. Drugi otvori kutiju iz koje izvadi neki instrument od sjajnog čelika. Taj instrument je ličio na šilo, s tom razlikom što je ovo kod lame, umesto da bude zaokrugljeno, bilo u obliku »U« i što mu je vrh bio fino nazupčen. Pošto ga osmotri, lama ga nadnese nad plamen da ga sterilizuje.

— Operacija će biti bolna — reče mi moj Učitelj uzimajući me za ruke — i neophodno je da budeš sa-

svim priseban. Neće trajati dugo. Prema tome, potrudi se da ostaneš što mirniji.

Pred očima sam imao pravu zbirku instrumenata i kolekciju nekakvih travnatih losiona. »E moj dečko«, pomislih, »ovi će te srediti kako god okreneš... Tu ne možeš ništa, sem da ostaneš miran«.

Lama koji je držao šilo, baci pogled prema ostalima:

— Spremni? Da krenemo, sunce je taman zašlo.

On prisloni nazupčeni vrh na sredinu mog čela i poče da svrdla. Za trenutak mi se učini kao da me ubada trn. Vreme prestade da teče. Vrh probi kožu i uđe u meso ne zadajući mi neki bol, ali kad nalete na kost, oseći se lagani udar. Kaluder pojača pritisak, vrteći neprestano instrument da bi zubići mogli da probijaju čeonu kost. Bol nije bio oštar: samo običan pritisak praćen potmulim tištanjem. Nisam se ni makao, jer me je lama Mingyar Dondup posmatrao; pre bih ispustio dušu nego da se maknem ili jauknem. Imao je poverenja u mene kao što sam i ja imao u njega, i znao sam da samo može biti u pravu kad nešto radi ili govori. On je nadgledao operaciju izbliza; samo je lako zatezanje u uglovima usana odavalo njegovu duhovnu napetost. Odjednom, začu se lagano krckanje: vrh beše ušao u kost. Lama-hirurg, koji je bio na oprezu, smesta prestade da pritiska. Čvrsto je držao dršku, dok mu moj Učitelj doda komad veoma tvrdog drveta, besprekorne čistoće, obrađenog na plamenu i travama da bi dobio čvrstinu čelika. On zavuče taj komad u ono »U« na šilu i progura ga do mesta gde je bila načinjena rupa na mom čelu. Zatim se pomeri malo u stranu da bi moj Učitelj mogao da stane prema meni; na njegov znak, uz beskrajnu opreznost, on poče da zavlači štapić sve dublje u moju glavu. Odjednom me zahvati čudno osećanje kao da me neko bocka, kao da mi golica koren nosa. To osećanje nestade i postadoh svestan nekakvih laganih mirisa koje nisam mogao tačno označiti. Onda nestadoše i ti mirisi, i meni se učini kao da naležem na neku savitljivu koprenu ili kao da ona naleže na mene. Odjednom zaslepi neki bljesak.

— Dosta! — naredi lama Mingyar Dondup.

Jedan trenutak je bol bio intenzivan, palio kao belo usijanje. Onda plamen postade slabiji, ugasi se i smeniše ga raznobojne čipke i sjajne dimne kugle. Metalni instrument beše pažljivo izvađen. Drveni odlomak je trebalo da ostane na tom mestu dve ili tri nedelje, koje ću ja provesti u toj sobici uronulog u gotovo potpunu pomrčinu. Nikome neće biti dozvoljeno da me vidi, izuzimajući trojicu lama, koji će, dan za danom, nastavljati da brinu o mom obrazovanju. Sve dok ne bude izvučen taj komad drveta, za hranu i piće dobijajući taman toliko da mogu preživeti.

— Sad si jedan od naših, Lobsang — reče mi moj Učitelj, u trenutku kad su mi glavu obmotavali zavojem da bi pridržao drvo. — Do kraja života videćeš ljude takvim kakvi jesu, a ne kako samo izgledaju.

Bilo je to neobično iskustvo videti trojicu lama kao zapljusnute nekim zlatastim plamenom. Tek kasnije shvatio sam da su oni tu pozlaćenu auru dugovali čistoti svojih života, i da sam mogao očekivati da će aure većine drugih biti sasvim različite.

Kad se to novo čulo razvilo pod veštom upravom lama, otkrio sam postojanje i drugih svetlosnih emanacija čiji je izvor u središtu aure. Kasnije sam stekao sposobnost da utvrđujem nečije stanje zdravlja na osnovu boje i jačine njegove aure. Isto tako, način na koji su se boje smenjivale omogućavao mi je da saznam da li neko govori istinu ili me laže. Ali moja vidovitost nije imala za predmet samo ljudsko telo. Dali su mi i jedan kristal koji još uvek imam i sa kojim sam često vežbao. Nema u tim kristalnim kuglama ničeg magijskog. To su samo instrumenti. Mikroskop ili teleskop omogućavaju, putem nekih prirodnih zakona, da se vide stvari koje su normalno nevidljive. Isto tako je i sa kristalnim kuglama. One služe kao utočište Trećem Oku pomoću kojeg se može ući u podsvest bića i podsetiti se činjenica koje se tu nakupe. Ima vrste kristala koje nekom ne odgovaraju. Neki postižu bolje rezultate kamenim kristalom, drugi više vole staklenu kuglu; treći, opet, koriste činiju s vodom ili običnu crnu ploču. Ali

bez obzira koja se tehnika primenjuje, princip ostaje isti.

Tokom prve nedelje posle operacije, soba je bila održavana u gotovo potpunom mraku. Početkom osmog dana propuštena je slaba svetlost, koja je postepeno pojačavana. Sedamnaestog dana svetlost je bila normalna i trojica lama dođoše da izvade komad drveta iz moje glave. Bilo je vrlo jednostavno. Veče pre toga, čelo mi je bilo istranjano tekućinom od trava. Kao i one večeri pri operaciji, jedan lama mi uze glavu među noge. Jednim od onih instrumenata, lama koji je obavio operaciju uhvati vrh drveta. Snažan trzaj, i sve je bilo gotovo; komad drveta bio je izvučen iz moje glave. Lama Mingyar Dondup stavi onda oblogu od trava preko male rupe koja mi je ostala na čelu i pokaza mi drvo koje beše postalo crno kao ebanovina. Lama-hirurg se zatim okrenu prema malom žarištu na kojem spali različite vrste tamjana. Dim od drveta pomešan s dimom od tamjana izvi se prema tavanu: bio je završen prvi deo mog posvećivanja. Te noći, kovitlac misli pritiskao mi je glavu dok sam se uspavljivao: kako će mi izgledati Tzu kad moje viđenje ljudi više nije isto? A moj otac i majka, kakvim će mi se oni učiniti? Toliko pitanja, koja su za trenutak morala ostati bez odgovora.

Lame se vratiše sutradan ujutro i pristupiše veoma pomnom pregledu mog čela. Složiše se da mogu nazad među drugove, ali da ću polovinu vremena provoditi sa lamom Mingyar Dondupom koji će pomoću nekih metoda ubrzati moje obrazovanje. Druga polovina biće posvećena časovima i bogosluženjima, ne toliko zbog njihove obrazovne vrednosti već da bih stekao ujednačeno shvaćanje o stvarima. Nešto kasnije, u mome obrazovanju biće takođe primenjen i hipnotizam. Ali ja sam u tom trenutku mislio samo na jelo! Osamnaest dana sam bio na smanjenoj porciji i sada sam računao da to nadoknadim. Rastadoh se, dakle, žurno od lama, samo sa tom jednom misli u glavi. Ali u hodniku spazih neku siluetu okruženu plavičastim dimom u kome su titrale jarko crvene tačkice. Zajaukah od straha i uleth nazad u so-

bu. Lame me pogledaše s čuđenjem; bio sam više mrtav nego živ.

— Neki čovek gori u hodniku — rekoh ja.

Lama Mingyar Dondup prosto izlete. Ali kad se malo kasnije vratio, smešio se.

— Lobsang — reče mi on — to je običan čistač koji se nešto naljutio. Njegova aura je kao plavičasti dim jer nije mnogo obrazovan. Crvene tačkice, to su njegove ljutite misli. Možeš slobodno da pođeš po tu hranu do koje ti je toliko stalo.

Bilo je to fascinantno iskustvo videti ponovo sve one dečake za koje sam mislio da ih tako dobro poznajem, a koje nisam uopšte poznao. Trebalo je samo da ih pogledam da bih pročitao njihove prave misli, instinsku privrženost, ljubomoru ili ravnodušnost koju su imali prema meni.

Nije bilo dovoljno samo videti boju da bi se sve znalo; trebalo je takođe naučiti i kako se one tumače.

U tu svrhu, moj Učitelj i ja hvatali smo neko mirno mesto odakle smo mogli da posmatramo ljude koji su ulazili na glavnu kapiju.

— Lobsang — govorio mi je lama Mingyar Dondup — gledaj ovoga što dolazi... Vidiš li obojenu nit koja podrhtava iznad njegovog srca? Ta boja i to podrhtavanje su znaci plućnog oboljenja.

Ili povodom jednog trgovca:

— Gledaj one rese što lelujaju i one tačke što trepere. Naš poslovni čovek baš razmišlja kako može lako da prevari ove glupave kaludere. Zbog novca, ljudi se neće klonuti nikakve niskosti!

Ili pak:

— Osmotri ovog starog kaludera, Lobsang. Evo jednog sveca u pravom značenju reči, ali on shvata doslovno svaku reč iz naših svetih pisama. Da li si zapazio koliko je žuta boja u njegovoj auri izbledela? Zbog toga što se nije dovoljno razvio da bi umeo sam da razmišlja.

I tako redom, dan za danom. Ali moć koju mi je dalo Treće Oko bila nam je naročito od koristi u našim

odnosima sa bolesnicima, bilo da se radilo o bolestima tela ili duha.

— Kasnije — reče mi lama jedne večeri — naučimo te da Treće Oko zatvaraš po volji, jer bi bilo neizdrživo imati uvek pred očima tužan prizor ljudske nesavršenosti. Ali, za sada, služi se neprestano njim, kao što se služiš i očima koje su ti date od prirode.

Naše legende kažu da su u davna vremena i ljudi i žene umeli da se služe Trećim Okom. Bilo je to vreme kad su bogovi silazili na Zemlju i mešali se s ljudima. Ljudi su već sebe videli kao njihove naslednike i pokušali su da ih ubiju, ne misleći da bogovi vide još i bolje od onoga što vidi čovek. Za kaznu, bilo im je zatvoreno Treće Oko. Od tog vremena, tokom vekova, samo je jedan mali broj sticao dar vidovitosti još pri rođenju. Oni koji su ga imali po prirodi, mogli su svoju moć uveličavati hiljadu puta, zahvaljujući odgovarajućim vezbama, kakve su bile primenjene i na meni. Razume se po sebi da se prema tako posebnom daru treba odnositi oprezno i s poštovanjem.

Jednog dana prizva me Otac Starešina.

— Sine moj — reče mi on — ti sada imaš moć koja mnogim drugim nije data. Služi se njom samo na dobro, a nikada u egoističke svrhe. Kad se budeš našao u stranim zemljama, ljudi će tražiti od tebe da se ponašaš kao iluzionista na vašaru. Govoriće ti: pokaži nam ovo, pokaži nam ono. Ali ja ti kažem, sine, da ih ne treba slušati. Tebi je taj dar dat da pomažeš bliženjemu, a ne da se obogatiš. Mnoge će ti stvari otkriti Dalekovidost, ali ma šta saznao ne saopštavaj to nikome ako tvoje reči mogu da izazovu patnju tvog bližnjeg ili izmene njegov životni put. Jer čovek, sine moj, mora sam da izabere svoj Put. Reci mu što god hoćeš, on će ipak ići svojim putem. Pomozi onima koji su bolesni i onima koji su nesrećni, ali ne govori ništa što može da izmeni čovekov životni put.

Otac Starešina je bio veoma obrazovan čovek, lični lekar Dalaj Lame. Njegove reči ostadoše mi zauvek u pamćenju.

Glava VIII

POTALA

Jednog ponedeljka ujutro, lama Mingyar Dondup obavesti da je naša poseta Potali utvrđena za kraj nedelje.

— Moramo da napravimo probu — reče mi on — jer naše predstavljanje mora da bude savršeno.

Uz našu učionicu nalazio se mali napušteni hram u kome je stajao kip Dalaj Lame u prirodnoj veličini.

— Gledaj me, Lobsang — reče mi lama — ja ću ti pokazati šta treba raditi. Ući ćeš ovako, oborena pogleda, Doći ćeš dovdje, otprilike na metar i po do Dalaj Lame. Isplazi jezik u znak pozdrava i nakloni se. Jedanput, drugi put, treći put. Onda na kolenima, spuštene glave, stavi maramu oko njegovih nogu, evo ovako. Ustani, još uvek oborene glave, da bi on mogao da ti stavi ešarpu oko vrata. Izbroj do deset, da ne bi pokazao nesmotrenu žurbu, zatim se ispravi i hodaj unatrag do prvog slobodnog jastučića.

Pratio sam njegovo prikazivanje, izvedeno s lakom kojom daje duga praksa.

— Sada jedan savet — nastavi on. — Pre nego što ćeš uzmaći, osmotri, brzim i neprimetnim pogledom, gde je najbliži jastučić. Ne bi valjalo da nagaziš na njega i da moraš izvoditi kotur kako ne bi slomio vrat! U zbuđenju koje donosi takav trenutak, lako se načini pogrešan korak. Hajde sad... pokaži mi da i ti umeš.

Iziđoh, i lama pljesnu tri puta rukama. Krenuh žurno, da bih odmah bio zaustavljen.

— Lobsang! Lobsang! Ovo nije nikakva trka! Hajde, kreni lakše. Podešavaj hod govoreći u sebi: *Om-ma-ni-pad-me-Hum*. Tako ćeš ući kao mlad sveštenik pun dostojanstva, umesto da kasaš kao trkačko grlo po ravnici Tsang-Po.

Novi izlazak, za novi ulazak mnogo »dostojanstveniji«. Stigavši pred kip, padoh na kolena i nastavih da se približavam, pozdravljajući na tibetantski način, s isplaženim jezikom. Moja tri pozdrava svakako su bila uzor savršenstva, bio sam ponosan na njih! Ali blagi bože, bejah zaboravio na maramu! Tako udoh i po treći put da bih ponovio ceremonijal od početka. Ovoga puta sam uspeo da se konkretno ponašam i obrednu maramu položio sam na noge kipa. Posle toga, krenuh unazad i stigoh, bez mnogo teškoća, do jastučića na koji sedoh u položaju lotusa.

— Sada prelazimo na drugi deo. Drvenu čašu treba da skloniš u levi rukav jer, kad budeš seo, biće ti poslužen čaj. Ona se drži ovako, uglavljena između rukava i podlaktice. Uz malo pažnju, mora da ostane na mestu. Stavi je sada u rukav i vežbaj ulazak... ne zaboravljajući maramu.

Svakoga jutra, tokom jedne nedelje, ponavljali smo sve, dok nisam bio sposoban da svaki pokret izvedem automatski. U početku, kad sam pozdravljao, čaša je, naravno, ispadala uz strašnu zveku, ali brzo sam uspeo da pronađem način.

U petak sam morao da pokažem Ocu Starešini koliko sam napredovao.

— Tvoje predavljanje — izjavi on — služi veoma na čast tvom Učitelju, našem bratu Mingyar Dondupu.

Sutradan ujutro, siđosmo niz brdo da bismo se obreli u Potali. Naša lamaserija bila je administrativno vezana za Potalu, iako se nalazila po strani od glavnih zgrada. Nosila je ime »Hrama i Škole Medicine«. Naš Starešina bio je jedini lekar Dalaj Lame, posao koji nije znao za odmor, pošto nije morao toliko da ga leči koliko da ga održava u dobrom zdravlju. Stoga je on bio odgovoran za najmanju slabost svog uzvišenog pacijenta. Ali zbog toga nije imao prava da ga pregleda kada bi

on nalazio da je to potrebno; na poziv je morao da čeka dok se Dalaj Lama razboli!

No, toga jutra nisam mislio na brige Oca Starešine, bile su mi dovoljne i moje. U podnožju brda, uхватismo pravac prema Potali, sred gomile koju su sačinjavali radoznali turisti i hodočasnici. Ti ljudi su dolazili iz svih krajeva Tibeta da vide prebivalište Premudrog, ime kojim smo nazivali Dalaj Lamu. Ako su mogli da bace na njega, makar samo i pogled, odlazili su sa osećanjem da su stotruko nagrađeni za umor od dugih putovanja. Neki hodočasnici su pešačili i mesecima da bi pozdravili Presvetog. U gomili su se nalazili izmešani zemljoradnici, plemstvo, pastiri, trgovci i bolesnici koji su se nadali da će naći izlečenje u Lasi. Zakrčivali su put, jer se sve kretalo oko Potale, u krugu od devet kilometara. Neki su hodali četvoronoške, drugi su se celim telom opružali po zemlji, zatim ustajali i ponovo se opružali. Bolesni i bogalji napredovali su hramajući, na štakama ili podržavani od prijatelja. Na sve strane, raznosiči su nudili čaj s maslacem pripremljen na pokretnim mangalama, i svakovrsna jela. Mogle su se takođe kupiti čarolije i amajlije »blagoslovene od svete Inkarnacije«. Starci su poturali štampane horoskope budalama. Nešto dalje, prodavci su pokušavali da uture molitvene točkiće, »uspomene iz Lase«. Narodni pisari su izdavali, uz novčanu naknadu, uverenja koja su potvrđivala da je imalac posetio Lasu i sva njena sveta mesta. Prođosmo između njih ne zaustavljajući se, jer smo mislili na Vrh.

Privatna rezidencija Dalaj Lame nalazila se na samom krovu Potale, jer niko nema pravo da stanuje više od njega. Ogromne stepenice u kamenu, koje su pre bile put nego stepenice, omogućavale su prilaz. Mnogi visoki funkcioneri peli su se na konju da bi prištedeli trud pešačenja. Veliki broj takvih sretosmo na putu. Bili smo već sasvim visoko, kad se lama Mingyar Dondup zauzvati.

— Pogledaj svoju nekadašnju kuću — reče mi, pokazujući prstom. — Posluga se komeša u dvorištu.

Osmotrih. I bolje je da ne govorim ništa o uzbudenoj koje me obuže. Majka je upravo izlazila sa svojom

pratnjom, a tu je bio i Tzu. Ali čemu to? Ono što sam tada pomislio treba da ostane skriveno u mom srcu.

Potala je nezavisna komuna sagrađena na omanjoj planini. Tu se vode svi verski i svetovni poslovi Tibeta. Ta zgrada ili tačnije ta skupina zgrada je srce zemlje, predmet svih misli, izvor svih nada. U unutrašnjosti pobjasa, u zgradama Trezora, čuvaju se zlatne poluge, nebrojene vreće dragog kamenja i neobični predmeti iz najstarije antike. Zgrade nisu starije od tri i po veka, ali podignute su na temeljima jedne stare palate. Nekada se nad planinom dizala tvrđava. Planina je vulkanskog porekla i u svojoj utrobi krije ogromnu pećinu iz koje se šire prolazi. Jedan od njih vodi do jezera. Samo mali broj privilegovanih sišao je donde i zna za njegovo postojanje.

Ali vratimo se na trenutak kad smo se po sunčanom jutru peli stepenicama prema Potali. Na sve strane čuli smo klepet molitvenih točkića — jedinih točkova koji postoje u Tibetu, zbog jednog starog proročanstva po kojem će mir napustiti našu zemlju kad se u njoj bude pojavio točak. Najzad stigismo na vrh. Videći mog Učitelja koga su dobro poznavali, kolosi koji su čuvali stražu otvoriše kapije od zlata. Produžismo put do mesta koje se završavalo krovom gde su se nalazili grobovi pret hodnih Inkarnacija Dalaj Lame i njegova rezidencija. Ulaz je skrivala velika mrka zavesa od kostreti jaka. Razmakoše je i mi uđosmo u veliku dvoranu koju su čuvali zmajevi od zelenog porcelana. Zidovi su bili prekriveni raskošnim tapiserijama koje su predstavljale religiozne scene i stare legende. Na niskim stolovima bili su raspoređeni predmeti koji bi razveselili srce kakvog kolekcionara, statuete raznih bogova i boginja iz naše mitologije, i ornamenti u pregradama. Na jednoj polici, kraj prolaza koji je skrivala zavesa, stajala je Knjiga Plemstva. Kako bih voleo da je rastvorim i pročitam ime svoje porodice da bih stekao samopouzdanje! Toga dana i na takvom mestu, osećao sam se posebno malim i beznačajnim. U osmoj godini, već više nisam imao iluzija i pitao sam se koji su razlozi mogli nagnati prvu ličnost zemlje da me pozove. Znao sam da je susret

ovakve vrste izuzetan i po mome mišljenju moglo se raditi samo o povećanom obimu poslova, učenja i iskušenja.

Jedan lama u mantiji trešnjeve boje, sa pozlaćenom zvezdom na ramenima, razgovarao je sa lamom Mingyar Dondupom. Ovaj je izgledao zaista poznat u Potali. Kao i svuda, uostalom, gde sam otišao s njim.

— Njegova Svetost je veoma zainteresovana i hoće da govori u četiri oka s njim — začuh.

Moj učitelj se okrenu prema meni:

— Vreme je da se predstaviš — reče mi on — pokazću ti vrata. — Na ulazu pomisli da je proba, kako si to već radio čitave nedelje.

On me uhvati za ramena i povede do vrata, govoreći mi na uvo:

— Nema potrebe da se uznemiravaš... Hajde, sad uđi.

I pošto me je potapšao po ramenu da bi me ohrabrio, ostade da gleda za mnom. Udoh: u samom dnu ogromne dvorane nalazio se Premudri, trinaesti Dalaj Lama.

Sedeo je na jastučiću od svile boje šafrana, na sebi je imao uobičajenu odeću koju imaju lame, osim velikog žutog tuljka čiji su mu obodi padali do ramena. Tama beše spustio knjigu. Oborene glave, predoh preko dvorane. Na dva metra od njega, padoh na kolena, ponovih pozdrav tri puta, i položih pred njegove noge svilenu ešarpu koju mi je dao lama Mingyar Dondup. U odgovor, Premudri se naže prema meni i položi mi svoju na ruke i oko vrata, kako je to bio običaj. Osetih tada kako me obuzima nemir pri pomisli da hodam unazad do najbližeg jastučića, jer bejah zapazio da su svi vrlo daleko. Dalaj Lama prgovori prvi put:

— Jastučići su suviše daleko da bi hodao unazad. Okreni se i potraži jedan, pa da nas dvojica popričamo.

Ubrzo se vratih pred njega s jastučićem.

— Stavi ga prema meni — reče on — i sedi.

Kad sam se smestio, on uze reč:

— Pričali su mi začuđujuće stvari u vezi s tobom, mladiću. Rođen si kao vidovit, a ta sposobnost je još

više razvijena otvaranjem Trećeg Oka. Imam izveštaj o tvojoj poslednjoj inkarnaciji, kao i predviđanja astrologa. Tvoj će život biti težak u početku, ali će biti krunisan uspehom. Putovaćeš po celom svetu, upoznaćeš mnoge strane zemlje, o kojima nikad nisi ni čuo. Videćiš smrt, ruševine, kao i svirepost koja prevazilazi maštu. Tvoj će put biti dug i mučan, ali na njegovom kraju će biti uspeh kako je i predskazano.

Zašto mi je govorio to što sam ja znao napamet, od reči do reči, još od svoje sedme godine? Znao sam takođe da ću posle izučavanja medicine i hirurgije u Tibetu, ponovo početi studije u Kini. Ali Premudri je nastavljao da govori. Opominjao me. Neću smeti da pružam dokaze o svojim izuzetnim moćima, niti da načinjem pitanja tpla i duše, kad se budem našao u zapadnjačkom svetu.

— Ja sam putovao u Indiju i u Kinu — reče on. — U tim zemljama moguće je raspravljati o Višoj Stvarnosti, ali sreo sam mnoge koji su došli sa Zapada. Oni nemaju isto osećanje za vrednosti kao mi, oni obožavaju trgovinu i zlato. Njihovi naučnici kažu: Pokažite nam dušu. Pokažite je, da je možemo opipati, odvagati, da vidimo njene reakcije na kiseline. Označite nam molekularnu strukturu, njene hemijske reakcije. Dokaz, dokaz, treba nam dokaz, reći će ti oni, ne hajući što će svojim negativnim stavom, svojim sumnjama, uništiti sve šanse da dobiju dokaz koji traže. Ali, sad nam treba čaja.

On lagano lupi u gong i izdade naredjenja jednom lami koji se ubrzo vrati s čajem i proizvodima uvezanim iz Indije. Dok smo se prihvatili, Premudri mi je govorio o Indiji i o Kini. Reče mi, takođe, kako on želi da predano radim i da će on izabrati profesore specijalne za mene. Ne mogavši da se uzdržim, izbacih odjednom: — Niko ne može biti učeniji od mog Učitelja Lama Mingyar Dondupa.

Dalaj Lama me pogleda i... prsnu u smeh. Može se misliti da mu se niko nikada nije obratio tim tonom, a najmanje dečak od osam godina. Izgleda da mu se svidela moja spontanost.

— Znači, ti misliš da je Mingyar Dondup čovek koji vredi? Reci mi stvarno šta misliš o njemu, mali borbeni petliču!

— Presvetli — odgovorih — rekli ste mi da je moja moći vidovitosti izuzetna. Pa evo, Lama Mingyar Dondup je najbolja osoba koju sam ikad sreo!

Dalaj Lama ponovo počeo da se smeje i udari u gong koji se nalazio sa strane.

— Neka uđe Mingyar — reče on lami koji nam je poslužio čaj.

Lama Mingyar Dondup uđe i pozdravi Premudrog.

— Uzmi jedan jastučić i sedi, Mingyar — reče Premudri. — Tvoj mali učenik upravo mi je govorio o tebi. Potpuno se slažem s njegovom procenom.

Moj učitelj sede kraj mene i Dalaj Lama nastavi:

— Imaš pristanak da preuzmeš potpunu odgovornost za obrazovanje Lobsang Rampe. Organizuj njegovo učenje kako ti misliš da će biti dobro. Pismena ovlašćenja, koja su ti potrebna, zatražićeš od mene. Ja ću, s vremena na vreme, da vidam Lobsang Rampu.

Onda se naže prema meni:

— Dobro si izabrao, mladiću — reče on — tvoj Učitelj je moj stari prijatelj iz mladosti i pravi znalac okultnih nauka.

Pošto smo izmenjali još nekoliko reči, ustadosmo i pozdravismo u znak oproštaja. Po licu sam pogađao da je Lama Mingyar Dondup u duši zadovoljan mnome, i utiskom koji sam ostavio.

— Provešćemo nekoliko dana ovde — reče mi — i posetićemo neka tajna mesta u zgradama. Postoje donji spratovi u hodnicima i prostorije u koje niko nije ušao već dva veka. Tu ćeš naučiti mnoge stvari koje se tiču istorije Tibeta.

Jedan od lama koji je bio u službi Dalaj Lame — nikoga ispod tog ranga nije bilo u njegovoj rezidenciji — dođe nam u susret i reče da su za nas rezervisane sobe na samom krovu Potale. Povede nas donde. Pogled iz moje sobe, koji se otvarao pravo prema Lasi i ravnici, oduševi me.

— Njegova Svetost je dala instrukcije — reče nam lama — da se možete kretati po svojoj volji i da vam sva vrata budu otvorena.

Moj Učitelj me posavetova da malo prilegnem. Rana na levoj butini još uvek mi je mnogo smetala; bolelo je, i ja sam hodao hramajući. U jednom trenutku postojao je strah da ne ostanem bogalj celog života. Ostao sam da ležim jedan sat, do trenutka kad se moj Učitelj vratio sa čajem i hranom.

— Ovim ćeš malo da popuniš stomak, Lobsang — reče on. — Ovde je hrana dobra, to valja da iskoristimo.

Nije me morao nagovarati da ga poslušam. Kad smo završili, odvede me do jedne prostorije koja se nalazila na drugom kraju krova. Tu, na svoje iznenađenje, videh da preko prozora nema zategnutih zastora: nije bilo ničeg, ali to ništa ipak je bilo nekako vidljivo. Ispružih ruku i dodirnuh s oprezom. Bilo je hladno, hladno gotovo kao led i sklisko. Odjednom, duh mi se prosvetli: staklo! Nikad ranije nisam video okna. Naravno, služili smo se komadima stakla za borbu zmajeva, ali to je uvek bilo debelo i neprovidno staklo. Uz to, bilo je obojeno, dok ovo... ovo je bilo providno kao voda.

No, ni to nije bilo sve. Pošto je otvorio prozor, Lama Mingyar Dondup uze neku bakarnu cev presvučenu kožom koja je ličila na trubu »bez levka«. Iz cevi izvuče još četiri nastavka, koji su ulazili jedan u drugi. Smejući se neprestano mom začuđenom izrazu, on je dan kraj cevi prisloni na ivicu prozora, a drugom približi lice. »Aha«, pomislih, »hoće da zasvira!« Ali umesto da dune u cev, on priljubi oko.

— Prisloni desno oko ovde, Lobsang — reče mi on, pošto je obavio neke pripreme — a drugo drži dobro zatvoreno.

Poslušah ga i zamalo se ne onesvestih od zaprepašćenja, videći u cevi nekog konjanika koji mi se približavao. Odskočih u stranu i zbunjeno osmotrih oko sebe. Nikoga tu nije bilo, osim mog Učitelja koji se previjao od smeha. Pogledah ga s nepodozrenjem. Da me nije omadijao?

— Njegova Svetost je rekla da ste vi znalac okultnih nauka — rekoh — ali da li baš morate da činite smešnim svog učenika?

Moje pitanje ga još više natera na smeh i on mi dade znak da pogledam još jedanput. Poslušah ga, ali ne bez straha. On malo pomeri cev, tako da moje oči otkriše nov prizor. Radilo se o dogledu, prvom koji sam video u životu. Nikada više nisam mogao da zaboravim onog čoveka na konju. Često mislim na to kada jedan zapadnjak odbija da veruje u postojanje okultnih pojava. To je nemoguće, kaže on. Tog dana, i meni se onaj konjanik učinio »nemogućim«! Dalaj Lama je doneo iz Indije nekoliko dogleda i voleo je da se služi njima da bi osmatrao krajolik. U Potali sam se, takođe, prvi put video i u ogledalu, ne prepoznajući onu strašnu priliku koja se u njemu ogledala, onog bledolikog dečaka, sa čelom čijom je sredinom išla velika crvena brazda, i nosom koje je, bez daljeg, bio veliki. Već mi se dešavalo da vidim svoju sliku u vodi, ali ona je bila mutna, dok je ova bila... previše jasna za moj ukus. Tako će biti jasnije zašto mi, od tog vremena, više nije bilo stalo da se gledam u ogledalo.

Možda će se pomisliti da je bez stakla, bez dogleda i bez ogledala Tibet bio neka čudna zemlja, ali naš svet ne čezne za takvim stvarima. Isto tako nismo želeli ni točak. Točak donosi brzinu i takozvanu civilizaciju. Odavno smo shvatili da je život u poslovnom svetu suviše užurban da bi čoveku ostavio vremena da se zabavi stvarima duha. Naš fizički svet se preobraćao sporo da bi naša ezoterična znanja mogla da se šire i narastaju. Ima nekoliko hiljada godina kako smo pronikli u tajne vidovitosti, telepatije i drugih grana metafizike. Sasvim je tačno da ima mnogo lama koji su kadri da sasvim nagi sednu u sneg i otope ga samo snagom svojih misli, ali to nikada neće učiniti da bi zabavili ljubitelje jakih uzbuđenja. Lame, koji su pravi majstori okultizma, zaista mogu da se uzdignu levitacijom, ali svojom moći nikad se ne služe da bi zabavljali manje ili više naivnu publiku. Svaki učitelj u Tibetu najpre se uverava da je njegov učenik moralno dostojan takvih tajni.

Pošto mora da bude apsolutno siguran u moralni integritet svog učenika, metafizičke moći nikad se ne upotrebljavaju, jer se poveravaju samo onima koji su ih dostojni. Te moći nemaju apsolutno ničeg magijskog, one jednostavno proizilaze iz primene određenih prirodnih zakona.

U Tibetu, nekim je potrebno prisustvo drugih da bi se usavršavali, dok drugi moraju da se povuku iz sveta. Takvi odlaze u daleke lamaserije gde žive u pustinjskoj ćeliji, jednom sobičku, najčešće sagrađenom u boku planine. Kameni zidovi su debeli — njihova debljina ponekad ide do dva metra — da nikakav zvuk ne može da prodre unutra. Kad je pustinjač odlučio da se povuče, ulaz se zaziđuje. U tom praznom kamenom sanduku onda će živeti potpuno sam, bez svetlosti, bez nameštaja, bez ičega. Njegov prvi boravak traje tri godine, tri meseca i tri dana, u kojima on razmišlja o prirodi života i čoveka. Njegovo fizičko telo ne sme da napusti ćeliju ni pod kakvim izgovorom. Jedan mesec pre kraja njegovog samovanja, na krovu se probija mali otvor koji propušta slabšan zrak svetlosti. Zatim se taj otvor postepeno širi da bi se oči pustinjača ponovo navikle na dnevnu svetlost. U protivnom, oslepeo bi odmah po izlasku iz ćelije. Često se dešava da samo posle nekoliko nedelja boravka među ljudima, pustinjač ponovo odlazi u svoje sklonište gde ostaje do smrti. Takav život nije ni sterilan ni beskoristan kako bi se moglo pomisliti. Čovek je duh, stvaranje iz drugog sveta; jednom oslobođen telesnih veza, on može da prošta vaseljenom i da posredstvom svojih misli postane koristan. Misli su, kako mi to dobro znamo u Tibetu, energetski talasi. Materija je kondenzovana energija. Misao, pažljivo usmerena i delimično kondenzovana, može da pomeri predmet. Usmerena drukčije, ona može da se pretvori u telepatiju koja omogućuje da se neka druga udaljena osoba natera na određenu akciju. Zašto bi to bilo teško da mi se poveruje, kad svi nalaze da je normalno što čovek, snabdeven mikrofonom, može da usmerava ateriranje aviona uprkos gustoj magli i nultoj vidljivosti? S malo vežbe, i pod uslovom da nije skeptičan, čovek može da usmerava takva ateriranja te-

lepatijom, umesto da koristi uređaj koji nije nepogrešiv.

Moje ezoterično obrazovanje nije podrazumevalo dugog samovanje u potpunom mraku. Ono je obavljeno drugom metodom, nedostupnom većini onih koji su bili predodređeni za pustinjake. Ja sam pratio nastavu koncipiranu u funkciji od sasvim određenog cilja, i to po izričitom naređenju Dalaj Lame. Upućen sam posebnom metodom, a takođe i uz pomoć hipnotizma, u sve one stvari koje se ne mogu razmatrati u ovakvoj vrsti knjiga. Neka bude dovoljno što ću reći da sam dobio više razjašnjenja nego što polovina pustinjača dobije tokom svog dugog života. Moja poseta Potali bila je vezana za početak tog obučavanja, ali na to ću se vratiti.

Dogled me je fascinirao i često sam se služio njime da bih osmatrao mesta koja sam tako dobro poznao. Lama Mingyar Dondup mi je objasnio njegove principe do najsitnijih pojedinosti, tako da sam shvatio da magija nema nikakvog udela u tome i da se jednostavno radi o primeni nekih prirodnih zakona.

Ne samo da mi je bilo sve objašnjeno, već mi je rečeno i zašto se takva ili takva stvar događa. Nikada nisam mogao da kažem: — Oh, pa to je magija! a da ne budem upućen u zakone koji su sastavni deo igre. Jednom prilikom, tokom boravka u Potali, Učitelj me odvede u sobu koja je bila u potpunom mraku.

— Ostani ovde, Lobsang — reče mi on — i gledaj u ovaj beli zid.

On zatim ugasi plamen svoje lampe na maslac i podesi kapke na prozorima. Istog trenutka, na zidu se pojavila izvrnuta slika Lase! Kriknuh zaprepašćeno videći ljude, žene i jakove kako hodaju naglavačke. Odjednom, slika zatreperi i svi se vratiše u prirodan položaj. Objasnjenje o »prelamanju svetlosnih zraka« samo još pojača moju zbunjenost... Kako je bilo moguće prelamati svetlost? Bilo mi je prikazano kako tegle i boce mogu da se polome tihim zviždanjem, što mi se učinilo da je jednostavno i da ne zaslužuje ni trenutak razmišljanja, ali ovo prelamanje! Stoga nisam shvatio ništa do trenutka kad je moj Učitelj doneo iz susedne prostorije specijalni uređaj, načinjen od lampe i različitih pregrada koje su

služile da se zakloni svetlost. Tada sam mogao da vidim to čuveno prelamanje i to je bio kraj mojim iznenađenjima.

Tavani u Potali bili su krcati predivnim statuama, starijim knjigama i božanstvenim freskama verske sadržine. Retki, vrlo retki zapadnjaci koji su ih videli nalazili su ih nepristojnim. Često su predstavljale muški i ženski duh u pristonom zagrljaju. Ali one su po duhu tako daleko od obscenog i nijedan Tibetanac ne bi se u tome prevario. Ta dva naga zagrljena tela simbolizuju ekstazu koja se rađa iz sjedinjenja Znanja i Ispravnog života. Priznajem da sam bio užasnut preko svake mere kada sam prvi put video hrišćane kako kao simbol svoje vere obožavaju čoveka izmučenog i razapetog na krst. Svakako je za žaljenje što smo svi skloni da druge procenjujemo samo po našim sopstvenim ubedenjima.

Vekovima već, pokloni sa svih strana, namenjeni Dalaj Lami, stizali su u Potalu. Gotovo svi su bili smešteni u specijalne prostorije u kojima sam provodio divne časove posmatrajući ih da bih, zahvaljujući psihometriji, spoznao skrivene namere darodavaca. Prava nauka o ljudskim motivima. Kada bih odredio utisak koji proizvodi neki predmet, moj Učitelj mi je pomoću knjige pričao njegovu istoriju od nastanka do naših dana. Bio sam očaran što ga čujem kako mi sve češće govori:

— Bravo, Lobsang, tvoj napredak je nesumnjiv.

Pre nego što ćemo napustiti Potalu, posetismo jedan podzemni hodnik. Za one druge rekoše mi da će mi biti pokazani kasnije. Snabdeveni treperavim buktinjama, oprezno sidosmo niz nešto što mi se učini beskrajnim stepeništem i uronismo u jedan od prolaza s kamenim bokovima. Saznao da su tuneli nastali od vulkanske erupcije koja se desila pre nekoliko desetina vekova. Na zidovima videh čudne geometrijske oblike i crteže koji predstavljaju scene koje nisam mogao prepoznati. Naravno, čito mi se žurilo da vidim jezero za koje sam znao, po priči, da se nalazi na kraju prolaza i da se prostire kilometrima i kilometrima. Najzad se probismo ispod tunela koji se sve više širio, do trenutka kad se njegovi svodovi izgubiše u mraku, van domašaja naših buktinja. Stotinak metara dalje, stigismo do vode, ali do takve

vode kakvu nikada ne bejah video. Bila je mirna i tako orna da je postajala gotovo nevidljiva, a umesto jezera imali smo utisak da gledamo u neki bezdan. Ni jednog mreška na njenoj površini, ni glasa da razbije tišinu. Tamne stene na kojima smo stajali presijavale su se od buktinja. Nešto zasvetluca na kamenom boku. Približih se i videh stenu s debelom zlatnom žicom od pet do šest metara u dužinu. Visoka temperatura je nekada počela da je topi. Zlato beše prokapalo kao zlatasti vosak sveće, zatim je hlađenjem ponovo očvrstlo.

Lama Mingyar Dondup prekide tišinu:

— Ovo jezero prostire se do reke Tsang-Po, na šezdeset kilometara odavde. U davna vremena, neustrašivi kaluderi koji su sagradili splav otisnuli su se od obala, snabdeveni veslima i buktinjama. Veslali su mnogo kilometara po nepoznatom vodenom prostranstvu i najzad stigli do mesta gde se podzemno jezero širi. Svod i obale nisu se videli. Nastavili su da plutaju, ne znajući na koju stranu da krenu.

Slušajući ga, video sam prizor kao da se i sam nalazim na splavu s kaluderima.

— Bili su izgubljeni — nastavi lama — i nesposobni da se snađu. Iznenađa, splav načini zaokret, udar vetra pogasi njihove buktinje, i oni se nadoše sred potpuna mraka. Pomisliše da su se kandže Vodenih Duhova spustile na njihovo krhko plovilo. Držeći se grčevito za konopce splava, vrteli su se u noći, ošamućeni i bolesni. Kretali su se tako brzo da su talasi brisali preko mosta, kvaseći ih do kostiju. Splav je klizio sve brže, kao da ih neki neumoljivi džin vuče u sigurnu smrt. Koliko je trajalo to putovanje, to nisu znali jer su izgubili svaki pojam o vremenu. Svetlosti niotkuda, a mrak je još bio samo tamna masa kakva nikada nije viđena na licu zemlje. Čuli su škripu, trljanje... pre nego što ih dotukoše siloviti udari i smrvi snažan pritisak. Zbačeni sa splava, bili su povučeni na dno vode. Neki su jedva imali vremena da udahnu malo vazduha. Drugi nisu imali ni tu sreću. Ali preživeli spaziše neku zelenkastu i rasplinutu svetlost koja je bivala sve jača. Udarani i terani vodom, najzad ispadoše na jarku svetlost sunca.

Dva kaluđera uspela su da se dohvate obale, do koje su stigli polumrtvi, u modricama i krvi. Trojica drugih behu nestali bez traga. Satima su ostali opruženi na suncu, lebdeći između života i smrti. Na kraju, jedan od njih prikupio je dovoljno snage da malo osmotri oko sebe. Od onoga što je video doživeo je takav potres da se zamalo onesvestio. U daljini se dizala planina Potala, a oni su bili okruženi jakovima koji su pasli po zelenoj livadi. Prva misao im je bila da su mrtvi i da se nalaze na tibetanskom nebu. Tada začuše bat koraka: neki pastir naginjao se nad njih. Taj beše došao da pokupi ostatke splava koje je video izdaleka. Kada su uspeli da ga, uprkos haljinama koje su bile u dronjcima, ubede da su oni kaluđeri, odlučio se da ode u Potalu i zatraži pomoć. Od tog vremena, malo je ljudi koji su se upustili na jezero, ali zna se da se neka ostrvca nalaze malo iznad dela koji osvetljavaju naše buktinje. Jedno od njih je istraženo. Šta je nađeno na njemu, to ćeš sam saznati prilikom svog posvećivanja.

Kako sam želeo da odmah krenem na splavu! Moj Učitelj koji nije skinuo oka sa mene, prsnu u smeh:

— Da — reče on — bilo bi zanimljivo, ali zašto bismo se zamarali kad se to istraživanje tako lako može obaviti »astralno«? Tebi je to moguće, Lobsang, i kroz nekoliko godina bićeš u stanju da istražuješ jezero sa mnom i da daš svoj doprinos saznanjima koja imamo. Ali za sada, dečko moj, još uvek moraš da učiš. Za nas obojicu.

Plamen naših buktinja oslabi i ja pomislih kako ćemo morati da idemo pipajući kao slepci. Pomislih, okrećući se, kako smo bili ljudi što nismo poneli i neke dodatne buktinje. U istom trenutku, Lama Mingyar Dondup izvadi iz dobro skriveno niše buktinje koje pripali na poslednjem plamenu naših.

— Ovde ih imamo u rezervi — reče on — jer bi bilo teško naći put po mraku. A sad, krećemo!

S mukom se ispesmo uz nakošene tunele, zaustavljajući se povremeno da bismo uhvatili dah ili razgledali crteže. Nisam mogao da ih razumem. Reklo bi se kao da su bili nacrtani džinovi, da i ne govorimo o nekim čudnim spravama koje su prevazilazile moju moć shvatanja.

S druge strane, bilo je jasno da su mom Učitelju ti crteži sasvim bliski i da se u ovim prolazima nalazi kao kod kuće. Sluteći neku tajnu, goreo sam od želje da se vratim, jer nisam mogao čuti za tajnu a da ne pokušam da je proniknem. Kako sam mogao podneti pomisao da provedem godine u traganju za rešenjem, kad sam imao priliku da je otkrijem, tu na licu mesta? Za opasnost nisam mario. Glas Lama Mingyar Dondupa prekide moje misli.

— Lobsang! Gundaš kao starac. Još nekoliko stepenika i ponovo ćemo videti svetlost dana. S krova ću ti pokazati gde su oni nekadašnji kaluđeri ponovo izašli na površinu.

Kada je, gore, ispunio svoje obećanje, bio sam spreman da na konju prejašem tih šezdeset kilometara koji su nas delili od mesta, samo da bih ga bolje video. Ali Lama Mingyar Dondup mi reče da se nema više videti od onoga što je dvogled već otkrivao. Podzemni izlaz iz jezera bio je u celosti ispod površine vode i mesto nije bilo ničim obeleženo, sem ako to nije bio šumarak zasađen po naređenju prethodne Inkarnacije Dalaj Lame.

Sutradan ujutro obavismo pripreme za povratak u Chakpori. Nismo se nimalo žurili jer smo se u Potali osećali kao na odmoru. Pre polaska, požurih na krov da još jednom osmatrim kraj. Na krovu Chakporija, jedan mladi učenik čitao je opružen na leđima, prekidajući povremeno čitanje da bi bacao kamičke na obrijane glave kaluđera koji su prolazili dvorištem. Pomoću dvogleda mogao sam da vidim njegov nestašni osmeh, kada bi žurno hvatao zaklon od začuđenih pogleda koje su njegove žrtve upravljale ka nebu. Pri pomisli da me je Dalaj Lama sigurno video kako pravim slične šale, zaista se osetih neugodno. Odlučih da svoje napore ubuduće ograničavam samo na deo Chakporija koji se ne vidi iz Potale.

Ali stiže i čas polaska. Bio je to trenutak kada je trebalo da zahvalimo i lamama koji su nam učinili boravak tako prijatnim, i da pokažemo osobito prijateljstvo prema ličnom Upravitelju Dalaj Lame. On je raspolagao, u stvari, svim »proizvodima iz Indije«. Mora da sam mu bio simpatičan, jer on mi na rastanku dade poslastice koje sam odmah smazao. Pošto smo tako prikupili snagu, krenusmo niz velike stepenice da bismo se vratili na Gvozdenu planinu. Bili smo na polovini puta, kad začusmo povike, pozive, dok su nam kaluđeri koji su tuda prolazili davali znake da pogledamo za sobom. Zaustavismo se. Jedan kaluđer, zadihan od trčanja, stiže do nas i dahćući prenese poruku Lami Mingyar Dondupu.

— Čekaj me ovde, Lobsang — reče moj Učitelj — neće dugo trajati.

Posle toga se okrenu i pođe naviše uz stepenice.

Ostadoh, dakle, da dokoličim, diveći se okolini, i gledajući svoju nekadašnju kuću. Dok su se uspomene rojile u glavi, okrenuh se i zamalo se ne onesvestih spazivši oca koji mi se približavao na konju. U trenutku kad sam ga pogledao, vide i on mene. Njegovo lice se malo opusti kad me prepoznade. Ali on prođe kraj mene, i ne pogledavši me. Osetih neopisivu tugu. Posmatrao sam ga kako se udaljava.

— Oče! — viknuh za njim.

Ali on nastavi da mirno jaše, kao da me nije čuo. Oči su me pekle, i počeh da drhtim u telu. Hoću li se javno osramotiti, i to baš na stepenicama Potale? Uspostavljaćući vlast nad sobom, koja me i samog začudi, samo se isprsih i nastavih da šetam očima preko Lase.

Polu sata kasnije, Lama Mingyar Dondup vratio se s dva konja.

— Brzo u sedlo, Lobsang — reče mi on — moramo u Seru, jer je jedan od kaluđera doživeo ozbiljnu nesreću.

O svako sedlo bila je okačena po jedna torba, za koje sam pogađao da sadrže instrumente mog Učitelja. Na putu za Lingkor, prodosmo u galopu ispred moje nekadašnje kuće; hodočasnici i prosjaci uzmicali su pred našim konjima. Nije nam trebalo dugo da bismo stigli do lamaserije Sera gde nas je čekala jedna grupa kaluđera. Skočismo s konja, svako s torbom u ruci, i jedan sveštenik odvede nas u sobu gde je ležao neki starac.

Imao je olovnu boju i životna snaga kao da mu se gasila. Lama Mingyar Dondup zatraži vrelu vodu; bila je već spremna i on spusti u nju neke trave. Dok sam ja mešao sadržinu, on pregleda starca koji pri padu beše razbio glavu. Jedna ulubljena kost pritiskala mu je mozak. Kada se tečnost ohladila, oprasmo čelo bolesniku, a moj Učitelj u preostalom delu propra ruke. Uzimajući zatim naoštren nož, on brzo načini zarez u obliku slova U. Zahvaljujući travama, krvarenje je bilo neznatno. Oprasmo još malo onom tekućinom, i odigosmo komad tkiva da bismo otkrili lobanju. S beskrajnom pažnjom, La-

ma pregleda glavu pacijenta i nađe deo čeone kosti koji se, od udara, beše spustio. On zatim izvadi iz posude instrumente koje je ostavio da se dezinfikuju u tekućini, dve žice od srebra, koje su na krajevima bile spljoštene i nazupčene. Veoma oprezno, on zavuče vrh jedne od njih u sred preloma i tu je učvrsti. Drugom dobro poduhvati kost koju odiže da bi je vratio u normalan položaj.

— Lobsang, dodaj mi posudu — reče on, podglavljujući kost žicom.

Pružih mu, da bi mogao da uzme ono što mu je bilo potrebno, i on izvadi iz nje srebrni čavličić, jedan sićušni trouglasti umetak, kojim se posluži da bi blokirao raspuštinu nastalu između lobanje i prelomljene kosti, koja je u tom trenutku bila izdignuta iznad svog uobičajenog mesta. On malo pritisnu na kost i ona se neprimetno pomeri. Još jedan lagani pritisak i kost je bila na mestu.

— Srašćivanje će ići samo od sebe — reče on — a pošto je srebro postojano, neće biti komplikacija.

On očisti ranu tekućinom, i pažljivo vrati na mesto komad tkiva koji se držao na jednom kraju. Rana je zatim bila zašivena vlaknom iz konjske grive provučenim kroz ključalu vodu i previjena zavojem sa namazom od tucanih trava.

Čim mu je mozak bio oslobođen pritiska, starom svešteniku počela je da se vraća životna snaga. Uglavismo ga među jastučice da bi mogao da sedi. Isprah instrumente, obrisah ih krpom koja je takode bila prokuvana, i pažljivo ih složih u dve torbe. U trenutku kad sam brisao ruke, starac otvori oči i osmehnu se slabašno prepoznajući Lamu Mingyar Dondupa koji je bio nagnut nad njim.

— Znao sam da me samo ti možeš spasiti — reče on — zbog toga sam poslao mentalnu poruku u Potalu. Još nisam ispunio svoju dužnost i nisam spreman da napustim telo.

Moj Učitelj ga pažljivo osmotri i odgovori:

— Ozdravićeš. Nekoliko teških dana, malo glavobolje, i moći ćeš da se vratiš svojim poslovima. Ipak, kada budeš spavao, neko će morati da ostane kraj tebe da ti ne

bi dozvolio da se opružiš. Još tri, četiri dana, i više se ne moraš bojati.

Bejah prišao prozoru. Bilo mi je uzbudljivo da posmatram kako žive kaluđeri u drugoj lamaseriji. Lama mi se pridruži.

— Pošto si se dobro pokazao — reče on — od sada ćemo raditi zajedno. A sada ću ti pokazati ovu zajednicu koja je dosta različita od naše.

Pošto je starog sveštenika ostavio na brigu jednom lami, iziđosmo u hodnik. Manastir nije bio ni izbliza tako čist kao Chakpori. Nije mi se učinilo da je disciplina mnogo stroga: kaluđeri su odlazili i dolazili kako su hteli. U poređenju sa našima, njihovi hramovi bili su loše održavani. Čak je i miris tamjana bio nekako oporiji. Grupice dečaka igrale su se u dvorištu: u Chakporiju, sada bi oni padali na nos od rada. Većina molitvenih točkića bili su nepokretni. Ponekad bi neki stari kaluđer seo pred točak da ga pokrene, ali nigde ne videh red, čistoću, disciplinu koje sam naučio da smatram pravilom.

— Pa, dobro, Lobsang — upita me moj Učitelj — da li bi voleo da ostaneš ovde i da vodiš lak život kao i oni?

— Sigurno da ne bih, oni su, po meni, obični divljaci.

On se zasmeha.

— To bi značilo sedam hiljada divljaka, bilo bi previše! Znaš kako je, dovoljna je manjina koja ne ume da se ponaša da bi osramotila čitavu zajednicu.

— Moguće je — odgovorih — ali uzalud oni zovu ovu lamaseriju Ograda Ruže, ja bih joj dao drugo ime...

On me pogleda, osmehujući se.

— Sve mi se čini da bi ti uzeo na sebe da ih sâm menjaš...

Činjenica je bila da je disciplina u našoj lamaseriji bila od najstrožih, dok je gotovo u svim drugima vladala velika opuštenost. Ako je neki kaluđer hteo da dokoliči, pa ništa, dokoličio je i drugi mu nisu zamerali na tome. Sera, ili Ograda Divlje Ruže, da je nazovem tačnim imenom, smeštena je na pet kilometara od Potale i sastavni je deo grupe lamaserija nazvanih: »Tri sedišta«. Drebung, čije ljudstvo ne broji manje od deset hiljada kaluđera,

je najveći. Zatim dolazi Sera sa oko sedam i po hiljada kaluđera, pa onda Ganden koji ih ima jedva šest hiljada. Sve tri su pravi gradovi, sa ulicama, školama, hramovima, i svim potrebnim administrativnim zgradama. Ljudi iz Kama krstarili su ulicama. Komuna Chakpori bila je mala ali veoma uticajna. Kao Hram Medicine, ona je tada bila »Sedište medicinskih nauka« i imala je značajno predstavništvo u Savetu vlade.

U Chakporiju su nas učili onome što ću ovde, u nedostatku druge reči, zvati »džudom«, pošto tibetanska oznaka za *sung-thru Kyön-pa-tü de-po le-le-po* ne može da bude prevedena, kao ni naša tehnička reč *amaree*. »Džudo« je samo vrlo elementaran oblik našeg sistema. Nije se učio u svim lamaserijama; u našoj je služio tome da nas uvežba da budemo gospodari svojih refleksa, da uspavljujemo ljude u medicinske svrhe i da nas učini sposobnim da bezbedno putujemo i po najopasnijim krajevima. Kao lama-doktori, u stvari, mi smo neprestano bili na putu.

Stari Tzu je bio učitelj džudoa, možda najbolji u Tibetu, i on me je naučio svemu što je znao iz čistog zadovoljstva koje donosi obavljena dužnost. Većina muškaraca i mladih ljudi znali su osnovne zahvate i poduhvate, ali što se mene tiče, ja sam ih primenjivao još od četvrte godine. Ova umetnost, kako mi mislimo, treba da služi da bismo se branili i kontrolisali, a ne da bismo se ponašali kao profesionalni borci. Mi često kažemo u Tibetu da snažan čovek može da dozvoli sebi da bude blag, dok su hvalisanje i razmetanje svojstvo slabih.

To znanje pomagalo nam je, na primer, da uspavamo osobu prilikom nameštanja preloma, ili bezbolnog i bezopasnog vađenja zuba. Čovek se može dovesti u stanje nesvesti i bez njegovog znanja, i već posle nekoliko časova ili čak nekoliko sekundi može mu se vratiti sva lucidnost, bez ikakvih štetnih posledica. Čudna stvar, čovek uspavan u trenutku dok govori, završiće svoju rečenicu prilikom buđenja. Iz razloga očigledne opasnosti koju predstavlja ova tehnika anestezije, džudo i »trenutnu« hipnozu učili su samo oni koji su mogli da prođu najstrože testove. A kao dodatak opreza, bili su podvrga-

vani izvesnim magnetskim uticajima koji su ih sprečavali da zloupotrebljavaju svoje moći.

Tibetanska lamaserija nije samo mesto gde žive ljudi predodređeni za religiju, ona je takođe i autonomni grad sa svim svojim službama i zabavama. Imali smo svoje teatre u kojima su se igrali religiozni i tradicionalni komadi. Muzičari su uvek bili spremni da nas razonode i da dokažu da nijedna druga komuna nema instrumentaliste njihove klase. Kaluđeri koji su imali para mogli su da kupuju hranu, odeću, luksuzne predmete i knjige u prodavnicama. Oni koji su hteli da štede ostavljali su gotovinu u neku vrstu banke. Sve zajednice na svetu imaju svoje prestupnike. Naše su hvatali kaluđeri-stražari i privodili ih pred sud koji im je sudio pravično. Ako bi se dokazala krivica, kaznu su izdržavali u manastirskom zatvoru.

Postojale su i škole, da bi svako dete moglo da dobije obrazovanje koje odgovara njegovom mentalitetu. Odličnim učenicima pružana je pomoć da napreduju, ali svuda, osim u Chakporiju, lenjivci su mogli da provode život u spavanju i sanjarenju. Mi, u stvari, mislimo da je bolje, kad je već nemoguće uticati na život svog bližnjeg, pustiti ga da to nadoknadi u svojoj budućoj inkarnaciji! U Chakporiju se stvari nisu tako odvijale, i svako ko nije napredovao bio je zamoljen da potraži neko drugo utočište, tamo gde će disciplina biti manje stroga.

Naši bolesnici bili su dobro negovani, jer je svaka lamaserija imala bolnicu gde su o njima vodili računa kaluđeri koji su izučavali medicinu i hirurgiju. Specijalisti kao Lama Mingyar Dondup brinuli su o ozbiljnijim slučajevima. Otkako sam napustio svoju zemlju, slušam zapadnjake kako pričaju da Tibetanci veruju da je srce muškarca na desnoj, a žene na levoj strani. Priče koje me obavezno zasmjavaju, jer smo rasekli dovoljno tela da bismo znali kako stvari tačno stoje. Takođe su me mnogo zabavljale priče po kojima smo mi »narod prljav i nagrižen veneričnim bolestima«. Oni koji su ispisali takve rečenice nisu, bez sumnje, nikada zašli na ona veoma prigodna mesta, u Engleskoj, i u Sjedinjenim Državama, gde se »besplatno i poverljivo lečenje«... nudi grada-

nima. Prljavi jesmo; neke naše žene, na primer, stavljaju određeno sredstvo na lice i moraju da »podcrtavaju« usne da bi se dobro videle. Često upotrebljavaju i razne tekućine da bi im kosa bila sjajna ili da bi je ofarbale. Idu i dotle da čupaju obrve ili da boje nokte, što neopozivo dokazuje da su Tibetanke žene »prljave i bez morala«.

Ali da se vratimo našoj lamaseriji. Često smo imali posetioce, trgovce ili kaluđere, koji su bili smešteni u naše svratište. Na njihov trošak, naravno! Nisu svi kaluđeri bili ni neženje. Oni koji su smatrali da im »milost celibata« ne priprema povoljno duh za razmišljanje, bili su slobodni da se pridruže sekti »Crvenih kapica« kojima je bilo dozvoljeno da se žene. Oni su činili samo manjinu. U religioznom životu, vodeća klasa regrutovala se iz sekte zavetovane na celibat, iz »Žutih kapica«. U »mešovitim« lamaserijama, kaluđeri i redovnice radili su rame uz rame i činili savršeno organizovanu zajednicu u kojoj je atmosfera često bivala prijatnija nego u čisto muškim zajednicama.

Neke lamaserije štampale su same svoje knjige na sopstvenim presama. Papir je uglavnom pravljen sopstvenim sredstvima. Bio je to nezdrav posao zbog visoke toksičnosti jedne sorte *chinchone* koje je korišćena. Ova kora je efikasno štitila papir od napada insekata, ali kaluđeri koji su radili s njom žalili su se na užasne napade glavobolja i druge još mnogo teže bolove. Slova nisu bila od metala. Svaka stranica bila je iscrtana na profilu od specijalnog drveta, a zatim su konture crteža izrezivane da bi bile reljefne u odnosu na ostali deo. Ovi profili merili su pokadšto metar sa metar i po i njihov crtež često je bio veoma komplikovan. Svaki na kome bi se našla greška, makar i najmanja, odlagan je u rastur. Naše kratke strane nemaju isti oblik kao knjiga; ona ide u visinu i širinu iznad njih. Naše knjige nisu nikad povezane; njihovi slobodni listovi stisnuti su koricama od graviranog drveta. Prilikom štampanja, oblik stranice bio je polagan ravno, a jedan kaluđer je prelazio valjkom sa mastilom, vodeći računa da ravnomerno pritiska. Pošto bi drugi kaluđer hitro položio list preko toga, treći bi teškim valjkom prelazio preko njega. Četvrti kaluđer je izvlačio

odštampanu stranicu i dodavao je pomoćniku koji ju je odlagao. Retki izgužvani listovi nisu nikada korišćeni za knjige, oni su ostavljani na stranu da bi pomoćnici mogli da se vežbaju. U Chakporiju smo imali gravirane ploče visoke oko dva metra sa metar i trideset širine na kojima je bilo predstavljeno ljudsko telo sa glavnim organima. Na njima su se štampale zidne karte koje su nam zatim davali da bojimo. Imali smo takođe i astrološke karte. One koje su služile za uspostavljanje horoskopa imale su površinu od šezdeset kvadratnih santimetara. Označavale su položaj planeta u trenutku začeća i rođenja predmetnog bića. Ostajalo je još da se u ostavljene beline upišu podaci sa preciznih matematičkih tabela koje su objavljene našim trudom.

Pošto smo pregledali lamaseriju Ograda Ruže, sa poređenjima koja su, po meni, ispala na njenu štetu, odo-smo da još jednom obiđemo starog sveštenika. Za dva sata, njegovo stanje beše se znatno popravilo pa je čak imao snage i da se zainteresuje malo više za ono što ga okružuje. Posebno je bio sposoban da pažljivo saslušala Lamu Mingyar Dondupa, kome je bio veoma privržen.

— Moramo da pođemo — reče mi moj Učitelj — ali ostaviću ti neke trave u prahu. Pri polasku ću ostaviti određena uputstva kaluđeru koji će paziti na tebe.

On mu ostavi tri kožne vrećice koje je izvadio iz torbe. Tri vrećice koje su za starca značile život umesto smrti.

U dvorištu nađosmo kaluđera koji je držao za uzde dva ponija, na moju žalost veoma razigrana. Dobili su da jedu, odmorili su se i sada su samo čekali trenutak kada će krenuti u galop. Što nije bio i moj slučaj. Na moju sreću, Lama Mingyar Dondup zadovolji se da se krećemo hodom. Ograda Ruže nalazi se skoro na šest kilometara od puta za Lingkor. Nisam imao ni najmanju želju da prođem kraj nekadašnje kuće. Učitelj pogodi moje misli:

— Preći ćemo put da bismo pošli ulicom Prodavnica — reče mi on. — Ne žuri nam se. Sutra je novi dan koji treba živeti.

Videti kineske prodavnice i slušati ih kako se svađaju ili cenčaju svojim piskavim glasovima, to je bio fascinantan

tan prizor. S druge strane ulice nalazio se *chorten* koji simbolizuje besmrtnost Bića; iza njega se dizao blistavi hram prema kome se kretala reka kaluđera iz sasvim obližnje Shada Gompe. Nekoliko minuta kasnije, zadosmo u ulice omeđene kućama tesno pripijenim jedna uz drugu, u senci Jo-Kanga, kao da su tražile njegovu zaštitu. »Ah!«, pomislih, »kada sam poslednji put bio ovde, bio sam slobodan, tada nisam učio za kaluđera. Kako bih voleo da je sve ovo san iz koga se mogu probuditi!«

Pošto smo se spustili niz put na našim konjčićima, skrenusmo na desno prema Tirkiznom mostu. Tada se Lama Mingyar Dondup okrenu prema meni:

— Znači, ti još uvek ne želiš da postaneš kaluđer? A znaš li da je to stvarno dobar život. Krajem nedelje, kaluđeri će načiniti uobičajeni godišnji izlet u brda da beru trave. Ove godine te neću pustiti sa njima. Ostaćeš sa mnom i radićemo, da bi mogao polagati ispit za trapu u dvanaestoj godini. Planirao sam da te kasnije odvedem u jednu izuzetnu ekspediciju u Gornju oblast gde rastu veoma retke vrste.

Bili smo stigli do izlaska iz sela Shö i približavali smo se Pargo Kalingu, zapadnom prolazu doline Lasa, kad se jedan prošnjak priljubi uza zid.

— O, Prečasni Lama Doktore, ne leči me od mojih bolesti, jer više neću imati čime da zarađujem hleb.

Moj Učitelj je izgledao tužno dok je prolazio ispod *chortena* koji je obrazovao kapiju.

— Koliko prošnjaka! — reče mi on. — I kako bismo rado bili bez njih. Oni nam donose loš glas u inostranstvu. U Indiji, u Kini gde sam putovao s Premudrim, ljudi govore o prošnjacima u Tibetu ne shvatajući koliko su neki od njih bogati. Najzad, možda će posle ispunjenja proročanstva u godini Gvozdenog Tigra (1950, ulazak komunista u Tibet) prošnjaci morati da rade. Ni ti ni ja nećemo biti tu da to vidimo, Lobsang. Ti ćeš živeti u tuđoj zemlji a ja ću se vratiti na Nebeske Poljane.

Uhvati me neizreciva tuga pri pomisli da će doći dan kada će me moj *guru* napustiti i prestati da živi na zemlji. Nisam tada shvatao da je ovaj život samo iluzija, niz

iskušenja, škola. Kako sam tada mogao znati za ponašanje Čoveka naspram nevolja koje ga pogađaju? Otada sam i to iskusio!

Pošto smo prošli Kundu Ling, na levoj strani nađosmo put koji je vodio našoj Gvozdenoj Planini. Nisam se mogao nagledati skulptura od bojenog kamena koje su krasile njene bokove. Čitav taj deo planine bio je prekriven skulpturama i slikama koje su predstavljale naša božanstva. Ali dan beše već odmakao i više nismo imali vremena za gubljenje. Dok smo jahali, mislio sam na travare. Svake godine, grupa kaluđera iz Chakporija odlazila je u brda da bere trave koje su, kad jednom budu osušene, ostavljali u nepromočive vreće. U tim brdima priroda nam je ostavila na raspolaganje jedno od svojih najvećih lekovitih skladišta. Nasuprot tome, sasvim je malo ljudi koji su odlazili u Gornju oblast gde su se nalazile suviše čudne stvari da bih govorio o njima. »Da, mislio sam, ove godine se sasvim mogu odreći ekspedicije. Kad Lama Mingyar Dondup oceni da je to dobro, onda ću se ozbiljno pripremiti za odlazak u Gornju oblast«. Astrolozi behu predskazali da ću ispit proći od prve, ali znao sam da mi valja mnogo učiti. Uspeh je, u stvari, bio obećan samo pod uslovom da ga zaslužim svojim radom. Mentalno, bio sam razvijen u najmanju ruku kao dečak od osamnaest godina, jer sam uvek bio u dotiru sa mnogo starijim ljudima od sebe i uvek sam morao da se snalazim sam.

TIBETANSKA VEROVANJA

Evo sada nekoliko pojedinosti koje se tiču tibetanske civilizacije i koje će, možda, zanimati čitaoca. Naša religija je oblik budizma, ali nema ime koje bi moglo biti prevedeno. Za nas je ona »religija«. Svakoga ko deli našu veru nazivamo »posvećenim«, a ostali su »stranci«. Tačnija reč, koju Zapad već poznaje, je lamaizam. Naša vera se razlikuje od budizma u tome što je ona zasnovana na nadi, dok nam se budizam čini pravom religijom beznađa, potpuno negativnom. Sigurno je, u svakom slučaju, da mi ne verujemo u postojanje jednog sveznajućeg boga koji ima moć da bude svuda u isto vreme da nadgleda i štiti ceo svet.

Mnoge učene osobe proučavale su našu religiju i pružale dokaze o svojoj velikoj učenosti. Mnogi od njih su je osudili, jer ih je sopstvena vera učinila slepim za sve što nije odgovaralo njihovim shvatanjima. Neki su nam čak davali pridev »satanski« jer su im naši običaji bili strani. Većina tih pisaca je sticala mišljenje na osnovu rekla-kazala ili čitajući tuđe spise. Moguće je da je jedna beznačajna manjina proučavala nekoliko dana našu religiju; posle toga osetili su se sposobnim da sve shvate, da pišu knjige, da tumače i objašnjavaju ono što i naši najumniji mudraci otkrivaju tek posle dugog života prevedenog u razmišljanju.

Zamislite na šta bi ličilo učenje jednog hinduiste ili jednog budiste koji bi, pošto je za sat, dva prelistao Bibliju, pokušao da objasni najosetljivija mesta hrišćan-

stva! Ni jedan od tih pisaca knjiga o lamaizmu nije proveo svoj život u lamaseriji niti je proučavao sve knjige. Ove knjige se drže u tajnosti, jer se ne daju onima koji svoj spas hoće da izvedu brzo, lako i na vulgaran način. Vernici koji traže utehu u liturgiji ili u bilo kom obliku autosugestije, mogu to da dobiju ako će im biti od pomoći. Ali daleko od toga da se približe Višoj Istini, oni tada postaju žrtve detinje iluzije. Neki se teše misleći da mogu činiti greh za grehom, pod uslovom, kada savest počinje suviše da im smeta, da odu u najbliži hram i prinesu bogovima bilo šta na žrtvu, nadahnjujući ih takvom zahvalnošću da će oprostaj biti trenutani, potpun i neizbežan. Zašto se, u takvim uslovima, ne bi odmah zatim prepustili novom nizu grešaka?

Tibetanci koji su izučavali istinsko učenje Bude ne mole nikada za oprostaj ni za milost; oni samo traže da Čovek pruži dokaz svoje pravičnosti prema njima. Više Biće, budući sama suštastvenost pravde, ne može svoj oprostaj da daje jednom a odbija drugom, jer bi to bilo odricanje njegovog principa. Moliti za oprostaj ili milost, obećavajući zlato ili tamjan u slučaju da želja bude ispunjena, značilo bi jednostavno da će se spasom nagraditi najveći ulog, kraće rečeno da je Bog siromašan i da se može »kupiti«.

Čovek može da pokazuje sažaljenje prema svom bližnjem, ali to mu se retko dešava: Više Biće nije drugo od pravda. Mi smo besmrtne duše. Smrt ne postoji. Isto kao što se svlači odelo, kad padne veče, tako se i duša oslobađa tela prilikom sna. Smrt je rođenje. Umreti, to jednostavno znači roditi se u drugom životu. Čovek, ili duh čovekov, je večan. Telo je samo odeća koja privremeno zaogrće duh; dužnost koju ima da obavi na zemlji određuje njegov izbor. Spoljašni izgled se ne računa. Jedino je važna duša koja živi u njemu. Bednik koji je živeo u grehu može u novom životu da bude obasut bogatstvom; da li će počinuti iste grehe kad ga na to više ne bude nagonila beda?

»Točak života« je ime koje dajemo ciklusu rođenja-život-smrt-povratak u duhovno stanje — a posle izvesnog vremena — ponovno rođenje u različitim uslovima i

okolnostima. Čovek se može naći pod teretom raznih dokaza ali da to ne znači obavezno da je počinio neko zlo u toku ranijeg života. Patnja je možda najbrži i najsigurniji način da shvati neke stvari. Zar iskustvo nije najbolji učitelj? Onaj ko je izvršio samoubistvo može da bude vraćen na zemlju da bi proživio godine izgubljene svojom greškom a »Točak života« je isti za sve, za prosjake i kraljeve, za muškarce i žene, za obojene i bledolike. On je, naravno, samo simbol, ali simbol koji je dovoljan da razjasni stvari onima koji nisu imali vremena da ozbiljno proučavaju ove probleme. Nemoguće je izložiti naša verovanja u jednom ili dva stava; *Kan-gyur*, naša Biblija, ima stotinu knjiga, pa ni sa njima nije sve rečeno. Najzad, mnoge knjige koje se daju samo posvećenima skrivene su u lamaserijama i izolovane od sveta.

Vekovima već orijentalni narodi znaju da postoje okultne sile i zakoni koji potiču od prirode. Umesto da odriču njihovo postojanje — zato što ne mogu da ih izmere ili podvrgnu reagencijama — naši učenjaci i istraživači uložili su napore da pojačaju svoju kontrolu nad njima. Rezultati postignuti vidovitošću, na primer, a ne mehanizam te vidovitosti, privukli su njihovu pažnju. Mnogi ne veruju da je vidovitost moguća: oni su kao slepci od rođenja koji bi tvrdili da vid ne postoji zato što ga oni nisu iskusili! Kako bi oni mogli da shvate da neki predmet može da bude viđen na razdaljini, kada između očiju i tog predmeta očigledno nema nikakvog kontakta?

Telo se kupu u nekoj vrsti raznobojne pare: u auri. Oni koji imaju iskustva u tome, mogu iz intenziteta boje da izvuku zaključke o stanju zdravlja neke osobe, njenom integritetu i stepenu razvitka. Ta aura je radijacija koju proizvodi unutrašnji vitalni tok, jastvo ili duša. Glava je okružena nekom vrstom oreola koji takođe nastaje iz tog toka. Prilikom smrti, svetlost se gasi: duša je napustila telo i sada je na putu ka novoj fazi postojanja. Ona postaje »senka« i lebdi, možda zbog toga što je pogođena brutalnim šokom svog oslobađanja. Moguće je i da nema potpunu svest o tome šta joj se dešava. Zbog toga lame ostaju uz umiruće i govore im o

tome kroz koje će stadijume proći. Inače, duh bi preko čulnih želja ostao vezan za zemlju. Uloga sveštenika je da se raskinu te veze.

Često smo služili službu kojom su vođene te senke. Ako smrt ne uliva nikakav strah Tibetancima, oni ipak smatraju da izvesne mere opreza mogu uveliko da olakšaju prelazak iz ovog života u drugi. Potrebno je samo pratiti određeni put i pravilno usmeravati svoje misli. Službe su održavane u hramu uz prisustvo oko tri stotine kaluđera. Četvorica ili petorica lama-telepata, okrenuti jedan prema drugom, sedali bi u krug u središtu. Dok su kaluđeri pevali pod upravom jednog sveštenika, oni su se upinjali da održe telepatsku vezu s dušom mučenika. Nemoguće je prevesti tibetantske molitve onako kako zaslužuju, ali evo bar pokušaja:

— Oslušnite glas naših duša, vi koji bez vodiča lutate na sastavima ovog i onog sveta. Živi i mrtvi žive u odvojenim svetovima. Gde se mogu videti lica mrtvih? Gde se mogu čuti njihovi glasovi?

Prvi štapić se pali da bi prizvao lutajuću dušu i označio joj put.

— Oslušnite glas naših duša, vi koji lutate bez vodiča. Planine se dižu ka nebu, ali nikakav glas ne razbija tišinu. Od laganog povetarca podrhtavaju vode a cveće je još uvek u rascvatu. Ptice vam ne lete u susret. Kako bi vas mogle videti? Kako osetiti vaše prisustvo?

Drugi štapić tamjana se pali da bi prizvao lutajuću dušu i označio joj put.

— Oslušnite glas naših duša, vi koji lutate. Ovaj svet je svet iluzija. Ovaj život je samo san. Sve što je rođeno mora da umre. Jedino Budin put vodi večnom životu.

Treći štapić tamjana se pali da bi prizvao lutajuću dušu i označio joj put.

— Oslušnite glas naših duša, vi svi moćni ovog sveta, vi koji ste vladali nad planinama i nametali svoj zakon rekama. Vaša vladavina trajala je smo trenutak a žalopojkama vašeg naroda nije bilo kraja. Reka krvi teče zemljom, a od uzdaha ugnjetenih drhti lišće na drveću.

Četvrti štapčić tamjana se pali da bi prizvao duše kraljeva i ugnjetača i označio im put.

— Oslušnite glas naših duša, vi svi ratnici koji ste osvajali, ranjavali i zadavali smrt. Gde su vaše vojske? Zemlja jeca i korov prekriva bojna polja.

Peti štapčić tamjana se pali da bi prizvao usamljene senke generala i vojskovođa i označio im put.

— Oslušnite glas naših duša, vi svi umetnici i učenjaci koji ste svoj život posvetili slikanju i umetnosti pisanja. Vaše oči su se zalud umarale. Zalud su se vaša pera trošila. Pali ste u zaborav i vaše duše moraju da nastave traganje.

Šesti štapčić tamjana se pali da bi prizvao senke umetnika i učenjaka i označio im put.

— Oslušnite glas naših duša, vi lepe device i vi žene visokog roda čija je mladost nalik na sveže prolećno jutro. Zagrljaj ljubavnika smenjuje bol srca. Zima smenjuje Jesen. Drveće se suši, cveće vene i lepota je ubrzo samo kostur.

Sedmi štapčić tamjana se pali da bi prizvao lutajuće senke devica i žena visokog roda i oslobodio ih njihovih okova.

— Oslušnite glas naših duša, vi svi prosjaci i lopovi i vi koji ste počinili zločine nad blišnjima i kojima je sada uskraćen mir. Vaše duše lutaju bez pomoći i jednog prijatelja a u srcu vašem nema pravde.

Osmi štapčić tamjana se pali da bi prizvao senke svih onih koji su grešili i koji lutaju u samoći.

— Oslušnite glas naših duša, bludnice, žene noći, vi koje je greh muškaraca uprijao i koje sada lutate po carstvu senki.

Deveti štapčić tamjana se pali da bi prizvao njihove senke da budu povedene i oslobodene ovozemaljskih veza.

U naleglom mraku tamjana, od svetlucanja lampi žive senke poigravale su iza pozlaćenih statua. Napetost je rasla: usredsređeni, kaluđeri-telepate činili su napore da ostanu u vezi sa onima koji su napustili ovaj svet ne oslobodivši se, ipak, zemaljskih veza.

Kaluđeri u crvenim haljinama, sedeći u redovima, jedni naspram drugih, započinjali su litaniju mrtvih,

dok su nevidljivi doboši udarali u ritmu čovečjeg srca. Hram je ličio na ogromno telo. S raznih strana, do nas je dopiralo brujanje unutrašnjih organa, grgoljanje tečnosti i šištanje vazduha kroz pluća. Ceremonija se nastavljala istraživanjem senki i ritam ovih zvukova se menjao, postajao sve sporiji, sve dok na kraju duh ne napusti telo: samo šum, prigušeno krkljanje — i onda tišina. Tišina koja dolazi sa smrću. Tada su najmanje osetljivi kaluđeri imali svest da su okruženi drugim bićima koja su iščekivala osluškujući. Telepatska istraga se nastavljala i napetost je postepeno opadala: uznemireni duhovi prelazili su na sledeću etapu svog putovanja.

Mi čvrsto verujemo da nam je život dat mnogo i mnogo puta. Ali ne samo na Zemlji. Postoje milioni svetova i mi znamo da su oni, većinom, nastanjeni. Njihovi stanovnici mogu biti veoma različiti od bića koja mi poznamo i moguće je da su mnogo razvijeniji od nas. Nikada nismo delili mišljenje da čovek predstavlja najudaljeniju i najplemenitiju tačku evolucije. U Tibetu sam video tekstove koji su govorili o neobičnim letećim spravama, uglavnom nazvanim »Božjim kolima«. Lama Mingyar Dondup mi je pričao da je jedna grupa lama, stupivši u telepatsku vezu sa ovim »bogovima«, čula od njih da oni nadgledaju zemlju, verovatno kao što ljudi u zoološkom vrtu nadgledaju divlje i opasne životinje.

Mnogo je pisano o levitaciji, sposobnosti da se čovek sam po sebi podigne i lebdi u vazduhu. Levitacija je moguća — u to sam često mogao da se uverim — ali ona zahteva sasvim izuzetnu vežbu. Nema potrebe, međutim, da se čovek vežba u tome, jer postoji jedna druga tehnika koja je mnogo prostija: astralna putovanja koja su i lakša i sigurnija. Većina lama poznaje ovu tehniku i ko god je spreman da pokaže samo malo strpljenja može se odati toj umetnosti koliko korisnoj toliko i prijatnoj.

Tokom našeg zemaljskog života, naše Ja zarobljeno je u našem telu i sem ako čovek nije izvežban u tome, nije mu moguće da se oslobodi tog oklopa. Kada spa-

vamo, samo naše telo ima potrebu za odmorom; duh nam se oslobađa i obično odlazi nazad u carstvo duhova, kao što se dete vraća kući uveče posle škole. Telo i Ja povezani su »srebrnom vrpcom« koja se može razvlačiti u nedogled. Sve dok je ta vrpca netaknuta, telo ostaje u životu; u trenutku smrti ona se kida, da bi se duh rodio u nekom drugom životu u duhovnom svetu, isto kao što se pupčana vrpca kod novorođenčeta preseca da bi se ono odvojilo od majke. Za bebu, rođenje znači kraj bezbednog života koje je vodila u majčinoj utrobi. Za duh, smrt je novo rađanje u nekom slobodnijem duhovnom svetu.

Sve dok srebrna vrpca nije presečena, Ja može slobodno da luta svetom za vreme sna, ili čak i satima u stanju snenosti, ako je osoba specijalno izvežbana za to. Ova lutanja duha donose snove koji nisu ništa drugo do utisci preneti posredstvom vrpce. Kada stignu do mozga, on ih »racionalizuje« da bi ih prilagodio svom shvatanju. U duhovnom svetu, »vreme« ne postoji, koje je uostalom čisto fizičko shvatanje, tako da se dugi i komplikovani snovi naizgled odvijaju u deliću sekunde. Sresti u snu osobu koja se nalazi daleko, možda čak s one strane okeana, to je nešto što je verovatno svako doživeo. Može se desiti da je tada preneti neka poruka i čovek se pri buđenju nađe pod veoma snažnim utiskom: postoji nešto čega se treba setiti. Ponekad se setimo da smo sreli prijatelja ili rođaka koji žive veoma daleko i nismo iznenađeni kad neko vreme iza toga primimo vesti od njih. Sećanje onih koji nisu izvežbani često je deformisano i iz toga proizilaze nelogični snovi i košmari.

U Tibetu, mi često putujemo ne pomoću levitacije nego posredstvom astralne projekcije, tehnike koju smo potpuno savladali. Naše Ja napušta telo, ostajući ipak vezano za njega preko srebrne vrpce. Tada smo slobodni da odlutamo kud hoćemo, i to brzinom misli. Sposobnost za takva putovanja veoma je česta. Šok koji često osećate oni koji su se podvrgli probi, dolazi zbog nedostatka izvežbanosti. Verovatno je svako od nas doživeo onaj osećaj kako klizi u san, da bi odmah zatim, bez nekog naroči-

tog razloga, bio probuđen snažnim trzajem. Taj fenomen prouzrokuje suviše brza eksteriorizacija našeg Ja, suviše naglo razdvajanje fizičkog i astralnog tela: srebrna vrpca se skuplja, a astralno telo je naglo povučeno nazad u oklop. Osećaj je još mučniji na povratku s takvog putovanja. Naše Ja lebdi visoko iznad tela, poput balona na kraju užeta. Odjednom, nešto, možda nekakav zvuk, primorava ga da se preteranom brzinom vrati u telo. Spavač se tada budi s trzajem i ima grozno osećanje da je padao s vrha litice i da se probudio u poslednjem trenutku.

Takvo astralno putovanje, pod potpunom kontrolom i obavljeno pri punoj svesti, dostupno je gotovo svakom. Neophodna je izvesna vežba, ali u prvim fazama naročito je važno biti sam, bez straha da će vežbač nečim biti uznemiren. Budući da ova knjiga nije nikakav traktat o metafizici, ne bi ničemu služilo da ovde dajem praktične savete, ali moram podvući da, sem ako se ima stručan učitelj, iskustvo može da bude potresno. Praktično, ono je bezopasno, ali sadrži rizik od šokova i emocionalnih smetnji, ako astralno telo u nepogodnom trenutku napusti ili se vrati u fizičko telo. Od njega se izričito odvrćaju osobe koje imaju slabo srce. Jer, ako neko neočekivano uđe u sobu u kojoj se nalaze, njihovo telo ili vrpca time mogu biti poremećeni i zbog te činjenice mogu se naći u velikoj opasnosti koje, inače, nema u samoj projekciji. Šok može da bude fatalan i da ima vrlo nezgodne posledice: naše Ja primorano je, u stvari, da se ponovo rodi kako bi završilo svoje »vreme« na zemlji pre nego što uđe u sledeći stadijum svog razvoja.

Tibetanci veruju da su pre Pada Čoveka ljudi mogli da preduzimaju astralna putovanja, da se koriste vido itošću, telepatijom i levitacijom. Taj Pad je, kako mi verujemo, bio izazvan prekomernom upotrebom okultne moći koje je čovek koristio u egoistične svrhe umesto da ih podredi opštem razvoju ljudske vrste. U prastara vremena, bića su saobraćala između sebe pomoću telepatije. Telepatski jezik zasnovan na misli bio je, prirodno, shvaćen od svakog, bez obzira koji mu je

bio maternji jezik. Kada je, zbog zloupotrebe, ovaj dar bio izgubljen za čovečanstvo, nastao je... Vavilon!

Mi ne poštujemo »sabat« nego »svete dane« koji padaju svakog osmog i petnaestog u mesecu. Tih dana služe se posebne službe koje se smatraju svetim i tada se uglavnom ne radi. Izgleda da naši godišnji praznici dosta odgovaraju hrišćanskim praznicima, ali ja ove suviše slabo poznajem da bih se mogao izjasniti.

Evo naših: prvog meseca, što znači približno februaru, mi od prvog do trećeg slavimo Logsar, što bi Zapadnjaci nazvali Novom Godinom; to je praznik na koji se održavaju igre isto kao i službe. Najznačajnija ceremonija godine odvija se od četvrtog do petnaestog dana, »Dani preklinjanja«, *Mon-lam* na tibetantskom. To je vrhunac verske i svetovne godine. Godišnjica Začeca Budinog pada petnaestog i to je prilika za svečanu akciju milosti kada igrama nema mesta. Najzad, dvadeset sedmog dana, polu-verska, polu-mitska procesija, na Svetu Dagu, označava kraj mesečnih praznika.

Drugi mesec, koji približno odgovara martu, praktično je bez praznika. Dvadeset devetog, međutim, slavi se Lov i Izgnanstvo Demona Zle Sreće. Malo je javnih ceremonija i u trećem mesecu (aprilu), s tim što je najznačajnija Godišnjica Otkrića koja se slavi petnaestog.

Godišnjica Budinog Odricanja od Sveta utvrđena je za osmi dan četvrtog meseca (maj po zapadnjačkom kalendaru). Tada počinje period koji, koliko ja znam, liči na hrišćanske Poklade jer tada živimo mnogo strože nego obično. Godišnjica Budine Smrti, od koje smo načinili godišnjicu i svih koji su napustili ovaj život, pada petnaestog. Ovaj praznik je takođe poznat pod imenom »Dan svih duša«. Toga dana palimo štapiće tamjana da prizivamo duše onih koji lutaju, zarobljeni za zemlju.

Po sebi se razume da se ovde radi samo o glavnim praznicima. Ima, takođe, i velik broj manje značajnih dana koje ne treba zaboraviti i drugih proslava koje su obavezne, ali njihov značaj nije takav da bi ih trebalo ovde nabrajati.

Petog dana meseca juna, lama-doktori, među kojima sam bio i ja, morali su da prisustvuju specijalnim cere-

monijama koje su se održavale u drugim lamaserijama. Tada je slavljena Milost za Ministerijum kaluđera-lekara koji je osnovao sam Buda. Sve nam je bilo dozvoljeno toga dana, ali sutradan su naši pretpostavljeni obavezno tražili da im položimo račune i ono što nisu znali, lako su mogli da zamisle!

Četvrtog dana šestog meseca (juli), slavili smo Godišnjicu Budinog Rođenja i godišnjicu prve Besede Zakona.

Praznik Žetve pada na osmi dan osmog meseca (oktobra). Budući da je Tibet sušna i neplodna zemlja, njegov opstanak zavisi mnogo više od reka nego u drugim zemljama. Padavine su slabe, tako da se praznik Žetve združuje s praznikom Vode. Bez vode u rekama, nije bilo ni žetve na zemlji.

Budin Čudesan Silazak s Neba slavio se dvadeset drugog dana devetog meseca (novembra) a Praznik Lam-pi dvadeset petog dana sledećeg meseca.

Poslednje verske manifestacije u godini padale su dvadeset devetog i tridesetog dana poslednjeg meseca, to jest u januaru i početkom februara po zapadnjačkom kalendaru. Posle Izgnanstva Stare Godine, pripremali smo se za sledeću.

Naš kalendar se veoma razlikuje od onog koji je u upotrebi na Zapadu. Mi se služimo ciklusom od šezdeset godina, a godine označavamo nekom životinjom ili elementom. Ima dvanaest životinja i pet elemenata. Nova Godina je u februaru. Evo kako se uspostavlja kalendar za godine iz sadašnjeg ciklusa koji je počeo 1927:

- 1927: Godina Plamenog Zeca.
- 1928: Godina Zemljanog Zmaja.
- 1929: Godina Zemljane Zmije.
- 1930: Godina Gvozdenog Konja.
- 1931: Godina Gvozdenog Ovna.
- 1932: Godina Vodnog Majmuna.
- 1933: Godina Vodene Ptice.
- 1934: Godina Drvenog Psa.
- 1935: Godina Drvene Svinje.
- 1936: Godina Plamenog Miša.

1937: Godina Plamenog Vola.
 1938: Godina Zemljanog Tigra.
 1939: Godina Zemljanog Zeca.
 1940: Godina Gvozdenog Zmaja.
 1941: Godina Gvozdenog Zmije.
 1942: Godina Vodenog Konja.
 1943: Godina Vodenog Ovna.
 1944: Godina Drvenog Majmuna.
 1945: Godina Drvene Ptice.
 1946: Godina Plamenog Psa.
 1947: Godina Plamene Svinje.
 1948: Godina Zemljanog Miša.
 1949: Godina Zemljanog Vola.
 1950: Godina Gvozdenog Tigra.
 1951: Godina Gvozdenog Zeca.
 1952: Godina Vodenog Zmaja.
 1953: Godina Vodene Zmije.
 1954: Godina Drvenog Konja.
 1955: Godina Drvenog Ovna.
 1956: Godina Plamenog Majmuna.
 1957: Godina Plamene Ptice.
 1958: Godina Zemljanog Psa.
 1959: Godina Zemljane Svinje.
 1960: Godina Gvozdenog Miša.
 1961: Godina Gvozdenog Vola, itd...

Mi čvrsto verujemo da događaji u budućnosti mogu da budu predskazani. Predskazivanje — bez obzira koji se način koristi — je nauka i to egzaktna nauka. Mi verujemo i u astrologiju. »Astrološki uticaji« nisu ništa drugo do kosmički zraci »obojeni« ili izmenjeni zbog tela koje ih reflektuje prema Zemlji. Svako će se složiti sa mnom da je uz pomoć kamere i dnevnog svetla moguće načiniti fotografiju. Neki filteri, postavljeni ispred sočiva — ili ispred svetla — omogućuju da se postignu specijalni efekti, ortohromatski, panhromatski ili infracrveni, da navedem samo nekoliko od stotinu mogućih. Kosmička zračenja utiču na isti način na ljude, delujući na ličnost ili hemijski ili elektrizirajuće.

»Astronomija i astrologija, umetnost čitanja predznaka sreće ili nesreće, predskazivanje dobra ili zla, sve te stvari su zabranjene«, rekao je Buda. Ali u jednoj od naših svetih knjiga nalazi se kasnija poslanica prema kojoj: »Ta moć koju priroda daje samo jednom malom broju i zbog koje se podnose muke ili patnje, ta moć može biti upotrebljena. Nijedna psihička moć neće biti podređena sebičnoj pohlepnosti ni materijalnim htenjima. Nijedna moć ne treba da služi da bi se dokazivalo njeno postojanje. Samo tako će biti zaštićeni oni koji nemaju taj Dar«.

Otvaranje Trećeg Oka bilo je bolno ali je uvećalo moć dara koji sam dobio još pri rođenju. No, na to ćemo se vratiti u drugoj glavi. S druge strane, čini mi se da je ovo dobar trenutak da nastavim priču o astrologiji, navodeći imena trojice eminentnih Engleza koji su bili u prilici da provere tačnost predskazanja.

Od 1027. godine, sve značajne odluke u Tibetu donesene su uz pomoć astrologije. Engleska invazija 1904. bila je tačno predskazana. Evo prevoda tog predskazanja: »U Godini Drvenog Zmaja. Prvi deo godine štiti Dalaj Lamu, posle čega kreću lopovi, ubojice i kavga-džije. Neprijatelji su mnogi, vojske će doneti nesreće i narod će ući u rat. Krajem godine, jedan mirovnik učiniće kraj bitkama«. Ovo predskazanje načinjeno 1850. ticalo se 1904. godine Drvenog Zmaja, i pukovnik Jang-hazband, načelnik britanskih snaga, video je u Lasi tekst predskazanja. Isti tekst video je i M.L.A. Vadel, autor čuvenih dela o budizmu, kao i Carls Bel koji je u Lasu došao nešto kasnije. Evo nekih događaja, među mnogim drugim, koji su bili sa tačnošću predskazani: 1910, kineska invazija; 1911, kineska revolucija i obrazovanje nove vlade; kraj 1911, proterivanje Kineza iz Tibeta; 1914, rat između Nemačke i Engleske; 1933, Dalaj Lama se oprašta od života; 1935, povratak Dalaj Lame u vidu nove Inkarnacije.

Horoskopska nauka — jer i tu se zapravo radi o nauci — ne može biti razmatrana na nekoliko stranica knjige ovakve vrste. Ali da kažemo ukratko da se prema horoskopa sastoji u uspostavljanju nebeske kar-

te kakva je bila u trenutku začeća i u trenutku rođenja. Neophodno je znati tačan čas rođenja i njega prevesti na »zvezdani čas« koji nema nikakve veze sa drugim, zemaljskim satnicama. Budući da zemlja rotira u svojoj orbiti brzinom od oko 30 km na sat, lako je shvatiti da i najmanja netačnost može da prouzrokuje ogromne razlike. Na ekvatoru, brzina rotacije je približno hiljadu sedam stotina kilometara na sat. Zemlja je nagnuta dok se vrti oko sebe, i u jesen severni pol je skoro pet hiljada kilometara ispred južnog pola. U proleće, položaj je suprotan. Prema tome, longituda mesta rođenja je od izuzetne važnosti.

Kada su karte spremne, potrebni su stručnjaci da bi ih protumačili. Moraju biti proračunate inter-reakcije svih planeta, kao i njihovi uticaji na nebesku kartu subjekta. Karta Začeća omogućuje nam da spoznamo predominantne sile od prvih trenutaka života. Karta Rođenja ukazuje na uticaje koji su važni u trenutku kada jedinka stupa u svet. Da bi se spoznao neki poseban trenutak *budućnosti*, uspostavljamo kartu sličnu karti Rođenja. Neki nas pitaju: — Možete li sa sigurnošću da predvidite pobjednika u prvoj konjskoj trci? Odgovor je — ne? Sem u slučaju da uspostavimo horoskop svih džokeja, svakog konja i svakog vlasnika koji u tome učestvuje. Mnogo je bolje u takvom slučaju zažmuriti i prstom ubosti ime konja koji se nalazi na listiću za prognozu!

U predskazivanjima je moguće reći da li će neki bolesnik ozdraviti ili da li će se Tom oženiti Marijom i sa njom spoznati sreću, ali tada se radi o pojedinačnim slučajevima.

Još jedno pitanje izgleda da mnogo muči zapadnjake, a tiče se rekonstrukcije nekadašnjeg života. Neobavešteni ljudi tvrde da je to nemoguće, kao kada bi potpuno gluv čovek rekao: — Ja ne čujem nikakv zvuk, dakle zvuk ne postoji. Međutim, takve rekonstrukcije su moguće. Treba imati vremena, izraditi mnoge karte i izvesti dugačke proračune. Zamislimo na nekom aerodromu čoveka koji se pita odakle dolaze avioni koji ateriraju. Ako je običan posmatrač, onda samo pokušava da pogodi,

dok se ekipa iz kontrolnog tornja, budući da je sastavljena od stručnjaka, ništa ne pita jer ona zna. No, uz jedan spisak sa oznakama aparata i sa određenom stanicom, i svaki drugi radoznalac mogao bi da pogodi gde će se avion spustiti. Na sličan način ponašamo se i kad su u pitanju raniji životi. Ali, ni čitava knjiga ne bi bila dovoljna da se objasni naš metod; nema potrebe, dakle, da se u ovom trenutku govori više o tome. Međutim, čitalac će možda voleti da sazna koje oblasti pokriva tibetanska astrologija. Mi koristimo devetnaest simbola raspoređenih u dvanaest Astroloških Kvadrata. Evo njihovih značenja:

Ličnost i lični interes.

Finansije, kako se može zaraditi ili izgubiti novac.

Odnosi, kraća putovanja, sposobnost razmišljanja i pisanja.

Imovina i imovno stanje na kraju života.

Deca, zadovoljstva i razmišljanja.

Bolesti, posao, domaći ljubimci.

Združivanje, brak, neprijatelji i suđenja.

Nasledstva.

Duga putovanja i metafizička pitanja.

Zanimanja i počasti.

Prijateljstva i ambicije.

Dosada, prisile i skrivena tugovanja.

Takođe smo u stanju da približno kažemo kada će se i u kojim uslovima odigrati sledeće stvari:

Ljubav, tip voljene osobe i dan susreta.

Brak, kada će se i kako sklopiti.

Strast, pojava »frenetičnosti«.

Katastrofa, kada će se desiti i da li će se desiti.

Smrt, kada će i kako naići.

Fatalnost.

Zatvor, i drugi oblici prisile.

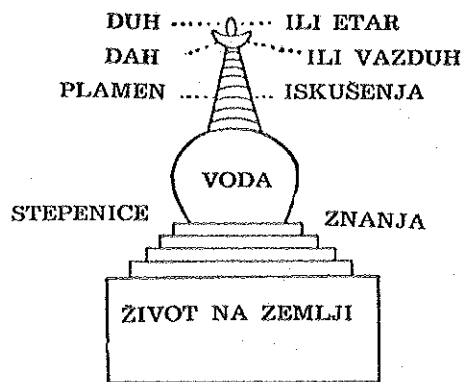
Nesloga, obično porodične svađe ili poslovni razgovori.

Duh, dostignuti stepen razvoja.

Praktikujući mnogo astrologiju, ja ipak nalazim da su psihometrija i predskazivanje pomoću kristalnih kugli mnogo praktičniji, pri čemu nisu manje precizni. Takođe su pogodniji kada je neko slab u računu! Psihometrija je umetnost da se na osnovu neke stvari steknu manje-više bleđi utisci o stvarima koje su se odigrale u prošlosti. U izvesnoj meri, svako je za to sposoban. U izvesnoj meri, svako je za to sposoban. U nekoj staroj crkvi ili hramu posvećenom tokom vekova, neko će, na primer, uzviknuti: — Kakva smirujuća i pobožna atmosfera! A isti taj će na mestu kakvog groznog zločina reći: — Ne sviđa mi se ovo mesto, hvata me jeza, dalje odavde!

Predskazivanje pomoću kristalne kugle je nešto drukčije. Kristal — kao što sam ranije rekao — služi kao utočište za radijacije koje emituje Treće Oko, na isti način kao što X-zraci, upravljani na ekran, izazivaju na njemu fluorescentnu sliku. Ta pojava nema ničeg magijskog; ona je jednostavno rezultat primene prirodnih zakona.

U Tibetu postoje spomenici podignuti »prirodnim zakonima«; *chorten*-i, čija se visina kreće od dva do šesnaest metara i koji su simboli sa istim značenjem kao i raspeće ili ikona. Ima ih svuda. Najveći u Lasi, Pargo Kaling je jedna od gradskih kapija. Svi imaju oblik označen ovde dole.

Pravougaonik predstavlja čvrstu osnovu Zemlje na koju se oslanja Vodena Kugla, nad kojom se nalazi Plazmena Kupa. Na vrhu Kupe nalazi se Vazдушna Zdela, a još više Duh koji lebdi (Etar) očekujući čas kada će napustiti materijalistički svet. Stepenice Znanja omogućuju prilaz svakom od ovih elemenata. Tako je *chorten* potpuni simbol naše vere. Rađamo se na Zemlji; za vreme života, penjemo se Stepenicama Znanja ili tu ulazimo napore. Najzad, posle zadnjeg uzdaha, ulazimo u Duh. Zatim, posle manje ili više dugog intervala, ponovo se rađamo da bismo naučili neku drugu lekciju. Točak Života simbolizuje ovaj ciklus bez kraja: rođenje-život-smrt-duh-rođenje-život, itd... Mnogi proučavaoci puni žara čine tešku grešku misleći da mi *verujemo* u pakao koji je ponekad predstavljen na Točku. Može biti da je nekoliko nepismenih divljaka ubeđeno u njegovo postojanje, ali svakako ne i posvećeni. Da li hrišćani stvarno veruju da za njihovu smrt Satana i kompanija pripremaju ražanj i nogare? Ili da će, ako budu deo one manjine koja je primljena na Drugo Mesto, sedeti na oblaku, u noćnoj košulji, i učiti da sviraju harfu? Mi smatramo da svoje lekcije učima na zemlji i da na ovoj zemlji »gorimo i izdržavamo muke«. Drugo Mesto je samo prostor gde odlaze bića oslobođena svog tela i gde mogu da sretnu takođe oslobođene jedinke. Spiritualizam nema s tim nikakve veze. Radi se o ubeđenju: mi smo slobodni da u snu, ili posle naše smrti, lutamo u astralnim ravnima, čiji najudaljeniji krajevi nose na tibetanskom ime »Zemlja Zlatne Svetlosti«. Sigurni smo da ćemo tu sresti one koje volimo, jer smo u skladu sa njima. Ali ne i one koje mrzimo, jer bi iz toga nastao nesklad, a svaki nesklad je nezamisliv u »Zemlji Zlatne Svetlosti«.

Sve je to dokazano tokom vremena i za žaljenje je što skepticizam i materijalizam Zapada nisu dozvolili ozbiljno izučavanje mogućnosti Nauke. Suviše često se dešavalo da izumi, koji u početku nisu shvaćeni ozbiljno, kasnije budu priznati kao tačni i korisni: neka se, između mnogih drugih, pomisli na radio, televiziju i avijaciju.

Sva moja mladalačka energija stremila je samo jednom cilju: da od prve uspem na ispitima. Kako se datum mog dvanaestog rođendana približavao, tako sam postepeno usporavao ritam rada, jer su ispiti počinjali već dan posle toga. Za sobom sam upravo ostavio ne-
verovatno radne godine posvećene Astrologiji, Medicini, Anatomiji, Etici vere (ne zaboravljajući ni uobičajenu pripremu tamjana), učenju tibetanskog i kineskog (negujući posebno kaligrafiju), kao i Matematici. Nisam imao ni najmanje vremena za igranje, s tim što je jedina dozvoljena »igra« bio džudo koja se završavala strogim ispitom. Tri meseca pre nego što će početi ispiti, Lama Mingyar Dondup mi je rekao:

— Ne preteruj sa ponavljanjem, Lobsang, time se samo opterećuje pamćenje. Ostani miran, kao što si sada, i znanje te neće izneveriti.

Dode i taj veliki dan. U šest sati ujutro, u društvu sa još petnaestak kandidata, odoh u ispitnu dvoranu. Posle kratke službe koja je trebalo da nam duh dovede u dobro stanje, svukoše nas i pretresoše kako bi se uverili da nijedan od kandidata nije podlegao iskušenju nedostojnom sveštenika. Posle toga navukosmo čiste haljine i napustismo mali hram da bismo, predvođeni predsednikom ispitne komisije, otišli u naše lože. To su bili drveni sanduci od dva metra sa tri i po, visoki po dva metra i šezdeset, stavljeni pod neprestanu prisotru kaluđera-stražara koji su patrolirali po dvorani. Svakom kandidatu odrediše po jednu ložu. Uđosmo u njih,

i oni zatvoriše za nama vrata, zamandališe ih i zapečatiše velikim pečatom. Kad se tako nađosmo »zapečaćeni« u našim sanducima, kroz jedan mali otvor u zidu dobi-
simo čime ćemo pisati i uz to i prvu listu pitanja, zajedno sa čajem i tsampom. Kaluđer koji nas je poslužio reče nam da tsampu možemo dobiti tri puta dnevno, a čaj po volji. Posle toga nas pustiše da navalimo na ispit. Po jedan predmet dnevno: tokom šest dana, od prvog zračka svetlosti ujutro radili smo sve dok nas ne bi prekinuo mrak. Naše lože nisu imale krova, tako da nam je na raspolaganju bila samo svetlost koja je osvetljavala dvoranu.

Tokom čitavog ispita svako je ostao u svom sanduku, jer je bilo zabranjeno izaći pod bilo kakvim izgovorom. Kada je svetlost počinjala da gasne, na otvoru se pojavljivao kaluđer i tražio od nas zadatke. Bio je to trenutak kada smo mogli da pođemo na spavanje do sutrašnjeg dana ujutro. Obogaćen ovim ličnim iskustvom, mogu reći da ispit, sastavljen tako da zahteva četrnaest časova rada, ozbiljno stavlja na probu znanje i živce kandidata. Pismeni ispiti završiše se šestog dana uveče. Ali ostaviše nas u našim ložama, jer je sutradan trebalo da ih očistimo i ostavimo u onakvom stanju u kakvom smo ih i zatekli. Ostatak dana bio je slobodan. Tri dana kasnije, naši zadaci bili su ispravljani i mi se pojedinačno pojavismo pred ispitnom komisijom koja nas je ispitala samo o stvarima gde smo se pokazali slabim. Ovo ispitivanje uzelo je čitav dan.

Sutradan, šesnaest kandidata se nađoše u dvorani za džudo, da tu pokažu šta znaju od zahvata, ključeva, padova, naleta i umetnosti samokontrole. Svako je imao da se odmeri s trojicom drugih dečaka. Najslabiji su bili brzo eliminisani, zatim su na red došli drugi, i najzad ostadoh sam, zahvaljujući surovim vežbama koje me je Tzu terao da radim. Ali, bar sam bio prvi u džudou! Taj uspeh sam dugovao isključivo treningu za koji sam kao dete mislio da je mučan i neopravdan.

Sledeći dan nam je bio poklonjen da bismo se oporavili od umora, a objava rezultata odigrala se sutradan. Položili smo ja i još četvorica mojih drugova: tako smo

postajali trape, kaluđer-i-doktori. Lama Mingyar Dondup, koga nisam video za sve vreme ispita, prizva me k sebi. Lice mu je sijalo od sreće.

— Bravo, Lobsang — reče mi on — prvi si u klasi. Otac Starešina je poslao specijalan izveštaj Premudrom. Hteo je da mu predloži da te odmah imenuje za Lamu, ali ja sam bio protiv.

Mora da sam izgledao pogođen, jer on dodade:

— Mnogo je bolje učiti i to naimenovanje dugovati samo svojim zaslugama. Da si naimenovan za Lamu, opustio bi se u učenju, a kasnije bi video od kolike je to životne važnosti. Ipak, dozvoljavam ti da se smestiš u susednu ćeliju, jer ćeš svakako položiti ispite kad dođe trenutak.

Njegova odluka učini mi se razumnom. U svakom slučaju, meni je samo bilo stalo da ga slepo slušam. Koliko je bilo moje uzbuđenje kad sam shvatio da je moj uspeh i »njegov« uspeh, i da će on izvući i veliku počast iz toga što je bio učitelj dečaku koji je bio prvi u svim ispitnim predmetima.

Nekoliko dana kasnije, glasnik bez daha, obešena jezika, koji samo što nije ispustio dušu — ili je bar tako izgledalo — donese mi poruku od Premudrog. Ove glasnoše uvek su pribegavale svom glumačkom talentu da bi ostavili utisak na ljude; moralo se znati da su oni podbili tabane od puta i da su se grdno namučili da bi obavili svoj zadatak. Budući da je Potala bila udaljena samo kilometar i po, njegova »igra« učini mi se malo preteranom.

Premudri mi je upućivao svoje čestitke za uspeh i naređivao je da se ubuduće prema meni postupa kao prema lami. To je značilo da ću nositi mantiju kakvu nose lame i da ću uživati sva prava i privilegije koje pripadaju njihovom redu. Slagao se sa mojim Učiteljem da izidem na ispit u šesnaestoj godini »jer ćeš tako«, pisao je, »imati da učiš stvari koje bi inače zapostavio i produbićeš svoja znanja«.

U svome novom statusu, trebalo je da uživam veće slobode pri učenju, bez zadržavanja na časovima u raz-

redu. Svako ko je znao neku specijalnost, bio je slobodan da me podučava u tome, tako da sam mogao da se obrazujem onoliko brzo koliko sam to želeo.

Jedan od predmeta koji je bio upisan na prvom mestu u mom programu bila je umetnost »opuštanja«, bez koje je nemoguće ozbiljno izučavati metafiziku. Jednog dana, Lama Mingyar Dondup dođe u sobu gde sam upravo pregledao neke knjige i pažljivo me osmotri.

— Lobsang — reče on — čini mi se da su ti živci mnogo zategnuti. Nećeš zabeležiti nikakav napredak u Kontemplaciji ako ne naučiš da se opustiš. Pokazaću ti kako se to radi.

Mora sam najpre da se opružim, jer iako je moguće »opustiti se« u sedećem i u stojećem stavu, ipak je bolje početi u ležećem položaju.

— Zamišljaj da padaš s vrha neke litice — reče mi on. — Sada si na zemlji, sav rastresen, onemoćalih mišića... tvoji udovi su raščijani od udarca, usta su ti poluotvorena... tako... sada mišići na obrazima mogu da se opuste.

Pošto sam se obrnuo i prevrnuo u svim pravcima, najzad sam našao položaj koji mi odgovara.

— Sada zamišljaj da su ti u rukama i nogama neki vilenjaci koji teraju tvoje mišiće da »rade«. Reci im neka se povuku iz tvojih nogu; taj deo tvog tela treba da bude neosetljiv, nepokretan, opušten. Neka tvoj duh istražuje noge i neka se uveri da se svaki mišić odmara.

Onako opružen, pokušavao sam da zamislim vilenjake. Odjednom, učini mi se da vidim kako se u moje noge uvukao stari Tzu koji me vuče za prste. Iskoristih to da ga se oslobodim... I to s kakvim zadovoljstvom!

— Idemo naviše, Lobsang. Najpre listovi: oni su sigurno puni vilenjaka koji su naporno radili jutros kad si skakao uvis. Pusti ih neka se odmaraju. Vodi ih prema glavi. Jesu li svi izišli? Jesi li siguran? Neka se tvoj duh uveri. Nateraj ih da izađu iz mišića koji moraju da budu mekani i opušteni.

On se odjednom zaustavi i pokaza prstom na moju butinu.

— Nekoga si tu zaboravio — reče on. — Gledaj tog malog vilenjaka koji poteže mišić pri vrhu noge. Oteraj ga, Lobsang, oteraj ga!

Najzad su moje noge bile dovoljno opušteno, jer on izjavi da je zadovoljan.

— Sad je red na ruke — reče on. — Počni od prstiju. Teraj tu sitnuriju. Vodi ih preko zglobova i lakata do ramena. Zamisljaj kako i h izgoniš da u tebi više ne bi bilo ni umora, ni napregnutosti, ni osećaja.

Kada sam dostigao taj stepen, on nastavi:

— Prelazimo na telo. Zamisli da je tvoje telo lamase-rija. Misli na sve one kaludere koji iznutra potežu tvoje mišiće da bi ih terali na rad. Reci im neka se udalje. Istera ih prvo iz donjeg dela tela, kad najpre opustiš svaki mišić u njemu. Nateraj ih da napuste svoj posao i da se sklone: tvoje telo se još održava samo svojim spoljašnjim omotom; u tebi, sve se obrušava, pada i nalazi svoj prirodni položaj. Tako, tvoje telo je opušteno.

Morao je biti zadovoljan mojim napretkom, jer nastavi:

— Glava je sigurno ono najvažnije. Sada ćemo se pobrinuti i za nju. Pogledaj usta, uglovi usana su ti zategnuti. Opusti ih, Lobsang, opusti ih sa obe strane. Niti ćeš govoriti, niti ćeš jesti, prema tome, bez napregnutosti, molim te. Oči su ti ušrafljene u glavu. Nema svetlosti da im smeta, prema tome, spusti polako kapke, sasvim lagano, bez ikakvog zatezanja.

On priđe da baci pogled kroz otvoren prozor.

— Naš najveći stručnjak za »opuštanje« je napolju i upravo se sunča. Ova mačka bi mogla da ti da lekciju, Lobsang, niko ne ume da se opusti kao ona.

Sve ovo uzima dosta vremena da se napiše i prilikom čitanja može se učiniti komplikovanim, ali s minimumom vežbe, čovek se veoma jednostavno može opustiti u trenutku. To je nepogrešiv sistem. Oni koji brige civilizovanog života dovode u stanje hipertenzije, dobro bi uradili da to primenjuju, kao i metodu mentalne relaksacije koja je dodatak ovov.

— Nema velike koristi od toga što ćeš fizički biti opušten, ako mentalno ostaješ napregnut — reče mi Lama

Mingyar Dondup. — Ostajući opružen, dok se telo odmara, nateraj duh da se za trenutak usredsredi na tvoje misli. Prati nemarno njihov tok, osmotri kakve su i koliko su trivijalne. Zatim zaustavi misli, ne dozvoli da se druge rađaju u tvom duhu. Zamisli crni kvadrat, ništavilo, i misli koje pokušavaju da iskoče napolje. U početku, nekima od njih će to uspeti. Pođi po njih, vrati ih i nateraj da ponovo uskoče u ono ništavilo. Zamisljaj ga u stvarnosti, »vizualizuj« ga snažno, i vrlo brzo ćeš bez napore »videti« tu tamu. Tako će tvoja fizička i mentalna relaksacija biti savršena.

Još jedanput ponavljam da je sve to teže objasniti nego izvesti. U stvarnosti, ova relaksacija je apsolutno potrebna i vrlo laka, samo ako se malo vežba. Mnogi nikada ne »zatvaraju« svoj duh; liče na one koji odbijaju da se odmaraju, čak i noću. Onaj ko bi pokušao da hoda danima i noćima, ne dozvoljavajući sebi ni minut odmora, brzo bi pao. Međutim, mozak i duh nikada ne dobijaju dozvolu za odmor. Naše obrazovanje, naprotiv, imalo je za cilj da nam izvežba duh. U učenju džudoa išlo se vrlo daleko, jer je to sjajna vežba za samokontrolu. Naš učitelj koji je mogao da odbije deset napada istovremeno, obožavao je džudo i sve je činio da nas za to zainteresuje. Zapadnjački duhovi koji bi naše »daviteljske zahvate« ocenili divljačkim i svirepim, ne bi imali pravo. Kao što sam već rekao, samo mali pritisak na vrat može da ostavi osobu u nesvesti za delić sekunde, a da ona i ne primeti šta joj se desilo. U takvom slučaju, mozak je bezopasno paralisiran. Zbog nedostatka anestetika u Tibetu, često smo pribegavali toj metodi prilikom vađenja zuba i nameštanja preloma. Pacijent nije primećivao ništa niti je osećao bilo kakav bol. Metoda je takođe korišćena prilikom posvećivanja, da bi naše Ja, oslobođeno tela, moglo da krene na astralno putovanje.

Tako izvežbani, gotovo da se uopšte nismo morali bojati padova. Jedan deo džudoa sastoji se u tome da se nauči kako se pada, a skok sa zida visokog tri do pet metara bio je redovna vežba koju su i deca smatrala igrom.

Svakog drugog dana, pre nego što počnu vežbe džudoa, morali smo da izrecitujemo Stepenice Srednjeg Puta, osnove Budizma. Evo ih:

Prigodna Misao: to su misli oslobođene svake iluzije i svakog egoizma.

Prigodna Težnja je ona koja omogućuje da se imaju uzvišene i čestite namere i planovi.

Prigodna Reč je ona koja izražava dobrotu, poštovanje i istinitost.

Prigodno Ponašanje je ponašanje mirna, čestita i materijalno nezainteresovana čoveka.

Prigodan Život: ovo pravilo nalaže da se treba čuvati toga da se čini zlo ljudima i životinjama, i da ovim drugima treba priznati pravo da se prema njima postupa kao prema ljudskim bićima.

Prigodan Trud: treba kontrolisati sebe i neprestano se vežbati.

Prigodna Namera: imati ispravne misli i truditi se da se radi ono za što se zna da je ispravno.

Prigodan Zanos je onaj koji obezbeđuje meditacija o realnostima života i svoga Nad-Ja.

Svako ko nije poštovao ova pravila, morao je da legne, licem prema zemlji, preko glavnog ulaza u hram, tako da su svi koji su ulazili morali da opkoračuju njegovu telo. Morao je, od jutra do mraka, da ostane nepokretan, bez ikakvog jela i pića. Takva kazna smatrana je vrlo obeščašćujućom.

Bejah dakle postao lama. Bio sam deo elite, one koju čine »Viša Bića«. Zvučalo je lepo. Ali imalo je i slabe strane: ranije sam morao da poštujem trideset dva Pravila Svešteničkog Ponašanja, što je već bio zastrašujući zbir. Kao lama, sa strahom i zaprepašćenjem otkrio sam da ih ima dve stotine pedeset tri. A u Chakporiju, dobar lama je poštovao svako od njih, bez izuzetka! Svet mi se učini pun stvari koje treba naučiti, tako da pomislih da će mi pući glava. Ali bilo je prijatno smestiti se na krov da bi se posmatrao dolazak Dalaj Lame u Norbu Linga (Park Dragulja), tačno pod mojim očima. Tada sam morao da se sakrijem, jer niko nije smeo da spusti pogled na Neprocenjivog. Takođe pod mojim očima, ali s druge

strane Gvozdene Planine, nalazila su se dva parka velike lepote, Khati Linga i na drugoj obali reke Kaling Chu, Dodpal Linga. Tibetanska reč »Linga« koju prenosim što je moguće vernije na zapadnjački način pisanja znači »park«. Dalje na sever mogao sam da posmatram Vrata Zapada, Pargo Kaling. Taj veliki *horten* opkoračuje put koji vodi od Drepunga u srce grada, prolazeći kroz selo Shö. Nešto bliže, gotovo podno Chakporija, drugi *horten* slavio je sećanje na jednog junaka iz naše istorije, kralja Kesara koji je živeo u vreme ratova, pre nego što su Budizam i mir našli mesto u Tibetu.

Rad? Njega je bilo dosta, ali nismo ostajali bez nadoknade ni bez zabave. Više nego velikodušna nadoknada bilo je vidati se sa ljudima kakav je bio Lama Mingyar Dondup, čija je jedina misao bila da služi »Miru« i da pomaže svom bližnjem. Nagrada je bila i to što sam pod očima imao našu divnu dolinu, tako zelenu, zasađenu dragim drvećem, što sam u daljini mogao da gledam reke plavičastih voda kako vijugaju između planinskih lanaca, *hortene* kako se prelivaju pod svetlošću, živopisne lamaserije i ermitaže nasadene na nepristupačne stene, i što sam s poštovanjem mogao da posmatram pozlaćene kupole tako bliske Potale, i blistave krovove Jo-Kanga, malo dalje na istok. Druželjubivost lama, grubna naklonost kaluđera, poznati miris tamjana koji lebdi u hramovima, sve je to ispunjavalo naš život i to je bio život koji je vredelo proživeti. Teškoće? Da, bilo ih je mnogo. Ali one nisu bile važne. U svakoj zajednici nađe se neko ko nema razumevanja, osobe koje nemaju mnogo vere. U Chakporiju, oni su zaista bili u manjini.

Glava XII
TRAVE I ZMAJEVI

Nedelje prodoše brzo. Imalo je toliko da se uradi i nauči, naročito otkako sam mogao da produbljujem znanja iz okultnih nauka i da radim posebne vežbe.

Početcem meseca avgusta, moj Učitelj mi reče:

— Ove godine, poći ćemo sa skupljačima trava. Tu ćeš steći korisna znanja što se tiče lekovitog bilja, a pokazaćemo ti i *prave* zmajeve!

Tokom dve nedelje, svako je bio nečim zauzet. Trebalo je obrisati stare kožne vreće i napraviti nove, dovesti šatore u red, i osigurati se da će naše životinje biti sposobne da izdrže umor dugog putovanja. Naša ekspedicija koja nije brojala manje od dve stotine kaluđera trebalo je da uspostavi bazu u staroj lamaseriji Tra Yerpa, odakle će svakog dana odlaziti grupe da pretražuju okolinu. Pred kraj avgusta, napustismo Chakpori, sred opšteg meteža. Kaluđeri koji nisu bili određeni za putovanje okupiše se oko zidina da nas isprate pogledima, očigledno ljubomorni zbog ovog našeg odlaska na odmor i u pustolovinu. U svojstvu lame, ja sam jahao na belom konju. Bio sam deo grupe koja je polazila s najmanje prtljaga da bi u Tra Yerpu stigla nekoliko dana pre glavnine trupe. Naši konji su mogli da pređu po dvadeset pet kilometara na dan, dok su jakovi retko mogli da prevale prosek od dvanaest do šesnaest kilometara. Da bismo dobili u vremenu, sa sobom smo poneli što je moguće manje opreme. Svaki jak u karavanu koji je išao za nama nosio je uobičajeni tovar, što će reći osamdeset kilograma.

Dvadeset i sedam konjanika koji su činili prethodnicu stigoše veseli u Tra Yerpu, posle nekoliko dana jahanja. Put je bio naporan, naročito za mene kome jahanje nije bilo pri srcu.

Primetili su nas još dok smo se kretali dolinom, i kaluđeri koji su stalno živeli u lamaseriji behu pripremili čaj s maslacem, tsampu i povrće u velikim količinama. Imali su oni u tome i neku računicu, jer su goreli od želje da čuju poslednje vesti iz Lase i da prime tradicionalne poklone. Na ravnom krovu hrama, žarišta tamjana slala su uvis guste stubove dima. Udosmo na konjima u dvorište, oraspoloženi mislju da smo najzad stigli. Većina mojih saputnika imala je tu prijatelje koje je trebalo da pozdrave. Izgledalo je kao da svi poznaju Lamu Mingyar Dondupa. On nestade u gomili prijatelja koji su mu priredili pravo slavlje, i taman sam se još jednom osetio kao da sam sam na svetu, kad ga začuh kako me poziva:

— Lobsang, Lobsang, gde si se deo?

Odgovorih mu smesta, ali pre nego što sam stigao da shvatim šta se događa, ona gomila se rastvori preda mnom i manje više me proguta. Moj učitelj je razgovarao sa jednim starim sveštenikom koji se okrenu prema meni:

— Znači, to je on? — upita. — O, bože, kako je mlad!

Ne gubeći dalje vremena, naša grupa se nađe u blagovaonici gde pojedosmo obrok u tišini, kao da smo još uvek u Chakporiju. Da li je Chakpori zavisio od Tra Yerpe ili je bilo obrnuto? Pitanje koje je nailazilo na protivurečnost. U svakom slučaju, ove dve lamasaerije važile su za najstarije u Tibetu. Tra Yerpa je bila čuvena po svojoj biblioteci; u njoj su se nalazili rukopisi velike vrednosti koji su govorili o lečenju biljem i koje ću ja moći da čitam i pravim zabeleške po potrebi. Tu je bio i jedan zapis o prvoj ekspediciji u Gornje oblasti Chang Tanga, nastao zahvaljujući desetorici ljudi koji su se vratili sa ovog izuzetnog putovanja. No, najviše od svega mene je zanimala zaravan sa koje smo se spremali da pokrenemo naše zmajeve.

Bio je to čudan kraj. Ogromni šiljci kao da su izbijali iz same zemlje. Između dna i vrha tih šiljaka, ređale

su se zaravni kao terasaste bašte, čineći tako džinovsko stepenište. Trave su u izobilju rasle sa unutrašnjih strana stepenika. Tu se mogla naći vrsta mahovine čija je apsorpciona moć neuporedivo veća od one u Sfenji, i jedna biljčica sa žutim bobicama koja je imala izrazita analgetska svojstva. Kaluđeri su brali i jedno i drugo, a deca su ih posle sušila. U svojstvu lame, ja sam mogao da se zadovoljim samo time da nadgledam njihov rad, ali moj boravak je trebalo posebno da bude posvećen »učenjstvu« za što je bio zadužen Lama Mingyar Dondup i stručnjaci travari. U tim časovima ipak, posmatrajući pejisaž, ja sam mislio samo na zmajeve, one prave, koji mogu da nose ljude. Iza mene, u krugu lamaserije, bila je naslagana jelovina uvezena iz jedne daleke zemlje, jer u Tibetu ne raste crnogorica. Ova ovde, koja je verovatno dolazila iz Asama, važila je kao najbolja za gradnju zmajeva. U isto vreme i laka i čvrsta, ona je mogla da izdrži jake udare ne lomeći se. Pošto bi zmajevi bili razgrađeni, kostur je pažljivo pregledan i onda ostavljan na stranu za sledeću priliku.

U lamaseriji Tra Yerpa disciplina nije bila ništa popustljivija; i dalje smo imali službe, onu ponoćnu kao i one koje su služene u redovnim razmacima. Mera veoma mudra, kad se dobro razmisli, jer bi bez toga bilo veoma teško bez onih dugih svakodnevnica iz Chakporija. Ovde su časovi u potpunosti bili posvećeni biljkama i zmajevima.

U ovoj lamaseriji koja je visila o boku planine, zemlja ispod nas, dok nas je još obasjavala dnevna svetlost, presvlačila se purpurnim senkama a oskudno rastinje podrhtavalo je pod večernjim povetarcem. Kad bi sunce nestalo iza dalekih vrhova, tada je dolazio red i na nas da utonemo u mrak. Kraj je tada ličio na neko tamno jezero. Ni najmanje svetlosti uokolo. Niti žive duše izvan svetih zgrada lamaserije. Pri zalasku sunca podizao se noćni vetrić i udruživao rad s bogovima, meteći sve četiri strane Sveta. Pročišćavajući dolinu, udarao je o bok planine; primoran da uleti u procepe, uzletao je uz njih punom brzinom; u visini lamaserije, izbijao je iz njih uz zloslutno brujanje slično žalopjki kakve ogrom-

ne školjke koja poziva vernike u hram. Na sve strane čula se samo škripa i krckanje: stene, oslobođene pritiška dnevne žege, sada su se skupljale. Iznad naših glava, zvezde su punim sjajem sijale na ponoćnom nebu. Prema našim Starima, Kesarovi legionari, kada je Buda zatražio od njih da polože oružje, pobacali su koplja po nebeskom svodu; otuda i rupe kroz koje prolaze odsjaji svetlosti iz Nebeske Odaje koje mi nazivamo zvezdama.

S prvim zracima sunca već smo bili na nogama, očekujući s nestrpljenjem kad ćemo moći da istražujemo kraj. Najpre nas provedoše kroz lamaseriju da bismo se upoznali s njom. Sa izdignutog krova osmotrismo vrhove koji su se nadvijali nad njom i zastrašujuće provališe koje su se zjapile pod našim nogama. Lama koji je stajao uz mene, s poštovanjem mi je skretao pažnju na ono što je najpre trebalo videti. »S poštovanjem«, jer sam bio omiljeni učenik Mingyara Dondupa, a takođe i stoga što sam bio »Prepoznata Inkarnacija« (Trülku, na tibetanskom).

Za one koji bi voleli da saznaju kako prepoznamo Inkarnacije, evo nekoliko kratkih objašnjenja. Ponašanje nekog dečaka može kod njegovih roditelja da izazove pomisao da on ima neka znanja koja su iznad prosečnog ili uspomene koje je nemoguće racionalno objasniti. U takvom slučaju, oni se posavetuju sa Starešinom najbliže lamaserije koji imenuje komisiju s nalogom da prouči dečaka. Komisija najpre uspostavlja horoskope predživota, posle čega još ostaje da se na telu dečaka utvrdi prisustvo određenih znakova. Mora, na primer, da ima posebne belege na rukama, na lopaticama i na nogama. Ako ti znaci postoje, onda se traži identitet dečaka u njegovom ranijem životu. Dešava se da ga lame prepoznaju — kao u mom slučaju — i tada je moguće da se dođe do stvari koje su mu nekada pripadale. Te stvari mu se podnose sa drugima koje su naizgled identične, i on mora da prepozna *sve one* — a može da ih ima devet — koje su mu pripadale u njegovom ranijem životu. I sve to, već od treće godine života.

Procenjuje se da je u tom dobu dete još uvek suviše mlado da bi na njega uticalo ono što bi roditelji mogli da

mu kažu. Ako je još mlađe, tim je samo još bolje. U stvari, nije mnogo ni važno da li roditelji pokušavaju ili ne da upravljaju njegovim ponašanjem. Oni i ne prisustvuju toj probi, a dete treba da izabere devet predmeta između trideset koji se predlože. Dve greške su dovoljne da se odustane. Ako se dečak ne prevari, onda se on vaspitava kao Inkarnacija i dobija produbljeno obrazovanje. Kad napuni sedam godina, čitaju mu predskazanja koja se tiču njegove budućnosti. Smatra se, u stvari, da je u tom dobu on u potpunosti sposoban da shvati izrečeni ili neizrečeni smisao. Moje lično iskustvo uverava me da u tome savršeno uspeva!

Lama koji je »s poštovanjem« stajao uz mene, morao je svakako misliti na sve to dok mi je pokazivao najzanimljivije predele u tom kraju. Desno od reke, mogao se naći u izobilju *Noli-me-tangere* čiji sok služi da se skidaju otvrdline i bradavice, i da se ublažava vodena bolest i žutica. Pod vodama jednog jezera koje mi pokaza, rastao je *Polygonum Hydropiper*, trava sa bodljama i ružičastim cvetićima čiji listovi leče reumatične bolove i od kojih se spravlja lek protiv kolere. Ali tu su bile samo vrste poznatih trava, jer su one ređe rasle samo u Gornjim oblastima.

Sada ću za ljubitelje travarstva dati nekoliko obaveštenja o travama koje najčešće upotrebljavamo i o načinu na koji se koriste. U tome ću se služiti latinskim jezikom.

Allium sativum je veoma dobar antiseptik koji takođe služi da se leči astma i plućna oboljenja. Drugi izvrstan antiseptik, ali samo u malim dozama, je *Balsamodendron myrrha* koji se naročito primenjuje na desni i sluzokožu. U obliku napitka, ublažava histeriju.

Sok jedne krupne biljke s kremastim cvetom odbija sve insekte koji hoće da ubadaju. Njeno latinsko ime je *Becconia cordata*, ime koje je možda dovoljno da ih uplašiši ako ga slučajno znaju! Jedna druga biljka ima to dejstvo da širi zenice, *Ephedra sinica*, koja deluje slično kao atropin, i koja je posebno efikasna u slučajevima niskog arterijskog pritiska, dajući nam istovremeno i jedan od

najboljih lekova protiv astme. Da bi se pripremila, njene grančice i koren, posle sušenja, tucani su u prah.

Neprijatan zadah koji nastaje gnojenjem čini koleru još neugodnijom i za lekara i za bolesnika. *Ligusticum levisticum* uništava sve zadahe. Jedna reč za žene: *Laticama Hibiscus-rosis* — *sinesis-a* Kineskinje se služe da bi crnile obrve i cipele! Ovo lišće, prokuvano, daje osvežavajući losion za one koji pate od groznice. Evo i još nečega za žene: *Lilium tigrinum* leči potpuno bolove jajnika, dok lišće *Flacourita indica-e* pomaže ženama da prebrode većinu teškoća »osobenih« za njih.

U grupi *Sumachs Rhus*, *Vernicifera* služi Kinezima i Japancima za spravljanje »kineskog« laka. *Glabra* pomaže dijabetičarima, a *Aromatica* je od velike pomoći za bolesti kože, mokraćne puteve i cistitise. Drugi moćan konstruktor, koji se koristi kod gnojenja bešike, dobija se iz lišća *Arctestaphylouva ursi*. Kinezi više vole cvet *Bignonia grans diflora* od koga spravljaju konstruktor za čestu upotrebu. Kasnije, u zarobljeničkim logorima, imao sam priliku da proverim stvarnu efikasnost *Polygonum bistorta-e*, u slučajevima hronične dizenterije.

Žene koje se nisu čuvalе pri ljubavi, često su koristile konstruktor na bazi *Polygonum erectum-a*: veoma pogodan način da se obavi pobačaj. U slučaju opekotina, mi možemo pacijentu da damo »novu kožu«. *Siegesbeckia orientalis* je visoka biljka koja ide više od metra u visinu i čiji je cvet žut. Njen sok primenjen na rane ili opekotine presvlači ih novom kožom poput lepka. Kao napitak, ima slično dejstvo kamilici. *Piper augustifolium* služi za zgrušnjavanje krvi na ranama. Naličje ovog lista u obliku srca veoma je delotvorno. Ovde se radi samo o vrlo poznatim vrstama. Što se tiče ostalih, one u većini nemaju latinska imena, jer zapadni svet koji ima zadatak da ih krštava i ne zna za njih. O ovome sam govorio jedino zbog toga da bih pokazao da ni mi nismo neznalice kada se radi o lečenju biljem.

U tom osunčanom danu, doline i skrivena mesta na kojima su rasle ove biljke, savršeno su bile vidljive sa naše opservatorije. Iznad toga prostirao se sve pustošnji kraj. Druga strana planine na čijem je boku visila

naša lamaserija, bila je, kako mi rekoše, veoma štura. Nekoliko dana kasnije u to sam mogao i sam da se uverim, lebdeći u vazduhu na krilima zmaja.

Još tokom jutra, Lama Mingyar Dondup beše me privzao:

— Jedna grupa kaluđera ide da pregleda zaravan sa koje se puštaju zmajevi — reče mi on. — Idemo sa njima, Lobsang, stigao je veliki dan.

Nije mi trebalo više da bih se osetio spremnim da pođem, toliko sam goreo od nestrpljenja. Dole, na glavnoj kapiji, čekali su nas kaluđeri u crvenim mantijama; sidismo s njima niz stepenice koje su vodile na zaravan preko koje su brisali vetrovi. Rastinje je bilo retko na ovom stenovitom proplanku prepokrivenom samo tankom naslagom zemlje. Nekoliko pojedinačnih grmova grčevito su se priljubili uz planinu kao da se boje da se ne prevrnu preko ruba i odlete u provaliju. Iznad naših glava, na krovu lamaserije, vetar beše razvijorio molitvene zastavice. S vremena na vreme, jarboli bi zapucketali i zacvileli kao što su to već vekovima činili, ali su se držali dobro.

Priđosmo kamenitoj ivici zaravni, naslonjenoj na podnožje padine koja vodi vrhu planine. Na desetak metara odatle nalazio se procep iz koga se vetar izvijao brzinom rafala, dižući povremeno u vazduh kamenje ili pramenje lišaja koje je promicalo kao strele. Vetar koji je brisao dolinom duboko ispod lamaserije, naletao je na planinu i pošto nije imao drugi izlaz, morao je da se zavuču u procep. Pritisak je rastao i on je u visinu naše zaravni stizao uz moćan huk kojim je pozdravljao svoju novu slobodu. Ponekad, u vreme uragana, reklo bi se kao da su demoni umakli iz dubina provalija i da uz urlanje traže svoj plen. Pritisak se u procepu menjao zavisno od vetrova koji su uletali, tako da je ovo »urlanje« bivalo jače ili slabije.

Ali toga jutra struja je bila ujednačena. Pričali su mi da je rafal umeo da zahvati malu decu, odigne ih od zemlje i ponese kroz vazduh, da bi završili smrvljeni na stenama posle pada od dve hiljade metara. To me više nije čudilo. Zaravan je, međutim, bila vrlo pogodna za

lansiranje zmajeva, jer je vazdušni stub bio tako jak da se dizao u vertikali. To nam je bilo prikazano pomoću malih zmajeva, nalik onima koje sam imao kod kuće. Bilo je iznenađujuće osetiti kako čak i tako mala naprava vuče u vazduh ruku koja je drži.

Vodeći nas duž zaravni, iskusni ljudi pokazivali su nam opasnosti koje je valjalo izbeći, vrhove poznate postrujama koje vuku nadole, kao i one koje letača nose popreko. Rekoše nam kako svaki kaluđer koji hoće da leti mora da ponese i kameni privezan svilenom *khatom*; na njoj je bila ispisana molitva bogovima vazduha, kojom se umoljavaju da blagoslove onog koji zalazi u njihovo carstvo. Na dobroj visini, taj kamen je bacan uz vetar. *Khata* se odmotavala i tako su »Bogovi vetra« mogli da pročitaju molitvu i — tako smo se nadali — da svoju zaštitu podare »letaču«.

Po povratku u lamaseriju, bilo je potrebno mnogo hodanja tamo i amo da bismo prikupili materijal. Sve je bilo podvrgnuto pomnom pregledu. Jelova građa koja je morala biti bez čvorova i drugih grešaka bila je pregledana santimetar po santimetar. Svila je bila prostrta na određenoj površini i kaluđeri koji su se kretali četvornoške brižljivo su pretražili svaki kvadratni metar. Kada su ovi preliminarni pregledi završeni, pristupilo se sastavljanju, pomoću užadi i drvenih uglova. Ovakav zmaj imao je oblik sanduka od tri metra sa tri, i pola metra dubine. Krila su imala raspon od tri metra. Na njihovim krajevima, ali sa donje strane, trebalo je pričvrstiti komade bambusa polukružnog oblika koji su služili kao klizači i štitili krila prilikom poletanja i sletanja. Dno sanduka bilo je ojačano i postavljeno na dugačak bambusov nosač čiji je kraj bio povrnut kao tibetanske čizme. Ovaj bambus koji je bio debeo kao moj zglavak bio je pričvršćen na takav način da čak i kad se nalazio na zemlji, svila nije mogla da dodiruje tle. Nisam se osetio nimalo ohrabrenim kad sam video uže ispleteno od kostreti jaka, jer mi se nije učinilo dovoljno jakim. Načinije od njega oblik »V« čije krajeve vezaše ispod krila, dok je vrh dosegao taman do visine klizača. Dva kaluđera podigoše zmaja i odneše ga na ivicu zaravni. Iznad vaz-

dušnog stuba zametnu se prava borba i još mnogi kaluđeri dotrčase u pomoć da bi ga zadržali da ne poleti.

Za prvi pokušaj bilo je odlučeno da se ne koriste konji; sami je trebalo da potežemo uže. Kaluđeri su bili spremni da poslušaju Nadzornika Letenja koji je preuzeo upravu nad operacijama. Na njegov znak, počеше da trče što su brže mogli vukući spravu. Naletevši na struju koja je izbijala iz procepa, ona poskoči kao velika ptica. Kaluđeri koji su zaista bili vešti popustiše uže na vreme da bi zmaj mogao da uzleti. Dok su ga oni još uvek čvrsto držali, jedan kaluđer podvi mantiju do pojasa i uspuza se do tri metra visine otprilike da bi izmerio snagu vazdušnog stuba. Za njim pođe još jedan i obojica se uspuzaše još više da bi i treći pokušao da se popne. Ali ako je letilica mogla da podnese teret dva čoveka i jednog dečaka, potisak nije bio dovoljno jak za trojicu ljudi. Nadzornik odlučí da ga treba povećati. Stoga kaluđeri potegoše letilicu, pazeći da je ne navuku na struje koje obaraju. Sklonismo se svi sa »sletne staze« izuzev kaluđerâ koji su držali uže i dvojice drugih čiji je posao bio da pridrže krila zmaja u trenutku kada dotakne zemlju. On se spusti lagano, kao da žali što mora nazad na zemlju pošto je okušao slobode neba. Kliznuo je po tlu uz lako podrhtavanje i najzad se umirio, dok je svaki od dvojice kaluđera držao po jedan kraj krila.

Prema uputstvima Nadzornika Letenja, svila je bila još više zategnuta na armaturi i drveni uglíci zavučeni između planši da ne bi bilo zazora. Krila su bila razgrađena i ponovo sastavljena pod drugim uglom, i tada se pristupilo drugom pokušaju. Ovoga puta zmaj podnese lako tri čoveka, i povrh toga zamalo još ne odiže i dečaka. Nadzornik Letenja, zadovoljan, dade znak da se načini proba s kamenom težine jednog čoveka.

Još jedanput su kaluđeri morali da izdrže borbu protiv vazdušnog stuba; još jednom zategoše uže, i kamen sa zmajem izdiže se u jednom poskoku. Nemirni vetar naterá ga da zaigra. Posmatrajući ga, a naročito pomišljajući da sam ja mogao biti na mestu kamena, nadode mi čudan osećaj u predelu stomaka! Zmaj je potom ponovo

vraćen na zemlju i donet na mesto poletanja. Jedan lama koji je imao iskustva u letenju dade mi znak:

— Ja se penjem prvi — reče mi on — posle ti dolaziš na red.

On me dovede do sprave zbog novih objašnjenja.

— Gledaj — reče mi — ovde staviš nogu, na ovo drvo, hvatajući se rukom za ovu prečku. Kad se nađeš u vazduhu, onda se spuštaš u ovo »V« i sedaš na ovaj deo užeta koji je ojačan. Kod prizemljenja, čim budeš na dva, tri metra od zemlje, skači. To je najsigurniji način. Sad idem ja, a ti gledaj dobro.

Ovoga puta, uzletanje su obezbeđivali konji. Na znak jednoga lame, oni krenuše galopom, zmaj kliznu napred, naiđe na vazdušni stub i odskoči. Na trideset metara iznad naših glava, što znači na hiljadu metara iznad dna provalije, lama se spusti duž užeta i smesti se u izrez »V« koji se njihao nad bezdanom. Zatim uzlete sve više i više, zahvaljujući kaluđerima koji su naizmenično vukli i popuštali uže. Na znak »letača« — snažan trzaj užetom — ljudi povukoše zmaja koji se malo pomalo spusti, njišući se i kružeći kao i svi zmajevi ovoga sveta. Sedam metara, tri metra . . . lama je visio držeći se rukama. Najzad se pusti i posle vratolomnog skoka nađe se na nogama.

— Sada je na tebe red, Lobsang — reče mi on, otrešajući mantiju. — Pokaži nam za šta si ti sposoban.

Veliki trenutak je bio tu. Istinu govoreći, zmajevi su mi tada ulivali tek umereno oduševljenje. »Glupa razonoda, mislio sam. I opasna. Kome pada na pamet da tako uništava jednu karijeru koja toliko obećava!« Pokušao sam da se utešim misleći na predskazanja. Ako nastradam, to će značiti da su se astrolozi prevarili, a oni nikada nisu činili tako grube greške! Krenuh prema mestu odakle se poletalo; noge me nisu slušale tako dobro kako bih želeo. Među nama rečeno, nisu me slušale uopšte! Smestih se na nosač i uhvatih rukom za drvenu prečku koja mi je bila na dohvat.

— Spreman sam — rekoh neubedljivo, jer još nikada u životu nisam bio tako nesiguran.

Vreme kao da stade. Konji krenuše galopom, uže poče da se zateže takvom sporošću koja je već sama za sebe bila mučenje, letilica uzdrhta i odjednom se tako zanesa da zamalo ne ispustih prečku, dok mi se stomak podiže. »Ovo su mi poslednji trenuci na zemlji«, pomislih sklapajući oči, jer više nije bilo razloga da se služim njima. Moj stomak je nepovoljno odgovarao na njihanje lju-ljaške. »Loše poletanje za astralni svet«, pomislih. Otvorih oči bez oduševljenja... i ono što videh izazva takav šok da ih radije ponovo sklopim. Obnovljeni protesti stomaka uplašije me da će se desiti ono najgore, zato pregledah još jednom da bih za slučaj potrebe utvrdio svoj položaj. Pogled je bio tako lep da zauvek zaboravih sve nelagodnosti! Zmaj je poskakivao, naginjao se, njihao, hvatajući visinu. Tamo preko planina prostirala se sura zemlja, a nešto bliže lavine behu ostavile za sobom zja-peće ožiljke koje je dobronamerni lišaj mestimično pokušavao sa manje ili više uspeha da sakrije. U dnu horizonta, poslednji zraci sunca pretvarali su vode jednog jezera u tečno zlato.

Snažan udar propraćen trzajem: pomislih da mi je stomak ostao zakačen za kakav greben. Prvi put pogledah ispod sebe. One male tamnocrvene tačke, to su bili kaluđeri. Odjednom počеше da narastaju; vukli su me nazad na zemlju. Zmaj odjednom počе mahnito da poskakuje; da bi ga održali u ravnoteži, kaluđeri potegoše još jače uže. Ja se odjednom setih da nisam zauzeo mesto u onom uglu »V«! Odmah počučnuh, počeh da se puštam klizeći, stežući uže između ruku i prekrštenih nogu; ali na »V« stigoh tako brzo da mi se učini da me ono preseče na pola. Tada sam već bio na šest ili sedam metara od zemlje i više nije bilo vremena za gubljenje. Grabeći uže rukama, sačekah da se nađem na dva metra da bih se pustio. Jedno prevrtanje i spuštanje je bilo gotovo.

— Mali — reče mi Nadzornik Letenja — nije bilo loše. Dobro ti je došlo da se setiš one petlje »V«, inače bi polomio obe noge. Kad i drugi budu obavili let, ti možeš ponovo.

Sledeći, jedan mladi kaluđer, prođe bolje od mene, jer se on seti da se odmah smesti u petlju. Ali kad nam se siroti momak pridružio posle sjajnog prizemljenja, on pade na zemlju, zgrčenih ruku, zelen u licu: od letenja mu beše pripala muka. Treći je bio jedan kaluđer, veoma zadovoljan sobom, koga niko nije voleo zbog neprestanog hvalisanja. Ovo je bila njegova treća ekspedicija i on se smatrao najboljim »letačem« koji je ikada postojao. On se uzdiže na oko sto pedeset metara. Ali umesto da se spusti u petlju, on se uspravi, uspuza se u letilicu, izgubi ravnotežu i ispade na donjem kraju. Nekoliko trenutaka je visio o jednoj ruci, i još ga videsmo kako uzaludno pokušava da se uhvati i drugom... Kad se letilica zanesa, to ga primora da se pusti i on slete hiljadu i pet stotina metara niže da se razbije o stene. Sećam se kako je njegova mantija lepršala kroz vazduh poput oblaka crvenog kao krv.

Ova nesreća ohladi malo naš žar, ali ne toliko da bismo prestali s letenjem. Zmaj beše vrašen na zemlju da bi se popravila oštećenja, ako ih ima. Zatim se ponovo ja popeh. Ovoga puta kliznuh u petlju čim je zmaj dostigao visinu od trideset metara. Spustivši pogled, spazih kaluđere koji su silazili u provaliju: odlazili su da potraže telo koje je bilo još samo crvena masa, bezoblična, raspljoštena po steni. Podigavši glavu prema sanduku, dođe mi na um da bi čovek koji bi stajao u njegovoj unutrašnjosti mogao da menja položaj i da polako povećava potisak. Zar nisam još prilikom one moje nesrećne pustolovine na krovu onog seljaka — posred izmeta od jaka — bio u stanju da hvatam visinu potežući za uže mog zmaja? »O tome treba da popričam s mojim Učiteljem«, pomislih.

U tom trenutku letilica kao da okrenu naglavačke, što mi donese tako iznenadnu i neočekivanu mučninu da se zamalo ne ispustih. Na zemlji, kaluđeri su potezali uže kao pomahnitali. Nailaskom noći, stene su se hladile, vetar je manjom snagom duvao preko doline i vazdušni stub koji je izbijao iz procepa u mnogome je izgubio svoju snagu. Potisak je bio gotovo ravan nuli. Na tri metra od zemlje skočih, i letilica se, nakon poslednjeg trzaja,

sruči na mene. Moja glava probi svilu preko sanduka i ja se nađoh u sedećem položaju na kamenitom tlu, nepomičan i tako duboko zaokupljen svojim mislima da ostali pomisliše da sam povređen. Lama Mingyar Dondup pritrča mi u pomoć.

— Sa jednom prečkom ovde za koju bi se držalo — rekoh mu ja — trebalo bi da bude moguće menjati ugao sanduka i tako pomalo kontrolisati potisak.

Nadzornik Letenja je čuo šta govorim:

— Tačno, mladiću — reče on — ali ko će da proba?

— Ja — odgovorih — sa dozvolom mog Učitelja.

Jedan drugi lama okrenu se prema meni, smešeci se:

— Ti si lama, ti imaš sva prava, Lobsang — reče on — i ne moraš ni od koga da tražiš dozvolu.

— Oh, još kako — rekoh — moj Učitelj me je naučio svemu što znam, sve svoje vreme poklanja mom obražovanju, što znači da je na njemu da odluči.

Pošto je dao da se zmaj odnese sa zaravni, Nadzornik Letenja me odvede u svoju sobu i tu mi pokaza smanjene modele različitih tipova. Jedan od njih nejasno je podsećao na pticu čija bi krila bila produžena.

— Ovo je reprodukcija onog kojeg smo puštali, ima već dosta dugo — reče on. — Jedan čovek je bio u njemu. Pošto je preleteo nekih tridesetak kilometara, razbio se o planinu. Posle toga, više nismo pokušavali sa sličnim letovima. Evo sada jednog tipa letilice približnog onome koji ti imaš u glavi. Gledaj, prečka je ovde, ispod ručke za koju se pridržava. Na drugom kraju zgrade, u onom napuštenom skladištu, imamo jedan koji je potpuno spreman, čija je armatura gotova. Nisam nikada mogao da nađem nekog ko bi ga isprobao, a ja sam opet malo pretežak.

Kako je on imao dobrih sto pedeset kilograma, ta primedba nije mnogo ličila na preterivanje.

— Noćas ćemo uspostaviti horoskop — reče Lama Mingyar Dondup koji beše ušao za vreme razgovora — i videćemo šta kažu zvezde.

Ujutru mi nadzornik Letenja poruči da će raditi na zmajima »kojima se može upravljati« i da me poziva da mu se pridružim. U pratnji mog Učitelja — koji mi reče

da se horoskop pokazao savršenim — odoh u radionicu koju je Nadzornik uredio u jednom starom skladištu. Gomile »egzotičnog drveta« bile su naslagane na zemlji, a na zidovima su bili pričvršćeni planovi letilica. Specijalni model koji je trebalo da isprobam visio je o svodu tavance. Nadzornik poteže jedno užo i na moje veliko iznenađenje letilica se spusti na našu visinu, zahvaljujući bez sumnje nekom sistemu vitla. Na njegov poziv, popeh se u letilicu. Pri dnu sanduka bile su smeštene mnogobrojne traverze; bilo je lako smestiti se na njima, dok je jedna prečka u visini grudi omogućavala da se čovek čvrsto drži. Ispitali smo letilicu santimetar po santimetar. Svila je bila skinuta i Nadzornik mi reče da će on lično postaviti novu. Krila nisu bila prava, već povijena; imala su više od tri metra u dužinu, što mi dade osećaj da će potisak biti sjajan.

Sutradan je zmaj bio prenet na zaravan; prolazeći kraj procepa iz kojeg je izbijao snažan vazdušni stub, kaluđeri ga s mukom zadržavaju. Kad su uspeli da ga postave kako treba, ja se svestan svoje važnosti uspenhah u sanduk. Umesto konja, ovoga puta kaluđeri su se spremali da povuku zmaja; smatralo se, naime, da će oni bolje kontrolisati let. Kad sam se smestio, doviknuh im:

— *Tra-di, them-pa!* (Spreman, vuci!)

Zatim, kad drhtaj prođe kroz armaturu, zaurlah:

— O-na dö-a! (Do viđenja!)

Iznenadni trzaj, i letilica se uzdiže kao strela. »Sva je sreća što se ovako čvrsto držim, pomislih, inače bi večeras krenuli da traže moju lutajuću senku, a ja ne bih baš bio nezadovoljan da sačuvam ovo telo još neko vreme«. Kaluđeri su manevrisali veoma vešto i zmaj nastavi da se penje. Izbacih kamen sa molitvom upućenom bogovima vetra i zamalo ne pogodih njime jednog kaluđera; pao je tačno pred njegove noge, tako da je kasnije mogao još da posluži. Što se tiče Nadzornika, poigravao je u mestu i s nestrpljenjem iščekivao početak eksperimenta. Zato odlučih da počinem bez odlaganja. Menjajući oprežno svoj položaj, otkrih da je u značajnoj meri moguće izmeniti »potisak« i »držanje« letilice.

Preterano samopouzdanje učini me neopreznim. Način pokret prema zadnjem delu sanduka, i zmaj se su-
novrati kao kamen. Moje noge skliznuše s prečke i ja se
nadoh rukama obešen o nju. Uprkos mantiji koju mi ve-
tar beše zadigao preko glave, pođe mi za rukom da se
izdignem i da ponovo zauzmem normalan položaj. Pad
je bio zaustavljen u mestu i zmaj se ponovo vinu u nebo.
Kad najzad izvukoh glavu iz mantije, mogao sam da os-
motrim situaciju. Da nisam bio lama čija je glava bila
uredno obrijana, koša bi mi se sigurno digla na glavi:
nalazio sam se na šezdeset metara od tla. Kasnije su mi
kaluđeri rekli da sam bio pao na petnaest metara pre
nego što je zmaj ponovo uhvatio visinu.

Za trenutak sam ostao držeći se za prečku, dašćući,
i iscrpljen nedostatkom kiseonika. Ali odjednom zmaj
poče ponovo da se tresе: kaluđeri su ga spuštali uz hi-
ljadu opreza da ne bi oštetili ovaj prototip velike vred-
nosti.

Posle spuštanja, Nadzornik mi uputi pogled pun
nežnosti, i svojim snažnim rukama obgrli me oko ramena
s takvim oduševljenjem da sam bio siguran da će mi
zdrobiti kosti. Niko nije imao prava da kaže ni reč: nje-
gove su »teorije«, naime, odavno bile izrađene, samo što
mu njegova korpulencija nije dozvoljavala da ih lično
isproba. Što se mene tiče, čim bi zastao u govoru da
uzme dah, neumorno sam ponavljao da sam očaran i da
u letenju nalazim isto toliko zadovoljstvo koliko i on u
crtanju planova i izučavanju učinka.

— Da, da, Lobsang — govorio je. — Ali, čekaj da
vidimo malo... A ako ovo pomerimo malo da tu pri-
čvrstimo traverzu? Da... to će ići. Najzad, možemo da
probamo... A kažeš da se malo naginjao na stranu kad
si ovo... šta, zapravo?

I tako redom. Posle svakog leta izmene, posle sva-
ke izmene nov let. Nisam se nijednog trenutka dosadi-
vao, naprotiv. Mimo mene, nikom drugom nije bilo do-
pušteno da leti na *mojoj* letilici, čak ni da stavi nogu u
nju. Svaki let je donosio izmene, poboljšanja, od kojih
je nešto najznačajnije, po mom mišljenju, bio sigurno-
sni pojas!

Posle tih prvih dana, počeo sam da delim vreme iz-
među trava i zmajeva. Stari Nadzornik je imao veliki
uticaj i stalno je govorio kako je za mene važno, s obzi-
rom na predskazanja koja se tiču moje budućnosti, da
podjednako upoznam i sprave za letenje i da budem spo-
soban da pronalazim i klasiram biljke. Tri dana u ne-
delji bila su, znači, rezervisana za zmajeve. Ostatak vre-
mena, išao sam na konju od grupe do grupe da bih nau-
čio što je moguće više stvari za što je moguće kraće
vreme. Često, posmatrajući sa svojih »visina« kraj koji
mi je postao veoma prisan, primećivao sam crne šatore
od jakove kože koje su podizali skupljači trava. Ono što
sam tih dana naučio od njih, kasnije mi je mnogo kori-
stilo u životu.

Ali, sve lepe stvari brzo prolaze. Naši dani bili su
posvećeni radu, često veoma napornom radu, ali kraj na-
šeg tromesečnog boravka ipak dođe suviše brzo. Tako je
završen taj prvi odlazak u brda, prvi u čitavom nizu veo-
ma prijatnih, koji će nas takođe odvesti i u drugu lama-
seriju Tra Yerpe, nedaleko od Lase. Pripremismo svoj
skromni prtljag bez velikog oduševljenja. Nadzornik Le-
tenja dade mi na poklon jedan divan model zmaja koji je
napravio specijalno za mene. Sutradan krenusmo nazad.
Kao i u dolasku, jedna manja grupa ubrzano je prelazila
deonice, dok je glavnina ekspedicije, sa kaluđerima, uče-
nicima i teglećom marvom, pratila umerenijim hodom. Sa
radošću smo ponovo ugledali Gvozdenu Planinu, ali ne
i bez nostalgije što smo se morali rastati od novih pri-
jatelja i slobodnog života u planinama.

Jednog jutra, dok sam se osećao u punom skladu sa svetom oko sebe i dok sam razmišljao šta da uradim sa onih pola sata što sam još imao do službe, Lama Mingyar Dondup dođe do mene.

— Idemo malo da prošetamo — reče mi on. — Imam jedan mali posao za tebe.

Poskočih od radosti što ću izići sa njim. Nije nam dugo trebalo da se spremimo i krenemo. Dok smo hodali podno brda, Lama Mingyar Dondup mi reče:

— Stigla nam je jedna kineska delegacija. Malo ćemo pogledati njene članove, da vidimo kako izgledaju.

Moj prvi utisak je bio izrazito nepovoljan. U unutrašnjosti misije, Kinezi su šetali prostorijama, ohola izgleda, ili su istovarali kutije i sanduke. Video sam da imaju toliko oružja da bi mogli opremiti malu vojsku. Zbog svog rasta, mogao sam da vodim »istragu« mnogo laške nego što bi to mogao neko stariji. U stvari, puzeći bez šuma, uspeo sam da se primaknem jednom otvorenom prozoru kroz koji sam mogao da ih uhodim, sve dok jedan od njih nije podigao glavu. Spazivši me, on opsova... što je jasno predskazivalo šta će mi se desiti u najskorijoj budućnosti. On potraži nešto čime će se hitnuti na mene, ali ja sam se već bio povukao pre nego što je stigao da ostvari svoju pretnju.

Vraćajući se putem za Lingkhor, rekoh svom Učitelju:

— Da ste samo videli kako su njihove aure postale crvene! I kako samo mašu onim svojim noževima!

Lama Mingyar Dondup ostade zamišljen celim putem.

— Mnogo sam razmišljao o Kinezima — reče mi on posle večere — i predložiću Preuzvišenom da iskoristi tvoj izuzetni talenat. Osećaš li se sposobnim da ih posmatraš kroz jedan paravan, ako dođe do toga?

Šta sam mogao drugo nego da odgovorim:

— Ako vi mislite da mogu, onda znači da sam sposoban.

Sutradan ne videh svog Učitelja čitavog dana, ali sledećeg dana me je zaposlio tokom prepodneva, a u vreme ručka me uze na stranu.

— Posle podne ćemo poći da se prošetamo, Lobsang — reče mi on. — Evo ti jedne marame prvog reda. Nije ti potrebna dalekovidost da bi shvatio kud ćemo ići. Imas deset minuta da se spremiš. Posle mi se pridruži ovde, moram najpre da govorim sa Starešinom.

Još jednom podosmo izrovanim putem koji je silazio sa planine. Jedna prečica koja je vodila preko jugozapadnog obronka pomože nam da brzo stignemo u Norbu Linga, ili u Park Dragulja. Dalaj Lama je mnogo voleo taj park u kome je provodio najveći deo slobodnog vremena. Spolja gledano, Potala je delovala veličanstveno, ali unutra je bilo zagušljivo zbog nedovoljnog provetravanja i zbog prevelikog broja lampica na maslac koje su gorele već čitavu večnost. Tokom godina, mnogo maslaca se bilo prosulo po podovima. Često bi se desilo da se neki lama oklizne, i Dalaj Lama je zbog toga najčešće boravio u Norbu Linga.

Park Dragulja, star tek preko sto godina, bio je okružen zidom od četiri metra visine. Palata sa zlatnim kupolama sastojala se od tri zgrade namenjene administraciji. Prostor u unutrašnjosti, zaštićen drugim zidom, služio je Dalaj Lami kao park za odmor. Govorilo se kako činovnici nemaju pravo da uđu u njega. To uopšte nije tačno. Jednostavno im je bilo zabranjeno da tu vode administrativne razgovore. Što se mene tiče, odlazio sam u taj vrt tridesetak puta i odlično ga poznajem. Tu je bilo uređeno prekrasno veštačko jezero kao i dva ostrva sa letnjom rezidencijom na svakom od njih, do kojih se

dolazilo kamenim nasipom sa severozapadne strane. Dalaj Lama je često bivao na jednom ili drugom ostrvu gde se odavao dugim razmišljanjima. U unutrašnjosti parka bila je raspoređena njegova lična straža, otprilike pet stotina ljudi. Eto na šta je ličilo mesto koje je tog dana trebalo da posetim prvi put, u pratnji mog Učitelja.

Pošto smo prošli kroz prekrasne vrtove, uđosmo u zagrađeni deo kroz jedna ukrašena vrata. Mirne vode jezera presijavale su se kao ogledalo. Kameni nasip je bio obojen krečom i mi krenusmo naviše da bismo stigli do udaljenog ostrva gde se Preuzvišeni odao dubokom razmišljanju. Kad pridosmo, on podiže pogled i osmehnu nam se. Bacivši se na kolena, položismo marame pred njegove noge i on nas pozva da sednemo prema njemu. Zatim pozvoni da bismo dobili čaj bez koga Tibetanac ne može da vodi razgovor.

Kad je čaj bio poslužen i kad se povukao lama koji ga je doneo, Dalaj Lama me pogleda.

— Naš dobri prijatelj Mingyar kaže da ti se nisu sviđele aure kineske delegacije. Kaže da su svi naoružani do zuba. Tvoja vidovitost nije izneverila ni u jednoj od proba kojima si bio podvrgnut, bilo da si znao za njih ili da nisi. Šta misliš o onim ljudima?

Njegovo pitanje me veoma zbuni. Nikako nisam voleo da govorim drugima — sem ako to nije bio Lama Mingyar Dondup — kako sam video »bolje« i šta su one za mene značile. Mislio sam, u stvari, da oni koji nisu sposobni da ih sami tumače, nisu ni određeni da znaju ono što ja znam. Ali kako to reći Šefu Države? A naročito Šefu Države koji nije bio vidovit?

— Čestiti Milostivi Zaštitniče — odgovorih — veoma sam neuk umetnosti čitanja tuđih aura, pa sam prema tome nedostojan da izražavam mišljenje.

Nije mi to mnogo pomoglo, jer Premudri odgovori:

— Ti si od onih kojima je dar dat s rođenjem. On je, k tome, razvijen primenom starih umetnosti. Tvoja dužnost je da govoriš. S tim ciljem si i odgojen. Slušam te.

— Čestiti Milostivi Zaštitniče, namere tih ljudi su paklene. Boje njihovih aura označavaju izdaju.

Da ne govorim mnogo o tome, ali Dalaj Lama je izgledao vrlo zadovoljan.

— U redu — reče on — ponovio si ono što si rekao Mingyaru. — Sutra ćeš se sakriti iza onog zastora i posmatraćeš Kineze kada budu ovde. Moramo da saznamo njihove namere. Sakrij se sada, da proverimo da li te neko može videti.

Pošto smo zaključili da nisam sasvim skriven, sluge malo pomeriše dva kamena lava tako da budeć potpuno zaklonjen. Napravismo probu posete, s tim što su lame preuzele ulogu kineske delegacije. Trudili su se da otokriju moje sklonište. Pročitah misao jednog od njih:

— Ako ga nađem, dobiću unapređenje!

Ali nije dobio ništa, jer je gledao na pogrešnu stranu. Premudri najzad izrazi svoje zadovoljstvo i reče mi da izađem. Posle nekoliko minuta razgovora, reče nam da dođemo sutradan jer će kineska delegacija pokušati da mu nametne neki ugovor. S tim mislima u glavi oprostitismo se od njega i vratismo u Chakpori.

Sutradan, u jedanaest, ponovo smo bili u unutrašnjem pojasu. Dalaj Lama me sačekta s osmehom i izjavi da se moram okrepiti — na to sam uvek bio spreman! — pre nego što uđem u svoje sklonište. Po njegovom naređenju, poslužiše nam delikatesnu hranu uvezenu iz Indije. Ne znam ni kako se zovu ta jela. Znam samo da je to bila vrlo prijatna zamena za čaj, tsampu i repu. Pošto sam tako uneo snagu, mogao sam s više oduševljenja da se suočim s perspektivom dugog očekivanja u nepokretnom stavu. Apsolutno mirovanje — neophodno za meditaciju — nije bilo nimalo teško za lame. Od najranijeg detinjstva, od sedme godine da budem precizniji, naučili su me da satima ostanem nepokretan. Za to su stavljali na glavu upaljenu lampicu na maslac i ja sam u položaju lotusa morao da ostanem dok se maslac potpuno ne istopi, što je moglo da potraje i dvanaest časova. Čekanje od dva, tri sata nije, dakle, predstavljalo nikakvu teškoću.

Dalaj Lama beše seo prema meni, u položaju lotusa, na tron izdignut dva metra iznad zemlje. Bio je nepomičan; kao i ja. Promukli uzvici i galama na kineskom do-

preše do nas. Kasnije sam saznao da su se kineske haljine učinile sumnjivim i da su ih morali pretresti da bi im oduzeli oružje. Posle toga su pušteni u unutrašnji pojas, predvođeni stražom, i mi ih vidismo kako kamenim nasipom stižu pred ulaz u paviljon. Jedan Veliki Lama zapeva: *Om! Ma-ni pad-me Hum*, ali umesto da ponove istu *mantru* kako je naglašava učtivost, Kinezi odgovoriše na svom jeziku:

— *O-mi-t'o-fo*. (Čuj nas, o Amida Buda).

— Nećeš imati težak posao, Lobsang — rekoh sebi — ovi pokazuju prave boje.

Iz svog skrovišta, video sam kako sjaje njihove aure. Posmatrao sam kako opalni prelivu ponekad probijaju sjaj mutnog crvenila i video sam snažna previranja njihovih misli nadahnutih mržnjom. Uočih da ih šaraju i cepaju strašne crvene pruge. Njihove aure nisu imale onaj svetli i čisti sjaj koji daju uzvišene misli; ružne i mutne, one su do kraja razotkrile duše koje smo mislile na korist i zločin. Ovi Kinezi su bili od onih za koje mi kažemo: »Reći su im lepe, ali duša im nije iskrena«.

Osmotrih Dalaj Lamu čije su boje ukazivale na tugu, jer on se sećao onih davnih vremena kad je odlazio u Kinu. On je bio plahe prirode, čak vrlo plahe... tada su crvene munje probijale njegovu auru, ali ja sam prema njemu osećao veliku naklonost i mom srcu, odmah posle Lame Mingyar Dondupa, on je bio najdraži.

Sastanak se mnogo otegao, bez mogućnosti da se okonča nekako korisno, jer su ti ljudi bili došli s određenim idejama u glavi, a nisu se mnogo ustručavali što se tiče izbora metoda. Oni su hteli teritorije, hteli su da upravljaju politikom Tibeta, ali pre svega su hteli zlato! Tog zlata, koje je predmet njihove stogodišnje pohlepe, ima na stotine tona u Tibetu, gde se ono smatra svetim metalom. Prema našem verovanju, kopati rudnike u traganju za zlatom znači skrnnaviti zemlju, tako da to nike ne čini. Postoje reke u kojima se mogu sakupljati zlatna zrnca koja matice spiraju s vrha planina. U oblasti Chang Tang video sam zlato na obalama nekih potoka kao što se na drugima nalazi pesak. Ta zna, posle topljenja, služila su da se prave ukrasi za

hramove, pošto je sveti metal prirodno namenjen za svetu upotrebu. Čak su i lampe za maslac bile zlatne. Na žalost, metal je tako mekan da ukrasi lako menjaju oblik.

Površina Tibeta je skoro osam puta veća od površine britanskih ostrva. Beskrajna prostranstva su praktično neistražena i poznato mi je, jer sam mnogo putovao sa Lamom Mingyar Dondupom, da se tu u obilju nalazi zlato, srebro i uranijum. Nikada nismo dozvolili zapadnjacima da istražuju te krajeve, iako su vršili pritiske, zbog one stare izreke koja kaže: »Tamo gde se pojavi čovek sa Zapada, tu je i rat«. Kad je reč o zlatu, ne treba zaboravit da ono u Tibetu nije redak metal nego sveti. Naša zemlja bi mogla biti rezervoar neiscrpnih bogatstava otvorenih za čitav svet, kad bi čovečanstvo pristalo da se ujedini u radu i miru, umesto da se iscrpljuje u iluzornom osvajanju vlasti.

Jednog jutra sam upravo prelistavao neki stari rukopis da bih ga predao graverima, kad Lama Mingyar Dondup dođe do mene.

— Lobsang — reče mi on — ostavi taj posao. Zove nas Presvetli. Moramo da odemo zajedno u Norbu Linga da protumačimo, ali iz zaklona, auru jednog stranca koji je došao iz zapadnog sveta. Požuri, jer On želi da popriča sa nama pre nego što ga primi. Neće biti marame, ni ceremonijala, požuri, to je sve!

Šta sam mogao da odgovorim? Za trenutak sam ga gledao zapanjeno, zatim ustadoh.

— Samo da navučem čistu haljinu, poštovani lama i Učitelju, i odmah sam spreman.

Nije mi bilo potrebno dugo da bih izgledao pristojno. Siđosmo pešice iz lamaserije, jer smo imali da predemo samo osam stotina metara. Straža nas odmah propusti, čim prepoznaše Lamu Mingyar Dondupa. Dalaj Lamu zatekosmo kako sedi na jednom tremu. Bez marame koju nisam imao da predam, osećao sam se nekako smešnim, jer nisam znao šta ću s rukama. Premudri nas pogleda smešeći se.

— Sedi, Mingyar — reče on — i ti, Lobsang. Niste gubili vreme.

Posedasmo i sačekasmo da on ponovo uzme reč. On je još neko vreme razmišljao, kao da želi da unese red u svoje misli.

— Pre mnogo vremena — reče on — vojska Crvenih Varvara (Engleza) napala je našu svetu zemlju. Ja sam tada otišao u Indiju, prvu etapu jednog veoma dugog putovanja. U godini Gvođenog Psa (1910), Kinezi su osvojili zemlju; njihova invazija bila je direktna posledica britanske. Ponovo sam krenuo put Indije i tamo sam sreo čoveka koga ćete danas videti. Sve to govorim za tebe, Lobsang, jer Mingyar me je pratio. Britanci su nam dali obećanja koja nisu održali. Danas hoću da znam da li je taj čovek iskren. Ti, Lobsang, nećeš da razumeš njegov govor; prema tome, to neće moći da utiče na tebe. Sklonjen iza ovog rešetkastog paravana, moći ćeš da osmatraš a da se ne otkriješ. Posmatraj njegovu auru i beleži svoje utiske kako te je učio tvoj Učitelj koji tako toplo govori o tebi. Sada mu, Mingyar, pokaži njegovo sklonište, jer je on na tebe više naviknut nego na mene, pa mislim i da te ceni više od samog Dalaj Lame.

Skriven iza rešetaka, već sam se bio umorio od gledanja oko sebe, osmatrajući ptice i njihanje grana. S vremena na vreme, žurno bih skrcao mrvice tsampe koju sam poneo sa sobom. Oblaci su klizili preko neba. Odjednom, poskočih kao da se desila neka nesreća. Ali, bila je to samo kapija koja je lupala u dnu vrta i odmah zatim udoše lame u zlatnim odorama kakve su se nosile u Dalaj Laminoj kući, a sa njima i neki nastrano obučeni čovek. Jedva sam se uzdržao da se ne odam, toliko me je bila uhvatila želja za smehom. Čovek je bio visok i vitak. Kosa mu je bila seda, lice belo, obrve retke a oči duboko upale. Usne veoma stroge. Ali odelo! Bilo je sašiveno od obične plave tkanine i na prednjem delu imalo dugačak red sjajnih dugmadi. Očigledno ga je pravio neki loš krojač, jer je okovratnik bio tako visok da je morao biti povrnut, kao i neki prišivci sa strane. Mora se reći da ja u ono vreme nisam imao pojma šta je to džep i kragna. U Tibetu, ljudi koji se ne bave manuelnim poslovima nose sasvim dugačke rukave koji im pot-

puno skrivaju ruke. A rukavi koje je ovaj imao bili su kratki i dosezali su samo do zglobova.

»Ipak ne može biti radnik«, pomislio sam, »jer su mu i ruke i lice nežni. Možda samo ne ume da se oblači...«

Njegova »haljina« padala je samo do bokova. »Mora da je siromašan«, pomislih.

Pantalone su mu bile preuske i očigledno suviše duge, jer je pri dnu morao da ih povrne. »U svakom odelu«, mislio sam, »mora da se oseća vrlo nelagodno pred Premudrim. Pitam se hoće li neko njegovog rasta da mu pozajmi pristojnu odeću.«

Tada mi pogled pade na njegove noge. Čudan prizor zaista, vrlo čudan. Bile su ugrane u nešto čudno crno, u nešto što se presijavalo kao da je presvučeno staklom. Nimalo slično našim valjenkama. Bio sam siguran da nikada više u životu neću videti nešto tako čudno! Mahinalno zabeležih boju njegove aure i svoje utiske. Izražavao se čas na tibetanskom, veoma dobro za stranca, čas bi ispuštao najčudniju kolekciju zvukova koje sam ikada čuo. Kasnije su mi rekli da je to engleski.

Kad je zavukao ruku u onaj našivak sa strane i odande izvukao komad belog platna, ostao sam zaprepašćen. Pred mojim začuđenim očima prineo je tu krpicu nosu i proizveo zvuk kakav daje trubica.

»Na taj način pozdravlja Presvetlog«, pomislih.

Kad je završio s pozdravom, čovek pažljivo vrati krpicu na isto mesto. Zatim pretraži po drugom našivku i odande izvuče papir meni nepoznatog kvaliteta: dok je naš bio žut, debeo i rapav, ovaj je bio beo, tanak i gladak.

»Kako se može pisati na takvom papiru?« — upitah se. »Olovka nema o šta da zagrebe, samo će kliziti!«

Onda čovek uze mali obojeni drveni štapić čije je srce izgledalo kao od čađi. Snabdeven time, on načini neke šare koje su prevazilazile svaku maštu. Po mom mišljenju, nije znao da piše, samo se pravio!

Sigurno je bio bogalj kad su mu dali da sedne na drveno postolje sa četiri nožice, dok su mu se noge kla-

tile. Morao je imati i povređenu kičmu jer ju je naslanjao na dve daske pričvršćene na zadnju stranu stolice. Počeo sam živo da saosećam sa njim: ne samo da mu je odelo loše stajalo, da nije umeo da piše i da je pokušavao da se prikaže zanimljivim duvajući u trubicu, nego uza sve to, sigurno da bi ispao još čudniji, nije umeo ni da sedi pristojno, već je morao da naslanja leđa i da pusti noge da mlataraju uprazno! Mnogo se vrpeljio, prekrštajući i raskrštajući noge. Odjednom, na svoj užas, videh ga kako podiže levu nogu, s donom okrenutim prema Dalaj Lami, što je za Tibetanca strahovito uvredljiv gest. Ali, mora da se i on toga setio, jer je brzo promenio položaj. Premudri mu učini veliku čast sedajući i sam na neku vrstu stolice i puštajući da mu vise noge. Ja ću našeg posetioca ovde zvati njegovim engleskim imenom: C.A. Bel.

Po boji njegove aure procenio sam da je stanje njegovog zdravlja osrednje: verovatno mu nije odgovarala klima. Izgledalo je da iskreno želi da bude na usluzi, ali je bilo očigledno — još uvek na osnovu njegovih boja — da ne želi da dovodi u opasnost svoju penziju čineći nešto što se ne sviđa njegovoj vladi. Hteo je da sledi izvesnu politiku, ali budući da je njegova vlada bila protivna, ostalo mu je samo da se nada da će mu budućnost dati za pravo.

Bili smo veoma dobro obavешteni o tom g. Belu. Raspolagali smo potrebnim podacima, datumom njegovog rođenja, kulminantnim tačkama njegove karijere, ukratko svime što je bilo potrebno da bi se predvidela njegova budućnost. Astrolozi su otkrili da je u prethodnom životu živio u Tibetu i da je tada izrazio želju da se prilikom reinkarnacije pojavi na Zapadu, u nadi da će doprineti zbliženju Istoka i Zapada. Kasnije sam čuo da je o tome govorio i u nekoj od svojih knjiiga. Bili smo uvereni da, u slučaju da svoju vladu ubedi u ono što je hteo, neće biti kineske invazije. Ali ta invazija je bila predskazana, a predskazanja se uvek ispunjavaju.

Engleska vlada je izgledala vrlo nepoverljiva: bojala se da Tibet ne veže za Rusiju, što joj nije odgovaralo. Engleska je odbijala da potpiše sporazum sa nama, a

u isto vreme nije htela da uspostavljam prijateljske odnose sa drugim zemljama. Svi ostali su mogli da sklapanju sporazume, ali Tibet nije. Stoga u Englezi počeli dobro da se znoje ispod onih svojih okovratnika od železe ili da nas osvoje ili da nas pridave — ne dajući nikakvu prednost ni jednom ni drugom rešenju! Taj g. Bel, koji se našao na licu mesta, mogao je da vidi da mi ne želimo da stanemo na bilo čiju stranu. Mi smo želeli da ostanemo sami sa sobom, da živimo na svoj način, i da izbegnemo sve strance koji su nam, u prošlosti, donosili samo nesreće, ruševine i patnje.

Presvetli je bio zadovoljan kad sam mu, posle odlaska g. Bela, izneo svoja zapažanja. Ali je samo mislio kako će da mi zada još posla.

— Da, da — uzviknu on — moramo još više razvijati tvoje sposobnosti. Biće ti od velike koristi u dalekim zemljama, videćeš. Podvrgnućemo te ubrzanijem hipnotičkom tretmanu, da u tvoju glavu uđe što je moguće više znanja.

On pozvoni za jednog od slugu.

— Hoću da vidim Mingyara Dondupa — reče on. — Nek dođe smesta.

Koji minut kasnije spazih svog Učitelja koji nam je mirno prilazio. Pitam se da li je postojao neko zbog koga bi on požurio! Ali pošto ga je Dalaj Lama smatrao prijateljem, nije ni pokušao da ubrza korak.

Moj učitelj sede uz mene, licem prema Premudrom. Jedan od slugu požuri da nas posluži čajem s maslacem i »stvarima iz Indije«. Kad smo se smestili, Dalaj Lama uze reč:

— Mingyar, nisi se prevario. Lobsang je veoma obdaren. On može još da napreduje, i mora da napreduje. Donesi sve odluke koje smatraš potrebnim da bi on mogao da dobije što potpunije i što brže obrazovanje. Iskristi sva raspoloživa sredstva jer, kako smo često imali priliku da čujemo, teški dani će doći za našu zemlju i potreban nam je neko ko će umeti da sačuva od zaborava naše knjige o starim umetnostima.

I tako moji dani počеше da teku ubrzano. Kasnije sam često dobijao hitne pozive da »tumačim« aure Dalaj Laminih gostiju.

Postao sam zvanični posetilac Potale i Norbu Linga. U Potali sam mogao da se služim i teleskopima koje sam toliko voleo. Jedan od njih, veliki astronomski model postavljen na teški tronožac, posebno mi se sviđao i ja sam provodio sate posmatrajući mesec i zvezde do kasno u noć.

U društvu Lame Mingyar Dondupa često sam odlazio u Lasu da posmatram ljude. Njegova dosta velika vidovitost i ogromno iskustvo u poznavanju ljudi pomogli u mu da prati moja prosuđivanja i produbljuje ih. Strast mu je bila da svrati u neku radnju i sluša trgovca koji na sav glas hvali svoju robu, da bismo mi procenjivali njenu vrednost čitajući njegove misli koje za nas nisu bile nikakva tajna. Moje pamćenje se takođe razvilo; satima su mi čitali veoma komplikovane tekstove koje sam zatim morao ponavljati. Na taj način tonuo sam u neku vrstu hipnoze na neodređeno vreme, a oni su mi dotle čitali odlomke iz naših najstarijih svetih pisama.

Glava XIV

TAJNE SEVERA I JETIJI

Nekako u to vreme otišli smo i u Visoke Oblasti Chang Tanga. Zadovoljiću se samo kratkim opisom tog kraja, jer bi veran izveštaj o našoj ekspediciji zahtevao nekoliko knjiga. Dalaj Lama je lično blagoslovio petnaest članova naše grupe i krenuli smo u najboljem raspoloženju, na mazgama, jer one prolaze tamo gde konji ne mogu. Sledili smo bej žurbe tok Tengri Tsoa, do velikih jezera Ziling Nora, krećući se neprestano prema severu. Pošto smo polako prešli lanac Tangla, našosmo se u neistraženom kraju. Koliko je trajao taj deo putovanja? Nije ni moguće da to tačno odredim, jer vreme nije imalo značenje za nas i nismo imali razloga za žurbu. Napredovali smo ne umarajući se i štedeći snagu i raspoloženje za poslove koji će tek doći.

Što smo više zalazili u Visoke Oblasti, penjući se neprestano, predeli su me sve više podsećali na beskrajne planinske lance i duboke kanjone mesečevog pejzaža koji sam video kroz teleskop u Potali. I mi smo, u stvari, imali pred sobom večne planine i iste provalije za koje se činilo da nemaju dna. U takvim uslovima, naše napredovanje bivalo je sve teže. Uskoro su mazge morale da stanu. Bile su iscrpljene nedostatkom kiseonika i nisu mogle da prođu stenovite klance iznad kojih smo se vrtoglavo njihali na konopcima od jakove kos-treti. Ostavismo ih na najskrovitijem mestu koje smo mogli naći, i sa njima ostadoše petorica najumornijih. Jedan kameni okrajak, nalik na kurjački očnjak ušiljen ka nebu, štiti ih je od vetrovitih udara koji su brisali pre-

ko golog kraja. Pri dnu stene, erozija beše načinila nešto nalik na špilju. Jednom okomitom stazom moglo se spustiti u dolinu gde se nalazilo mršavo rastinje, ali dovoljno da se prehrane mazge. Potok srebrnasta šuma živahno je proticao preko visoravni; sa same ivice litice bacao se u prazno i razbijao hiljadu metara niže, toliko nisko, u stvari, da odjeci njegovog pada nisu ni stizali do nas.

Tu smo se odmorili dva dana pre nego što smo postavili naše mučno penjanje. Tovar nam je pritiskao leđa i imali smo utisak da će nam se, zbog nedostatka kiseonika, pluća raspući. Ali i dalje smo napredovali preko procepa i provalija. Da bismo se prebacili na drugu stranu, često smo morali da bacamo gvozdene kuke vezane za užad... nadajući se da će se one tamo negde dobro zakačiti. Jedan kaluđer je i stradao pri prelazu. Bio se pustio s velike visine i sigurno je loše proračunao razdaljinu jer se razbio o suprotnu stranu. Udarac je bio toliko jak da su mu se lice i mozak razleteli po okolnom šiljastom stenju. Pokupili smo njegovo telo i očititali službu, ali pošto u stenovitom tlu nismo mogli iskopati grob, ostavili smo ga vetrovima, kiši i pticama.

Tužno je izgledao kaluđer na koga je red za prelaz došao odmah posle ovoga, zato ja stadoh na njegovo mesto. Znao sam, po predskazanjima, da moram ostati živ i zdrav, i moja vera je bila nagrađena. Predskazanja me ipak nisu sprečila da pre poletanja u prazno preduzmem hiljadu predostrožnosti i ruke su mi drhtale dok sam ih pružao prema najbližoj steni. Jedva mi pođe za rukom da nađem oslonac i da se izdignem, dašćući muklo i tako uzdrhtala srca da mi se činilo da će iskočiti. Pošto sam se odmorio za trenutak, s mukom sam uspeo da se uspentram uz bok planine. Moji družbenici — bolje nisam mogao poželeti — dobaciše mi drugo uže i kad ga pričvrstih, doviknuh im da povuku što jače kako bi ga isprobali. Jedan po jedan, predoše i oni na moju stranu, dok se vetar poigravao njihovim haljinama.

Stigavši na vrh, odmorili smo se malo pristavljajući čaj, mada nas na toj hladnoći nije mogao zagrejati. Pošto smo se, uprkos svemu, ipak malo oporavili, ponovo

smo natovarili opremu i s mukom se uputili u samo srce tog strahotnog kraja. Uskoro naidosmo na ledeni pokrivač, možda neki glečer, koji još više oteža naše napredovanje. Nismo imali ni cipele s ekserima, ni cepine, ni planinarsku opremu, ako se ne računaju obične valjuške koje su imale donove od našivene kostreti da bi mogle da »ujedaju« sneg, i nešto užadi.

Tri dana smo vukli noge po tom ledenom pokrivaču i drhturili od hladnoće žaleći što smo se tu našli, ali najzad stigismo do jednog mesta gde se glečer zavlačio u stene. Spustismo se niz padinu pipajući kao slepci, i od jedne klizavice do druge stigismo do neslućene dubine. Nekoliko kilometara dalje, pošto smo obišli bok jedne planine, videsmo pred sobom nekakvu gustu i belu maglu. Da nije sneg? Da nije nekakav oblak? Izdaleka nismo mogli razaznati. Tek kad pridostmo, videsmo da je zaista magla čije je pramenove raznosio vetar.

Lama Mingyar Dondup, jedini među nama koji je već bio na takvom putu, zadovoljno se nasmeši.

— Ovo će biti veselo društvo — reče on. — Srećom, uskoro ćete imati i neka zadovoljstva.

Ono što se nudilo našem pogledu nije izgledalo nimalo lepo. Magla. Zima. Pod nogama led, a iznad glava zamrznuto nebo. Oštri šiljci nalik na kurjačke očnjake i stene o koje smo se mogli izranjavati. Gde su ta zadovoljstva koja je obećavao moj Učitelj?

Uđosmo u hladnu i vlažnu maglu, napredujući pokunjeno ka nepoznatom; prikupljajući haljine oko sebe da bismo stvorili varljivi utisak toplote, daktujući i mrznući se na zimi. Napred, samo napred. Ali, odjednom smo morali da zastanemo, ukopavši se u mestu od straha i zaprepašćenja. Magla je postajala *topla*, zemlja pod našim nogama postajala je *topla!* Kaluđeri koji su išli na začelju i koji nisu ništa primetili, naleteše na nas. Lama Mingyar Dondup prsnu u smeh. Povratismo se malo od iznenađenja zahvaljujući njemu i nastavismo da hodamo na slepo, svaki od nas pipajući rukom rame onoga što je pred nama, dok je čovek na čelu opipavao teren štapom. Pri svakom koraku, malo je trebalo da ne tresnemo o kamen, dok nam se šljunak valjao pod nogama.

Kamenje? Šljunak? A šta je bilo sa glečerima, sa ledom? Odjednom, magla se proredi i koji trenutak kasnije iziđosmo iz nje. Jedan za drugim, udosmo nesigurnim korakom u... pa, onako sleđen od zime, najpre sam pomislio da sam se našao u Nebeskim Vrtovima. Protrljah oči rukama koje su bridele; uštinuh se i raspalih pesnicom po steni da bih se uverio da sam od krvi i mesa. Ali jednim pogledom se uverih da su i osam mojih družbenika pored mene. Da li je bilo moguće da smo svi na tako iznenadan način bili preneti na ovo mesto? Ako je ovo raj, šta je onda sa desetim članom naše ekspedicije koji se onako razbio o stene? I da li smo baš svi zasluživali raj koji se tako otvarao pred nama?

Tridesetak otkucaja srca ranije, drhtali smo od zime s druge strane one maglene zavese, a sada nam je toplota toliko smetala da smo se mogli onesvestiti. Vazduh je svetao, iz zemlje je izbijala para. Tačno pod našim nogama, iz zemlje je izvirala rečica sred oblačića magle. Na sve strane širila se najzelenija trava koju sam ikada video i njene visoke vlati dosezale su nam do iznad kolena. Bili smo preneraženi... i uplašeni. Sve je to ličilo na mađiju i prevazilazilo je naše iskustvo. Lama Mingyar Dondup nastavi da se smeje.

— Ako sam se i ja, prilikom prvog putovanja, ponashao kao vi — reče on — pitam se na šta sam ličio? Izgleda, deco, da ste pomislili da se s vama poigravaju Bogovi Leda.

Počesmo da se osvrćemo oko sebe, možda i suviše uplašeni da bismo se smeli pokrenuti, kad on dodade:

— Preskočićemo ovu reku, i to zaista preskočiti, jer voda je u njoj vrela. Još nekoliko kilometara posle toga, i stići ćemo do jednog divnog desta na kome ćemo moći da se odmorimo.

Bio je u pravu kao i uvek. Tri kilometra dalje, opružismo se po tepihu od mahovine, pošto smo najpre poskidali mantije jer smo imali utisak kao da smo u peći. Bilo je tu drveća kakvo nikada nisam video i kakvo verovatno nikada neću ni videti. Cveće blistavih boja raslo je na sve strane. Loza-puzavica uvijala se oko stabala i visila prebačena preko grana. Malo udesno od pitomog

propalnaka na kome smo se odmarali nalazilo se malo jezero; nabori i kružići na njegovoj površini govorili su da ta tu ima života. Još uvek smo imali utisak da smo omadijani; još uvek smo verovali da smo ubijeni vrućinom i da smo se preselili u neki drugi život. Gde je bila ona hladnoća od koje zamalo nismo umrli? Nismo bili u stanju da to shvatimo.

Posle iskustava koja sam stekao na drugim putovanjima, sada znam da je ona vegetacija bila raskošna, skoro tropska. Bilo je nekih vrsta ptica koje mi se i danas čine čudnim. Zemlja je bila vulkanskog porekla. Topli izvori izbijali su iz zemlje bacajući ključ i udisali smo sumporni miris. Moj učitelj nam reče da, po njegovom znanju, postoje samo dva ovakva mesta u Visokim Oblastima. Podzemna toplota, topli izvori, objasni nam on, topili su led i vruć vazduh ostajao je zarobljen u visokim kamenim zidinama. Neprozirna bela magla na koju smo naišli stvarala se na sastavu hladnih i toplih izvora. Reče nam takođe da je video kosture džinovskih životinja koje su, kao žive, morale meriti najmanje šest do sedam metara u visinu. Kasnije sam i ja video nekoliko takvih.

U tom kraju sam prvi put video *jetija*. Ime *yeti* dolazi od tibetanskog *yeh*, što znači nepoznata životinja, i *teh*, što znači stenovit kraj. Nepalci ga nazivaju Snežnim Čovekom.

Upravo sam skupljao travu kad me nešto natera da podignem glavu. Na manje od deset metara nalazilo se stvorenje o kome sam toliko često slušao. U Tibetu, u stvari, roditelji često prete jetijem raspuštenoj deci: — Budi miran — kažu — inače će te odneti jeti.

A evo, pomislih, on je došao da odnese mene. I to mi se nije ni najmanje sviđalo. Za trenutak, koji mi se učinio kao večnost, gledali smo se u oči, bukvalno sleđeni od straha. On je nekako čudno mukao, pružajući ruku prema meni. Glava, na kojoj kao da su nedostajali čeonj reznjevi, svodila se unazad skoro u visini obrva koje su bile veoma guste. Brađa je bila dobro uvučena a zubi veoma veliki i istureni. Izuzimajući to što nije imao čelo, veličina njegove lobanje činilo mi se da odgovara

savremenom čoveku. Ruke i noge su bile velike i okrenute u spoljnu stranu. Noge su mu bile krive, a dužina ruku prevazilazila je normalnu dužinu dosta primetno. Zapazih da, kao i ljudi, to stvorenje gazi spoljnom stranom stopala. (Što nije slučaj sa majmunima i životinjama iz te porodice).

Nastavih da ga posmatram. Ali možda sam se trgao od straha, jer pošto je ispustio promukli krik, jeti mi okrenu leđa i u jednom skoku se izgubi. Izgledalo je kao da se kreće na jednoj nozi, ali je u stvari pravio džinovske korake. Moja prva reakcija bila je da i ja bežim, ali u suprotnom pravcu! Kasnije, kad sam se ponovo sećao toga, dolazio sam do zaključka da sam tog dana tukao rekord Tibeta u brzini na visinama iznad pet hiljada metara.

Kasnije smo ih videli još nekoliko izdaleka. Čim bi nas videli, žurili su da nestanu, a i mi smo se dobro čuvali da ih ne izazivamo. Lama Mingyar Dondup nam objasni da je jeti zaostali tip ljudske vrste, čiji je razvoj bio drukčiji i koji su morali da žive po strani. Naslušali smo se dosta priča o jetijima koji su silazili s tih visina i približavali se naseljenim krajevima gde su ih videli kako skaču i poskakuju. Priča se takođe i o usamljenim ženama koje su odveli jetiji mužjaci. Možda im je i to jedan od načina da produžavaju vrstu? Kaluđerice su nam kasnije potvrdile te priče govoreći nam kako je jednu od njih jeti odneo u sred noći. Ali zbog svog nepoznavanja stvari, ne mogu da govorim o svim tim pitanjima. Sve što mogu da kažem, to je da sam ih video, i velike i male rastom. Video sam takođe i skelete.

Izvesne osobe stavile su pod sumnju tačnost mojih izjava u vezi sa jetijima. Izgleda da su njima posvećene čitave knjige pune pretpostavki, ali kako priznaju sami autori tih dela, niko od njih nije ih nikada video. A ja sam ih video. Markoni je, pre nekoliko godina, izazvao čitavu uzburu kada je objavio svoju nameru da putem radija pošalje poruku s one strane Antlantika. Našli su se i učeni zapadnjaci koji su tvrdili da čovek ne može da se kreće brzinom većom od pedeset kilometara na čas a da pri tome ne strada od vazdušnog pritiska. Govor-

rilo se takođe i o ribici opisivanoj kao »živi fosil«. Te ribice su naučnici videli i sekcirali. I kad bi Covek sa Zapada imao tu slobodu, on bi brzo pohvatao sirote jetije, isekcirao ih i stavio u alkohol. Mi mislimo da su se oni povukli u visoke krajeve i da ih, sa izuzetkom nekolicine koji skitaju, u drugim krajevima nema.

Spreman sam, kad mi prilike budu dozvolile, da se vratim u Tibet, da lično povedem jednu ekspediciju nevernika u Visoke Oblasti i da im pokažem jetije. Izraz tih velikih poslovnih ljudi, suočenih sa nečim što prevazilazi njihovo potrošačko iskustvo, svakako će biti dovoljna nagrada za takvo putovanje. Oni mogu da uzmu sa sobom maske za kiseonik i nosače, a ja ću samo svoju staru kaludersku mantiju. Kamere će nam pomoći da utvrdimo istinu. Mi ih u ono vreme nismo imali.

Naše stare legende govore da su pre mnogo vekova neki krajevi Tibeta bili pod vodom. Istina je da se u zemlji nalaze fosili riba i druge morske faune, čim se malo zakopa. Visoke Oblasti Chang Tanga obilovale su fosilima koji su bili dokaz da je obale ovog kraja nekad zapljuskivalo more. Tu su se nalazile razne školjke živih boja, čudni okamenjeni sunderi i koralni sprudovi. Tu je bilo i zlata u izobilju, da se skuplja lopatom kao šljunak. Temperatura vode koja je izbijala iz utrobe zemlje bila je različita, od izvora sa kojeg su se dizali oblaci vrele pare do onih koji su bili gotovo zamrznuti. Bio je to kraj fahtastičnih kontrasta. Ponekad je vazduh bio nezamislivo vlažan i topao, a samo nekoliko metara dalje, na drugoj strani te maglene zavese, brisala je oštra zima koja je mogla biti i smrtonosna i od koje je telo postajalo krto kao kristal. Tu su rasle one vrste najređih trava zbog kojih smo i bili došli. A našli smo i voće kakvo nikad nismo videli. Sve smo kušali, a ono je bilo tako ukusno da smo se najeli do mile volje. Ali je kazna bila stroga. Čitavu noć i dan nismo mogli da beremo trave, toliko smo bili nenaviknuti na takvu vrstu hrane. Posle tog iskustva, više je nismo takli!

Natovareni travama i biljem do granice izdržljivosti, vratismo se u maglu. Istog časa zavlada strašna hladnoća. Siguran sam da smo tog trenutka svi zaželeli da se

vratimo u onu raskošnu dolinu. Jedan lama je teško podneo taj sudar s hladnoćom. Tek što smo prošli zavesu od magle, on se sruči; zalogorismo odmah na istom mestu kako bismo pokušali da ga spasemo, ali on se tokom noći preseli na Nebeske Poljane. Pokušavali smo da ga zagrejemo, opružajući se kraj njega; ali vaj, hladni vetar koji je brisao tim pustošnim krajem bio je jači od nas. Naš saputnik zaspao da se više nikada ne probudi. Njegov deo tereta morali smo da podelimo između sebe, iako smo svi već bili natovareni do krajnjih granica. Posle toga ponovo naidosmo na blistavi prekrivač od hiljadugodišnjeg leda preko koga krenusmo s mukom. Ugodna toplina sada nevidljive doline kao da beše podrila naše snage, a više nismo imali dovoljno ni hrane. U ta dva poslednja dana koji su nas delili od naših mazgi, nismo uzeli nikakvu hranu: ništa više nismo imali, čak ni čaj.

Na nekoliko kilometara od cilja, jedan iz čeone grupe se sruči i više se ne podiže: hladnoća, odricanje od hrane i iscrpljenost odneli su nam još jednog saputnika. U tom trenutku nismo znali da nas je napustio i još jedan. U Baznom logoru sačekajte nas samo četiri kaludera; njih četvorica koji nam žurno podoše u susret da bi nam pomogli u poslednjim metrima. Samo četvorica: peti, koji se usudio da iziđe po jakom vetru, bio je odnet u provaliju. Opružen potrbuške, dok su me drugi čvrsto držali za noge da ne bih otklizao, videh ga kako leži nekoliko stotina metara niže, zagrnut mantijom koja više nije bila crvena kao krv već bukvalno crvena od krvi.

U tri sledeća dana samo smo se odmarali da bismo prikupili snagu. Nisu nas samo umor i iscrpljenost prikovali za mesto, već i vetar koji je zviždao preko stena, noseći kamenje i šaljući reske rafale i kovitlace prašine čak u našu pećinu. Voda u reci, tako bičevana, pretvarala se u finu penu. Čitave noći oluja nije prestala da hući; kao da su se satane gladne našeg mesa vrmale okolo. Nedaleko od našeg logora odjeknuo je huk nekog obrušavanja, praćen udarom od koga je zadrhtalo tle. Erozijska, spojena s vetrom i vodom, pomogla je da se ot-kine ogroman slobodan blok.

Sutradan, rano ujutro, dok se prve svetlosti dana još ne behu prosule po dolini i dok smo još lebdeli u onoj bledejoj svetlosti koja prethodi svitanju, jedan ogromni kameni blok otkinu se s vrha iznad naših glava; stisnusmo se jedni uz druge i sabismo se što smo više mogli. Valjao se prema nama, kao da su ga sami đavoli gurnuli. Pao je uz zaglušni tresak, praćen kišom kamenja. Stenovita zaravan pred nama uzdrhta od udara. Ivica se zanjihla i jedno dobro parče od tri do četiri metra širine obruši se u ponor. Dugo je prošlo dok iz provalije ne začusmo odjek razbijenih komada. Tako i naš saputnik dobi grob.

Izgedalo je da će vreme biti sve lošije. Stoga odlučismo da sledećeg dana krenemo što ranije, dok ne bude kasno. Našu opremu — ili ono što je trebalo da služi kao oprema — pažljivo pregledasmo. Uverismo se da su konopci u dobrom stanju i zalečismo rane i posekotine mazgama. Sutradan, u zoru, vreme je izgledalo nešto mirnije. Krenusmo, srećni što stupamo na put povratka. Umesto petnaest članova koji su u oduševljenju krenuli iz Potale, naša grupa je sada brojala samo jedanaest. Dan za danom, napredovali smo uz hiljadu teškoća, umorni i ranjavih nogu, praćeni mazgama koje su nosile tovare s travama. Napredovali smo sporo. Vreme beše izgubilo svaki značaj. Od umora nas je hvatala vrtoglavica. Obroci hrane bili su smanjeni na polovinu i neprestano smo bili mučeni glađu.

Najzad ugledasmo i jezero gde, na našu veliku radost, naidosmo na karavan koji je tu podigao logor. Trgovci nas lepo dočekajte; obasushe nas hranom i čajem i pomogoste koliko su mogli da se oporavimo od muka koje su ostale za nama. Bili smo izubijani i haljine su nam bile u dronjcima. Na nogama smo imali velike plikove koji su pucali i krvarili, ali... bili smo u Visokim Oblastima Chan Thanga i vratili smo se — bar neki od nas! Moj Učitelj je sada imao dva takva putovanja za sobom i verovatno je bio jedini čovek na svetu koji je dva puta prešao taj put.

Trgovci su nas obasuli pažnjom. Čučajući oko vatre, noću su slušali naše priče o tome šta smo preživeli i kli-

mali glavama s nevericom. A mi smo, sa svoje strane, uživali u njihovim pričama o putovanjima u Indiju i o susretima s trgovcima Hindu Kuša. Bilo nam je žao da se rastanemo; voleli bismo da i oni krenu u istom pravcu s nama. Ali mi smo se vraćali u Lasu od koje oni tek što se behu oprostili. Rastadosmo se sutradan u zoru i pozelesmo jedni drugima svu sreću ovog sveta.

Mnogi kaluđeri odbijaju da razgovaraju s trgovcima, ali mene je Lama Mingyar Dondup naučio da su svi ljudi jednaki: rasa, boja, ili veroispovest nemaju značaja. Važne su samo namere i dela.

Vraćali smo se kući! Kraj je postajao sve plodniji, videlo se sve više zelenila. Najzad ugledasmo i sjajne pozlaćene kupole Potale i našeg Chakporija koji lako natkriljuje Vrh. Mazge su životinje pune mudrosti — naše su već osetile štalu — i toliko su žurile da se vrate u Shō da smo imali muke da ih zadržimo.

Uspesmo se kamenitom stazom Gvozdene Planine, veoma živahno jer smo bili srećni što smo se vratili iz Zemlje Ledenog Severa.

Pre nego što ćemo krenuti u niz obilazaka, odosmo da najpre pozdravimo Premudrog. Odgovorio je oduševljeno:

— Uradili ste ono što bih ja želeo da uradira, videli ste ono što ja žarko želim da vidim — reče on. — Ovde je moja moć neograničena, a ja sam ipak samo zarobljenik svog naroda. Što je veća moć, tim se više mora služiti. Sve bih dao da vidim ono što ste vi videli.

Kao vođa ovog pohoda, Lama Mingyar Dondup dobi počasnu maramu sa tri crvena čvora. I ja sam, kao najmlađi, imao pravo na istu počast. Bio je to način da se nagrade i svi oni koji su se našli između mog Učitelja i mene, što sam shvatio bez muke.

Posle toga, nedeljama smo išli od lamaserije do lamaserije, pričali o svome iskustvu i delili trave, što je za mene bila prilika da upoznam i ostale okruge. Najpre smo morali da posetimo »Tri Stolice«: Drepung, Seru i Ganden. Odatle produžismo do Dorje-thaga i Samye na obalama reke Tsang-po, na šezdesetak kilometara od Tri Stolice. Posetismo takođe, između jezera Dü-me i

Yamdok, lamaseriju Samden koja se nalazi na više od četiri hiljade metara iznad površine mora.

Na putu, od jednog do drugog, u časovima predaha, Lama Mingyar Dondup neprestano mi je davao da radim. Približavao se ispit koji će me učiniti lamom. I tako, još jednom krenusmo putem za Chakpori, jer je sada bilo važno da me ništa ne omete u učenju.

Glava XV

LAMA

U to vreme ubrzano sam se upućivao u tajne astralnog putovanja tokom kojeg duh (ili »ja«) napušta telo i za život na zemlji ostaje vezan samo Srebrnom Vrpcom. Ima mnogo ljudi kojima je teško da poveruju da su takva putovanja moguća. Međutim, svako putuje na takav način, u stanju sna. Ali dok je u zapadnim zemljama to gotovo uvek nezavisno od volje, naše lame napuštaju telo kad oni zažele. Na taj način oni se mogu tačno sećati svega što su videli i svakog mesta koje su obišli. To umeće se izgubilo na Zapadu, tako da su ljudi, pri buđenju, ubedeni da su sve samo »sanjali«.

Nema zemlje u kojoj se nije znalo za astralno putovanje. U Engleskoj, veštice uživaju glas da »mogu leteći«. Ali drške od metle, ma koliko služile da se »racionalizuje« ono što ljudi ne žele da veruju, nisu neophodne. U Sjedinjenim Državama, izgleda da uzleće »Duh Crvenih Ljudi«. Svuda, u čitavom svetu, zna se za te stvari, makar saznanje o njima i bilo sahranjeno u ljudskim dušama. Mene su naučili veštini astralnog putovanja. Što znači da je to dostupno svakome.

Druga tehnika koja se lako savlađuje je telepatija, ali pod uslovom da se ne koristi na vašarskim zabavama. Sva je sreća što počinje da se priznaje njeno postojanje.

Hipnoza je još jedna od naših nauka. Lično sam izvodio veoma ozbiljne operacije nad hipnotisanim pacijentima, kao što je amputacija noge, na primer. Pacijenti ne osećaju ništa, nemaju bolove pri buđenju, nji-

hovo opšte stanje je bolje nego da su morali da podnose efekte klasične anestezije. Čini mi se da u Engleskoj sada počinju da koriste hipnozu u nekim slučajevima.

Nevidljivost je nešto sasvim drugo i treba biti srećan što je ona dostupna samo malom broju odabranih. Princip je jednostavan, primena je teška. Pomislite na nešto što vam privlači pažnju: da li je zvuk? Nešto što se odjednom pomakne i zablista? Brzi pokreti i zvuci pobuđuju pažnju, čine vas приметnim. Nepomična osoba nije tako lako uočljiva, što je slučaj i sa osobama koje su vam bliske. Uzmimo poštara, na primer: on tako često navraća da i oni koji su upravo dobili poštu kažu:

— Danas baš niko nije dolazio.

Ako je tako, kako je moguće da je pošta stigla? Da je nije doneo neki nevidljivi čovek? Ili neko čije je prisustvo toliko blisko da stvarno nije ni »viđen«, nije ni »zapažen«?

Da se neko učini nevidljivim, mora se potpuno umiriti i zaustaviti talase koje emituje mozak. Ako se fizičkom mozgu dozvoli da funkcioniše (to jest, ako se misli), ljudi koji nas okružuju postaju telepatski svesni (drugim rečima, vide) i stanje nevidljivosti se gubi. U Tibetu ima ljudi koji po volji mogu da se učine nevidljivim, jer su sposobni da prikriju svoju moždanu aktivnost. Bez sumnje je sreća što je njihov broj tako ograničen.

Levitacija je moguća, i ponekad se praktikuje kao tehnička vežba. To nije dobar način da se putuje, jer iziskuje mnogo napora. Upućen čovek pribegava astralnom putovanju koje ne predstavlja nikakvu teškoću... pod uslovom da se ima dobar učitelj. A to je bio moj slučaj: stoga sam ja mogao (i još uvek mogu) da putujem na taj način. Suprotno tome, i uprkos najvećim naporima, nisam uspevao da sebe načinim nevidljivim. Nestati u trenutku kada bi baš neko hteo da mi priredi neku neprijatnost, to bi bila velika naklonost bogova: meni su je uvek odbijali, na žalost! Ali, kao što sam već rekao, ni za muziku nisam bio obdaren.

Mnogo smo praktikovali i ono što zapadni svet naziva jogom. Veoma važna umetnost koja ljudsko biće može da načini boljim na način gotovo neverovatan. Lič-

no smatram da joga nije dobra za zapadnjake, sem ako se ne unesu značajne izmene. Mi smo s tom naukom upoznati već vekovima; od najranijeg detinjstva počinjemo da učimo položaje za jogu. Naši udovi, ekstremiteti, mišići, naviknuti su na to. Zapadnjaci koji pokušavaju da imitiraju te »položaje«, prihvataju veliki rizik, pogotovo ako su zašli u određene godine. Smatram — ovo govorim kao Tibetanac — da ih od joge treba odvraćati sve dok ne bude prilagođena specijalno njima. Pa i onda, ako se žele izbeći nezgode, potreban je dobar učitelj tibetanskog porekla, koji dobro poznaje anatomiju. Što se tiče disajnih vežbi, i one su isto tako opasne.

Disati na određeni način: eto tajne velikog broja tibetanskih fenomena. Ali, još jednom ponavljam, takva vrsta vežbe može da bude štetna, ako ne i kobna, ako ne stoji na raspolaganju iskusan i mudar učitelj.

Mnogi su u svojim pričama iz Tibeta pominjali »lama trkače«, sposobne da kontrolišu težinu svog tela (nije reč o levitaciji) i da satima trče velikom brzinom, jedva dođirujući tle. Takva vrsta vežbe pretpostavlja produženi trening, kao i to da trkač bude u poluhipnotičkom stanju. Veče je najpogodniji trenutak, jer tada može da se zagleda u zvezde. Teren treba da bude ravan, bez ičega što bi ga omelo u njegovoj hipnozi. On tada trči kao mesečar. »Vizualizuje« svoj cilj, koji neprestano drži u Trećem Oku, recitujući neumorno specijalnu *mantru*. Satima može da trči, ne osećajući umor. Ova metoda je bolja od astralnog putovanja samo u jednoj stvari. Prilikom astralnog putovanja, putuje samo duh: prema tome, on ne može da ponese materijalne stvari, kao lični prtljag, na primer. *Arjope* (trkač), međutim, može da ponese normalan prtljag, ali u drugim stvarima nema prednosti.

Zahvaljujući veštini disanja, tibetanski vernici mogu da sede na ledu, na visinama od pet i deset hiljada metara, potpuno nagi! Čak im je toliko toplo da se led topi i oni se obilno znoje.

Da li ste ikada pokušali da podignete nešto teško pošto ste prethodno ispustili vazduh iz pluća? Pokušajte, i brzo ćete utvrditi da to nije moguće. Udahnite zatim du-

boko i zadržite vazduh: isti predmet tada ćete lako podići. Pretpostavimo sada da vas je zahvatio strah ili bes. Pošto ste udahnuli punim plućima, zadržite vazduh desetak sekundi. Zatim ga ispuštajte malo po malo. Ako tu vežbu ponovite najmanje tri puta, srce će vam lakše kućati i mir će se povratiti. To može svako da pokuša bez ikakve opasnosti. Zahvaljujući tome što sam umeo da kontrolišem disanje, ja sam mogao da podnesem mučenja kojima su me podvrgli Japanci i, uopšte, patnje zarobljeničkog logora. Govorim, dakle, kao znalac!

Došao je i trenutak kada je trebalo da izađem na ispit koji će mi dati pravo na titulu lame. Pre toga sam morao da dobijem blagoslov Dalaj Lame. Svake godine, Presvetili blagosilja sve tibetanske kaluđere, i to pojedinačno, a ne u masi kao što to radi rimski papa. Najčešće se služi kićankom privezanom za štapić da dotakne glavu svojih vernika. Onima kojima hoće da ukaže čast, ili koji su višeg reda, polaže ruku na čelo. Dve položene ruke, znak posebne naklonosti, tada mi je ukazao prvi put u životu, govoreći mi:

— Dobro radiš, dete moje. Pokušaj da budeš još bolji na ispitu, opravdaj poverenje koje smo ti ukazali.

Tri dana pre mog šesnaestog rođendana, sa još četrnaest ostalih kandidata, izašao sam na ispit. Bili smo smešteni u »lože« koje su mi se tada učinile manjim, bez sumnje stoga što sam porastao. Opružen na podu, s nogama uprtim o zid, nisam imao dovoljno mesta ni da potpuno opružim ruke. Lože su bile građene četvrtasto. Krov nisu imale, tako da bar vazduh nije nedostajao! Ponovo nas pretresoše i ostaviše samo drvenu zdelicu, brojanice i pribor za pisanje.

Kad su se nadzornici uverili da pri sebi nemamo ništa drugo, povedoše nas do naših loža i pozatvaraše vrata stavljajući debele drvene prečage. Posle toga, Starešina i Predsednik komisije staviše pečate da ih niko ne bi mogao otvoriti.

Svakog jutra saopštavali su nam predmet koji ćemo polagati, i to kroz jedan prozorčić veličine dvadesetak santimetara koji se nalazio bočno i mogao se otvoriti samo sa spoljne strane. Sastave su kupili predveče. Tsampa

nam je deljena jedanput dnevno. Ali, pošto nam nije bilo dozvoljeno da izlazimo iz loža, nismo je preterano ni trošili.

Deset dana sam ostao u svojoj loži. Provera je počela ispitima iz anatomije i teologije, iz kojih sam već imao solidna znanja. Tokom pet dana, za koje mi se učinilo da nemaju kraja, nisam imao ni trenutak predaha. Šestog dana, jedan od kandidata dobi živčani slom, što je na nas ostavilo jak utisak. Iz lože koja je bila do moje izviše se krici i prodorni uzvici. Začuh užurbane korake, galamu, lupu teških vrata sa kojih su skidali prečage. Neko progovori umirujućim glasom, blagim tonovima; krici ustupiše mesto prigušenim jecajima. Za jednoga od kandidata to je bio kraj ispita. Za mene je tek trebalo da počne drugi deo. S čitavim satom zakašnjenja donesoše mi predmet za taj dan. Metafizika. Joga. Devet produženja joge. A u svakom od tih predmeta trebalo je da budem »dobar«!

Zapad zna samo površno za pet produženja joge; hata joga, koja uči veštini fizičkog ovladavanja telom, što mi nazivamo »vozilom«; kundalini joga, koja daje psihičku moć, dalekovidost i druge slične moći; laja joga, koja uči kako da se pobeđuje duh i naročito da se nikad ne zaboravi ono što se jednom čulo i pročitalo, makar se nikad i ne ponovilo; raja joga, koja priprema čoveka za transcendentalna shvatanja i mudrost; samadi joga, koja dovodi do Vrhunske Posvećenosti i omogućuje čoveku da shvati smisao i stvarnost onoga što ga čeka s one strane života. Bavljenje samadi jogom omogućuje da se shvati Uzvišena Stvarnost u trenutku kad se napušta zemaljski život; zahvaljujući njoj, moguće je odreći se Ciklusa rođenja, sem ko nije odlučio da se na zemlju vrati s određenim ciljem, na primer da pomogne svom blišnjem. Drugi vidovi joge ne mogu se razmatrati u ovakvoj knjizi, pogotovo što je moje znanje jezika suviše ograničeno da bih o njima govorio na način na koji zaslužuju.

Još pet dana sam bio veoma zauzet, kao kokoška koja »leži« na jajima. Ali čak i ispiti koji traju deset dana jednom imaju kraj i kada desete večeri dežurni lama dođe da pokupi zadatke, bio je dočekan zadovoljnim osme-

sima. Po prvi put nam dadoše i povrće, uz tsampu koja je deset dana bila naša osnovna hrana. Te noći sam zaspao bez velike muke. Ni u jednom trenutku nisam brinuo zbog ishoda ispita, ali brinuo me redosled: imao sam naređenje da budem među prvima. Sutradan ujutro slomljeni su pečati, poskidane drvene prečage i najzad smo mogli da izidemo iz svojih loža, s tim što smo prethodno morali da ih počistimo. Dobili smo nedelju dana odmora. Zatim je dolazio dvodnevni ispit iz džuda: svi zahvati su se našli na dnevnom redu, a posebno »anestetički« koji nam omogućuju da postanemo neosetljivi na bol.

Dva sledeća dana bila su posvećena usmenom ispitivanju koje se ticalo slabosti našeg telesnog sastava. Neka mi bude dozvoljeno da podvučem da je svaki kandidat bio tako ispitivan čitava dva dana. Najzad, posle cele nedelje, tokom koje se svako ponašao zavisno od svog temperamenta, objaviše i rezultate. Na moju veliku radost, koju se nisam ustručavao da iskažem vrlo bučno, ponovo sam bio prvi. Bio sam srećan zbog tog uspeha iz dva razloga: prvo, jer je to dokazivalo da je Lama Mingyar Dondup najbolji od svih učitelja, i drugo, što će Dalaj Lama biti zadovoljan obojicom.

Posle nekoliko dana, dok je moj Učitelj radio sa mnom, vrata sobe se naglo otvoriše i upade jedan zadihani glasonoša isplažena jezika, unezverena pogleda, koji požuri prema nama. U ruci je držao palicu s porukom.

— Poštovanom lama doktoru Utornik Lobsang Rampi od strane Premudrog — izriče on i ne predahnuvši.

Pri tome, izvuče iz haljina pismo u omotu i svilenu pozdravnu maramu.

Zatim, rasterećen obaveze, okrenu pete i izlete brže nego što je došao da popije svoj chang!

A to pismo preda mnom... ne, nisam ga smeo otvoriti. Jeste bilo upućeno meni, ali... šta je bilo u njemu? Naređenje da dalje nastavim s učenjem? Da radim još više?

Pismo je izgledalo ogromno i delovalo je vrlo »službeno«. Sve dok ga ne otvorim neću ni znati šta sadrži, pa me, prema tome, niko ne može ni optužiti za neposlušnost. To je bar ono što mi je prošlo kroz glavu. Moj Uči-

telj se smejavao mojoj zbunjenosti. Zbog toga mu ja dadoh i jedno i drugo. Unutra su bila dva presavijena lista; on ih rastvori i namerno poče da čita polako da bi me time izazivao. Najzad, kad je moje nestrpljenje dostiglo vrhunac, reče:

— Sve je u redu, možeš slobodno da odahneš. Moramo k njemu u Potalu, i to ovog časa. Mene je takođe pozvao.

On udari u gong; uđe sluga kome on izdade naređenje da nam se osedlaju dva bela konja. Pošto smo na brzinu presvukli mantije i uzeli dve najlepše marame, odosmo da kažemo Starešini da nas je Premudri pozvao u Potalu.

— Idete na Vrh? — upita on. — Čudno, koliko juče Premudri je bio u Norbu Linga. Ali kad ste već dobili pismo... Sigurno se radi o nečem vrlo zvaničnom.

Konjušari su nas već čekali u dvorištu sa spremnim konjima. Skočismo u sedla i siđosmo izrovanim putem. Samo malo jahanja i već smo bili u podnožju Potale. Za toliko zaista nije ni vredelo da se mučim kako bih se održao u sedlu! Konji su imali samo tu prednost što će nas dovesti do vrha Potale.

Čim spustimo noge na zemlju, sluge koje su čekale odvedoše konje, a nas bez ikakvog zastoja povedoše do privatnih odaja Premudrog. Uđoh sam i podarih mu maramicu kleknuvši po običaju.

— Sedi, Lobsang — reče on. — Zadovoljan sam i tobom i Mingyarem kome delom duguješ svoj uspeh. Lično sam pročitao sve tvoje zadatke.

Slušajući ga, osetih kako mi niz kičmu prođe jeza. Moj smisao za humor je ponekad deplasiran. To je jedna od mojih mnogih slabosti, kako su mi rekli. Međutim, taj smisao se iskazivao tokom ispita nekoliko puta, jer je jednostavno bio izazvan pitanjima! Kao da je pročitao moje misli, Dalaj Lama se nasmeši:

— Da — reče on. — Tvoj smisao za humor ne iskazuje se uvek u zgodno vreme, ali...

On načini dosta dugu pauzu da bih se ja pripremio za najgore.

— ... svi tvoji odgovori su nas zabavljali.

Proveo sam dva sata s njim; početkom drugog sata on reče da pozovu i mog Učitelja kome dade uputstva ka-

ko da se dalje nastavi moje školovanje. Trebalo je da prođem kroz ispit Male Smrti, da obiđem mnoge lamaserije i da sa Kostolomcima proučim anatomiju. Ovi poslednji su niža kasta i njihov rad je tako osoben da mi Dalaj Lama dade posebnu dozvolu kojom sam sticao pravo da radim sa njima, ali zadržavajući svoj položaj lame. Dozvolom se tražilo od Kostolomaca da »Utornik Lobsang Rampi pruže pomoć i saradnju; da ga upute u tajne tela da bi mogao spoznati fizičke uzroke smrti; da mu stave na raspolaganje svaki leš koji bi mogao biti potreban radi njegovog izučavanja«.

Pre nego što ću nešto reći o načinu na koji se mi oslobađamo posmrtnih ostataka, možda bi bilo uputno da kažem nekoliko pojedinosti o tibetanskom shvatanju smrti. Naše ponašanje u odnosu na smrt sasvim se razlikuje od ponašanja zapadnjaka. Za nas je telo samo »ljuska«, materijalni omot za besmrtni duh. Posmrtni ostaci ne vrede ni koliko pohabano odelo. U slučaju prirodne smrti, to jest koja ne nailazi kao posledica neke nesreće, evo šta se, prema našem verovanju, događa: umorno telo, koje otkazuje, postalo je tako neudobno za duh koji više nije u stanju da se razvija. Došao je, dakle, trenutak da se odbaci ljuska. Duh se postepeno povlači iz svog omota, »eksteriorizuje« se i napušta telesni oblik. Forma koju tada uzima taj duh istovetna je s telesnim oblikom i nju može da zapazi svaki vidoviti čovek. Kad naiđe smrt, vrpca koja povezuje duh i telo (Srebrna Vrpca iz Biblije) istanjuje se, zatim se kida: duh lebdi i odlazi. To je onda smrt, ali isto tako i rođenje u nekom drugom životu, jer ta vrpca je nalik na pupčanu koja se preseca da bi novorođenče moglo da počne sopstveni život. U tom trenutku, Svetlost Životne Snage prestaje da zari oko glave. Ta svetlost, vidljiva takođe za one koji imaju moć dvostrukog viđenja, u Bibliji se naziva »Zlatnom Kapicom«.

Mi smatramo da je potrebno tri dana da telo odumre, da prestane svaka fizička aktivnost i da se duh (ili duša, ili »ja«) potpuno oslobodi svog telesnog omota.

Čovek koji umre prolazi obavezno kroz tri stanja: njegovo fizičko telo mora da nestane, njegovo magnetsko

telo mora da se raspadne, a njegov duh mora da bude usmeren putem koji vodi u Duhovni svet. Egipćani antičkog doba verovali su takođe u duhove, u Vodiče mrtvih i u Duhovni svet. Mi u Tibetu pomažemo ljudima koji su osetili da nailazi smrt. Posvećenima nije niko potreban, ali treba usmeriti običnog smrtnika — čoveka, ženu ili *trapu* — na celom tom putu. Možda će čitalac voleti da sazna kako mi to činimo.

Jednoga dana, poštovani Redovnik Smrti prizva me k sebi.

— Vreme je da proučiš praktične načine oslobađanja duše — reče mi on. — Dođi sa mnom.

Pošto smo prošli beskrajnim hodnicima i sišli niz neke klizave stepenice, stigismo do odaja u kojima su prebivali *trape*. Tu se, u jednoj »bolničkoj sobi«, neki stari ka-luđer približavao putu kojim ćemo, pre ili kasnije, svi morati da pođemo. Posle jednog napada ostao je veoma oslabljen. Snaga ga je napuštala, a zapazio sam da je bledela boja njegove aure. Trebalo je da po svaku cenu ostane svestan sve do trenutka kada u sebi ne bude imao dovoljno života da bi se održavao u takvom stanju. Lama koji me je pratio uze nežno njegove ruke u svoje.

— Približavaš se oslobođenju od svih telesnih muka, starče — reče on. — Prati pažljivo moje reči da bi mogao krenuti najlakšim putem. Noge ti se polako hlade. Život se sve više približava konačnom odlasku. Neka ti duša ostane s mirom, jer ti se nemaš čega bojati. Život ističe iz tvojih nogu i pogled ti se muti. Hladnoća osvaja tvoje telo tragom života koji nestaje. Neka ti duša ostane s mirom, starče, jer u tvome odlasku iz života, da bi stigao do Uzvišene Stvarnosti, nema ničeg zastrašujućeg. Senke večite noći kruže pred tvojim očima a dah ti zastaje u grlu. Približava se čas kad će tvoj duh biti slobodan da kuša slasti Drugog Sveta. Ostani miran, starče. Približava se čas tvoga oslobođenja.

Ne prestajući da govori, lama je milovao potiljak smrtnika na način već iskušan kojim se duh bezbolno oslobađa. Starcu su saopštene sve zamke koje će ga čekati na tom putu, kao i način na koji ih može izbeći. Put mu je ocrtan sasvim precizno, put koji su osmotrili lama-

-telepate koji su prešli na »drugu stranu« i koji su, zahvaljujući telepatiji, nastavili da nam se javljaju i iz drugog sveta.

— Više ne vidiš, starče, i dah ti se zaustavlja. Hladnoća ti osvaja telo a glasovi ovog sveta više ne dopiru do tvojih ušiju. Ostani s mirom, starče, jer smrt se sada nadvila nad tebe. Na putu koji ti označujemo, mir i radost nalaze se na kraju.

Nastavio je da mu miluje potiljak i ramena. Starčeva aura postajala je sve slabija. Najzad se ugasi. Tada, prema vekovnom običaju, lama ispusti kratak i praskav zvuk da bi duh koji se otimao mogao potpuno da se oslobodi. Iznad nepomičnog tela, vitalna energija sasredi se u masu koja se najpre učini nalik na dimni oblacić uzmućen mnoštvom kovitlaca, pre nego što će poprimiti isti oblik kao i telo za koje je ostala vezana Srebrnom Vrpcom. Vrpca se sve više tanjila; najzad, nalik na dete koje počinje život presecanjem pupčane vrpce, i starac se rodi u jednom drugom svetu. Vrpca koja je postala tanka kao končić najzad se prekinu i onaj oblik se lagano izgubi, kao oblak što klizi preko neba ili dim tamjana koji se izdiže u hramu. Lama nastavi da upućuje starca telepatskim putem i da vodi njegov duh u toj prvoj etapi njegovog putovanja.

— Mrtav si. Za tebe više *ovde* ne postoji. Prekinute su telesne veze. Sad si u *bardu*. (Prelazno stanje između smrti i ponovnog rođenja, prim. prev.). Idi svojim putem, mi ćemo našim. Ali kreći se naznačenim pravcem. Ostavi ovaj svet iluzija i uđi u Uzvišenu Stvarnost. Sad si mrtav. Samo nastavi napred.

Oblaci tamjana dizali su se u kolutovima; njihovo blago njihanje unosilo je neki mir u mučnu atmosferu. Iz daljine smo čuli prigušeno udaranje doboša. Visoko, sa krova lamaserije, truna otposlala svoju zvučnu poruku u niskom tonu preko cele zemlje. Kroz hodnike je do nas dopirao žagor svakodnevice, ali u sobici gde smo se nalazili vladala je tišina. Samrtna tišina. Samo su lamina telepatska uputstva remetila mir obe kao što vetar dira površinu jezera. Smrt: još jedan starac kretao se beskrajnim Ciklusom Postojanja, možda sa poukama koje

je izvukao iz lekcija života, ali određen da ide svojim putem sve dok po cenu beskrajnih napora ne dostigne Stanje Bude.

Namesfismo telo u položaj lotusa i poslismo po ljude koji pripremaju telo, kao i po druge lame koji će nastaviti sa telepatskim uputstvima duši preminulog. Sve to potraja tri dana, tri dana tokom kojih su se grupe lama smenjivale u čuvanju mrtvaca.

Ujutro četvrtog dana stiže nam *ragyab* iz naselja Redovnika Smrti koje se nalazi na raskršću puteva za Lingkor i Dechen Zong. Po njegovom dolasku lame pre-stadoše da podučavaju mrtvog i predadoše mu telo koje on uvi u beli pokrovac pošto ga je najpre »previo na dvoje«. On bez napora prebaci bošču preko ramena i izađe. Napolju ga je čekao jak. Ne oklevajući, on priveza svoj beli tovar na leđa životinji i krenuše prema Mestu Mrtvih gde su Kostolomci iščekivali dolazak Nosača Tela. To »mesto« je bilo običan komad puste zemlje okružne ogromnim stenama, gde je bila postavljena široka i ravna kamena ploča, dovoljno velika da bi se na nju moglo položiti i telo džina. Stubići su bili zabijeni u rupe iskopane na sva četiri ugla. Druga ploča je bila išarana šupljinama koje su u dubinu išle do polovine ploče.

Kad je telo jednom bilo postavljeno na ploču i oslobođeno pokrovca, ruke i noge su vezivane za četiri stuba i Šef Kostolomaca ga je otvarao svojim velikim nožem. Pravio je duge rezove da bi koža mogla biti skinuta u kajiševima. Ruke i noge su zatim bile odvajane od tela i komadane. Najzad je i glava odvajana od trupa i otvarana.

Čim bi primetile Nosača Tela, orlušine su se obarale ka tlu i nasadivale na stene, na kojima su mirno čekale kao gledaoci u pozorištu pod otvorenim nebom. Vodile su računa o nekom redu prvenstva među sobom i bilo je dovoljno da neka od njih samo pokuša da se približi telu pre svog pretpostavljenog, pa da se odmah začne nemilosrdna bitka.

Dok su se orlušine smeštale, Kostolomac je već otvorio telo preminulog. Gurnuvši ruke unutra, izvlačio je srce i pružao ga predvodniku lešinara koji je sletao na

zemlju i gegajući se kretao da ga uzme. Sledeći je nailazio za njim da bi primio džigericu koju je kljuvao u zaklonu iza stene. Bubrezi i čitava iznutrica deljeni su između »predvodnika«. Kajiševi mesa su isecani i deljeni ostatku trupe. Za tren oka su svi organi i meso bili proždriani i na ploči su ostajale samo kosti. Kostolomci su ih, pošto bi ih izlomili na komadiće, gurali u rupe izdubljene u drugoj ploči i onda ih teškim čekićima mrvili u fini prah koji je za ptice bio prava poslastica!

Ti Kostolomci su bili visoko specijalizovani radnici. Bili su ponosni na svoj zanat i za lično zadovoljstvo proučavali su sve organe da bi odredili uzrok smrti. Dugo iskustvo omogućavalo im je brze dijagnoze. Niko ih nije primoravao, naravno, da se interesuju za te stvari, sem ako to nije bila njihova tradicija da pronađu bolest koja je nazad »odvojila dušu od pokretača«. Ako je neko bio otrovan — zločinački ili greškom — činjenica je bila brzo utvrđivana. Sigurno je da mi je njihova sposobnost bila od velike pomoći dok sam učio sa njima. Veoma brzo postao sam spretn u disekciranju tela. Njihov upravitelj je stajao uz mene i ukazivao mi na zanimljive tačke.

— Ovaj čovek, Poštovani Lama, umro je zbog toga što mu je srce naglo prestalo s radom. Gledajte, sada ćemo sekirati ovu arteriju... Evo... vidite grumen koji je zaustavio krv?

Ili pak:

— Kod ove žene nešto nije u redu, Poštovani Lama. Sigurno neka žlezda koja je loše funkcionisala. Izvadimo je da bismo se uverili.

Zatim, posle pauze koja mu je bila potrebna da bi odsekao zamašan deo, govorio je:

— Evo žlezde, sad ćemo je otvoriti. Da, u sredini je tvrda.

I tako redom. Ti su ljudi bili ponosni što mi pokazuju sve što je bilo moguće pokazati, jer su znali da ja sa njima učim po naređenju Premudrog. Ako bi u mom odsustvu pristiglo neko telo koje bi se učinilo posebno zanimljivim, ostavljali su ga na stranu za mene. Tako mi je bilo omogućeno da pregledam stotinu tela, i da kasnije postanem izvrstan hirurg! Ovakvo obrazovanje je daleko iznad onog koje dobijaju studenti medicine koji moraju da

dele između sebe leševe u bolničkim salama za sekciranje. Ubeđen sam da sam, što se tiče anatomije, više naučio sa kostolomcima nego na sjajno opremljenoj medicinskoj školi koju sam kasnije posećivao.

U Tibetu, mrtvi ne mogu da budu sahranjeni. Kamenito tle i tanak površinski sloj zemlje učinili bi ukop suviše teškim. Kremacija nije moguća iz ekonomskih razloga: drvo je retko i za spaljivanje mrtvaca trebalo bi ga uvoziti iz Indije i planinskim putevima, na leđima jaka, prenositi do Tibeta. Mrtvaca se nismo mogli oslobađati ni tako što bismo ih bacali u reku, jer bi mrtvi zagađivali vodu živih. Ostajao nam je samo način koji sam gore opisao i koji se sastojao u tome da orlušinama podamo meso i kosti preminulih. Ovakav način sahranjivanja razlikuje se od zapadnjačkog samo u dve stvari: zapadnjaci sahranjuju svoje mrtve prepuštajući crvima ulogu koju kod nas imaju orlušine. Druga je razlika kod njih što, sahranjujući telo, sahranjuju sa njim zauvek i mogućnost da se utvrdi pravi uzrok smrti, sem ako se ne dobije izričita dozvola za obdukciju. Naši kostolomci, međutim, brinu da im ne izmakne pravi uzrok smrti!

Ovakve sahrane su iste za sve Tibetance, sa izuzetkom Velikih Lama koji su žive inkarnacije. Njih balsamuju i stavljaju u staklene kovčuge da bi bili izloženi u hramovima, bilo balsamovani bilo preliveni zlatom. Ova poslednja operacija je vrlo zanimljiva i u njoj sam učestvovao mnogo puta. Neki Amerikanci koji su čitali moje zabeleške o tome ne mogu da veruju da je sve to moguće.

— To čak ni nama ne bi uspelo — govore oni — mada imamo savršenu tehniku.

Cinjenica je da mi ništa ne proizvodimo u serijama i da smo samo zanatlije. Nismo bili sposobni da načinimo ni sat koji bi vredeo jedan dolar po komadu. Ali smo bili sposobni da upotrebimo zlato i njime prelivamo tela.

Jedne večeri pozvao me je Starešina.

— Uskoro će jedna Inkarnacija napustiti telo — reče mi on. — Nalazi se u lamaseriji Divlje Ruže. Hoću da odeš i vidiš kako se obavlja Sveto Balsamovanje.

I tako sam još jednom bio primoran da podnesem muk putovanja na konju do Sere. Kad sam stigao u lama-

seriju, odvedoše me u sobu starog opata. Boje njegove aure samo što se ne behu ugasile; sat kasnije, beše prešao iz materijalnog sveta u duhovni. Budući da je bio opat i čovek od nauke, nije bilo neophodno pomagati mu da prođe kroz *Bardo*, ni čekati tri dana kako je to bio običaj. Telo je ostalo samo jedne noći u položaju lotusa, dok su lame obezbeđivale posmrtno bdenje.

Sutradan, s prvim svetlima zore, svečana povorka prođe kroz glavnu zgradu lamaserije, uđe u hram i kroz jedna retko korišćena vrata siđe u neke tajne prolaze. Preda mnom su dvojica lama nosili telo na jednoj nosiljci. Još uvek je bilo u položaju lotusa. Iza mene su kaluđeri pevali svojim punim glasovima; u prekidima, čuo sam biserni zvuk srebrnog zvona. Na crvenim mantijama imali smo žute zvezde. Naše senke su se njihale i poigravale na zidovima, preuveličane i izobličene svetlošću lampi na maslac i plamenom buktinja. Spuštanje je dugo trajalo. Najzad, otprilike na dvadesetak metara ispod hrama, stigosmo do jednih kamenih vrata koja su bila zapečaćena. Slomiše pečat i uđosmo u jednu ledenu prostoriju. Kaluđeri položise telo na pod uz hiljadu predostrožnosti i udaljiše se, ostavljajući me samog sa još trojicom lama. Stotine lampica na maslac behu upaljene, ali su davale slabu žučkastu svetlost. S mrtvaca skinuše odeću i brižljivo ga oprашe. Kroz prirodne šupljine na telu izvukosmo unutrašnje organe koje stavismo u tegle i zapečatismo. Zatim je telo pažljivo očišćeno iznutra, osušeno i ispunjeno specijalnim lakom. Od tog laka stvoriće se čvrsta prevlaka zahvaljujući kojoj će telo zadržati oblik koji je imalo i za života. Kada je očvrstnulo sušeći se, unutrašnjost je ispunjena svilom, pri čemu se pazilo da se ne izmeni prirodni oblik. Na to smo ponovo sipali lak da bi se sve popunilo i očvrstlo. Zatim je telo i spolja bilo premazano istim lakom koji smo ostavili da se suši. Onda, pre nego što ćemo početi da nalepljujemo trake izuzetno tanke svile, čitavu očvrslu površinu premazasmo specijalnom vodicom koja će omogućiti da se trake kasnije skngnu bez oštećenja. Telo je tada bilo spremno za drugu fazu operacije. Tu je ostavljeno dan i noć da bi se potpuno osušilo. Kad smo ponovo došli u tu prostoriju, bilo je tvrdo i kruto. Svečano ga prenesmo u drugu prostoriju

koja se nalazila iznad prve i koja je u stvari bila peć sagrađena tako da plamen i toplota kruže oko zidova, održavajući je uvek na visokoj temperaturi.

Pod je bio prekriven naročitim prahom koji je obrazovao debeo sloj. Telo postaviše u sredinu. Ispod njega, kaluđeri su se spremali da potpale vatru. Napunismo peć mešavinom soli (soli specijalno pripremljene u jednoj tibetanskoj provinciji), trava i minerala. Kad je prostoriya bila ispunjena od poda do tavana, iziđosmo u hodnik, a vrata za nama zatvoriše i zapečatiše pečatom lamaserije. Kaluđeri dobiše naređenje da zapale vatru. Uskoro se začu kako drvo pucketa i plamen liznu uvis. U kazanim je bio izmet od jake i maslac iz otpada. Čitave nedelje besnela je vatra i oblaci vrućeg vazduha uvlačili su se u šuplje zidove Balsamne Sobe. Na kraju sedmog dana prestadoše da lože kazane. Malo pomalo, vatra se ugasi. Stari kameni zidovi zacvileše kad počеше da se hlade. Kad se hodnik dovoljno ohladio da se može ući, trebalo je sačekati još tri dana pre nego što temperatura u prostoriji spadne na normalnu. Jedanaest dana posle stavljanja pečata, Veliki Pečat je slomljen i vrata su otvorena. Kaluđeri su se smenjivali grebajući rukama prah koji beše otvrdnuo. Nisu se služili nikakvim alatima iz straha da ne oštete telo.

Dva dana su mrvili pod prstima komadiće trošne soli. Najzad je soba ostala prazna i u njoj samo telo koje je sedelo u sredini u položaju lotusa. Oprezno ga podigosmo i prenesmo u prvu prostoriju gde smo ga lako mogli osmotriti pri svetlosti lampi na maslac.

Jednu za drugom poskidasmo svilene trake dok se telo ne nađe potpuno obnaženo. Balsamovanje beše savršeno uspelo. Da nije bilo boje — koja je bila mnogo zagasitija — sasvim bi nalikovalo na čoveka koji se svakog trenutka može probuditi. Bio je isti kakav je bio i u životu. Još jednom ga premazasmo lakom i onda se kujudžije dadoše na posao. Kakva tehnika! Kakve su zanatlije ti ljudi koji su sposobni da stave zlatnu presvlaku preko mrtvog mesa! Radili su polako, stavljajući sloj po sloj zlata, sve tanji jedan od drugog. U svakom kraju sveta, uostalom, toliko zlato predstavljalo bi čitavo bo-

gatstvo. Za nas je ono imalo vrednost samo kao sveti metal, metal čija je trajnost simbolizovala duhovno odredište čoveka. Kaluđeri-kujudžije su radili sa finim osećanjem, negujući i najmanji detalj. Kad završiše posao ostaviše nam pozlaćenu ljudsku priliku, koja je tačno odlikavala život, na kojoj nije nedostajala ni jedna crta, ni jedna bora, i koja je svedočila o njihovom velikom majstovstvu.

Tako otežalo od zlata, telo je bilo preneto u Dvoranu inkarnacija i smešteno u pozlaćeni presto kao i sva ostala pre njega. Neka od njih poticala su još iz vremena kada je počinjala istorija Tibeta. Bila su posađena u redovima, nalik na sudije koje kroz poluspuštene trepavice posmatraju greške i slabosti našeg vremena. Govorili smo samo tihim glasom, koračali na vrhovima prstiju, kao da ne želimo da uznemirimo te žive mrtvace. Osetio sam da me jedan od njih strahovito privlači i na čudan način opčinjava. Imao sam utisak da me gleda i smeši se kao da zna sve. Neko me ovlaš dotače po ruci i ja se za malo ne onesvestih. Bio je to moj Učitelj.

— To si ti, Lobsang — reče on — u liku tvoje poslednje inkarnacije. Znali smo da ćeš se prepoznati!

On me povede do inkarnacije koja je bila posađena uz moju.

— A evo mene — reče on.

Tako uzbuđeni i on i ja, iziđosmo iz dvorane čija vrata zapečatiše.

Kasnije sam često imao priliku da navratim i posmatram tela presvučena zlatom. Ponekad sam odlazio da u miru razmišljam uz njih. Svako je imao svoju pisanu istoriju s kojom sam se upoznao sa živim zanimanjem. Tu sam pročitao i istoriju mog Učitelja, lame Mingyara Donđupa, tu mi se otkrilo šta je on sve uradio u prošlosti, otkrio mi se njegov karakter i sposobnosti, saznao sam o častima i počastima koje je primio i kako je umro.

Tu se nalazila i moja istorija koju sam, kako se može pogoditi, proučio s velikom pažnjom. Bilo je tu devedeset osam prilika koje su sedele u toj tajnoj dvorani iskopanoj u samoj steni čija su vrata bila dobro skrivena. Imao sam pred sobom istoriju Tibeta.

Glava XVI

POSLEDNJE POSVEĆENJE

Pošto sam u raznim lamaserijama video desetak balsamovanja, jednog dana pozva me Starešina Chakporija.

— Prijatelju — reče mi on — na osnovu neposrednog naređenja Premudrog, primićeš posvećenje od naših opata. Zavisno od toga kako budeš želeo, moći ćeš — kao i Mingyar Dondup — da zadržiš samo titulu »lame«. Ja ti samo prenosim poruku Neprocenjivog.

Tako sam, kao Prepoznata Inkarnacija, ponovo stekao status koji sam imao napuštajući ovu zemlju nekih šest vekova ranije. Točak Života je sastavio ceo krug.

Malo kasnije, jedan stari lama došao je u moju sobu i najavio mi da ću morati da prođem kroz ceremonijal Male Smrti.

— Jer, sine moj — reče mi on — sve dok ne budeš prošao kroz Kapiju Smrti i dok se ne budeš vratio kroz nju, nećeš zapravo znati da smrt ne postoji. Astralna nauka daleko te je odvela. Ovaj ceremonijal će te odvesti još dalje; otići ćeš mnogo dalje od carstva života i smrti i zaći ćeš u prošlost naše zemlje.

Pripremne vežbe bile su duge i teške. Tri meseca sam bio podvrgnut veoma strogom režimu. Grozna jela od trave bila su, na moju nesreću, dodata svakodnevnom jelovniku. Pozvaše me da svoj duh usredsređujem »samo na ono što je čisto i sveto«. Kao da u jednoj lamaseriji postoje i mnogi drugi izbori! Tsampa pa i sam čaj bili su smanjeni, ukratko, nepogrešiva strogost, stroga i neprekidna disciplina i veoma dugi časovi razmišljanja.

Najzad, posle tri meseca, astrolozi objaviše da je došao trenutak, da su predskazanja povoljna. Dvadeset četiri sata sam ostao bez ikakvog jela dok se nisam osetio potpuno ispražnjen, kao mešina. Posle toga me povedoše tajnim stepenicama koje se nalaze ispod Potale. Dugo smo silazili, moji pratioci su imali buktinje, ali meni nisu dali. Prošli smo hodnicima koje sam već poznavao. Najzad stigismo do kraja jednog prolaza koji je zatvarala stena. Ali tu se jedan veliki blok otvori pred nama i nađosmo se ponovo u nekom drugom prolazu, mračnom i uzanom, koji je mirisao na ustajalo, na začine i na tamjan. Nekoliko metara dalje, zaustavismo se pred teškim pozlaćenim vratima. Ona se najzad polako otvoriše, uz škripu i povike čiji se odjeci izgubiše u daljini. Lampe na maslac zameniše buktinje. Kretali smo se po nekom hramu iskopanom pod zemljom, i to mnogo vekova ranije, u kamentoj masi nastaloj od vulkanskih previranja. Nekada su potoci lave tekli ovim hodnicima i prolazima izlazeći iz plamenih čeljusti vulkana. »A sada se ovim putem kreću bedni smrtnici«, pomislih, »koji sebe smatraju bogovima. Ali u ovaj čas valja usmeriti svoje misli na ceremonijal, tim pre što smo već stigli u Hram Tajne Mudrosti.«

Tri opata mi pokazашe put. Ostatak pratnje beše se rasuo po pomrčini, kao senke nekog sna. Ostadoh sam s trojicom mudraca, uvenulih od godina, koji s mirom sačekavaju trenutak da budu prizvani na Nebeske Poljane, s trojicom staraca, možda sa trojicom najvećih metafizičara ovog sveta koji će me provesti kroz poslednji ispit na putu mog posvećivanja. Svaki je od njih u desnoj ruci nosio lampu na maslac a u levoj debeli štapić dimljivog tamjana. Osećala se hladnoća, neka čudna hladnoća koja nije ovozemaljska. Tišina je bila potpuna, a retki prigušeni zvuci koji su dopirali do nas činili su je još izražajnijom. Naše valjenke nisu pravile nikakvu buku; moglo se misliti da smo samo senke. Samo se čulo lagano šuštanje mantija. Na moj veliki užas, osetih kroz telo neko strujanje i nešto nalik na električne udare. Ruke mi zasaše kao da ih osvetljava neka nova aura. Videh da se isto dešava i sa opatima. Suv vazduh i lepršanje naših mantija behu proizveli statičan električni naboj. Jedan

od mojih pratilaca dodade mi tada zlatni štapić, govoreći mi tiho:

— Uzmi štapić u levu ruku i prisloni ga uza zid dok hodaš. Mučni osećaj će nestati.

Poslušah ga. Posle prvog električnog udara od koga zamalo ne iskočih iz čizama, sve je bilo u redu.

Jednu za drugom, nevidljive ruke upališe lampe na maslac. Kad počeh da razaznajem malo bolje, videh džinovske kipove presvučene zlatom, osvetljene drhtavom svetlošću, od kojih polovina beše utonula u gomile dragog kamenja. Iz senke izide jedan Buda; bio je tako visok da svetlost nije dosegala iznad njegovog pojasa. Ostale prilike su bile jedva vidljive: kipovi koji predstavljaju sastane ili slike iskušenja i prepreka koje Covek mora da savlada da bi dosegao svoje Biće.

Približavali smo se zidu na kome je bio islikan Točak Života visok pet metara. Pod treperavom svetlošću, izgledalo je kao da se okreće, tako da nas skoro uhvati vrtoglavica. Nastavismo da koračamo dalje; bio sam siguran da ću uskoro naleteti na neku stenu. Ali opat koji je išao predamnom, odjednom nestade: ono što se meni činilo senkom, bila su u stvari dobro skrivena vrata.

Ta vrata su vodila u jedan prolaz koji se neprestano spuštao, uzan prolaz, veoma vijugav i nagnut, u kome je slaba svetlost lampi činila pomrčinu još gušćom. Kretali smo se nesigurnim korakom, posrtali i klizali se. Vazduh je bio težak i pritiskao nas kao da se Zemlja svom težinom spustila na naša pleća. Imao sam utisak da upadam u srce sveta. Najzad, pošto je hodnik savio, pred nama se otvori špilja u kojoj je sve blistalo od zlata. Čitavi spletovi su se videli među kamenim naslagama. Visoko, sasvim visoko iznad naših glava, zlatne žice blistale su na nebu u mračnoj noći.

U sredini špilje nalazila se crna kuća, ali tako blistava da mi se činilo da je izgrađena od ebonosa. Čudni znaci i dijagrami, nalik na one koje sam video na bočnim stranicama podzemnog jezera, prekrivali su zidove. Udosmo u kuću kroz široka i visoka vrata. Unutra videh tri crna kamena kovčega ukrašena gravurama i čudnim natpisima.

Nisu bili zatvoreni. Kad zavirih u njih, preseče mi se dah i odjednom me obuze slabost.

— Gledaj, sine — reče mi Starešina opata. — Živeli su kao bogovi u našoj zemlji u ono vreme kad još nije bilo planina. Hodali su našom zemljom dok je još more udaralo o naše obale, dok su zvezde sjale na našem nebu. Gledaj dobro, jer samo Posvećeni su ih videli.

Poslušah ga. Bio sam u isti mah fasciniran i prestravljen. Tri naga tela, presvučena zlatom, ležala su opružena preda mnom. Dva muškarca i jedna žena. Svaka njihova crta bila je verno izražena u zlatu. Ali bili su ogromni! Žena je bila viša od tri metra, a najviši od muškaraca nije bio manji od šest metara. Imali su velike glave, mala zasvođene pri vrhu, uzane vilice, mala usta i tanke usne. Nos je bio dug i tanak, oči prave i duboko upale. Nije moglo biti da su mrtvi, samo je izgledalo da su zaspali. Koračali smo na vrhovima prstiju i govorili tiho kao da se bojimo da ih ne probudimo. Osmotrih poklopac jednog od kovčega; tu je bila ucrtana nebeska karta s nekim čudnim zvezdama. Uz astrološka izučavanja bio mi je poznat položaj zvezda, ali ovo je bilo nešto sasvim drugo.

Starešina opata se okregu prema meni i reče mi:

— Sada ćeš postati jedan od Posvećenih. Videćeš Prošlost i spoznaćeš Budućnost. Ispit će biti veoma težak. Mnogi ga ne prežive i propadnu na njemu, što znači da niko sa ovog mesta ne ode živ, sem ako ne položi ispit. Da li si pripravan i da li se slažeš da budeš podvrgnut?

Odgovorih da sam spreman i onda me odvedoše do jedne kamene ploče koja se nalazila između dva kovčega. Prema njihovim instrukcijama sedoh tu u položaju lotusa, podavijenih nogu, s dlanovima okrenutim nagore.

Staviše po jedan štapić zapaljenog tvamjana na svaki kovčeg i na ploču na kojoj sam sedeo. Jedan za drugim, opati nestadoše, odnoseći sa sobom i lampice na maslac. Zatvoriše vrata; ostao sam sam s telima tih bića iz nekog drugog vremena. Vreme je proticalo. Meditirao sam. Lampa koju sam poneo dogore i ugasi se. Još nekoliko trenutaka mogao sam da vidim crvenkasti vrh fitilja i da osetim miris oprljenog lana, a zatim i toga nestade i više nije bilo ničeg.

Opružih se na ploči i počeh da primenjujem poseban način disanja kojim su me učili godinama. Pritiskali su me mrak i tišina. Bila je to zaista grobna tišina.

Odjednom se moje telo ukoči, postade »kataleptično«. Moje utrnule udove poče da obuzima ledena hladnoća. Imao sam osećanje da umirem, da umirem u toj staroj grobnici, na više od sto metara ispod dnevne svetlosti. Strašan trzaj prođe kroz moje telo i ja ostadoh daščućići... a onda se začu krckanje i vrskanje kao kada se odvija okoreli komad kože. Malo-pomalo, neka bleđa plavičasta svetlost osvetli grobnicu kao kad se mesec izdiže iznad planinskog prevoja. Nešto se zaljulja, izdiže, pade: za trenutak mi se učini kao da igram na užetu džinovskog zmaja. I onda mi se duh prosvetli istinom: ja sam to lebdeo iznad svog telesnog omota. Nije bilo vetra a ipak sam bio nošen kao oblačić dima. Iznad svoje glave spazih svetlosnu radijaciju koja je ličila na pozlaćenu kapicu. Od sredine tela protezala se vrpca srebrnasto plave boje, koje je treperila od životnosti i čiji je sjaj potvrđivao njenu vitalnost.

Posmatrao sam svoje nepokretno telo, leš među leševima. Malo-pomalo, uočih male razlike između njega i džinovskih tela koja su dole ležala. Bilo je omamljujuće. Razmišljao sam... kad odjednom postadoh svestan da nešto ometa tok mojih misli. Kao da više nisam sam. Odlomci razgovora dopreše do mene, delovi neizgovorenih misli. Rasute slike promakoše poljem moje mentalne vizije. Činilo mi se da u daljini zvoni neko teško zvonno svojim punim zvukom. Zvuk se sve brže približavao dok mi se ne učini da će eksplodirati u mojoj glavi: kapljice obojene svetlosti i šarene munje zaigraše mi pred očima. Moje astralno telo je bilo sklupčano i bura ga je nosila kao list. Moju svest probode vikor plamenih iglica. Osetih se usamljenim, napuštenim, kao olupina usred uskovitanog univerzuma. Crna magla se spusti na mene i donese mi smirenje nimalo ovozemaljsko.

Duboka tmina koja me je obavijala poče lagano da se razilazi. Čuo sam huk mora i škripavi zvuk kamačaka koje valjaju talasi. Udisao sam vazduh zasićen solju i osećao sam jaki miris mulja. Pejzaž mi je bio poznat:

ležao sam nehajno opružen na pesku koji je grejalo sunce, i posmatrao palme. Ali jedan deo mene se pobuni: ja nikada nisam video more, nisam čak ni znao da postoje palme! Žagor i smeh dopreše iz nekog bokora. Glasovi se približiše i ukaza se grupa veselih ljudi opaljenih suncem. Džinovi. Svi! Osmotrih sebe: i ja sam bio »džin«. Utisci počeše da se smenjuju u mom »astralnom mozgu«: nekada, mnogo hiljada godina ranije, Zemlja je bila bliža Suncu ali njeno kruženje išlo je u obrnutom smeru. Dani su bili kraći i topliji. Nastale su grandiozne civilizacije a ljudi su bili učeniji nego u naše vreme. Negde iz drugog sazvežđa izbila je lutajuća planeta koja je koso udarila u Zemlju. Vrteći se unazad, izvan svoje orbite, počela je da kruži u obrnutom pravcu. Vihori su podigli mora koja su se pod raznim gravitacionim udarima rasula po zemlji. Voda je sve prekrila i svet su potresli zemljotresi. Neki delovi zemlje su se obušili, drugi su se izdigli. Tibet je izbačen na više od četiri hiljade metara iznad površine mora, prestao je da bude topla i prijatna zemlja. Našao se okružen ogromnim planinama koje su iz sebe sipale lavu. Daleko, u srcu Visoke Zemlje, tle se rasprсло, tu gde su fauna i flora iz davnih vremena nastavile da žive. O ovim stvarima bi imalo još mnogo šta da se kaže, ali jedan deo mog »astralnog posvećenja« je istovremeno i sveta i suviše lična stvar da bi se to publikovalo.

Posle izvesnog vremena vizije se smračiše i nestadoše. Malo-pomalo izgubih svest, i astralno i fizički. Kasnije me obuze neprijatan osećaj »hladnoće« zbog toga što ležim opružen na kamenoj ploči u lednoj tami te grobnice. Tuđe misli mi »prosvrdlaše« mozak.

— Da, vratio se među nas. Evo, stižemo!

Minuti su prolazili. Neka slabašna svetlost mi se približavala. Lampe na maslac. Tri stara opata.

— Položio si ispit, sinko. Tri dana si ležao na toj ploči. Sada si video. Mrtav si. I živeo si.

Kad ustadoh, ukočenih udova, posrnuh od slabosti i posvećenja. Po izlasku iz te dvorane koju potom neću nikada zaboraviti, ponovo naiđoh na ledenu hladnoću u prolazima. Hvatala me nesvestica od gladi i bio sam

sav slomljen svim onim što sam video i iskustvom koje sam stekao. Pio sam i jeo do sitosti; te noći, kad sam legao, shvatih da će se predskazanje ispuniti i da ću uskoro morati da napustim Tibet i odem u neke daleke strane zemlje. Istina je da sada kad sam ih upoznao, mogu reći da su mi se one učinile — i da mi se još uvek čine — mnogo čudnijim nego što sam mogao i da zamisliti!

Glava XVII ZBOGOM TIBETU

Nekoliko dana kasnije, sedeo sam sa svojim Učiteljem na obali Reke Sreće kad jedan konjanik prođe galopom.

Pogledao nas je odsutno, ali tada prepoznaše Lamu Mingyara Dondupa. Zaustavio je konja tako naglo da kopitama podiže oblake prašine.

— Nosim poruku Premudrog upućenu Lami Lobsang Rampi — reče nam on.

On izvuče ispod mantije tradicionalni smotuljak uviđen u svileni 'pozdravnu maramu. Pošto mi je predao proprativši to trostrukim pozdravom, on uzmače, skoči u sedlo i nestade u galopu.

Tada sam već imao samopouzdanje; ono što se desilo ispod Potale ulilo mi je veru. Otvorih dakle pošiljku i upoznaoh se s porukom pre nego što ću je predati mom Učitelju Lami Mingyar Dondupu.

— Sutra moram da idem Premudrom — rekoh mu ja. — I vi ste pozvani.

— Nije uobičajeno pronicati u namere našeg Cenjenog Zaštitnika, Lobsang, ali osećam da ćeš uskoro krenuti u Kinu. Što se mene tiče... pa eto, kao što sam ti već rekao, ja ću se uskoro vratiti na Nebeske Poljane. Iskoristimo što bolje možemo ovaj dan i ovo malo vremena što nam je ostalo.

Sutradan sam se još jednom našao na poznatom putu prema Vrh; pošto sam prešao Lingkhor, nađoh se pred velikim vratima parka. Pratio me je Lama Mingyar Dondup. Ista misao obuzimala nas je obojicu: možda nam je ovo poslednja zajednička poseta Premudrom.

Mora da mi se na licu čitalo ono što sam osećao, jer kad se nađoh pred Dalaj Lamom, on mireče:

— Težak je i pun tuge trenutak kad se treba rastati i krenuti različitim putevima. Ovde, u ovoj kući, satima sam razmišljao: da li je bolje otići ili ostati kad nam zemlja bude okupirana? Svejedno kakva bila moja odluka, uvek bi se našlo ljudi koji bi imali zamerke. Tvoj put je ocrtan, Lobsang, i svi Putevi su teški. Porodicu, otadžbinu, prijatelje... sve treba ostaviti. Na svom putu naići ćeš, ti to znaš, na patnju, nerazumevanje, podozrenje, na sve što teško pada. Stranci imaju čudne i neobjašnjive običaje. Kao što sam ti već rekao, oni veruju samo u ono što oni mogu da urade, samo u ono što iskustvom mogu da potvrde u svojim Dvoranama Nauke. A najznačajnija od svih nauka, ona o Nad-Biću, njih ne zanima. Takav je tvoj Put, Put koji si odabrao pre nego što ćeš se roditi u ovom životu. Odlučio sam da kroz pet dana kreneš u Kinu.

Pet dana! Samo pet dana kad sam se ja nadao da ću imati pet nedelja.

Moj Učitelj i ja krenusmo nazad prema Chakporiju ne govoreći ni reč. Tek kad stigosmo u našu lamaseriju on mi reče:

— Treba da vidiš roditelje, Lobsang. Poslaću im poruku.

Roditelje? On je za mene bio više nego otac i majka. A uskoro je trebalo da ode iz ovog života: otići će pre nego što se ja vratim u Tibet kroz nekoliko godina. Sve što će mi tada ostati od njega biće njegovo telo presvučeno zlatom koje će biti smešteno u Dvoranu Inkarnacija, ostavljeno kao stara mantija koja više nikome nije od koristi.

Pet dana! Pet veoma napornih dana. Počeo sam isprobavanjem zapadnjačke odeće koju za mene izvadiše iz Muzeja Potale. Ne zbog toga što je trebalo da tako budem odeven u Kini gde bih sa svojim odelom više pristajao, nego da bi drugi prosudili kako izgledam. Oh, to odelo! Sa onim sulundarima stegnutim oko nogu bojao sam se i da se sagnem. Tada sam shvatio zašto zapadnjaci ne mogu ni da sednu u položaj lotusa: odeća im

je suviše tesna. Bio sam ubeden da će mi te nogavice pokvariti život. Omotaše mi zatim i ramena nekakvim belim platnom i vezaše oko vrata neku debelu traku, tako stegnutu da sam mislio da će me udaviti. Najzad, preko svega toga, navukoše tačno odmeren komad tkanine sa prorezima sa strane. U tim prorezima, rekoše mi, zapadnjaci drže svoje stvari umesto da im za to služi mantija kao nama. Ali ni to nije bilo najgore. Noge mi zarobiše u teške i debele »rukavice« koje čvrsto pritegoše pomoću crnih kanapčića. Prosjaci koji četvoronoške hodaju ulicama Lingkhorna navlače ponekad iste takve rukavice na ruke, ali imaju dosta zdravog smisla da na noge nazuju dobre tibetanske valjenke. Imao sam utisak da će me te rukavice obogaljiti i da zbog toga neću moći da krenem u Kinu. Kad mi na glavu navukoše crnu obrubljenu posudu, objaviše mi da sam obučen kao »džentlmen koji živi od rente«. Uistinu mi se i učinilo da bi takva vrsta džentlmena morala da ima rentu, jer su, tako nalickani, sigurno bili nesposobni da rade!

Trećeg dana odoh u svoju nekadašnju kuću. Otišao sam sâm i pešice kao i onog dana kad sam je napustio. Ali u međuvremenu bejah postao Lama i Opat.

Roditelji su me čekali u kući i primiše me kao visokog gosta. Kad pade večer, odoh još jednom u očevu sobu da potpišem Porodičnu Knjigu i da u nju ubeležim sva svoja zvanja.

Posle toga opet se vratih pešice u lamaseriju koja je tako dugo bila moja »kuća«.

Dva poslednja dana prodoše brzo. Uoči polaska, poslednji put videh Dalaj Lamu. Oprostih se od njega i on mi dade svoj blagoslov. Bilo mi je teško na srcu dok sam se opraštao. Obojica smo znali da ću ga videti tek posle njegove smrti, na drugom svetu.

Sutradan krenusmo s prvim svetlima dana, lagano i bez oduševljenja. Još jednom sam ostajao bez ognjišta, kretao ka nepoznatom; sve je trebalo početi iznova. Kad stigosmo na vrh planinskog lanca, okrenusmo se da dugim pogledom, koji će biti i poslednji, osmotrimo Sveti Grad Lasu.

Usamljeni zmaj kružio je iznad Potale.

Izdavač
»Dečje novine«
Gornji Milanovac

Za izdavača
Srećko Jovanović
Glavni urednik

Recenzent
Petar Šaković

Urednik
Ljiljana Novaković

Korektor
Mirjana Šopalović

Grafička oprema
Ljubomir Vorkapić

Štampa
GRO »KULTURA«
OOUR »Štamparija Kultura«
Beograd, Makedonska 4.

Štampanje u tiražu od 4.000 primeraka
završeno decembra 1989. godine.

ISBN 86-367-0034-5